

MFIC | Montenegrin Foreign
Investors Council

BIJELA KNJIGA

Investiciona klima u Crnoj Gori **2021**

BIJELA KNJIGA

Investiciona klima u Crnoj Gori 2021

Mart 2022.

SADRŽAJ:

1.		
PREDGOVOR		6
Christoph Schoen, Predsjednik Savjeta stranih investitora		6
2.		
REZIME		9
3.		
UVOD		13
Savjet stranih investitora u Crnoj Gori		13
Organi Savjeta		13
Komunikacija sa Vladom i javnim sektorom		14
Događaji i aktivnosti tokom prethodnih godinu dana		19
4.		
INDEKSI SAVJETA		
O POSLOVNOM OKRUŽENJU ZA 2020. GODINU		29
Jedanaesta godina indeksa Savjeta		29
Ocjenjivanje privrednih sektora		30
Pojedinačne kategorije od značaja		32
Dodatne pojedinačne kategorije/oblasti za ocjenjivanje		34
5.		
CRNA GORA - PREGLED		37
Proces evropskih integracija		39
Evropska komisija: Izvještaj za Crnu Goru 2021		39
Izvještaj o tranziciji 2021-2022 (EBRD)		42
Svjetska banka: redovni ekonomski izvještaj za zapadni Balkan		42
Indeks percepcije korupcije (transparency international)		45
Indeks ekonomskih sloboda – Fraser institut		46
Izvještaj o ekonomskim slobodama Heritidž fondacije		47
Važni događaji u 2021. godini		50
Zaključna razmatranja		53

6.		
EVALUACIJA		
REGULATORNOG OKRUŽENJA U CRNOJ GORI		55
Poslovni ambijent		55
Proces usvajanja i sprovođenja zakona		59
Javna uprava		60
Digitalizacija i e-usluge		60
Siva ekonomija		62
Oporezivanje		62
Različiti iznosi fiskaliteteta na opštinskom nivou		64
Regulatorni okvir i komiteti Savjeta		68
Informaciono-komunikacione tehnologije (ICT)		69
Zakon o elektronskim komunikacijama		69
Kinematografska taksa		70
Nacrt zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata		70
Zakon o putevima		73
Zakon o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velike brzine		73
Pravilnik o jedinstvenom evropskom broju «112» za pozive u hitnim slučajevima		74
Elektronsko poslovanje		76
Bankarski sektor		76
Nacrt zakona o blokčejn tehnologiji i kriptoimovini		77
Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga		78
FATCA		79
Ključna regulativa po mišljenju članova Savjeta:		79
Zakon o radu		79
Zakon o ličnoj karti		81
Zakon o unutrašnjoj trgovini		81
Ostale barijere		82
Status implementacije preporuka iz Bijele knjige 2020		84
7.		
PRIORITETI ZA 2022. GODINU.		107
8.		
ANEKS - Članovi Savjeta		111

PREDGOVOR

Christoph Schoen
PREDSJEDNIK SSICG

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori sa zadovoljstvom objavljuje jedanaesto izdanje Bijele knjige: Investiciona klima u Crnoj Gori za 2021. godinu, koja predstavlja pregled poslovnog okruženja kroz opažanja naših članova i nalaze priznatih međunarodnih izvještaja.

U ovom izdanju Bijele knjige sažeto je prikazano iskustvo članova Savjeta u 2021. godini, i dato je poređenje sa prethodnim periodom kako bi se pratio trend i poboljšanja. Zato Bijela knjiga predstavlja dodatnu osnovu za dalje donošenje odluka što će investitorima omogućiti da razumiju trenutno stanje i poslovno okruženje. Dalje, Bijela knjiga pruža smjernice donosiocima odluka da smanje prepoznate barijere u poslovanju i podrže implementaciju reformi koje su prepoznali strani investitori.

Kada analiziramo 2021. godinu, možemo reći da je bila veoma uspješna u smislu ekonomskog oporavka. Iako je turizam bio glavni razlog istorijske recesije od preko 15% tokom 2020. godine, on je bio pokretač oporavka BDP-a od skoro 11% u 2021. godini. U tom kontekstu može se reći da krizno upravljanje Vlade i Centralne banke je bilo visoko profesionalno, efikasno i dovoljno posvećeno da podrži oporavak.

Pored toga, prihodi centralne vlade su ostvarili bolje rezultate od planiranih prvenstveno zbog veće naplate poreza na dodatu vrijednost (PDV) i neporeskih prihoda.

U ovom kontekstu vrijedi pomenuti i Zakon o elektronskoj fiskalizaciji, koji je stupio na snagu u junu 2021. godine, a po osnovu kojeg se očekuju dalji pozitivni uticaji naplate PDV-a i suzbijanja sive ekonomije.

U ovom kontekstu želim da ukažem na značaj blagovremenog uključivanja i proaktivne komunikacije sa poslovnim udruženjima, a posebno sa međunarodnom poslovnom zajednicom. Političke turbulencije koje su u toku sa uticajem na društvo, a potom i na ugled Crne Gore u inostranstvu, ne smiju više biti izgovor za izostanak komunikacije, usporavanje ključnih reformi i dalje odlaganje ambicioznog plana pristupanja EU.

Kada govorimo o najznačajnijim preduslovima za razvoj poslovanja, možemo da kažemo da su svi naši članovi prepoznali vladavinu prava kao najizazovniji preduslov za razvoj poslovanja. Na osnovu iskustva naših članova, vladavina prava bilježi značajan pad od 0,4 poena za 2021. godinu i ima ocjenu od 4.9 na skali od 1 do 10. Ovom prilikom ističem da smo pad od 0.4 poena imali i za 2020. godinu. Analizirajući rezultate za svih 11 godina, dolazimo do zaključka da je vladavina prava na skoro nivou od prije 2011. godine (4.8) kada je i bila najniža od kada se vrši mjerenje.

Vjerujemo da je neophodno predvidivo poslovno okruženje koje bi ukazivalo na transparentnost aktivnosti uprave. Praćenje realizacije aktivnosti kako bi se unaprijed

jedila vladavina prava ostaće u vrhu prioriteta Savjeta u narednim godinama.

Na osnovu iskustva naših članova, analizirali smo lakoću poslovanja u Crnoj Gori i izračunali MFIC indeks za 2021. godinu koji iznosi 7 (na skali od 1 do 10, pri čemu 1 predstavlja najlošiju ocjenu, a 10 najbolju). Rezultat za 2021. godinu pokazuje značajan rast u odnosu na 2020. godinu, kada je iznosio 6.4, a zanimljivo je da je indeks za 0.1 procentni poen veći i od indeksa za 2019. godinu koja se smatrala, po više segmenata, kao rekordna. Rast indeksa za 0.6 je najveći godišnji rast do sada i predstavlja optimističnu percepciju stranih investitora koja dolazi nakon 2020. godine koja se izrazito negativno odrazila na ekonomiju zemlje.

Ukratko, analizirajući godine iza nas:

▼ u periodu 2015.-2019. godine, indeks pokazuje da je ukupan poslovni ambijent stabilan i da se postepeno unapređuje;

▼ tokom 2019. godine imamo jasan signal da strani investitori smatraju da je godinu obilježilo značajnije, konkretnije unapređenje u odnosu na prethodne godine;

▼ 2020. godina pokazuje sve slabosti ekonomije i neophodnost sistemskih reformi, što je pretočeno u MFIC indeks od 6.4;

▼ rast indeksa za 2021. godinu govori da u malim ekonomijama percepcija oporavka može brzo da se detektuje i da u slučaju Crne Gore sektori kao što su turizam, telekomunikacije-ICT i trgovina su najviše izvijestili o pozitivnim pomacima, a time i značajnije uticali na rast indeksa koji sada iznosi 7.

U potpunosti suprotno od godine ranije, u 2021. godini je zabilježen rast pojedinačnih indeksa u svim sektorima: telekomunikacije i ICT, bankarstvo/finansije, turizam, proizvodnja/energetika, trgovina/maloprodaja i transport/logistika, što je svakako i razumljivo imajući u vidu veliki ukupni rast MFIC indeksa.

Kod pojedinačnih kategorija od značaja, pad bilježimo u 4 kategorije, i to kod: razvoja nekretnina, oporezivanja, korporativnog upravljanja i vladavine prava, dok je rezultat za tržište rada i zapošljavanje isti kao prethodne godine.

Nakon ocjene za vladavinu prava, najviše zabrinjava ocjena za sivo tržište, koja bilježi pad za 0.2 procentna poena sa ukupnom ocjenom od 4.8. Ovako niska ocjena nije zabilježena do sada i govori da su u potpunosti izostale aktivnosti i obaveze koje se odnose na borbu protiv sive ekonomije koje su vidljive na političkom nivou i zahtijevaju dodatne napore i jačanje kapaciteta u odgovarajućim institucijama.

Ocjene sektora za 2021. godinu potvrdile su stalnu poruku Savjeta da se ozbiljni reformski procesi moraju stalno implementirati u okviru analiziranih sektora kako bi se poboljšalo poslovno okruženje, privukle strane investicije i povećao ekonomski standard svih građana.

Bliska i stalna komunikacija sa Vladom i javnom upravom ostaje važan zadatak Savjeta kako bi pomogao svojim članovima da razvijaju i unapređuju poslovanje u Crnoj Gori. U tom kontekstu, blagovremeni dijalog svih strana je neophodan kako bi se povećala efikasnost poslovnih procesa i izbjegle negativne i štetne posljedice po čitavu poslovnu zajednicu.

Naši komiteti pažljivo će pratiti izmjene regulatornih promjena u svojim sektorima i predlagati inicijative za poboljšanje u domenima koji su bitni za poslovanje naših članova.

Nastavićemo da aktivno učestvujemo u radu Savjeta za konkurentnost i relevantnih radnih grupa u cilju postizanja zajedničkih ciljeva i promovisanja zajedničkih interesa. Kroz aktivno učešće i kroz davanje komentara i sugestija na najvažnija ekonomsko-strateška dokumenta, radićemo na ispunjenju misije Savjeta i stvaranju bolji uslova za poslovanje.

S obzirom na značaj integracija za privredu i za sveukupno društvo, praćenje ovog procesa i uspostavljanje redovne komunikacije između Savjeta i predstavnika diplomatskog kora i međunarodnih organizacija jedan je od ključnih ciljeva.

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori nastaviće da u potpunosti podržava proces reformi u zemlji i njeno pridruživanje Evropskoj uniji.

Na kraju, u ime Upravnog odbora Savjeta, želio bih da zahvalim svima koji su doprinijeli izradi ovog izdanja Bijele knjige, najprije svim našim članovima koji su dostavili podatke i inpute, a zatim i javnoj upravi koja nam je dostavila ažurirani status naših preporuka.

REZIME

Sa zadovoljstvom predstavljamo **jedanaesto izdanje Bijele knjige: Investiciona klima u Crnoj Gori 2021.** Izdanje daje pregled rezultata odgovora na standardizovani upitnik o lakoći poslovanja u Crnoj Gori, pokazuje trend kretanja unapređenja poslovne klime, ali i prepoznaje i izdvaja najvažnije propise, procedure, izazove za razvoj poslovanja. Kao i ranije, odgovore na upitnik daju strani investitori u Crnoj Gori, članovi Savjeta stranih investitora, a na osnovu ličnog iskustva i opažanja. Nakon tzv covid godine ili 2020. godine, analiza 2021. godine je posebno važna jer treba da pokaže da li Crna Gora bilježi korake ka oporavku ekonomije ili ne, da li ima prostora za optimizam.

Na osnovu visokog odziva članova Savjeta prilikom popunjavanja upitnika (80 posto ukupnog članstva je odgovorilo na upitnik), izračunali smo **MFIC indeks za 2021. godinu koji iznosi 7** (na skali od 1 do 10, pri čemu 1 predstavlja najlošiju ocjenu, a 10 najbolju). **Ovaj rezultat pokazuje značajan rast u odnosu na godinu prije, kada je iznosio 6.4, a zanimljivo je da je indeks za 0.1 procenat veći i od indeksa za 2019. godinu koja se smatrala, po više segmenata, kao rekordnom.** Rast indeksa za 0.6 je najveći godišnji rast do sada i predstavlja optimističnu percepciju stranih investitora koja dolazi nakon 2020. godine koja se izrazito negativno odrazila na ekonomiju zemlje.

Ukratko, analizirajući godine iza nas:

- ▼ u periodu 2015.-2019. godine, indeks pokazuje da je ukupan poslovni ambijent stabilan i da se postepeno unapređuje;
- ▼ tokom 2019. godine imamo jasan signal da strani investitori smatraju da je godinu obilježilo značajnije, konkretnije unapređenje u odnosu na prethodne godine;
- ▼ 2020. godina pokazuje sve slabosti ekonomije i neophodnost sistemskih reformi, što je pretočeno u MFIC indeks od 6.4;

▼ **rast indeksa za 2021. godinu govori da u malim ekonomijama percepcija oporavka može brzo da se detektuje i da u slučaju Crne Gore sektori kao što su turizam, telekomunikacije-ICT i trgovina su najviše izvijestili o pozitivnim pomacima, a time i značajnije uticali na rast indeksa koji sada iznosi 7.**

U potpunosti suprotno od godine ranije, u 2021. godini je zabilježen **rast svih pojedinačnih sektorskih indeksa**, što je svakako i razumljivo imajući u vidu veliki ukupni rast MFIC indeksa:

- ▼ najveći indeks i ove godine ima sektor telekomunikacija i ICT, 7.7,
- ▼ treću godinu za redom članovi koji predstavljaju telekomunikacije i ICT sektor u Savjetu dali su identičnu prosječnu ocjenu 7.4, koja je ujedno i najveća ocjena ovom sektoru od kada se vrši analiza na ovaj način,
- ▼ sektor turizma i trgovine bilježi najveći rast i to za čak 0.8,
- ▼ sektor transport/logistika bilježi rast od 0.6,
- ▼ bankarstvo/finansije bilježi rast za 0.4 i
 - ▼ Članovi koji zastupaju bankarski sektor u Savjetu (banke) dali su za 2021. godinu svom sektoru ocjenu 7, u odnosu na ocjenu svih članova Savjeta 7.2. Obje ocjene predstavljaju rast u odnosu na godinu ranije, a značajniji rast od 0.7 po mišljenju isključivo banaka.
 - ▼ Dodatno, kada bankarskom sektoru dodamo ocjene osiguravajućih društava, koja su dio finansijskog sektora, dobijamo ocjenu 7.7, koja je rekordna i značajno veća u odnosu na 2020. godinu (2020: 6.9).
- ▼ proizvodnja/energetika bilježi rast od 0.3.
- ▼ sektor turizma, imajući u vidu kako je posebno za njih izazovna bila 2020. godina kada bilježe i najnižu ocjenu od 6.1, sada ima rast od 0.8 i povratak na ocjenu 6.9

koja je na nivo iz 2019. godine.

▼ članovi koji predstavljaju sektor turizma u Savjetu dali su svom sektoru ocjenu 6.8, što je rast od 1.5, ali i dalje nije na nivou iz 2019. godine kada je iznosio 7.

Sa ciljem da se ocijene pojedinačne kategorije koje su važne za poslovanje kompanija, a za čiji razvoj uslove objezbjeđuju državne institucije u Crnoj Gori, strani investitori, članovi Savjeta, su izvijestili: **za razliku od go-renavedenog optimizma i rasta indeksa, u ovom dijelu imamo pad u 4 kategorije i jedan isti rezultat u odnosu na godinu ranije.** Najviša ocjena od svih kategorija iznosi samo 6.1 i opominje da su upravo ove oblasti već godinama prepoznate kao prioritete za unapređenje, ali da značajniji napredak izostaje.

▼ **Nažalost, i ove godine rezultati posebno zabrinjavaju za oblast vladavine prava koja opet bilježi pad od 0.4 i sada iznosi samo 4.9, što je skoro na nivou od prije 2011. godine (4.8) kada je i bila najniža od kad se mjeri.** Vladavina prava je baza ili preduslov za konkurentnost zemlje i privlačenje investicija.

▼ Razvoj nekretnina – pad za 0.3, ocjena 6.1.

▼ Korporativno upravljanje - pad od 0.1 i ocjena iznosi 5.9.

▼ Oporezivanje - pad od 0.5 u 2021. godini, na nivou iz 2014. godine.

▼ Tržište rada i zapošljavanje - ocjena za 2021. godinu ostaje ista kao i godinu ranije, 5.9.

Od 2016. godine uvedeno je dodatnih šest kategorija koje su prepoznate kao područja na koja resorne institucije treba da obrate posebnu pažnju, a odgovori, tj ocjene, slijede:

▼ Čak četiri kategorije bilježe pad:

1. nakon ocjene za vladavinu prava, najviše zabrinjava ocjena za sivo tržište, koja bilježi pad za 0.2 na ocjenu 4.8; ovako niska ocjena nije zabilježena do sada i govori da su u potpunosti izostale aktivnosti koje se odnose na ovu oblast.

2. najveći pad od 0.4 bilježi ljudski kapital, sa ocjenom 5.7 koja je najniža od kada se mjeri.

3. digitalizacija javnog sektora ima ocjenu 5.1 ili pad od 0.3.

4. propisi o zaštiti ličnih podataka imaju ocjenu 5.9, za 0.1 nižu od godine ranije.

▼ jedino javne nabavke bilježe rast i to od 0.7 što je vrlo pozitivno.

▼ regulativa koja se odnosi na javno-privatno partnerstvo ostaje sa istom ocjenom, 5.8.

Kao zaključak može se reći da i ove kategorije imaju kontinuirano niske ocjene koje se kreću do 5.9 i, sa izuzetkom javnih nabavki, od 2016. godine ne bilježe rast. Donosioci odluka treba ove poruke da pretoče u prioritete rada, usklade ih sa međunarodnim standardima i praksama.

Da bismo bolje predstavili ukupno poslovno okruženje u Crnoj Gori i sagledali ga sa više strana, u dijelu „Crna Gora – pregled“ predstavljamo zaključke iz važnih međunarodnih izvještaja. Generalno posmatrano, u međunarodnim okvirima Crna Gora je po ekonomskim ocjenama zabilježila pad u 1, dok je napredovala u 2 od ukupno 5 najznačajnijih međunarodnih izvještaja. Do momenta publikovanja ovog izdanja Bijeke knjige, Izvještaj o lakoći poslovanja Svjetske banke i Indeks globalne konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma, za 2021. godinu nijesu objavljeni.

U tom dijelu važne su sljedeće preporuke:

▼ efikasnija implementacija reformi i dalji koraci na unapređenju poreskih procedura (plaćanje prireza porezu na dohodak je posebna procedura, koja se sprovodi 12 puta godišnje);

▼ značajna modernizacija rada katastarskih i notarskih službi, posebno u dijelu poštovanja rokova u postupcima, smanjenja troškova, ali i uvođenja savremenih elektronskih sistema koji bi umnogome skratili postupke registracije;

▼ kreiranje osnova za dalja infrastrukturna ulaganja, kako u dijelu saobraćajne infrastrukture, tako i komunalne, ali i primjena politike intenzivnih mjera za dalja ulaganja u ključnim sektorima turizma i poljoprivredne proizvodnje;

▼ nastaviti sa mjerama rasta slobode i fleksibilnosti na tržištu rada, unapređenja politike obrazovanja i zdravlja sa kreiranjem osnova za investiciona ulaganja;

▼ nastaviti sa politikom unapređenja rada administracije i podizanja efikasnosti na svim nivoima, posebno u dijelu veće konzistentnosti u implementaciji politika na lokalnom i državnom nivou;

▼ dalji razvoj crnogorske ekonomije i društva kroz digitalizaciju kao razvojnu i transformacionu politiku;

▼ kreirati osnove za dalju politiku javnih finansija sa posebnim osvrtom na nove investicione aktivnosti koje mogu doprinijeti stabilizaciji javnih finansija sa smanjenjem deficita i održavanja javnog duga.

„Ocjena regulatornog okruženja u Crnoj Gori“ je posebno važan dio aktivnosti Savjeta, pa se zaključci iz godine u godinu iznose i kroz Bijelu knjigu. Stav koji investitori i dalje potenciraju je da pored efikasnog zakonodavstva koje je usklađeno sa modernom praksom i koje je usvojeno uz konstruktivno učešće bitnih aktera, „regulatorni okvir“ predstavlja implementaciju, izvršenje i sudsku praksu kao najvažnije elemente i preduslove povoljnog okruženja za strane investitore u Crnoj Gori. Na početku ove sekcije, predstavljene su šire teme koje su prepoznate kao važna osnova za unapređenje regulatornog ambijenta: poslovno okruženje, proces usvajanja i sprovođenja propisa, javna uprava, digitalizacija i e-usluge, siva ekonomija, oporezivanje i različiti iznosi fiskaliteta na opštinskom nivou.

U dijelu „Regulatorni okvir i komiteti Savjeta“ predstavljen je rad aktivnih komiteta Savjeta: ICT (osnovan 2014. godine), Bankarski komitet (osnovan 2017. godine), dok su Komitet za osiguranje i Komitet za regulatornu politiku osnovani u novembru 2019. godine. Predstavnici ovih sektora su našli svoj interes da se u okviru ovog Savjeta grupišu i stvore zajedničku platfor-

mu za međusobnu komunikaciju, kao i komunikaciju sa donosiocima odluka. Posebno je analizirano ključno zakonodavstvo koje je važno za poslovno okruženje: Zakon o elektronskim komunikacijama, Zakon o kinematografiji, Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata, Zakon o putevima, Zakon o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, Zakon o arhivskoj djelatnosti, Zakon o ovjeri potpisa, rukopisa, prepisa, Zakon o elektronskom dokumentu, Zakon o blokčejn tehnologiji i kriptoimovini, Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga, Zakon o potvrđivanju sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Sjedinjenih Američkih Država na unapređenju ispunjavanja međunarodnih poreskih obaveza i sprovođenju FATCA, Zakon o radu, Zakon o ličnoj karti, Zakon o unutrašnjoj trgovini.

Kako je važan dio procesa rada Savjeta, ali i same izrade Bijele knjige, praćenje realizacije preporuka koje su prepoznate kao prioritetne, u dijelu „Status implementacije prihvaćenih preporuka iz Bijele knjige 2020“ nalaze se odgovori resornih institucija na preporuke članova Savjeta, prije svega u dijelu izmjene odgovarajuće regulative iz Bijele knjige 2020. Od 24 preporuke za izmjenu regulative, implementacija 13 preporuka je u toku (54%), 6 je realizovano (25%), dok se za 5 preporuka (21%) smatra da u ovom trenutku ne mogu biti implementirane.

ČLANOVI SAVJETA:

Addiko Bank

NLB Banka

karanovic/partners

Payten

Henley & Partners

HARRISONS

SAGA CG new frontier group

moravčević vojnović and partners in cooperation with schorherr

FINVEO

UVOD

SAVJET STRANIH INVESTITORA U CRNOJ GORI

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori osnovan je kao nevladina i neprofitna organizacija 2009. godine sa ciljem da:

- ▼ unaprijedi investicionu klimu i pomogne razvoj biznisa u Crnoj Gori;
- ▼ zastupa i izražava stavove svojih članova radi promocije zajedničkih interesa i stimulisanja direktnih stranih investicija;
- ▼ promoviše komunikaciju, saradnju i tekući dijalog između Savjeta i zvaničnih organa u Crnoj Gori;
- ▼ saraduje sa zvaničnim organima u Crnoj Gori u cilju prevazilaženja mogućih problema i prepreka sa kojima se strani investitori mogu sresti, kao i eventualnih problema u ekonomskim odnosima sa drugim zemljama;
- ▼ promoviše interese međunarodne poslovne zajednice u Crnoj Gori i informiše svoje članove i druge zainteresovane strane o mogućnostima u pogledu investicione klime u Crnoj Gori;
- ▼ se poveže sa drugim stranim organizacijama investitora u regionu Jugoistočne Evrope u cilju:
 - dijeljenja dobiti i iskustava najbolje svjetske prakse;
 - proučavanja konkretnih alata u cilju olakšavanja regionalnog poslovanja.

Sa pet članova osnivača (Crnogorski Telekom A.D., NLB Montenegro Banka A.D., Montenegro Stars Hotel Group d.o.o., KAP A.D. i Daido Metal A.D.), baza članova Savjeta se stalno širila i danas Savjet ima 42 člana koji predstavljaju okvirno 30% državnog BDP-a. Savjet okuplja predstavnike različitih privrednih grana

– bankarstvo i finansijske usluge, telekomunikacije, metalurgija i rudarstvo, energetika, turizam i ugostiteljstvo, sektor potrošačke robe, proizvodnje, informaciono-komunikacionih tehnologija, prevoza, revizije i drugih.

ORGANI SAVJETA

Organi Savjeta su Skupština, Odbor direktora i predsjednik. Kako bi Savjet bio proaktivniji i produktivniji i kako bi se unaprijedila organizaciona struktura, u decembru 2016. godine imenovan je izvršni direktor, sa punim radnom vremenom. Skupština Savjeta zasijeda jednom do dva puta godišnje, a sastanci Odbora direktora održavaju se kontinuirano tokom cijele godine.

Predsjednik i članovi Odbora direktora biraju se na godinu dana i to na godišnjoj Skupštini gdje glasaju svi prisutni članovi:

DECEMBAR 2020 – DECEMBAR 2021:

- g. Christoph Schoen (Addiko banka) predsjednik,
- g. Pal Kovacs (Crnogorska komercijalna banka),
- gđa Nela Vitić (Ocean Montenegro),
- g. David Margason (Porto Montenegro) i
- g. Ivan Bojanović (SAGA Montenegro).

DECEMBAR 2021 – DECEMBAR 2022:

- g. Christoph Schoen (Addiko banka) predsjednik,
 - g. Tamas Kamarasi (Crnogorska komercijalna banka),
 - gđa Nela Vitić (Ocean Montenegro),
 - g. Martin Leberle (NLB banka) i
 - g. Branko Mitrović (Telenor Montenegro).
- U skladu sa Statutom, Odbor direktora je osnovao

specijalizovane komitete u sklopu Savjeta:

▼ **KOMITET ZA TELEKOMUNIKACIJE**
(osnovan 2014. god)

▼ **KOMITET ZA BANKARSTVO**
(osnovan 2017. god)

▼ **KOMITET ZA OSIGURANJE**
(osnovan 2019. god)

▼ **KOMITET ZA REGULATORNU POLITIKU**
(osnovan 2019. god)

Ova vrsta mehanizma je prepoznata kao odgovarajuća da se izlože sve barijere sa kojima se investitori suočavaju u poslovanju u pomenutim sektorima i da se predlože moguća rješenja relevantnim organima. G. Ivan Bojanović u ime Sage CG predsjedava Komitetom za ICT, a g. Christoph Schoen u ime Addiko banke predsjedava Komitetom za bankarstvo. Komitetom za osiguranje predsjedava gđa Nela Belević u ime Uniqa osiguranja, dok Komitetom za regulatornu politiku predsjedava gđa Ljudmila Popović Kavaja u ime Telenora.

Otvorena je mogućnost osnivanja novih komiteta prema privrednim granama, a ona zavisi isključivo od interesovanja članova.

KOMUNIKACIJA SA VLADOM I JAVNIM SEKTOROM

Od osnivanja Savjeta, komunikacija sa Vladom i javnim sektorom ostaje jedan od ključnih zadataka i zato je neophodno pronaći prave mehanizme, kanale komunikacije i učestvovati u dijalogu na raznim nivoima, što je, po mišljenju Savjeta, korisno za obje strane. Jedna od glavnih misija Savjeta jeste da bude konstruktivan i pouzdan partner javnoj administraciji, da pokuša da razumije složenost i trajanje procesa koje država obavlja.

Jedan od najvažnijih kanala komunikacije jeste Savjet za konkurentnost, koji je zamijenio prethodni Savjet za eliminisanje biznis barijera i Savjet za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi kojim je od osnivanja 2009. godine predsjedavao predsjednik Vlade, a čiji je član Savjet stranih investitora u Crnoj Gori od osnivanja.

Savjet za konkurentnost osnovan je 1. juna 2017. godine na osnovu Odluke o obrazovanju Savjeta za

konkurentnost. U februaru 2021. Vlada Crne Gore je ponovo potvrdila postojanje Savjeta, usvajanjem nove Odluke o obrazovanju Savjeta za konkurentnost, kojom je propisano da je predsjednik Savjeta Jakov Milatović, ministar ekonomskog razvoja. Takođe, ovom Odlukom je izmijenjena struktura Savjeta za konkurentnost i smanjen je broj članova sa 36 na 20, uz veće učešće poslovnih udruženja, 7 u odnosu na ranijih 5 (Savjet stranih investitora, Privredna komora, Montenegro biznis alijansa, Američka privredna komora, Unija poslodavaca, Asocijacija poslovnih žena, Udruženje preduzetnica), čime je efektivnost rada Savjeta povećana. Posljednjim izmjenama i dopunama Odluke Savjeta za konkurentnost iz septembra 2021. godine, broj predstavnika privrede je uvećan i sa Asocijacijom menadžera. Odlukom o osnivanju Savjeta za konkurentnost iz februara 2021. godine verifikovana je uloga Sekretarijata Savjeta za konkurentnost i uveden Poslovnik o radu Savjeta.

Već tri godine Savjet ima tehnički, profesionalni Sekretarijat koji je osnovan potpisivanjem Memoranduma o saradnji između Vlade Crne Gore i EBRD-a. Od juna 2020. godine, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, posredstvom Britanske ambasade u Podgorici pruža podršku Sekretarijatu. Odlukom o osnivanju ovog Savjeta prvi put je prepoznata uloga Sekretarijata Savjeta koji će nastaviti da obavlja administrativno-stručne poslove.

Realizacija Plana rada Savjeta za konkurentnost za 2021. godinu

Plan rada Savjeta za 2021. godinu usvojen je na 11. sjednici Savjeta, koja je održana 5. aprila 2021. godine.

Procenat realizacije Plana rada za 2021. godinu iznosi **93,1%**. Savjet je održao 3 sjednice, dok je četvrta sjednica, koja je bila planirana za 22. decembar, u potpunosti pripremljena, ali je odložena za 2022. godinu. U nastavku slijedi popis aktivnosti koje su bile planirane za realizaciju u 2021. godini sa statusom realizacije. Nisu realizovane ukupno 2 aktivnosti (6,9%), od čega se jedna odnosila na Doing Business izvještaj, koji je, do daljnjeg, otkazan po odluci Svjetske banke.

Savjet stranih investitora dostavio je nekoliko dokumenata na razmatranje za sjednice Savjeta za konkurentnost u toku 2021. godine:

- ▼ **Prezentaciju rezultata istraživanja Bijela knjiga: Investiciona klima u Crnoj Gori za 2020. godinu;**
- ▼ **Inicijativu na osnovu koje je formirana radna grupa za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru**

ČLANOVI ODBORA 2021-2022

CHRISTOPH SCHOEN

predsjednik Savjeta i predsjednik Odbora direktora, glavni izvršni direktor Addiko banke

NELA VITIĆ

glavna izvršna direktorka Ocean Montenegro

TAMÁS KAMARASI

glavni izvršni direktor Crnogorske Komercijalne Banke AD Podgorica, članice OTP Grupe

MARTIN LEBERLE

glavni izvršni direktor NLB banke, predsjednik Upravnog odbora i član Odbora direktora

BRANKO MITROVIĆ

generalni direktor Telenor Crna Gora

IVAN BOJANOVIĆ

glavni izvršni direktor SAGA CG, predsjednik Komiteta za informaciono-komunikacione tehnologije

NELA BELEVIĆ

glavna izvršna direktorka UNIQA osiguranja, predsjednica Komiteta za osiguranje

LJUDMILA POPOVIĆ KAVAJA

Direktorka pravnih, regulatornih i korporativnih poslova u Telenoru Crna Gora, predsjednica Komiteta za regulatornu politiku

IVAN RADULOVIĆ

izvršni direktor Savjeta stranih investitora

ru (uz 3 kvartalna izvještaja o progresu rada radne grupe);

▼ Inicijativu za formiranje radne grupe sa zadatkom pripreme uporedne analize sa zemljama regiona i EU u vezi sa definisanjem iznosa naknade za kolektivno ostvarivanje autorskih prava.

Od osam radnih grupa koje su formirane pod platformom Savjeta za konkurentnost, SSICG uzeo je učešće u tri:

▼ Radnoj grupi za eliminisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru (SSICG koordinator);

▼ Radnoj grupi za praćenje reforme procesa registracije privrednih subjekata i

▼ Radnoj grupi za turizam.

Prezentacija rezultata istraživanja Bijele knjige: Investiciona klima u Crnoj Gori 2020

Desetim izdanjem Bijele knjige Savjet stranih investitora Crne Gore (SSICG) ističe da je 2020. godina pokazala sve slabosti ekonomije, što se ogleda i u padu sveukupnog Indeksa lakoće poslovanja.

Sveukupni Indeks za 2020. godinu iznosi **6.4**, na skali od 1 do 10 (1 predstavlja najslabiji rezultat). Ovako značajan pad indeksa, za 0.5, nije zabilježen do sada, ali je pad bio za očekivati imajući u vidu da je 2020. godinu obilježila **pandemija COVID-19** koja se izrazito negativno odrazila na ekonomiju zemlje, posebno na sektor turizma.

Kada govorimo o 2020. godini, vidan je pad svih pojedinačnih indeksa, što je svakako i razumljivo imajući u vidu veliki pad ukupnog indeksa. S tim u vezi, ukupno najveći indeks, pored značajnog pada, i posmatrane godine ima **sektor telekomunikacija i ICT**. U odnosu na 2019. godinu, sektor turizma bilježi najveći pad za čak 0.8, bankarstvo/finansije za 0.6, sektori transport/logistika i proizvodnja/energetika bilježe pad od 0.3, dok **trgovina** ima najmanji pad u odnosu na prethodnu godinu i to za 0.2.

Članovi SSICG su analizirali u kojoj mjeri sljedeće kategorije utiču pozitivno ili negativno na njihovo poslovanje: tržište rada i zapošljavanje, razvoj nekretnina, oporezivanje/doprinosi, korporativno upravljanje, vladavina prava.

Kao i svake godine do sada, po mišljenju stranih investitora posebno treba izdvojiti **vladavinu prava**, kao oblast od ključnog značaja za ocjenu i dalje unapređenje poslovnog ambijenta. Analizirajući dosadašnje ocjene, nakon tri godine sa ocjenom od 5.6, bilježi se blagi porast na 5.7 u 2019. godini. Ipak 2020. godina se izrazito negativno odrazila i na ovu oblast gdje bilježimo **pad od 0.4 poena**. Vladavina prava će ostati u vrhu prioriteta rada SSICG i u narednom periodu.

Uzimajući u obzir prioritete članova od 2016. godine uvedeno je šest kategorija: ljudski kapital, sivo tržište i inspekcije, propisi o javno-privatnom partnerstvu, javne nabavke, digitalizacija javnih usluga, propisi o zaštiti ličnih podataka.

Od šest analiziranih oblasti, tri bilježe pad ocjene u odnosu na 2019. godinu (javno-privatno partnerstvo, sivo tržište, ljudski kapital), minimalan rast je zabilježen za oblast koja se odnosi na javne nabavke, digitalizacija javnih usluga je ostala na istom nivou, dok su propisi o zaštiti ličnih podataka zabilježili rast od 0.2 poena. Uopšteno posmatrano, niske ocjene koje se kreću do 6 su i dalje prisutne, a dodatno zabrinjava što od 2016. godine ne bilježimo ozbiljniji rast ni u jednoj od navedenih oblasti.

Izjašnjenja resornih institucija na preporuke iz Bijele knjige 2020

Bijela knjiga: Investiciona klima u Crnoj Gori za 2020. godinu, koja je objavljena u martu 2021. godine, predstavlja najvažniji dokument Savjeta stranih investitora i opisuje najvažnije procese i propise za razvoj poslovanja i ističe izazove koji su pred donosiocima odluka u vezi sa podsticanjem daljeg ekonomskog razvoja. Shodno redovnoj praksi Savjeta za konkurentnost, Sekretarijat Savjeta je u dva navrata prikupljao izjašnjenja resornih institucija na preporuke date u Bijeloj knjizi. U okviru Bijele knjige, identifikovane su 24 preporuke koje se odnose na institucije državne uprave.

Radna grupa za eliminisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru

KOORDINATOR:

Ivan Radulović, izvršni direktor Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori

PREDSTAVNICI SSICG:

Ivan Vučinić, Srđan Krežević, Dražen Stanković, Tanja Bokan, Zarija Milić

Članovi su i predstavnici institucija: Sekretarijat Savjeta za konkurentnost, Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Uprava prihoda i carina, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, Montenegro biznis alijansa, Privredna komora Crne Gore, Unija poslodavaca Crne Gore, Američka privredna komora Crne Gore.

CILJ: Identifikovanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru kroz dijalog između privatnog i javnog sektora, kao i definisanje načina za njihovo eliminisanje i implementaciju samih mjera.

U toku 2021. radna grupa je održala nekoliko sastanaka, definisala je Akcioni plan, a fokus je bio na FATCA izvještavanju koje je obaveza svake komercijalne banke u Crnoj Gori i na analizi mogućnosti za kreiranje tržišta novca. U Ministarstvu finansija i socijalnog staranja oformljena je posebna radna grupa za FATCA izvještavanje, kako bi na operativnom nivou sve aktivnosti u ovoj oblasti bile preduzete na vrijeme. Održano je nekoliko sastanaka na temu uspostavljanja tržišta novca i završena je analiza koja se tiče razvoja tržišta novca, koju je uradila advokatska kancelarija Moravčević, Vojinović i partneri, u kooperaciji sa Schonherr i koja je prosljeđena članovima radne grupe.

U toku rada radne grupe za izradu Nacrta zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma naglašena je potreba za uvođenjem mogućnosti za otvaranje tekućeg računa za fizička i pravna lica bez dolaska u banku, a ovi inputi su prosljeđeni i nadležnom ministarstvu u toku javne rasprave.

Radna grupa za praćenje reforme procesa registracije preduzeća

KOORDINATORKA:

Marija Šuković, šefica Sekretarijata Savjeta za konkurentnost

PREDSTAVNIK SSICG:

Milena Rončević Pejović

Članovi su i predstavnici institucija: Sekretarijat Savjeta za konkurentnost, Uprava prihoda i carina, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva, Američka privredna komora Crne Gore, Udruženje pravnika, Montenegro biznis alijansa, Privredna komora Crne Gore, Unija poslodavaca Crne Gore.

CILJ: Nastavak rada na realizaciji aktivnosti koje su ranije prepoznate kao prioritetne, ali i uključivanje novih članova (prije svega predstavnike udruženja privrede koji dolaze iz redova članova Savjeta za konkurentnost). Sve aktivnosti su usmjerene ka obezbjeđivanju potpune elektronske registracije svih oblika privrednih društava, što će značajno olakšati procedure privatnom sektoru, ubrzati procese u Upravi prihoda i carina i pozitivno uticati na transparentnost.

Radna grupa je u toku 2021. definisala Akcioni plan. Održani su posebni sastanci sa predstavnicima Uprave prihoda i carina i Ministarstva unutrašnjih poslova na temu identifikacije stranaca, osnivača preduzeća.

Fokus rada je bio na budućim unapređenjima Zakona o privrednim društvima i održane su 2 radionice sa predstavnicima zaposlenih u CRPS-u u organizaciji SCC-a kojoj su prisustvovali i predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva finansija i socijalnog staranja, kao i gosti / predavači. Takođe, prikupljeni su inputi za izmjene ZoPD u oblasti registracije preduzeća, čime će se značajno unaprijediti ovaj proces. Izrađena je brošura „Pojednostavljenje procesa registracije preduzeća u Crnoj Gori, kao rezultat nove legislative i promjene poslovnih pravila“, koja prikazuje progres reforme u ovoj oblasti po koracima potrebnim za registraciju DOO.

Izrađen je dokument „Informacija o potrebi izmjene organizacionog statusa Centralnog registra“, koji je bio na dnevnom redu 12. sjednice Savjeta, ali nije usvojen u tom formatu, uz zaključak da osnivanje posebnog državnog organa sada nije prioritet.

Radna grupa za turizam

KOORDINATORKA:

Ivana Đurović, državna sekretarka za turizam u Ministarstvu ekonomskog razvoja

PREDSTAVNIK SSICG:

Ivan Radulović

Članovi su i predstavnici institucija: Sekretarijat Savjeta za konkurentnost, Nacionalne turističke organizacije Crne Gore, JP za upravljanje morskim dobrom, Nacionalni parkovi Crne Gore, Aerodromi, To Montenegro, Ministarstvo kapitalnih investicija, Privredna komora, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Montenegro biznis alijansa, Unija poslodavaca, Asocijacija poslovnih žena, Zajednica opština Crne Gore.

CILJ: da se u maksimalnoj mogućoj mjeru nastavi sa implementacijom započetih i realizacijom novih projekata u pravcu daljeg razvijanja kvalitetnije turističke

ponude naše zemlje, kako bi se razvili novi turistički proizvodi. Dodatno, cilj je i kvalitetnija promocija u pravcu ponovnog jačanja prisustva Crne Gore na emotivnim evropskim i dalekim turističkim tržištima. U dosadašnjem periodu, radna grupa za turizam je imala značajne aktivnosti na poljima:

- ▼ jačanja institucionalnog i zakonodavnog okvira (poboljšanje inspeksijskog nadzora u sektoru turizma, izrada novog Zakona o turizmu i ugostiteljstvu),
- ▼ unapređenja strateškog okvira za razvoj turizma (Izrada Nacrta strategije razvoja turizma u Crnoj Gori do 2025. godine s Akcionim planom, kao krovnog dokumenta za budući razvoj turizma, je u završnoj fazi) i
- ▼ diverzifikacija turističkog proizvoda (u okviru Programa podsticajnih mjera u oblasti turizma - finansijski je podržano organizovanje 29 manifestacija/festivala sa ukupnim iznosom od 80.000,00 € i 38 projekata iz ruralnog turizma).

Inicijativa za formiranje radne grupe sa zadatkom pripreme uporedne analize sa zemljama regiona i EU u vezi sa definisanjem iznosa naknade za kolektivno ostvarivanje autorskih prava

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori je za 12. sjednicu Savjeta za konkurentnost, dostavio materijal u vezi primjene Zakona o autorskim i srodnim pravima, a koji se odnosi na kolektivno ostvarivanje autorskih prava koje obavlja neprofitna organizacija PAM CG (Organizacija za zaštitu prava autora muzike Crne Gore). SSICG je predložio formiranje radne grupe čijim radom bi koordiniralo Ministarstvo ekonomskog razvoja, a čiji predstavnici bi bili predstavnici relevantnih industrija Savjeta stranih investitora koji podliježu plaćanju naknade i PAM-a kako bi se izvršila uporedna analiza sa zemljama regiona i EU i na osnovu dobijenih rezultata pristupilo eventualnoj izmjeni Zakona o autorskim i srodnim pravima u dijelu utvrđivanja tarife i visine naknade. Na ovu temu SSICG je dostavio i dopis Ministarstvu ekonomskog razvoja 2. juna 2021. godine kojim se obratio ovoj instituciji zahtjevom za preispitivanje zakonskog osnova za plaćanje naknade NVO Organizaciji za zaštitu prava autora muzike Crne Gore (PAM CG). U dopisu je dat poseban osvrt na opravdanost ubiranja naknade tokom trajanja pandemije izazvane korona virusom s obzirom na član 332 stav 3 Zakona o obligacionim odnosima, kojim je definisano da dužnik

ne dolazi u docnju ako dokaže da je zadocnio sa ispunjenjem usljed više sile ili usljed drugih okolnosti za koje on ne odgovara. Takođe, dopisom je navedeno da ne postoji važeći ugovor između PAM-a i hotelijera, što ne sprečava PAM da fakturiše i naplaćuje nadoknade svim hotelijerima (i po nekoliko hiljada eura) kao i činjenica da su hotelijeri iz kontakata sa autorima muzike čija prava zastupa PAM saznali da su nadoknade koje PAM isplaćuje minorne tako da se s pravom postavlja pitanje koga PAM uopšte zastupa. Pored toga, istaknuto je da su iste stvari ugovarane od strane PAM-a sa različitim hotelijerima po različitim tarifama (različiti iznos po ležaju / sobi i različiti obračunati broj mjeseci) iako se radi o hotelima iste kategorije koji su bili otvoreni isti broj mjeseci u toku godine. SSICG je podsjetio i na inicijativu za ukidanje dozvole PAM-u koja je pokrenuta od strane privrednih subjekata i rezultirala oduzimanjem dozvole, što je kasnije anulirano odlukom Ministarstva ekonomskog razvoja.

Na osnovu ovoga materijala i materijala koji je na sličnu temu dostavila Unija poslodavaca Crne Gore, donijeta su 4 zaključka, čija realizacija je u toku:

- ▼ Zadužuje se Ministarstvo ekonomskog razvoja da, kao koordinator, obrazuje radnu grupu čiji će članovi, između ostalog, biti predstavnici privrednih udruženja i organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava u Crnoj Gori, sa zadatkom da izvrši analizu postojećih tarifa, odnosno naknada za korišćenje autorskih djela i predmeta srodnih prava u Crnoj Gori sa uporednom praksom i iskustvima i eventualno predloži preispitivanje istih.
- ▼ Sugerise se Sekretarijatu Savjeta za konkurentnost da, u skladu sa mogućnostima, na ekspertskom nivou podrži rad radne grupe.
- ▼ Zadužuje se Privredna komora, kao reprezentativno udruženje privrede da, u roku od 15 dana, otpočne pregovore sa organizacijama za zaštitu autorskih i srodnih prava o naknadama za korišćenje autorskih djela i predmeta srodnih prava i da redovno informiše Savjet za konkurentnost o dinamici pregovora.
- ▼ Zadužuje se Ministarstvo ekonomskog razvoja da pokrene postupak kontrole rada Organizacije za zaštitu reprografskih prava i Organizacije za zaštitu prava autora muzike Crne Gore, kao i provjeru ispunjenosti uslova za dobijanje dozvole za rad i postupanje predmetnih organizacija u smislu obima ovlašćenja u odnosu na privredne subjekte.

DOGAĐAJI I AKTIVNOSTI TOKOM PROTEKLIH GODINU DANA

U nastavku je dat pregled nekih značajnih aktivnosti tokom 2021. godine, a koje uglavnom spadaju pod redovnu godišnju agendu:

FEBRUAR 2021

Zajednička saradnja na daljem razvoju e-usluga

Tamara Srzentić, ministarka javne uprave, digitalnog društva i medija, sastala se sa predstavnicima SSICG kako bi razgovarali o konkretnim aktivnostima koje treba realizovati da bi se unaprijedilo digitalno poslovanje i postigla veća efikasnost i transparentnost javnih usluga.

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija pažljivo sluša potrebe poslovne zajednice kako bi skratilo administraciju i pojednostavilo procedure da bi se dalje razvijala digitalna privreda i izgradila uprava koja se posvećena uslugama i zasnovana na potrebama građana i privrede, istakla je gđa Srzentić.

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori biće posvećen partner Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija prilikom sprovođenja digitalne transformacije poslovnih procesa i daljeg podsticanja digitalizacije i razvoja e-usluga. Predstavnici Savjeta su istakli da je neophodno ojačati partnerstvo između poslovne zajednice i javne uprave kako bi se ubrzala digitalna transformacija i nastavilo unapređenje investicione klime.

Vlada će biti pouzdan partner

Potpredsjednik Vlade Crne Gore, Dritan Abazović, sastao se sa Kristofom Šonom, predsjednikom Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori i članovima Odbora direktora Savjeta: Nelom Vitić, Palom Kovačem, Ivanom Bojanovićem i Dejvidom Margasonom, kao i sa Ivanom Radulovićem, izvršnim direktorom Savjeta.

Potpredsjednik Vlade Abazović je naveo da je Crna Gora zemlja prilika i iako je situacija sa virusom korona jako specifična, on smatra da je sada pravo vrijeme da se ulaže u Crnu Goru.

“Otvoreni smo za investitore i želimo da pošaljemo jasnu poruku da imate pouzdanog partnera,” istakao je Abazović. Rekao je da je borba protiv korupcije i organizovanog kriminala direktno povezana sa unapređenjem investicionih prilika i da će Vlada nastaviti aktivno da djeluje u tom smjeru.

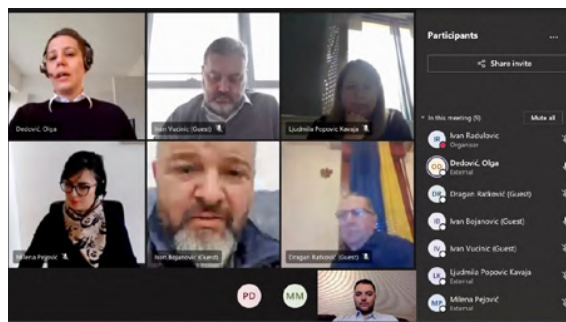
Predstavnici SSICG su istakli da je za razvoj ekonomije potrebno zdravo okruženje i unapređenje povoljnih uslova poslovanja. U tom smislu, SSICG ponudio je dalju podršku u procesu reformi, modernizacije i digitalizacije društva. Sastanak je takođe bio prilika da se razgovara o novim investicijama kao i o problemima sa kojima se investitori najčešće suočavaju.

MART 2021

Potrebno dalje unapređenje procesa digitalizacije u Crnoj Gori

Sastanak Komiteta za telekomunikacije Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori održan je 12.marta na kom su se razmatrale prioritete mjere za unapređenje procesa digitalizacije u Crnoj Gori koje su dalje prosljeđene Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija.

Na sastanku su dogovorene dalje aktivnosti kao i potreba da se definišu srednjeročne i dugoročne mjere koje će se dogovoriti u saradnji sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija.

Članovi Komiteta izrazili su zadovoljstvo saradnjom sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija.

Potrebno nastaviti sa uklanjanjem izazova u poslovanju

Predstavnici SSICG sastali su se 19.marta sa g. Jakovom Milatovićem, ministrom ekonomskog razvoja, i njegovim saradnicima.

Sastanak je bio prilika da predstavnici najvećih kompanija iz domena telekomunikacija, turizma i unutrašnje trgovine upoznaju ministra sa izazovima sa kojima se suočavaju.

Dogovoreno je da će se intenzivirati buduća saradnja kako bi se definisale najprihvatljivije mjere da se prevaziđu postojeći izazovi.

Učesnici su zaključili da je stvaranje predvidljivog poslovnog okruženja i njegovo unapređenje imperativ u narednom periodu.

APRIL 2021

Jedanaesta sjednica Savjeta za konkurentnost

Na jedanaestoj sjednici Savjeta za konkurentnost kojom je predsjedavao Jakov Milatović, predsjednik Savjeta i ministar ekonomskog razvoja, razmatrali su se nalazi i preporuke Bijele knjige SSICG 2020.

Preporuke se odnose na efikasnije sprovođenje reformi vezanih za digitalizaciju, dalje korake u unapređenju poreskih procedura, modernizaciju rada katastra i notara, nastavak rada na stvaranju osnova za dalja ulaganja u infrastrukturu, rast i fleksibilnost tržišta rada, unapređenje rada uprave i njene efikasnosti kao i dalje pojednostavljivanje fiskalne politike na lokalnom nivou.

Predstavljeno 10. izdanje Bijele knjige

Indeks lakoće poslovanja značajno je pao u prošloj godini u odnosu na 2019, usljed pandemije koronavirusa koja se negativno odrazila na crnogorsku ekonomiju i turistički sektor, saopštio je predsjednik Savjeta stranih investitora, Christoph Schön.

On je, na predavljanju 10. izdanja Bijele knjige, kazao da su prošlu godinu okarakterisali ogromni izazovi koje je direktno pokrenula svjetska kriza usljed pandemije, koji su postojali od ranije i koji su se zaoštravali.

„Posebno je do izražaja došla ranjivost crnogorske ekonomije zbog njenog snažnog fokusa na turizam, pa ne čudi da je indeks lakoće poslovanja značajno pao u odnosu na 2019. Ne možemo poništiti štetu učinjenu u prošlosti, ali na nama da damo sve od sebe da izađemo iz krize što je prije moguće. Moramo se usresrediti na pravovremeni dijalog između svih zainteresovanih kako bi se dala puna podrška unapređenju poslovanja“, naveo je Schoen.

Prema njegovim riječima, fokus treba da bude na uklanjanju biznis barijera i zajedničkoj borbi protiv virusa. „Snažno podržavamo mjere Vlade koje imaju za cilj da Crnu Goru što prije učine sigurnom destinacijom, kao i vakcinaciju, što je ključno za oporavak“, ocijenio je Schoen.

Potpredsjednik Vlade Crne Gore dr Dritan Abazović prisustvovao predavljanju 10. izdanja Bijele knjige

Potpredsjednik Abazović je saopštio da je veoma zadovoljan što se nastavlja odlična saradnja i komunikacija Vlade sa Savjetom stranih investitora, napominjući da je Vlada u proteklom periodu imala nekoliko sastanaka sa SSICG.

Predavljanje Bijele knjige SSICG je bila prilika da potpredsjednik Vlade i Savjet stranih investitora razmijene mišljenja o pripremi predstojeće turističke sezone, naročito u kontekstu pandemije virusa COVID-19. Na predavljanju Bijele knjige, naglašena je važnost masovne vakcinacije kako bi Crna Gora što bolje dočekala početak turističke sezone.

Savjet stranih investitora izrazio je spremnost da pomogne Vladi u akciji masovne vakcinacije, predlažući da se na atraktivnim turističkim lokacijama, poput Porto Montenegro, Porto Novoga, Luštica Bay postave punktovi za vakcinisanje.

Potpredsjednik Vlade dr Dritan Abazović zahvalio se Savjetu stranih investitora u Crnoj Gori na nesebičnoj pomoći u pripremi turističke sezone i borbi protiv pandemije COVID-19.

Predsjednik i izvršni direktor Savjeta sastali su se sa ambasadoricom Ujedinjenog Kraljevstva u Crnoj Gori

Kristof Šon, predsjednik Savjeta, i Ivan Radulović, izvršni direktor Savjeta, sastali su se 15. aprila sa Karen Medoks, britanskom ambasadoricom u Crnoj Gori i Stivom Arikom, zamjenikom šefa misije.

Na sastanku su razmijenjena mišljenja o trenutnom poslovnom okruženju i preprekama sa kojima sa suočavaju strani investitori.

Predstavnici Savjeta upoznali su goste sa posljednjim preporukama iz Bijele knjige i daljim aktivnostima u okviru Savjeta za konkurentnost.

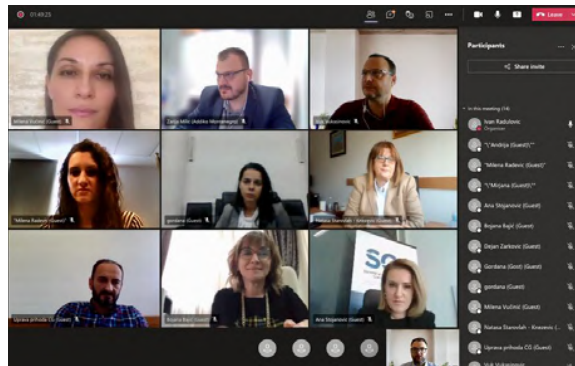
Efikasna vladavina prava i predvidljivo i transparentno poslovnok okruženje od najvećeg su značaja za dalji razvoj poslovnog ambijenta i privlačenje stranih investicija.

Sastanak radne grupe za eliminisanje poslovnih barijera za razvoj elektronskih usluga u privatnom sektoru

Ivan Radulović, izvršni direktor SSICG, predsjedavao je sastankom radne grupe za eliminisanje poslovnih barijera za razvoj elektronskih usluga u privatnom sektoru.

Članovi radne grupe su razmijenili informacije o statusu implementacije mjera koje su definisane Akcionim planom. Akcioni plan će biti dopunjen aktivnostima koje će podstaći proces digitalne transformacije i uvesti nove e-usluge za građane i privredu.

Održan prvi sastanak vezan za pripremu Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026

Ljudmila Popović-Kavaja, predsjednica Regulatornog Komiteta SSICG, učestvovala je na prvom sastanku vezanom za pripremu Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026, Strategije sajber bezbjednosti u Crnoj Gori 2022-2026 i konsultacijama za javnu raspravu vezanim za pripremu izmjena i dopuna Zakona o elektronskom dokumentu koje je organizovalo Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija.

MAJ 2021

Potpisan Memorandum o saradnji između Agencije za investicije u Crnoj Gori i Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori

Dejan Medojević, direktor Agencije za investicije u Crnoj Gori, i Kristof Šon, predsjednik Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori, potpisali su 11.maja Memorandum o saradnji.

Direktor Agencije za investicije u Crnoj Gori istakao je da će saradnja sa Savjetom biti zasnovana na principima

partnerstva, transparentnosti, odgovornosti i međusobnoj razmjeni informacija. Takođe je istakao značaj doprinosa Savjeta u radu Savjeta za konkurentnost gdje Agencije takođe učestvuje.

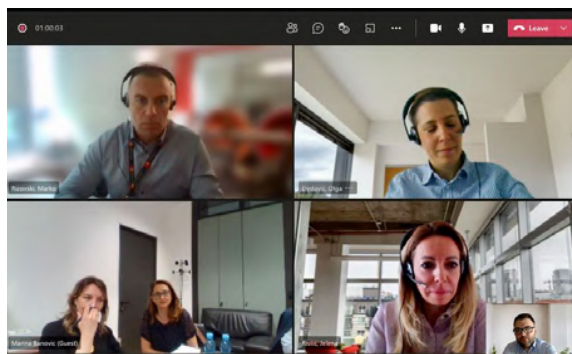
Predsjednik Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori povrdio je da uprkos sveukupnoj ekonomskoj situaciji izazvanoj pandemijom virusa korona, kompanije članice Savjeta nastavljaju da investiraju, stvaraju radna mjesta i redovno izvršavaju sve obaveze. Nastavak njihovih aktivnosti imaće presudan uticaj na ekonomski oporavak Crne Gore.

Sastanak predstavnika SSICG i Mastercarda sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija

Ivan Radulović, izvršni direktor SSICG, i Jelena Ristić, regionalni menadžer Mastercarda za Srbiju, Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu, Olga Dedović, savjetnica za klijente i Marko Rizovski, direktor razvoja, sastali su se 12.maja sa Marinom Banović, državnom sekretarkom Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija, i njenim kolegama kako bi dogovorili buduću saradnju.

Na sastanku su razmijenjena mišljenja i definisana je dalja podrška prilikom implementacije reformi koje se odnose na uvođenje elektronskog plaćanja za usluge koje pružaju državne institucije.

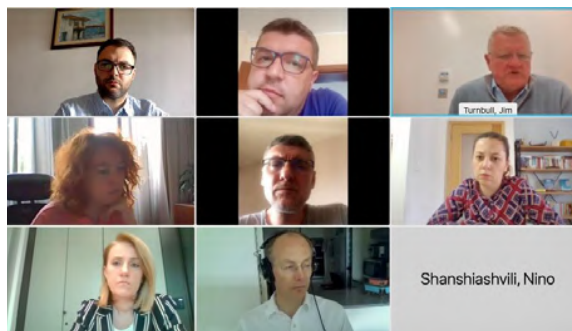

Predstavnici SSICG i Mastercarda iskazuju punu podršku implementaciji reformi koje imaju za cilj uvođenje elektronskih usluga i pojednostavljivanje uslova poslovanja.

Uvođenje tržišta novca u Crnoj Gori

Sastanak sa predstavnicima tima EBRD-a za razvoj tržišta kapitala, Selmom Demirović, Gerijem Meklinom, Džimom Ternbulom i Ninom Šanšijansvilijem o mogućem uvođenju tržišta novca u Crnoj Gori održan je 12.maja.

Sastanku su prisustvovali Ivan Radulović, izvršni direktor SSICG, Dražen Stanković i Bojan Dožić, CKB, Jelena Janković, CBCG, i Ana Stojanović, SCC.

Održan konsultativni sastanak vezan za pripremu Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 u organizaciji Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija

Ljudmila Popović-Kavaja, predsjednica Regulatornog Komiteta SSICG, učestvovala je na konsultativnom sastan-

ku vezanom za pripremu Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 koji je organizovalo Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija.

Učesnici su razgovarali o konceptu rada i konsultativnom okviru za procesa nacrta Strategije.

JUN 2021

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori postao član UNICEF-ovog Poslovnog savjeta

U ime Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori Akt o osnivanju potpisao je predsjednik Savjeta, Christoph Schön.

Cilj Poslovnog savjeta za prava djeteta je ulaganje sredstava direktno za djecu kroz lakšu koordinaciju i zajedničke akcije privatnog sektora i UNICEF-a koje će doprinijeti rješavanju prioritetnih pitanja prava djeteta.

Dvanaesta sjednica Savjeta za konkurentnost

Na dvanaestoj sjednici Savjeta za konkurentnost kojom je predsjedavao Jakov Milatović, predsjednik Savjeta i ministar ekonomskog razvoja, a koja je održana 30. juna, usvojena je inicijativa SSICG o ponovnom razmatranju naknade za kolektivno izvršenje autorskih prava koja je propisana Zakonom o autorskim i srodnim pravima.

Savjet je takođe usvojio odgovore odgovornih institucija na preporuke iz Bijele knjige SSICG 2020.

Savjet je takođe usvojio izvještaj o realizovanim aktivnostima Radne grupe za eliminisanje poslovnih barijera za razvoj elektronskih usluga u privatnom sektoru. Radnom grupom predsjedava SSICG.

JUL 2021

Drugi sastanak na temu razvoja tržišta novca u Crnoj Gori održan je 19.jula.

Zahvaljujemo se kolegama iz tima EBRD-a za razvoj tržišta kapitala, Geriju Meklinu i Džimu Ternbulu kao i dr Piteru M. Verneru iz ISDA na konstruktivnom dijalogu i podršci.

Nakon pripreme Neformalnog izvještaja o Crnoj Gori, ocjena će biti predstavljena svim važnim učesnicama i biće dogovoreni naredni koraci.

Savjet stranih investitora u Crnoj Gori donirao Domu zdravlja Podgorica 10.000 EUR

Član Odbora direktora SSICG, Ivan Bojanović kazao je da se nada da će donacija doprinijeti da zdravstveni radnici u adaptiranim objektima imaju još bolje uslove za rad, a građani i građanke još kvalitetniju uslugu.

„Svi smo se uvjerali tokom prethodnih mjeseci pandemije koronavirusa koliko je važno da imamo zdravstveni sistem koji je brz, efikasan, funkcionalan i savremeno opremljen“, naveo je Bojanović.

Bojanović je posebno zahvalio kompanijama članicama koje su se odazvale pozivu da učestvuju u donaciji, a to su: Crnogorski Telekom, CKB banka, Delta M, Domen, Fly Montenegro Ground Handling, Lovćen Osiguranje AD Podgorica, Ocean Montenegro i Saga CG.

„Vjerujemo da, iako se i sama privreda suočava sa oporavkom od krize koju je izazavala pandemija koronavirusa, treba da budemo aktivni kroz različite društveno-odgovorne aktivnosti i pomognemo našim zdravstvenim radnicima u borbi protiv pandemije, ali i dalji razvoj našeg zdravstvenog sistema“, kazao je Bojanović.

AVGUST 2021

Sastanak sa ambasadorom Republike Indonezije

Kristof Šon, predsjednik SSICG, Ivan Bojanović, član Odbora direktora SSICG, i Ivan Radulović, izvršni direktor SSICG, sastali su se sa g. Mochammad Chandra Widya Yudha, ambasadorom Republike Indonezije, Tri Aryadi, šefom ekonomskih poslova i Sri Adi Trio Wayhu Pramono, atašeoem za odbranu.

Na sastanku se razgovaralo o uslovima poslovanja u Crnoj Gori, aktivnostima SSICG, dešavanjima u turizmu i mogućnostima unapređenja ekonomske saradnje između Crne Gore i Indonezije.

Predstavnici SSICG su se zahvalili na pozivu i potvrdili učešće na predstojećem Poslovnem forumu Indonezija – Centralna i Istočna Evropa (INA-CEE).

SEPTEMBAR 2021

Prvi sastanak Savjeta za elektronsku javnu upravu

Ljudmila Popović-Kavaja, predsjednica Regulatornog Komiteta SSICG, učestvovala je na prvom sastanku Savjeta za elektronsku javnu upravu kojim je predsjedavala Tamara Srzentić, ministarka javne uprave, digitalnog društva i medija.

Ministarka Srzentić je istakla da se digitalne usluge moraju prilagoditi potrebama građana.

Članovi Savjeta su istakli značaj ovog tijela u predstojećim procesima digitalne transformacije.

Buduće aktivnosti će se odnositi na razvoj elektronskih usluga za građane, bolju saradnju Vladinih službi i veću promociju postojećih elektronskih usluga koje su dostupne građanima.

NOVEMBAR 2021

Sastanak sa predstavnicima Međunarodnog monetarnog fonda

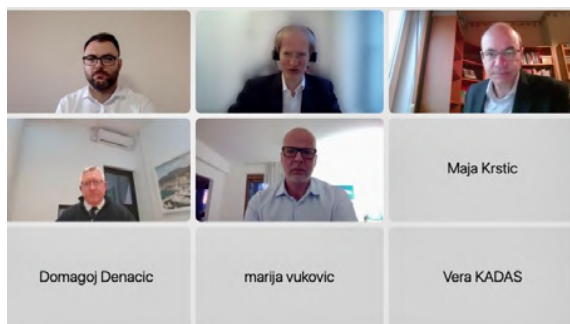
Članovi Odbora direktora SSICG sastali su se 11. novembra sa predstavnicima Međunarodnog monetarnog fonda tokom njihove misije u Crnoj Gori. Na sastanku se govorilo o poslovnoj klimi i stranim investicijama, minimalnoj zaradi, doprinosima i porezima za socijalno osiguranje, poreskoj reformi i okviru za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma.

Sastanak sa predstavnicima Evropske Komisije

Kristof Šon, predsjednik SSICG, Ivan Radulović, izvršni direktor SSICG, i članovi Odbora direktora SSICG Devid Margason i Maja Krstić, sastali su se sa predstavnicima Evropske Komisije Antonio Sanchez, Krzysztof Zurek i Vera Kadas tokom njihove misije ERP 2022.

Na sastanku se razgovaralo o ključnim strukturnim izazovima kao što su velika stopa nezaposlenosti, administrativne poteškoće koje utiču na poslovanje stranih investitora.

INDEKS SAVJETA O POSLOVNOM OKRUŽENJU ZA 2021. GODINU

11 GODINA INDEKSA SAVJETA

„MFIC indeks“ ili ocjenjivanje lakoće poslovanja u Crnoj Gori od strane članova Savjeta stranih investitora je odrađeno jedanaestu godinu za redom. Indeks je zasnovan na percepciji članova Savjeta koji odgovarajući na upitnik, iz godine u godinu, daju ocjenu poslovnom ambijentu u Crnoj Gori. Format ocjenjivanja za najveći dio upitnika je nepromijenjen već jedanaest godina i u tom smislu trend rasta ili pada je jednostavno pratiti, kao važnu osnovu za analizu poslovnog ambijenta u Crnoj Gori. Indeks ima za cilj da zainteresovanim stranama, počev od postojećih do potencijalnih novih stranih investitora, a posebno donosiocima odluka u Crnoj Gori, pruži kvantitativan pregled kako strani investitori koji posluju u zemlji vide poslovno okruženje, koji su prioriteta za unapređenje, koje reforme se kreću u pravom smjeru, a koje ne. Dosadašnje iskustvo govori da donosioci odluka uzimaju u obzir podatke iz MFIC ocjenjivanja kada definišu ekonomsku politiku i zato je važno nastaviti sa ovom praksom.

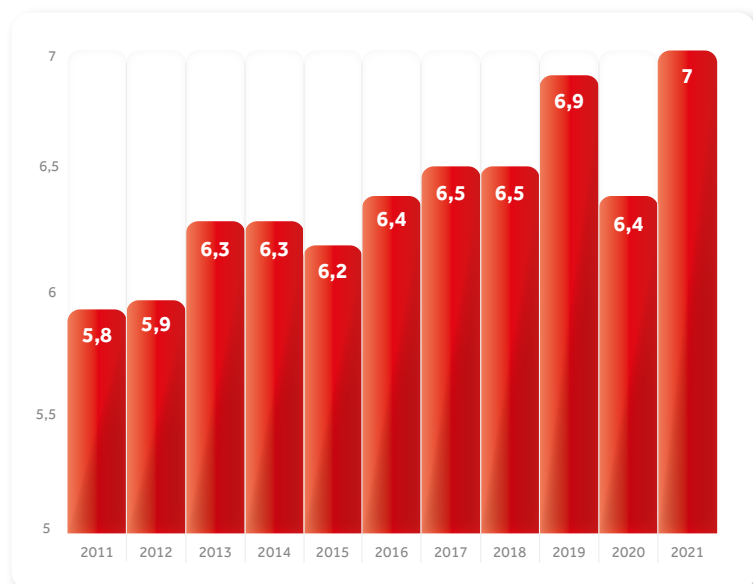
Analizirajući odgovore 80 posto članstva Savjeta koje je odgovorilo na upitnik, izračunali smo MFIC indeks za 2021. godinu koji iznosi 7 i najveći je od kada se mjeri (na skali od 1 do 10, pri čemu 1 predstavlja najlošiju ocjenu, a 10 najbolju). Rezultat za 2021. godinu pokazuje značajan rast u odnosu na godinu prije kada je izno-

sio 6.4 godinu. Zanimljivo je da je indeks za 0.1 procent veći i od indeksa za 2019. godinu koja se smatrala po više segmenata rekordnom. Rast indeksa za 0.6 je najveći godišnji rast do sada i predstavlja optimističnu percepciju stranih investitora koja dolazi nakon 2020. godine, godine koju je obilježila pandemija COVID19 i koja se izrazito negativno odrazila na ekonomiju zemlje.

Posmatrajući godine iza nas, u periodu 2015.-2019. godine, indeks pokazuje da je ukupan poslovni ambijent stabilan i da se postepeno unapređuje, sa 2019. godinom kada imamo jasan signal da strani investitori smatraju da je godinu obilježilo značajnije, konkretnije unapređenje u odnosu na prethodne godine. Ipak, 2020. godina pokazuje sve slabosti ekonomije i neophodnost sistemskih reformi, pa je to i pretočeno u MFIC indeks za tu godinu koji je iznosio 6.4. S druge strane, rast indeksa za 2021. godinu govori da u malim ekonomijama percepcija oporavka može brzo da se detektuje i da u slučaju Crne Gore sektori kao što su turizam, telekomunikacije-ICT i trgovina su najviše izvijestili o pozitivnim pomacima, a time i značajnije uticali na rast indeksa.

Svakako, i dalje važi višegodišnja poruka Savjeta da se u kontinuitetu moraju sprovoditi aktivnosti u cilju daljeg unapređenja poslovnog ambijenta, privlačenja stranih investicija i ukupnog podizanja konkurentnosti zemlje.

Jedanaest godina
MFIC indeksa

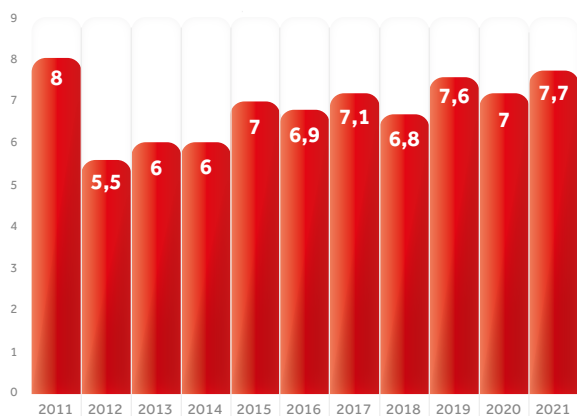
OCJENJIVANJE PRIVREDNIH SEKTORA

le faktore poput administracije, zakonodavnog okvira, domena poslovne infrastrukture, kao što su putevi, obrazovanje, itd. Drugim riječima, ocjenjivali su uslove koje obezbjeđuju državne institucije u Crnoj Gori, a ne uslove koji se tiču spoljnih i drugih faktora koji utiču na ekonomiju zemlje i poslovanje konkretne kompanije.

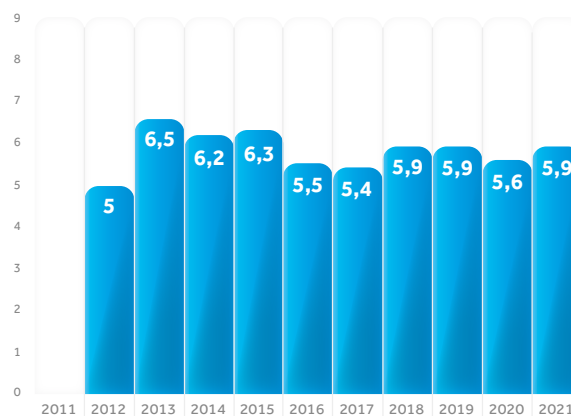
I ovog puta, članovi MFIC su analizirali koliko opšte poslovno i regulatorno okruženje čini njihove dnevne operacije lakim ili komplikovanim. Ocjenjivali su i osta-

MFIC članovi ocijenili su sektore telekomunikacija/ICT, bankarstva/finansija, turizma, proizvodnje/energetike,

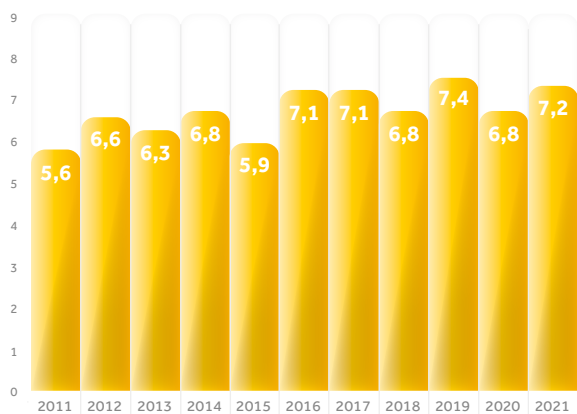
TELEKOMUNIKACIJE I ICT

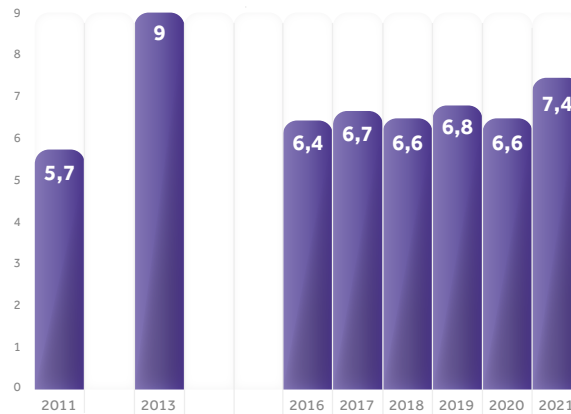
PROIZVODNJA / ENERGETIKA

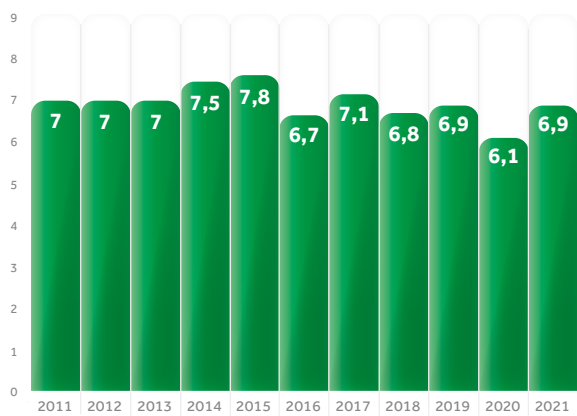
BANKARSTVO/ FINANSIJE

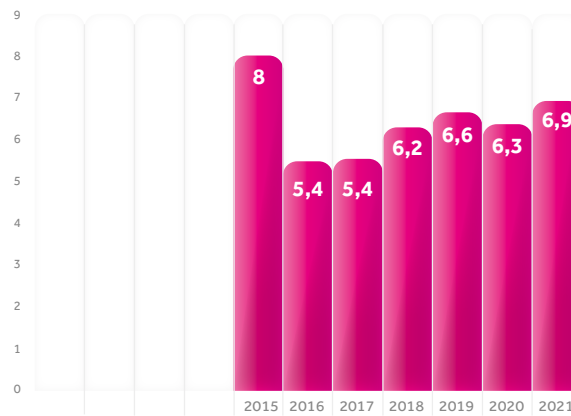
TRGOVINA / MALOPRODAJA

TURIZAM

TRANSPORT / LOGISTIKA

trgovine/maloprodaje i transporta/logistike. Kada govorimo o 2021. godini, vidan je rast svih pojedinačnih indeksa, što je svakako i razumljivo imajući u vidu veliki ukupnog rast MFIC indeksa. Sa tim u vezi, **ukupno najveći indeks i ove godine ima sektor telekomunikacija i ICT, rast od 0.7. U odnosu na 2020. godinu, sektor turizma i trgovine bilježi najveći rast i to za čak 0.8, sektor transport/logistika bilježi rast od 0.6, bankarstvo/finansije bilježi rast za 0.4 i proizvodnja/energetika bilježi rast od 0.3.**

1. TELEKOMUNIKACIJE I ICT

Podaci pokazuju da telekomunikacije i ICT godinama imaju visoke ocjene u odnosu na ostale sektore i da se u periodu od 2012. do danas ambijent za poslovanje u ovom sektoru popravlja. Nakon rekordne ocjene za 2019. godinu koja je iznosila 7.6, pa pada u 2020. godini na 7, 2021. bilježi novi rast i to na 7.7, što je ujedno i najveća ocjena u odnosu na druge sektore za ovu godinu.

2. SEKTOR BANKARSTVA/FINANSIJA

Sektor bankarstva/finansija nakon rekordne 2019. godine i 7.4, bilježi pad od 0.6 u 2021. godini, pa i rast od 0.4 i ocjena 7.2 za 2021. ne dostiže nivo 2019. godine.

3. SEKTOR TURIZMA

Za sektor turizma posebno izazovna je bila 2020. godina i najniža ocjena od 6.1. Ipak, 2021. godinu bilježi veliki rast od 0.8, dakle ocjenu od 6.9 koja je i povratak na nivo od 2019. godine. Imajući ovo u vidu, šalje se poruka da je započet oporavak turizma i da smo imali uspješnu sezonu i da su paketi vladine pomoći pomogle ovom sektoru.

4. SEKTOR PROIZVODNJE/ENERGETIKE

Sektor proizvodnje/energetike svih jedanaest godina analize bilježi niske ocjene, najniže u odnosu na druge sektore. U 2021. godini se vidi rast ocjene na 5.9 (plus 0.3) ali i dalje isti trend u odnosu na druge sektore.

5. SEKTOR TRGOVINE/MALOPRODAJE

Sektor trgovine/maloprodaje u 2021. godini ima veliki rast, za 0.8, i u tom smislu pokazatelj je da je ovaj sektor pretrpio manje štete tokom pandemijske godine (tada je pad bio za samo 0.2), a da je trenutna ocjena iznad ocjena bilježenih od 2016. godine.

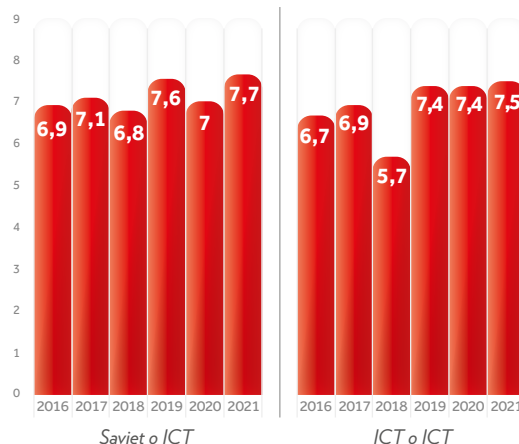
6. SEKTOR TRANSPORTA/LOGISTIKE

Sektor transporta/logistike, slično kao sektor trgovine, u 2021. godini ima rast za 0.6 i trenutna ocjena, od 6.9 je iznad ocjena bilježenih od 2016. godine.

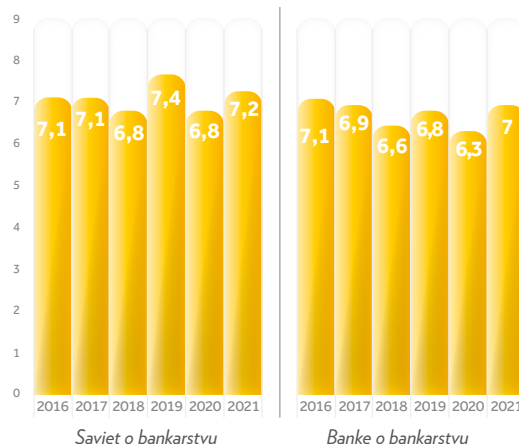
Kao i prethodnih godina, važan dio analize dobijenih ocjena predstavlja i mišljenje predstavnika pojedinih sektora o sektoru u kojem posluju. U nastavku su date

Mišljenje članova Savjeta koji su predstavnici sektora telekomunikacija i ICT, bankarstva i finansijskog sektora i sektora turizma o stanju u svojim sektorima za period 2016-2021. godine:

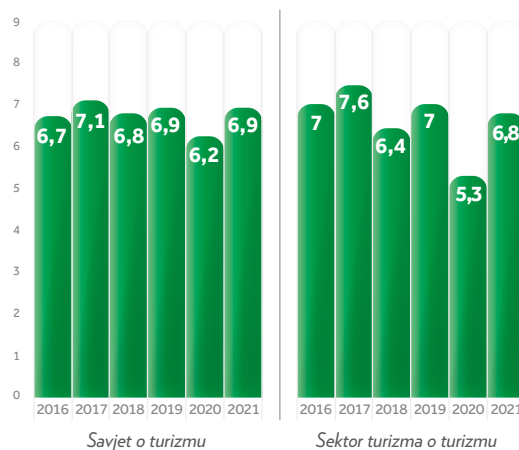
Mišljenje predstavnika ICT sektora u Savjetu o ICT okruženju

Mišljenje predstavnika bankarskog sektora u Savjetu o bankarskom okruženju

Mišljenje predstavnika sektora turizma u Savjetu o turizmu

ocjene predstavnika sektora telekomunikacija, bankarstva i turizma o stanju u svojim sektorima u periodu od 2016 do 2021 godine¹.

Treću godinu za redom članovi koji predstavljaju **telekomunikacije i ICT sektor u Savjetu** dali su identičnu prosječnu ocjenu 7.4, koja je ujedno i najveća ocjena ovom sektoru od kada se vrši analiza na ovaj način. Imajući u vidu da je 2019. godinu obilježio rast sa 5.7 na 7.4 (tada najveći rast ocjene), zadržavanje iste ocjene tri godine nakon toga pokazuje optimizam da je ovaj sektor uspio da se nosi sa ekonomskim problemima koje je pandemija donijela. Kada upoređujemo ocjenu svih članova za 2021. godinu, u odnosu na gorenavedenu ocjenu, razlika je za 0.3 u korist svih članova.

Sada već kontinuirano, i tokom 2021. godine, **sektor telekomunikacija i ICT** je od strane Savjeta prepoznat kao prioritetan, pokrenute su i u toku su konkretne aktivnosti u cilju definisanja i sprovođenju mjera za dalji razvoj ove oblasti. ICT komitet aktivno djeluje i doprinosi da se poruke članova Savjeta više i bolje razumiju.

Članovi koji zastupaju **bankarski sektor u Savjetu** (banke) dali su za 2021. godinu svom sektoru ocjenu 7, u odnosu na ocjenu svih članova Savjeta 7.2. Obje ocjene predstavljaju rast u odnosu na godinu ranije, a značajniji rast od 0.7 po mišljenju isključivo banaka.

Dodatno, **kada bankarskom sektoru dodamo ocjene osiguravajućih društava**, koja su dio finansijskog sektora, dobijamo ocjenu 7.7, koja je rekordna i značajno veća u odnosu na 2020. godinu (2020: 6.9, 2019: 7.2, 2018: 6.7). U odnosu na ocjenu koju su dale samo banke, uočava se značajan rast od 0.7 i govori da su osiguravajuća društva, između ostalog, pozitivno uticala na ukupan MFIC indeks.

Na kraju, članovi koji predstavljaju **sektor turizma u Savjetu** dali su svom sektoru ocjenu 6.8, što je rast od 1.5, ali i dalje nije na nivou od 2019. godine kada je iznosio 7. U ovom sektoru smo, razumljivo, tokom pandemijske 2020. godine imali najveći pad od 1.7, pa zato imamo i prostor za ovako veliki rast predmetne godine.

POJEDINAČNE KATEGORIJE OD ZNAČAJA

Kao i svake prethodne godine, da bi ocijenili pojedinačne kategorije od značaja, članovi su analizirali u kojoj mjeri navedene kategorije utiču pozitivno ili negativno na njihovo poslovanje:

- ▼ Tržište rada i zapošljavanje obuhvata nekoliko pitanja poput otpremnina, ugovora na određeno, bolovanja, itd.
- ▼ Razvoj nekretnina za ovu svrhu odnosi se na građevinske dozvole, registraciju, katastar, realizaciju ugovora o hipoteci, procjene nekretnine, itd.
- ▼ Porezi/doprinosi vežu se za razne naknade, takse, namete i sveukupnu usklađenost i transparentnost u plaćanju poreza / izbjegavanju poreza.

▼ Korporativno upravljanje obuhvata finansijske izvještaje, propise o stečaju, usklađivanje PDV-a sa revizorskim praksama i praksama Evropske unije.

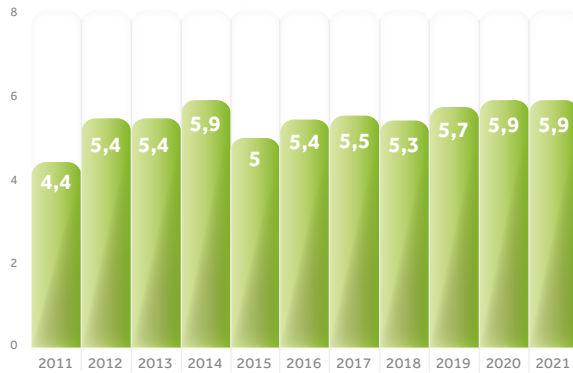
▼ Vladavina prava i pružanje javnih usluga obuhvata dužinu privrednih sporova i sudskih slučajeva, dozvole i licence, boravišne i radne dozvole, itd.

I pored ukupnog rasta MFIC indeksa i rasta ocjena za pojedinačne sektore, vrlo zanimljivo je da u 2021. godine imamo pad u 4 gore navedene kategorije i jedan isti rezultat u odnosu na godinu prije. Čak i u pandemijskoj 2020. godini smo imali rast u 2 kategorije (+0.2 za tržište rada i zapošljavanje i za oporezivanje). Najviša ocjena od svih kategorija u 2021. godini iznosi 6.1 i opominje da su upravo ove oblasti već godinama prepoznate kao prioritetne za unapređenje od strane privatnog sektora, ali da značajni napredak izostaje. Nažalost, i ove godine rezultati posebno zabrinjavaju za oblast vladavine prava koja opet bilježi pad od 0.4 i sada iznosi samo 4.9, što je skoro na nivou od prije 2011. godine (4.8) kada je i bila najniža od kad se mjeri.

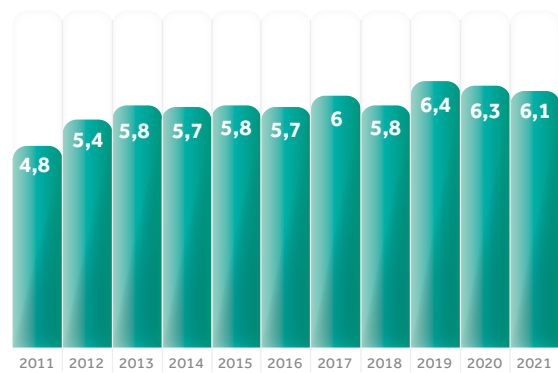
Kao što je već navedeno, posebno zabrinjavaju rezultati ocjenjivanja **vlдавine prava**, oblasti koja je, po mišljenju članova Savjeta, od ključnog značaja za unapređenje poslovnog ambijenta. Analizirajući dosadašnje ocjene, nakon tri godine sa ocjenom od 5.6, bilježi se blagi porast na 5.7 u 2019. godini. Ipak, 2020. i 2021. godina su se izrazito negativno odrazile na ovaj segment gdje

¹ Ranijih godina nisu analizirani podaci po sektorima

TRŽIŠTE RADA I ZAPOSŁJAVANJE

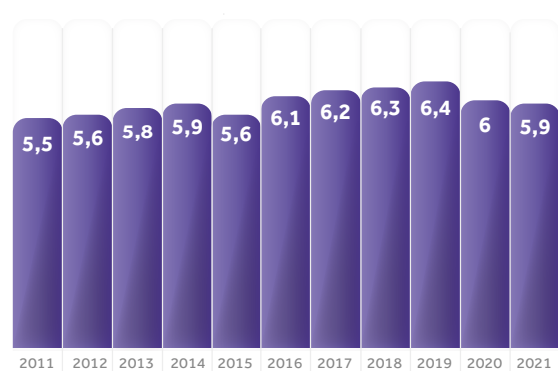
RAZVOJ NEKRETNINA

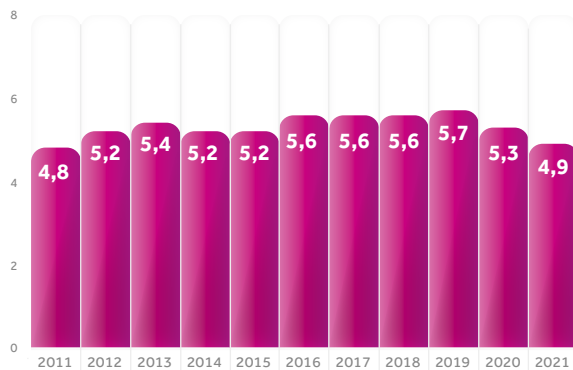
OPOREZIVANJE

KORPORATIVNO UPRAVLJANJE

VLADAVINA PRAVA

bilježimo godišnji pad od po 0.4. Čvrsto vjerujemo da se ove ocjene i loš trend percepcije konačno moraju ozbiljno analizirati od strane sudske i izvršne vlasti i da se konkretni koraci moraju preduzeti. Vladavina prava je baza ili preduslov za konkurentnost zemlje i privlačenje investicija. Praćenje implementacije aktivnosti na unapređenju vladavine prava ostaće u vrhu prioriteta rada Savjeta i narednih godina.

Tržište rada i zapošljavanje je tokom 2018. i 2019. godine bila posebno aktuelna tema u susret donošenju novog Zakona o radu. Poruka investitora je bila, i ostaje, da je u ovoj oblasti potreban nastavak sistemske reforme u smislu usklađivanja propisa sa standardima Evropske unije. Usvajanje Zakona o radu, kao jednog od ključnih sistemskih zakona, koji je posebno kompleksan zbog često pogrešnog tumačenja različitih interesa poslodavaca i zaposlenih, je obilježio 2019. godinu i njegova im-

plementacija se ocjenila kroz 2020. godinu sa porastom ocjene za 0.2. Ocjena za 2021. godinu ostaje ista, 5.9, i govori da se reforma mora nastaviti, a regulativa dodatno unaprijediti. Izmjene Zakona o radu će biti u fokusu rada Savjeta i tokom 2022. godine.

Razvoj nekretnina pokazuje nastavak pada, sada za 0.3, u odnosu na rekordnu 2019. godinu, i sada iznosi 6.1. Ovo pokazuje negativan uticaj pandemije na sektor nekretnina.

Korporativno upravljanje nakon minimalnog rasta u 2019. godini, pa značajnijeg pada od 0.4 za 2020. godinu, sada bilježi dodatan pad od 0.1 i ocjena iznosi 5.9. Strani investitori prepoznaju značaj ove teme za njihovo poslovanje, ali stagnacija u tom procesu je vidna.

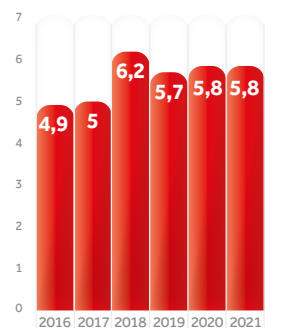
Oporezivanje, kao posebno važna kategorija, bilježi la je manji rast i rekordnu ocjenu u 2020. godini, da bi zabilježila pad od 0.5 u 2021. godini. Sada je na nivou 2014. godine. Ocjena za ovu oblast je stabilna i kreće se od 5.7 do 6.5 za prethodnih deset godina, a najveća ocjena je upravo za 2020. godinu. To je znak da je poreska politika i dalje privlačna za strane investitore.

DODATNE POJEDINAČNE KATEGORIJE/OBLASTI ZA OCJENJIVANJE

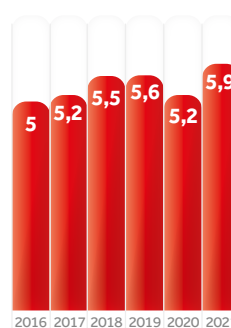
U cilju što detaljnije analize poslovnog okruženja, a imajući u vidu prioritete članova Savjeta, od 2016. godine uvedeno je šest kategorija koje su prepoznate kao područja na koja resorne institucije treba da obrate posebnu pažnju, jer predstavljaju postojeće ili potencijalne barijere u poslovanju. To su: ljudski kapital, sivo tržište i inspekcije, propisi o javno-privatnom partnerstvu, javne nabavke, digitalizacija javnih usluga, propisi o zaštiti ličnih podataka.

Od šest analiziranih oblasti, jedino **javne nabavke** bilježe rast i to od 0.7 što je vrlo pozitivno. Procedura elektronskih nabavki je očigledno prepoznata kao reformska, a to je potvrđeno i u godišnjem izvještaju Evropske komisije.

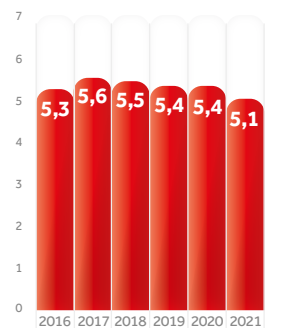
Regulativa koja se odnosi na **javno-privatno partnerstvo** ostaje sa istom ocjenom, 5.8 i govori da nismo imali tokom 2021. godine značajnijih pomaka, ali ni primjera primjene ove regulative.

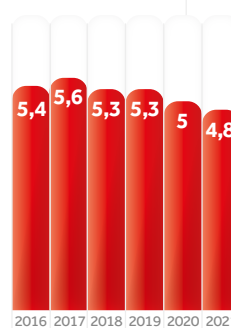
**PROPISI
O JAVNO-PRIVATNOM
PARTNERSTVU**

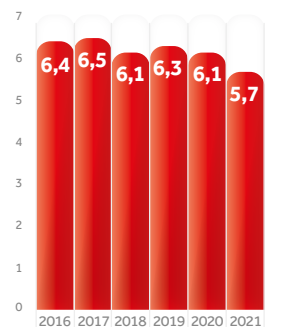
**JAVNE
NABAVKE**

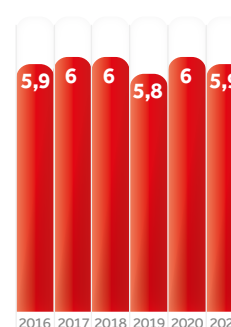
**DIGITALIZACIJA
JAVNIH USLUGA**

**SIVO TRŽIŠTE
I INSPEKCIJA**

LJUDSKI KAPITAL

**PROPISI O ZAŠTITI
LIČNIH PODATAKA**

Čak četiri kategorije bilježe pad. I to:

1. najveći pad od 0.4 **ljudski kapital**, sa ocjenom 5.7 koja je najniža od kada se mjeri;
2. iako sektor ICT bilježi najveći rast, **digitalizacija javnog sektora** ima ocjenu 5.1 ili pad od 0.3; očekivanja stranih investitora da ovaj proces prati tempo procesa digitalizacije koji se odvija u privatnom sektoru nisu ispunjena;

3. nakon ocjene za vladavinu prava, najviše zabrinjava ocjena za **sivo tržište**, koja bilježi pad za 0.2 na ocjenu 4.8; ovako niska ocjena nije zabilježena do sada i govori da su u potpunosti izostale aktivnosti koje se odnose na ovu oblast;

4. propisi o **zaštiti ličnih podataka** imaju ocjenu 5.9, za 0.1 nižu od godine ranije.

Kao zaključak može se reći da ove kategorije imaju kontinuirano niske ocjene koje se kreću do 5.9 i, sa izu-

zetnom javnih nabavki, od 2016. godine ne bilježe rast. Donosioci odluka treba ove poruke da pretoče u prioritete rada, usklade ih sa međunarodnim standardima i praksama.

Savjet će i u narednom periodu kroz konkretne prijedloge podržati razvoj i reformski proces u ovim oblastima. Članovi Savjeta su spremni da se uključe i pomognu donosiocima odluka da se dođe do boljih rezultata, a u cilju podizanja konkurentosti poslovnog ambijenta zemlje.

CRNA GORA - PREGLED

UVODNA NAPOMENA: Sa namjerom da Bijela knjiga pruži i širi pregled poslovnog ambijenta, tj. sumira i podatke prikupljene iz drugih relevantnih izvora, u ovom dijelu predstavimo podatke koji su preuzeti iz objavljenih i javno dostupnih lokalnih i međunarodnih izvještaja, a koji mogu biti od koristi korisnicima ovog izdanja. Dakle, podaci ne predstavljaju stavove članova Savjeta ili zvanične stavove Savjeta kao organizacije, tj. nijesu bili predmet istraživanja u formi u kojoj ih prenosimo. Ovom prilikom, zahvaljujemo se organizacijama od kojih su podaci preuzeti.

Crna Gora ostvarila je određeni napredak i umjerenost je spremna u oblasti razvijanja funkcionalne tržište ekonomije. Crna Gora se našla u nagloj recesiji tokom 2020. godine jer je pandemija kovida-19 imala teške posljedice na njenu ekonomiju koja zavisi od turizma. To je stvorilo veliki negativni efekat prelivanja na privatnu potrošnju, investicije, zaposlenost, trgovinu i javne finansije. Da bi pružili podršku građanima i privredi, vlasti su implementirale nekoliko paketa ekonomske pomoći, uključujući subvencije zarada, moratorijum na otplatu kredita i privremeno umanjenje poreza za firme i građane. Te mjere su u velikoj mjeri bile dobro usmjerene, transparentne i privremene, čime su se izbjegavali poremećaji na tržištu i sprečavao se porast u broju stečajnih postupaka. Uprkos određenim kašnjenjima zbog pandemije, vlada je nastavila da realizuje neke od predviđenih reformi u poslovnom okruženju. Uredna tranzicija vlasti u sred krize sačuvala je djelotvornost politike reagovanja na covid-19. Nova vlada uspjela je da ublaži fiskalne rizike tako što je akumulirala značajne fiskalne tamponne za pokrivanje potreba za finansiranjem tokom 2021. godine, uključujući i za dodatne programe podrške vezane za pandemiju kovida-19. Finansijski sektor ostao je stabilan tokom krize, što je rezultat njegove snažne pozicije od prije krize i mjera podrške koje su implementirale vlasti, ali odloženi uticaj krize na bilanse banaka iziskuje pomno praćenje finansijskih institucija.

Prošlogodišnje preporuke realizovane su u velikoj mjeri.

U predstojećoj godini, da bi poboljšala funkcionisanje tržišne ekonomije, Crna Gora treba naročito da:

- ▼ kada se učvrsti oporavak, realizuje plan za srednjoročnu fiskalnu konsolidaciju koji će predvidjeti smisleno smanjenje budžetskog deficita i udio javnog duga;
- ▼ ojača fiskalno upravljanje uspostavljanjem nezavisnog tijela za fiskalni nadzor;
- ▼ podrži ekonomiju smanjenjem kašnjenja u plaćanjima javnog sektora i rokova za povraćaj
- ▼ PDV;
- ▼ dalje smanji institucionalne i zakonske prepreke za brzo i djelotvorno rješenje nekvalitetnih kredita i obezbijedi dobro upravljanje kreditnim rizikom, transparentno prikazivanje kvaliteta aktive i adekvatno odvajanje rezervi;
- ▼ pripremi i realizuje konkretne aktivnosti i mjere da smanji neformalnu ekonomiju.

Jedna od prvih mjera nove vlasti bila je da ponovo potvrdi svoju posvećenost evropskom putu. Borba protiv pandemije kovida-19, a u isto vrijeme pronalaženje ravnoteže između javnih finansija i podrške ekonomskoj aktivnosti brzo su postali najvažniji prioriteti. Uprkos promjeni vlasti, postoji kontinuitet u politici reagovanja

na krizu. Vlade su realizovale pet socio- ekonomskih paketa podrške u ukupnom iznosu od otprilike 6% BDP 2020. godine i dodatnih 7% BDP tokom 2021. godine (uključujući i programe kreditne podrške). Mjere kombinuju direktne subvencije zarada, povoljne kreditne programe, odlaganje plaćanja poreza i druge aktivnosti koje su usmjerene na najvulnerabilnije sektore. Crna Gora je takođe dobila brzu podršku za vanredne situacije od raznih međunarodnih institucija, uključujući 60 miliona eura makro-finansijske pomoći od EU, čija je finalna rata isplaćena 1. juna 2021. godine, nakon što je Crna Gora ispunila sve uslove politike. Novi Program ekonomskih reformi Vlade za period 2021-2023. godine, usvojen sa zakašnjenjem u aprilu 2021. godine, projektuje prilično ambiciozan put fiskalne konsolidacije koji se oslanja na brzi oporavak ekonomije, pad trošenja na javne investicije i strogu kontrolu tekućih izdataka.

Nakon što je bilježila relativno brzi tempo rasta u prethodnih pet godina, Crna Gora je doživjela jednu od najdubljih recesija u Evropi tokom 2020. godine. Izbijanje pandemije kovida-19 imalo je ogroman uticaj na ekonomiju Crne Gore koja zavisi od turizma, pošto taj sektor čini više od 20% BDP-a, dok je 74% svih radnih mjesta u sektoru usluga. Stoga je pad u broju dolazaka turista iz inostranstva 2020. godine doprinio ogromnom smanjenju ekonomije za 15,2%. Negativni rezultati neto izvoza bili su ključni pokretač recesije, ali ne i jedini. Mjere socijalnog distanciranja i zatvaranje maloprodajnih objekata i ugostiteljskih usluga dovela je i do pada privatne potrošnje, dok je slabo povjerenje u poslovanje i veliki stepen nesigurnosti ograničio investicije. Podizanje izdataka vlade moglo je samo dijelom da ublaži duboku recesiju. Ukupno gledano, brzi rast u godinama prije krize doveo je prihod Crne Gore po glavi stanovnika u standardu kupovne moći sa 41% prosjeka u EU-27 koliko je to bilo 2014. godine na 50% 2019. godine, da bi zatim ponovo palo na 46% usljed krize kovida-19.

Ekonomija je i dalje patila od restrikcija da bi se kontrolisala epidemiološka situacija u prvoj polovini 2021. godine, sa realnim BDP-om koji je opao za 6,4% u odnosu na isti period prethodne godine. Jaki efekti baze, popuštanje mjera ograničenja i određeni porast u turističkoj djelatnosti doveo je do toga da je godišnji rast ušao u zonu pozitivnog u drugom kvartalu, dok je maloprodaja skočila za 19,6% u odnosu na isti period prošle godine, izvoz je porastao za 53,4% u odnosu na isti period prošle godine, dok je porast u domaćoj tražnji takođe podstakao naglo povećanje u uvozu (28,6% u odnosu na isti period prošle godine).

Neto priliv SDI ostao je visok tokom 2020. godine zahvaljujući smanjenju u odlivu kapitala. Ukupno gledano,

neto strane direktne investicije iznosile su ukupno 11,2% BDP tokom 2020. godine u poređenju sa prosječnih 10,1% prethodnih pet godina, što je pokrilo 42,9% deficita tekućeg računa. Ostatak deficita finansiran je kroz rezerve i novo zaduživanje. Međutim, povećanje neto stranih direktnih investicija vođeno je značajnim padom u odlivu stranih direktnih investicija tokom 2020. godine nakon privremenog porasta u odlivu stranih direktnih investicija tokom 2019. godine usljed otkupa akcija elektroprivrednog preduzeća od stranog investitora. Neto strana direktna ulaganja opala su na 9,4% BDP-a u četiri kvartala do juna 2021. godine. Vraćanje dospelog suverenog duga korišćenjem depozita vlade smanjilo je zalihe međunarodnih deviznih rezervi sa ekvivalenta 8,2-mjesečnih izvoza krajem 2020. godine na 6,8% u junu 2021. godine.

Dalji je napredak zabilježen u smanjenju poreskog opterećenja. Broj lokalnih poreza i dažbina je smanjen. Uz to je u maju 2021. godine uspostavljen registar fiskalnih i para-fiskalnih naknada na državnom nivou, čime je olakšan proces poslovanja i povećana transparentnost. Nova vlada odlučila je da prekine program dodjele crnogorskog državljanstva u zamjenu za investiranje u zemlju zbog loših rezultata tog programa. Ukupno gledano, broj aktivnih elektronskih usluga na portalu elektronske vlade porastao je na 575 tokom 2020. godine, iako je većina njih i dalje informativna, a elektronska plaćanja u okviru usluga e-uprave ostaju nedovoljno razvijena. Prvi elektronski sistem javnih nabavki pokrenut je u januaru 2021. godine. Mehanizmi za alternativno rješavanje sporova u Crnoj Gori oslanjaju se na sistem javnih izvršitelja za naplatu dugovanja. Međutim, sistem naplate potraživanja treba ojačati, pošto zaduženost lokalnih preduzeća ostaje najznačajniji izazov. U martu 2021. godine bilo je više od 19.000 zamrznutih bankarskih računa (gotovo jedna trećina registrovanih preduzeća), sa ukupnim iznosom potraživanja od 809 miliona eura (ili 17,6% BDP-a). Pitanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori uglavnom se odnosi na neformalne plate i nešto neformalnog rada, više nego na neregistrovane firme. Kao rezultat toga, značajan dio stanovništva oslanja se na neformalnu ekonomiju i nesrazmjerno trpi tokom ekonomskog pada, jer ne ispunjava uslove za subvencije zarada koje se daju u okviru formalne ekonomije. Za sada borba vlade protiv neformalnosti primarno se oslanja na kontrolne mjere, efikasniji rad inspekcijских službi i raspoređivanje, tokom 2021. godine, novih sistema elektronskih fiskalnih faktura za elektronsko upravljanje i bezbjedno štampanje akciznih markica.¹

¹ Evropska komisija: Izvještaj za Crnu Goru za 2021. god

PROCES EU INTEGRACIJA

Crna Gora je članica Ujedinjenih nacija, NATO-a, Svjetske trgovinske organizacije, Organizacije za bezbjednost i saradnju u Evropi, Savjeta Evrope, potpisnik je Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi i zemlja osnivač Mediteranske unije, a nalazi se i na putu ka pristupanju Evropskoj uniji.

U okviru pregovaračkog procesa do oktobra 2021. godine, svih 33 poglavlja koji su prošli analitički pregled, uključujući i poglavlja 23 i 24 o vladavini prava, otvoreno je, a od toga su tri, tj. Nauka i istraživanje, Obrazovanje i kultura i Vanjski odnosi, privremeno zatvorena.

Crna Gora učestvuje u procesu stabilizacije i pridruživanja. U cjelini, Crna Gora je nastavila da u značajnoj mjeri ispunjava svoje obaveze po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Redovni politički i ekonomski dijalog između EU i Crne Gore nastavljen je kroz strukture SSP-a. Odbor za stabilizaciju i pridruživanje sastao se u decembru 2020. godine. Tokom izvještajnog perioda održavani su redovni sastanci potkomiteta. Sastanak Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje održan je u maju 2021. godine.

Crna Gora učestvuje u ministarskom dijalogu između ministara ekonomije i finansija država članica EU i država kandidata, koji ima za cilj da pomogne državama kandidatima da postepeno ispune ekonomske kriterijume za pristupanje i da budu spremniji u smislu ekonomskih reformi, konkurentnosti i otvaranja novih radnih mjesta. Najskoriji sastanak je održan 17. juna 2021. godine.

Crna Gora u ovom trenutku koristi finansijsku pomoć EU kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) sa iznosom od 279,5 miliona eura za period 2014-2020. godine. Ovo je programirano na osnovu prioriteta koji su postavljeni u Indikativnom strateškom dokumentu. Međutim, sa izbijanjem pandemije kovida-19 reprogramirano je 53 miliona eura da bi se pružila podrška socijalnom i ekonomskom odgovoru nadležnih organa na krizu, sa posebnim naglaskom na zaštitu najvulnerabilnijih u društvu. Ovaj iznos obuhvata podršku za pružanje hitno potrebnih medicinskih potrepština, fokusirani socijalni i zdravstveni program i program budžetske podrške. Kao dio šireg odgovora na kovid-19, EU je takođe stavila na raspolaganje šemu Makro-finansijske pomoći od 60 miliona eura u visoko povoljnim kreditima da bi pomogla lokalnu ekonomiju.

IPA III Regulativa za finansijski period 2021-2027 na-

staviće da obezbjeđuje finansijsku podršku regionu i da finansira regionalni Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan. Ekonomsko-investicioni plan, zajedno sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan usaglašen je između Komisije i vlada regiona u oktobru 2020. godine i ima za cilj da podstakne dugoročni ekonomski oporavak regiona, podrži zelenu i digitalnu tranziciju i njeguje regionalne integracije i konvergenciju sa Evropskom unijom.

Crna Gora nastavila je da koristi podršku u okviru IPA programa za više zemalja i podršku regionalnih programa. Ovi programi su takođe dijelom promijenili ciljeve da bi pomogli u odgovoru na krizu izazvanu pandemijom kovida-19. Uz to, Crna Gora učestvuje u četiri prekogranična programa saradnje sa susjednim zemljama Zapadnog Balkana koje su kandidati za članstvo i potencijalni kandidati za članstvo, kao i u trans-nacionalnim programima saradnje sa državama članicama u okviru Evropskog regionalnog razvojnog fonda i IPA Jadranskog prekograničnog programa.

Crna Gora i dalje učestvuje u sljedećim EU programima: Erasmus +, Kreativna Evropa (oblasti kulture i medija), Zapošljavanje i socijalne inovacije, Horizont 2020, Carine 2020, Fiskalis 2020, Konkurentnost preduzeća i Program za mala i srednja preduzeća (COSME). Crna Gora takođe učestvuje sopstvenim sredstvima u programu EU Justice².

IZVJEŠTAJ EVROPSKE KOMISIJE ZA CRNU GORU ZA 2021. GODINU

Uloga civilnog društva je prepoznata i unaprijeđena, međutim sadašnji zakonski i institucionalni okvir treba dalje da se poboljša da bi se ojačali mehanizmi za konsultacije i saradnju između državnih institucija i civilnog društva u kontekstu procesa pristupanja EU.

Crna Gora je umjereno spremna u oblasti reforme javne uprave. Ukupno gledano, u izvještajnom periodu ostvaren je ograničen napredak. Promjena vlade i parlamentarne većine ozbiljno je uticala na državnu službu: izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima spuštani su uslovi vezani za kompetentnost, nezavisnost i zapošljavanje državnih službenika na osnovu rezultata (enlg. merit-based). Šta-

² Evropska komisija: Izvještaj za Crnu Goru za 2021. god

više, nedavne reorganizacije javne uprave dovele su do značajnih promjena u kadrovima, uključujući i promjene na višim nivoima, čime je ugrožen kapacitet Crne Gore da zadrži iskusnog kadar u pitanjima vezanim za proces pristupanja EU u mnogim sektorima. Potrebna je jaka politička volja da se djelotvorno depolitizuje javna služba, da se optimizuje državna administracija i da se implementira rukovodna odgovornost.

Crna Gora i dalje je umjereno spremna da primjenjuje pravnu tekovinu EU (acquis) i evropske standarde u oblasti pravosuđa i temeljnih prava i, ukupno gledano, ostvarila je ograničen napredak, sa ograničenim bilansom ostvarenih rezultata u oblasti odgovornosti. Nije ostvaren napredak u oblasti pravosuđa, a implementacija ključnih reformi u pravosuđu stagnira. Potrebna je odlučujuća politička posvećenost da bi se odblokirali važni segmenti reformi koje još uvijek nisu izvršene, sa nizom imenovanja u pravosuđu koje čekaju u Skupštini zbog nemogućnosti da se obezbijedi kvalifikovana većina. Uprkos proaktivnijem pristupu Agencije za sprečavanje korupcije, korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima i pitanje je za brigu. Po pitanju temeljnih prava, Crna Gora je nastavila da ispunjava svoje obaveze po instrumentima i zakonodavstvu u oblasti ljudskih prava. Međutim, i dalje ostaju izazovi u djelotvornoj implementaciji nacionalnog zakonodavstva u oblasti ljudskih prava. U oblasti slobode izražavanja ostvaren je ograničeni napredak.

Crna Gora je postigla određeni nivo spremnosti u borbi protiv korupcije. Ostvarila je ograničeni napredak, ispunivši djelimično prošlogodišnje preporuke vezane za dalje rezultate u bilansu ostvarenih rezultata u represiji i prevenciji korupcije i nastojanjima Agencije za sprečavanje korupcije da riješi izazove koji su pred njom. Bilans ostvarenih rezultata u privremenom i trajnom oduzimanju imovine treba dalje da se poboljša. Agencija za sprečavanje korupcije (ASK) sa novim rukovodstvom pokazala je proaktivniji pristup, naročito u jačanju svojih aktivnosti komunikacije i dopiranja do opšte javnosti, medija i civilnog društva i u rješavanju predmeta koji su neriješeni iz prethodnih godina. Uprkos ovom pozitivnom trendu, ostaju izazovi vezani za nezavisnost, određivanje prioriteta, selektivni pristup i kvalitet odlučivanja Agencije i potrebna su kontinuirana nastojanja u tom smislu. Korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima. Potrebna je jaka politička volja da bi se djelotvorno riješilo ovo pitanje, kao i snažna reakcija krivičnog pravosuđa na korupciju na visokom nivou.

Crna Gora ima određeni nivo pripremljenosti/umjerenosti je spremna u borbi protiv organizovanog kriminala.

Ostvarila je određeni napredak u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka, naročito u poboljšavanju pristupa organa za sprovođenje zakona ključnim bazama podataka i povećanju broja istražitelja i eksperata u ključnim oblastima. Nastavio se rast broja predmeta organizovanog kriminala u kojima se sprovodi istraga i krivično gonjenje, a broj predmeta po kojima je presuđeno u sudovima se gotovo utrostručio. Međunarodna policijska saradnja je dobro uspostavljena i nastavila je da donosi rezultate, sa ranije neviđenom zaplijenom droge u inostranstvu. Međutim, kapacitet da se riješi krijumčarenje duvana i pranje novca još nije na očekivanom nivou. Crna Gora još treba da riješi neke sistemske nedostatke u sistemu krivičnog pravosuđa, uključujući i način na koji se u sudovima radi na predmetima organizovanog kriminala.

Po pitanju ekonomskih kriterijuma Crna Gora je ostvarila određeni napredak i umjereno je spremna u razvijanju funkcionalne tržišne ekonomije. Crna Gora se našla u nagloj recesiji tokom 2020. godine jer je pandemija kovida-19 imala teške posljedice na njenu ekonomiju koja zavisi od turizma. To je stvorilo veliki negativni efekat preliivanja na privatnu potrošnju, investicije, zaposlenost, trgovinu i javne finansije. Da bi pružili podršku građanima i privredi, vlasti su implementirale nekoliko paketa ekonomske pomoći. Te mjere su u velikoj mjeri bile dobro usmjerene, transparentne i privremene. Uprkos određenim kašnjenjima zbog pandemije, vlada je nastavila da implementira neke od predviđenih reformi sa ciljem poboljšanja poslovnog okruženja. Nesmetana tranzicija vlasti u sred krize sačuvala je djelotvornost politike reagovanja na kovid-19. Nova vlada uspjela je da ublaži fiskalne rizike tako što je akumulirala značajne fiskalne tampone za pokrivanje potreba za finansiranjem tokom 2021. godine, uključujući i za dodatne programe podrške vezane za pandemiju kovida-19. Finansijski sektor ostao je stabilan tokom krize, što je rezultat njegove snažne pozicije od prije krize i mjera podrške koje su implementirale vlasti, ali odloženi uticaj krize na bilanse banaka iziskuje pomno praćenje finansijskih institucija.³

³ Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu

MONTENEGRO

on its European path

#EUenlargement

©Balsa Rakocevic

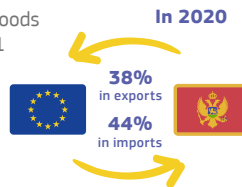
Key milestones

- DECEMBER 2008**
Application for EU Membership
- MAY 2010**
Entry into force of the Stabilisation and Association Agreement
- DECEMBER 2010**
EU candidate country status granted
- JUNE 2012**
EU decides to open accession negotiations
- OCTOBER 2020**
Commission proposes Economic & Investment Plan to support and bring the Western Balkans closer to the EU

Source: EU Data

Trade & investment

- The EU is Montenegro's biggest trading partner
- The EU's Foreign Direct Investment in Montenegro reached €87.5 million in 2020
- Volume of trade in goods with the EU was €1.1 billion in 2020

EU funding

- The EU is the largest provider of financial assistance to Montenegro
- €504.9 million in EU pre-accession funds 2007-2020
- €804 million provided in European Investment Bank loans since 1999
- €194.9 million provided since 2009 in Western Balkans Investment Framework grants, to leverage investments of estimated €1.8 billion

Mobility & empowerment

- Visa-free travel to the EU since December 2009
- Over 4,153 participants from Montenegro in student, academic and youth exchanges under ERASMUS+ (2014-2020)
- Reforms of the social welfare and child-care systems implemented with EU support
- €14.4 million in support to civil society (2014-2020)

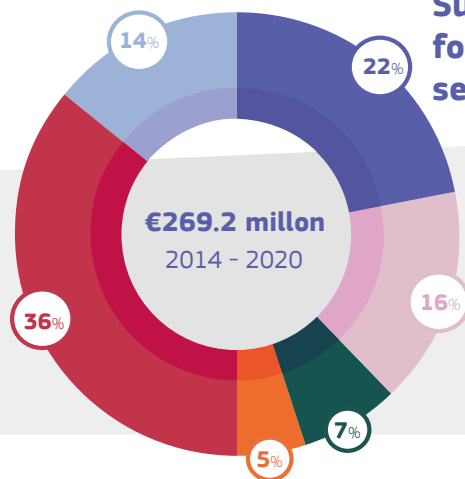
Supporting transformation

- Strengthening democracy: rule of law, justice and fundamental rights
- Reforming public administration
- Fostering competitiveness and supporting business development
- Working towards a cleaner environment and safer food supply

Last updated: 10/2021

Support for key sectors

- Democracy and governance
- Rule of law and fundamental rights
- Environment, climate action and energy
- Transport
- Competitiveness, innovation, agriculture and rural development
- Education, employment and social policies

COVID-19 response

In December 2020, the Commission adopted a **€70 million** package of grants to help fund the access of Western Balkans partners to COVID-19 vaccines. A part of these grants covered the delivery of 650,000 doses of BioNTech/ Pfizer COVID-19 vaccines to all the Western Balkans - funded by the EU and facilitated by Austria - between May and August 2021. In February 2021, the Commission launched a project of over €7 million jointly with WHO, to support readiness for vaccination efforts and resilient health systems in the Western Balkans.

EBRD IZVJEŠTAJ O TRANZICIJI 2021-2022: Unapređenje sistema: realizacija digitalne dividende

KLJUČNI ELEMENTI:

- ▼ Ekonomija se oporavlja od duboke recesije 2020. godine. Bruto društveni proizvod (BDP) pao je za više od 15% 2020. godine ali podaci iz drugog kvartala 2021 pokazuju da je došlo do oporavka vezanog za noćenja stranih turista, maloprodaju i proizvodnju.
- ▼ Uočen je napredak u digitalnoj agendi zemlje. Elektronsko praćenje fiskalnih kasa je počelo, a nova elektronska platforma omogućava bržu registraciju kompanija.
- ▼ Zemlja je objavila datum za eliminisanje uglja. Crna Gora se priključila Alijansi za energiju poslije uglja (PPCA) i obavezala se da do 2035. godine prekine sa upotrebom uglja za proizvodnju struje.

KLJUČNI PRIORITETI ZA 2022:

- ▼ Vlada mora da ubrza fiskalnu konsolidaciju kada se smiri situacija sa Covidom-19. Da bi se obezbijedila fiskalna održivost, važno je ne samo da se unaprijedi upravljanje javnim investicijama i naplata poreza nego da se usvoji sveobuhvatna srednjeročna strategija za upravljanje javnim dugom i da se formira fiskalni savjet kako bi se pojačao nadzor fiskalne politike. Projekti o javnim ulaganjima moraju se pažljivo razmatrati, a prioritete treba određivati na osnovu analize troškova i dobiti.
- ▼ Upravljanje državnim preduzećima mora biti unaprijeđeno. Crna Gora ima relativno veliki sektor državnih preduzeća, a nekim važnim kompanijama se upravlja neefikasno. Bilo bi poželjno da se usvoji vladina politika ili zakon kojim bi se definisali ciljevi državnog vlasništva i koji bi se efikasno sprovodili.
- ▼ Mora se obezbijediti “pravilna tranzicija” planirane eliminacije uglja. Da bi se ublažili negativni društveni i ekonomski uticaji zatvaranja elektrana na uglj, važno je unaprijed razraditi strategiju koja će se baviti pitanjima rada i regionalnog razvoja.⁴

⁴ EBRD Izvještaj o tranziciji 2021-2022: Unapređenje sistema: realizacija digitalne dividende

SVJETSKA BANKA: REDOVNI EKONOMSKI IZVJEŠTAJ ZA ZAPADNI BALKAN: CRNA GORA: ZELENI OPORAVAK

- ▼ Poslije duboke recesije u 2020. godini, ekonomija Crne Gore se oporavlja brže od očekivanog.
- ▼ Napredak u vakcinaciji, zdravstveni protokoli i otvorene granice su pomogli da se turizam ponovo pokrene.
- ▼ Bez obzira na oporavak turizma, nezaposlenost je i dalje visoka.
- ▼ Velika emisija Euro obveznica u decembru prošle godine, kao i smanjenje fiskalnog deficita ove godine, su umanjili finansijske pritiske tokom 2021. godine. Međutim, pažljivo fiskalno upravljanje, kao i upravljanje dugom i dalje su od ključnog značaja zbog neizvjesnosti koje prijete.

Nedavna ekonomska dešavanja

Iako je bio glavni razlog pada ekonomske aktivnosti tokom 2020. godine, turizam je sada pokretač ekonomskog oporavka. Poslije istorijske recesije od 15,3 posto 2020. godine, ekonomija pokazuje znakove snažnog oporavka. Procjenjuje se da će BDP 2021. godine porasti za 10,8 posto, više nego što se ranije očekivalo, kao rezultat bržeg oporavka turizma—u ovom trenutku se pretpostavlja da će prihodi od turizma porasti na 75 posto od njihovog nivoa iz 2019. godine, sa 55 posto koliko je prethodno procijenjeno. Navedeni porast će podstaći izvoz, za koji se očekuje da će predvoditi ekonomski oporavak 2021. godine. Uprkos smanjenoj zaposlenosti, očekuje se da će turizam i kreditiranje domaćinstava podstaći rast privatne potrošnje. Međutim, procjenjuje se da će se smanjiti državna potrošnja dok se istovremeno očekuje da će se investicije neznatno povećati zbog kašnjenja investicija u javne projekte, poremećaja u lancu snabdijevanja i većih cijena materijala.

Indikatori visoke učestalosti ukazuju na oporavak, ali pokazuju i ožiljke koje je pandemija nanijela ekonomiji. U prvih sedam mjeseci 2021. godine broj noćenja u turističkim kolektivnim smještajima iznosio je 56 posto

u odnosu na isti period 2019. godine, ali je vrhunac sezone počeo u julu, kada su noćenja dostigla 90 posto noćenja ostvarenih u 2019. Podaci nacionalnih turističkih organizacija ukazuju na podjednako snažnu turističku tražnju u avgustu (jul i avgust obično čine skoro polovinu noćenja na godišnjem nivou). Trgovina na malo je u prvoj polovini 2021. ojačala za 6 posto. U istom periodu, povećanje industrijske proizvodnje od 10 posto je najvećim dijelom bilo podstaknuto proizvodnjom električne energije, dok je građevinarstvo bilo na istom nivou kao i prije godinu dana.

Oporavak tek treba da pokrene tržište rada. Od početka pandemije, administrativni podaci pokazuju stalni pad zaposlenosti, koja je u junu dostigla rekordno nizak broj od 149.371 prijavljenih radnih mjesta (u poređenju sa 178.178 u junu 2020. i 213.488 u junu 2019.). Gubitak radnih mjesta je zabilježen u svim sektorima, ali trgovina, građevinarstvo i turizam su pretrpjeli najveći udarac, iako se očekuje da će se broj radnih mjesta u turizmu djelimično oporaviti zbog intenziviranja turističke aktivnosti. Broj registrovanih nezaposlenih lica je porastao sa 41.890 u junu 2020. na 55.703 u junu 2021. godine, od čega su preko 60 posto novoregistrovanih nezaposlenih lica bile žene. Vlada je nastavila sa isplaćivanjem subvencija za zarade i jednokratnih davanja, uključujući podsticaje za formalizaciju zapošljavanja. Ova podrška je pomogla da se izbjegnu lošiji ishodi na tržištu rada. Skupština je usvojila povećanje neto mjesečne minimalne zarade sa 222 eura na 250 eura, koje se primjenjuje od 1. oktobra.

Veća tražnja i više cijene nafte podstakle su rast inflacije. Kako se povećavala ekonomska aktivnost tako je rasla i inflacija, koja je u osam mjeseci u prosjeku iznosila 1,7 posto, pri čemu su stope inflacije u julu i avgustu dostigle 3,1 posto. Povećanje inflacije uzrokovano je rastom cijena hrane, pića i prevoza. Proizvođačke cijene su umjereno porasle, pa je do juna indeks proizvođačkih cijena porastao za 1,3 posto. Tokom prvih sedam mjeseci nominalna zarada je porasla za 1,3 posto, ali su realne zarade neznatno manje, za 0,2 posto.

Finansijski sektor je do sada pokazao otpornost. U prvih sedam mjeseci 2021. godine neizmireni krediti su porasli za 7,3 posto, podstaknuti kreditiranjem domaćinstava i nerezidenata. Depoziti su istovremeno porasli za 16 posto, najviše kod preduzeća, domaćinstava i nerezidenata. Koeficijent krediti/depoziti je pao na 89 posto, što predstavlja povratak na nivo prije pandemije. Do jula su novi krediti porasli za 57 posto, iako su ostali ispod nivoa iz 2019. godine. Prosječni koeficijent adekvatnosti kapitala u junu je iznosio zdravih 19,2 posto, znatno iznad regulatornog minimuma. Nekvalitetni krediti su sa 5,6 posto u junu prošle godine porasli na

6,3 posto ukupnih kredita. Puni uticaj krize na kvalitet imovine banaka će biti jasan tek nakon što u decembru isteknu velikodušni moratorijumi na kredite i ako dođe do porasta uvođenja stečaja u preduzećima nakon što se završe vladini programi u okviru odgovora na krizu. Centralna banka je naručila Procjenu kvaliteta imovine (AQR) da bi prepoznala imovinu pod opterećenjem i izvršila neophodne rezervacije u bilansima stanja banaka. Nakon odlaganja uzrokovanih pandemijom, AQR će biti objavljena u septembru i može da otkrije ranjivosti koje bi zahtijevale odlučnu reakciju Centralne banke.

Očekuje se da će se eksterni disbalansi smanjiti jačanjem neto izvoza i računa neto dohotka. U prvoj polovini 2021. godine izvoz roba i usluga povećan je za 40 posto, potpomognut oporavkom usluga u turizmu i saobraćaju, ali i jačim robnim izvozom— prvenstveno električne energije, minerala i metala. Nasuprot tome, rast uvoza je bio umjereniji i iznosio je 3 posto, podstaknut uglavnom uvozom hrane, pića i nafte. Neto primarni i sekundarni dohodak je dodatno smanjio deficit tekućeg računa, prvenstveno zbog snažnih neto doznaka, koje su porasle za 75 posto u odnosu na isti period prošle godine. Deficit tekućeg računa se finansirao povlačenjem rezervi i neto stranim direktnim investicijama (SDI), iako su one zabilježile pad od 20 posto. Do jula su međunarodne rezerve porasle na 1,4 milijarde eura, pokrivajući 7,7 mjeseci uvoza robe.

Budžet za 2021. godinu je usvojen tek u junu i uveo je konkretniju programsku izradu budžeta. Budžetom se definišu ciljevi i ključni pokazatelji uspješnosti, mada ne za sve programe. Sve do usvajanja budžeta za 2021. godinu, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je mjesečno donosilo odluke o privremenom finansiranju. Budžetom koji je predložila Vlada inicijalno je planiran fiskalni deficit od 3 posto BDP-a, ali je na kraju povećan na 3,8 posto BDP-a zbog, između ostalog, izdvajanja od 25 miliona eura za ponovno uvođenje naknada za majke. Budžetom za 2021. godinu su takođe uvedeni dječji dodatak za svu djecu uzrasta do šest godina i finansiranje udžbenika za sve učenike osnovnih škola. Postoji prostor da se inkluzivnost i efikasnost potrošnje podignu na viši nivo kroz procjenu postojećeg sistema socijalne zaštite u cilju povećanja njegove efikasnosti i usmjerenosti, kao i smanjenja potencijalnih negativnih efekata učešća na tržištu rada.

Snažniji prihodi podržavaju smanjenje fiskalnog deficita. U prvih sedam mjeseci 2021. godine prihodi centralne Vlade porasli su za 11,3 posto, prvenstveno zahvaljujući snažnijoj naplati poreza na dodatu vrijednost (PDV) i neporeskih prihoda (uključujući dividende od državnih preduzeća). Zakon o elektronskoj fiskalizaciji je u junu stupio na snagu i očekuje se da će dodatno po-

moći naplati PDV-a. Rashodi su smanjeni za 4,5 posto, što je uglavnom posljedica manje kapitalne potrošnje (zbog kašnjenja u usvajanju budžeta), ali i niže potrošnje na robe i usluge. Vlada je do jula nastavila sa podrškom privatnom sektoru i domaćinstvima kroz subvencije za zarade i jednokratnu podršku. Da bi dodatno podržala oporavak, Vlada je takođe obezbijedila 40 miliona eura za subvencionisane kredite za mikro, mala i srednja preduzeća, koji će se davati preko komercijalnih banaka.

Nakon što je dostigao najveću vrijednost od 105 posto BDP-a 2020. godine, očekuje se da će javni dug pasti na 88 posto tokom 2021. godine. Obezbeđivanje finansiranja izdavanjem 750 miliona eura euroobveznica u decembru 2020. značajno je ublažilo finansijske pritiske 2021. godine. Neto dug centralne Vlade je smanjen za više od 300 miliona eura, uključujući otplatu 227 eura u euroobveznicama u martu. Fiskalni suficiti u junu i julu pomogli su akumulaciji državnih depozita, za koje se očekuje da će pokriti preostale finansijske potrebe za 2021. godinu. Kada je počela sa otplatom kredita za izgradnju prve dionice autoputa Bar-Boljari, Vlada je smanjila fiskalni rizik potpisivanjem ugovora o hedžingu čiji je cilj zaštita od rizika od deviznog kursa.

Izglede i rizici

Pandemija i dalje predstavlja izazov, jer nove varijante virusa dovode brzinu globalnog oporavka u sumnju. U drugoj sedmici septembra Crna Gora je bila peta po broju zaraženih u posljednjih sedam dana u svijetu i nalazi se na trećem mjestu po ukupnom broju zaraženih na milion stanovnika. Proces vakcinacije počeo je ubrzanim tempom u maju, a do sredine septembra 43 posto odraslog stanovništva je u potpunosti vakcinisano. Razvoj situacije sa pandemijom će velikim dijelom oblikovati kratkoročne ekonomske izglede.

Pod pretpostavkom potpunog oporavka turizma 2022. i 2023. godine, očekuje se da će rast i dalje biti snažan sa 5,6, odnosno 4,8 posto. Očekivanja su da će se ulaganja stabilizovati 2022. godine jer se završetak izgradnje prve dionice autoputa očekuje do kraja 2021. godine. Predviđanja su da će investicije rasti 2023. godine zahvaljujući projektima u energetskom sektoru. Vlada je najavila snažniju javnu kapitalnu potrošnju koja počinje 2022. godine, što bi dodatno podržalo srednjoročni rast. Međutim, da bi se obezbijedili veći ekonomski efekti, potrebno je riješiti izazove upravljanja javnim investicijama. Privatna potrošnja će i dalje podržavati rast kako se zaposlenost bude postupeno oporavljala kao rezultat poboljšane ekonomske aktivnosti. Brzina oporavka zapošljavanja niskokvalifikovane radne snage

će odrediti koliko brzo siromašna i ranjiva domaćinstva mogu da se vrate na nivoe svog dohotka prije krize. Rješavanje dugogodišnjih izazova u zapošljavanju i niskog učešća radne snage je od ključnog značaja za snažan rast zaposlenosti i poboljšanje blagostanja tokom oporavka.

Da bi se ubrzalo smanjenje duga, potrebno je snažno fiskalno upravljanje, kao i upravljanje dugom. Očekuje se da će se fiskalni bilans 2023. godine pretvoriti u suficit, zbog manje kapitalne potrošnje, ograničenih izdataka za robe i usluge, kao i većih prihoda zbog ekonomskog oporavka. Projekcije ne pretpostavljaju da će izgradnja preostalih dionica autoputa započeti do 2023. godine, jer se predviđa da će fiskalni prostor ostati ograničen. Vladin srednjoročni plan predviđa primarni fiskalni suficit od gotovo 2 posto BDP-a do 2022. Srednjoročno upravljanje primarnim fiskalnim suficitom će biti od ključnog značaja za smanjenje duga i zahtijevaće održivu konsolidaciju na strani potrošnje. Očekuje se pad javnog duga na 77 posto BDP-a 2022. godine i dalje na 70 posto BDP-a 2023. godine, jer oko 500 miliona eura duga dopijeva za otplatu u periodu 2022–23.

Očekuje se da će se eksterni disbalansi smanjiti i vratiti na nivo prije izgradnje autoputa. Predviđa se da će finalizacija dionice autoputa koja zavisi od uvoza i snažniji izvoz predvođen oporavkom turizma smanjiti deficit tekućeg računa na 11,2 i 9,5 posto BDP-a 2022. odnosno 2023. godine. Neto SDI će i dalje u velikoj mjeri finansirati deficit tekućeg računa i očekuje se da će on ostati umjeren na oko 7,5 posto BDP-a.

Na izglede utiču višestruki negativni rizici. Ako se posmatraju spoljni rizici, novi talas infekcija KOVID-om 19 u Evropi bi mogao da uspori ekonomski oporavak Crne Gore. Pored toga, inflatorni pritisci u Sjedinjenim Državama i Evropskoj Uniji mogu da ubrzaju pooštavanje monetarne politike, što bi moglo da rezultira skupljim spoljnim finansiranjem. Domaći rizici proizilaze iz niže stope vakcinacije i neodlučnosti, pri čemu bi moguće nove mjere kojima se ograničavaju određene aktivnosti mogle da odlože oporavak. Politička polarizacija je i dalje velika. Međutim, ubrzanje strukturnih reformi i čvrsta posvećenost pažljivom fiskalnom upravljanju mogu da smanje neizvjesnost ulaganja i poboljšaju izglede. Dalje jačanje nezavisnosti javnih institucija, posebno pravosuđa, ne samo da bi poboljšalo izglede Crne Gore za pridruživanje Evropskoj Uniji, već bi pomoglo postizanju otpornog ekonomskog oporavka na način što bi osiguralo jednake uslove za poslovanje svih preduzeća i preduzetnika.⁵

⁵ SB: Redovni ekonomski izvještaj za Zapadni Balkan: Crna Gora: Zeleni oporavak

MEĐUNARODNI IZVJEŠTAJI – EKONOMSKE SLOBODE I PERCEPCIJA KORUPCIJE

Istraživanja međunarodnih organizacija o zemljama u pogledu ekonomskih uslova za investicije i drugih analiza sa različitim ekonomskih aspekata važan su preduslov pozicioniranja na globalnoj ekonomskoj mapi. Ovaj segment nema samo političku važnost i nije samo parametar za rangiranje loših i dobrih tržišnih igrača već je i osnova za reforme u državama koje teže da budu lideri u investicionom smislu. Ozbiljnije analize ekonomskog ambijenta prioritet su za unapređenje politike privlačenja stranih investitora ali i izgradnje ekonomskih projekcija za snaženje privrede u zemlji.

Izveštaji u kojima se analizira i crnogorska ekonomija su: izveštaj o ekonomskim slobodama (Heritidž Fondacija), Indeks ekonomskih sloboda (Frejzer Institut), Indeks percepcije korupcije (Transparency International) i Indeks globalne konkurentnosti (Svjetski ekonomski forum).

INDEKS PERCEPCIJE KORUPCIJE – TRANSPARENCY INTERNATIONAL

Transparency International je vodeća globalna organizacija civilnog društva, osnovana 1993. godine, čija je osnovna misija stvaranje zdravog društva bez korupcije. Njena glavna uloga jeste poboljšanje životnog standarda širom svijeta sprovođenjem akcija u cilju podizanja svijesti i smanjenja tolerantnosti prema korupciji.

Indeks percepcije korupcije (CPI) rangira zemlje i teritorije u skladu sa percipiranim nivoima korupcije u javnom sektoru. To je agregatni pokazatelj koji kombinuje različite izvore informacija o korupciji.

Globalni osvrt

▼ Ovogodišnji CPI 2021 analizira 180 zemalja i teritorija.

▼ Iako nalazi pokazuju da su neke zemlje dobro rangirane, ne postoji zemlja sa zavidnim rezultatom od 100 bodova. Više od dvije trećine od ukupnog broja rangiranih zemalja u Indeksu 2021, ostvarile su rezultat niži od 50.

▼ Globalni prosjek, kada je riječ o broju dodijeljenih bodova, je 43 boda.

Ove godine najbolje zemlje su Danska, Finska i Novi Zeland, svaka sa 88 bodova. Norveška, Singapur, Švedska, Švajcarska, Holandija, Luksemburg i Njemačka čine najboljih deset.

Na dnu indeksa nalaze se Južni Sudan i Somalija. Zemlje u kojima su aktivni oružani sukobi ili autoritarizacijom imaju najmanje bodova, a to su Venecuela, Jemen, Sjeverna Koreja, Avganistan, Libija, Ekvatorijalna Gvineja i Turkmenistan.

Sveukupno, Indeks pokazuje da stagnira kontrola korupcije ili je pogoršana u 86% zemalja u protekloj deceniji.

NAJBOLJE I NAJLOŠIJE RANGIRANI REGIONI

	Prosjek bodova	Najbolje rangirana zemlja	Najlošije rangirana zemlja
EU & ZAPADNA EVROPA	66	Danska Finska	Bugarska
SUB-SAHARSKA AFRIKA	33	Sejšeli	Južni Sudan

Istočna Evropa i Centralna Azija

Prema indeksu percepcije korupcije, sa prosjekom od 36 od 100, Istočna Evropa i Centralna Azija zauzimaju drugo mjesto među regionima sa najnižom ocjenom. U Centralnoj Aziji, vlade su iskoristile pandemije kao izgovor za uvođenje ograničenja prava i odgovornosti, dok su populističke vlade u Istočnoj Evropi strogo ograničile slobode izražavanja i okupljanja potrebne da se prozove korupcija.

Položaj Crne Gore prema Indeksu percepcije korupcije 2021

Crna Gora, sa ocjenom 46, prema Indeksu percepcije korupcije 2021, zauzela je 64. poziciju u odnosu na 180 zemalja svijeta, što predstavlja napredak za jedno mjesto u poređenju sa izvještajem za 2020. godinu.

INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA – FRASER INSTITUT

Fraser institut je nezavisna, međunarodna, istraživačka i obrazovna organizacija sa sjedištem u Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama. Institut ima aktivnu saradnju sa sličnim istraživačkim i nezavisnim organizacijama u više od 70 zemalja širom svijeta. U nizu istraživačkih oblasti koje su pokrivene analizom Fraser Instituta, nalazi se procjena poštovanja ekonomskih sloboda zemalja širom svijeta. Ovogodišnji izvještaj „Ekonomске slobode svijeta 2021”, mjeri ekonomske slobode u 162 zemlje svijeta na bazi 42 indikatora. Mjerenje se vrši na skali od 0 do 10, pri čemu veća ocjena znači veći stepen slobode. Izvještaj se bazira na podacima iz 2018. godine (Indeks 2018).

Izvještaj Ekonomskih sloboda svijeta mjeri nivo do kojeg politika i institucije zemalja poštuju ekonomske slobode. Temelji ekonomskih sloboda su lični izbor, dobrovoljna razmjena, sloboda ulaza na tržište i konkurencija, kao i lična i imovinska sigurnost.

Indeksom ekonomskih sloboda obuhvaćene su sljedeće oblasti:

- ▼ Veličina javne uprave;
- ▼ Pravna regulativa i poštovanje imovinskih prava;
- ▼ Zdravlje novca;
- ▼ Slobodna međunarodna trgovina;
- ▼ Regulacija - Kontrola poslovanja, tržišta rada i bankarskog sektora.

GLOBALNI REZULTAT

Najbolje rangirane zemlje

Posljednji dostupni sveobuhvatni podaci su iz 2019. godine. Hong Kong je na vrhu. Očigledna povećana nesigurnost kod prava svojine i slabljenje vladavine prava usljed intervencija kineske vlade u 2020. i 2021. godini sigurno će negativno uticati na ocjenu Hong Konga,

posebno u Dijelu 2, Pravni sistem i prava svojine.

Singapur je ponovo na drugom mjestu. Ostale visokorangirane zemlje su Novi Zeland, Švajcarska, Gruzija, Sjedinjene Američke Države, Irska, Litvanija, Australija i Danska.

Rangiranje drugih većih zemalja

Neke veće zemlje su ovako rangirane: Kanada (14), Japan (18), Njemačka (22), Italija (47), Francuska (53), Meksiko (75), Rusija (100), Indija (108), Brazil (109), i Kina (116).

Deset najgore rangiranih zemalja

Deset najgore rangiranih zemalja čine: Centralno Afrička Republika, Demokratska Republika Kongo, Sirija, Republika Kongo, Iran, Zimbabve, Alžir, Libija, Sudan, i na kraju Venecuela.

CRNA GORA U IZVJEŠTAJU EKONOMSKIH SLOBODA SVIJETA: GODIŠNJI IZVJEŠTAJ 2021.

Prema izvještaju „Ekonomске slobode svijeta 2021“, Crna Gora je poboljšala svoju poziciju za 38 mjesta i sa ocjenom 7.64 nalazi se na 42. mjestu. U prethodnom izvještaju zauzimala je prema revidiranim podacima 80. mjesto, uz rezultat od 6.86.

Crna Gora je poboljšala svoju poziciju u svih 5 indikatora: veličina javne uprave, pravna regulativa i poštovanje imovinskih prava, zdravlje novca, slobodna međunarodna trgovina i regulativa.

Rang Crne Gore po oblastima ekonomskih sloboda, Indeksi 2008 - 2019

Crna Gora	OBLAST										KOMPONENTA OBLASTI 5					
	1		2		3		4		5		5A		5B		5C	
	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang	Ocjena	Rang
	Veličina državne uprave - Size of Government		Pravna regulativa i poštovanje imovinskih prava - Legal System and Property Rights		Zdravlje novca - Sound Money		Sloboda međunarodne trgovine - Freedom to trade internationally		Regulacija- kontrola privrede, tržišta rada i bankarskog sektora - Regulation		Regulativa tržišta kredita - Credit market regulations		Regulativa tržišta rada - Labor market regulations		Regulativa u vezi sa poslovnim ambijentom - Business regulations	
2008	5,84	96	5,94	60	7,91	74	7,19	50	7,61	31	9,59	13	7,91	20	5,33	101
2009	5,96	86	6,13	52	9,49	25	6,75	62	8,01	12	9,80	7	8,29	19	5,95	71
2010	6,00	94	6,47	42	9,57	21	7,77	35	7,90	25	9,78	12	8,01	20	5,91	79
2011	5,70	107	6,30	49	8,90	58	7,80	38	7,60	41	9,6	18	7,1	59	6,1	74
2012	6,2	93	5,9	58	9,4	34	7,7	36	7,7	31	10,0	1	7,2	57	6,1	94
2013	7,2	46	5,6	69	8,5	75	7,8	35	6,8	99	6,7	138	7,3	53	6,4	73
2014	6,5	71	5,5	81	8,6	82	8,2	23	7,5	53	8,9	70	7,2	57	6,4	81
2015	5,1	132	4,8	89	8,4	84	8,1	33	7,3	65	8,3	87	6,9	61	6,7	62
2016	6,93	61	4,92	89	8,27	91	8,16	33	6,94	88	6,67	137	7,43	39	6,72	60
2017	5,93	108	4,89	91	8,15	100	8,17	31	7,04	83	6,67	133	7,66	32	6,78	63
2018	5,72	123	5,22	71	8,26	94	8,34	28	7,14	80	6,67	135	7,67	33	7,08	63
2019	6,41	106	5,4	69	9,8	8	8,5	21	8,1	27	9,5	37	7,7	30	7,1	61

IZVJEŠTAJ O EKONOMSKIM SLOBODAMA HERITIDŽ FONDACIJE

Heritidž fondacija osnovana je 1973. godine, kao istraživački i obrazovni institut, čija je misija promocija konzervativne javne politike zasnovane na principima slobodnog preduzetništva, ograničenog uticaja države i individualnim slobodama.

Indeks ekonomskih sloboda rezultat je ocjena Heritidž fondacije i u svom 28. izdanju daje listu globalnih ekonomskih sloboda za 184 rangiranih zemalja. Publikacije koje Fondacija objavljuje od 1995. godine, prate rangiranja zemalja širom svijeta u okviru 12 ekonomskih sloboda, koje ocjenjuju vladavinu prava, veličinu vlasti, regulatornu efikasnost i otvorenost tržišta.

U cilju unapređenja analitičkog razumijevanja, u izvještaju je 12 specifičnih komponenti ekonomskih sloboda grupisano u 4 kategorije, tj. 4 stuba ekonomskih sloboda, koje se rangiraju na skali od 0 do 100:

- ▼ Vladavina prava (imovinska prava, sudska efikasnost i državni integritet);
- ▼ Ograničen nivo administracije (poresko opterećenje, državna potrošnja i fiskalno zdravlje);
- ▼ Efikasnost regulative (sloboda poslovanja, slobode na tržištu rada, monetarne slobode);
- ▼ Otvorenost tržišta (slobodna trgovina, investicione slobode, finansijske slobode).

GLOBALNI PREGLED

Indeks za 2022 koji analizira ekonomske politike i uslove u 184 zemlje od 1.jula 2020.godine do 30.juna 2021.go-

dine, pokazuje da ekonomija u cjelini ostaje “umjereno slobodna”. Ipak, globalna prosječna ocjena za ekonomsku slobodu je sada 60 – pad za 1.6 bodova u odnosu na prošlu godinu i ocjenu 61.6.

Uprkos vidljivom padu globalnih ekonomskih sloboda, nastavlja se jasna veza između poboljšanja ekonomskih sloboda i postizanja ekonomske dinamičnosti kao i većeg dobrostanja. Bez obzira na postojeći nivo razvoja, zemlje mogu mjerljivo da ubrzaju svoj ekonomski rast sprovođenjem koraka za povećanje ekonomskih sloboda kroz politike kojima se smanjuju porezi, racionalizuje regulatorno okruženje, otvara ekonomija većoj konkurentnosti i jača borba protiv korupcije.

Životni standard, koji se mjeri prihodom po glavi stanovnika, mnogo je veći u ekonomski slobodnijim zemljama. Ekonomije koje su ocijenjene kao slobodne ili uglavnom slobodne u Indeksu za 2022.godinu, imaju prihode koji su u prosjeku tri puta veći od Prihoda u ostalim zemljama i skoro sedam puta veći od prosječnog prihoda u “suzbijenim” ekonomijama.

Kako se vidi u Indeksu 2022, ekonomska sloboda je u vezi sa dobrostanjem, koje obuhvata faktore poput zdravlja, obrazovanja, okoline, inovacija, društvenog napretka i demokratskog upravljanja.

Dvadeset sedam zemalja ima ocjenu „uglavnom slobodne“ sa bodovima od 70.0 do 79.9, 54 zemlje su „umjereno slobodne“ sa bodovima od 60.0 do 69.9. Ukupno 88 zemalja ili oko polovine od 177 zemalja koje su obuhvaćene Indeksom imaju institucionalna okruženja gdje građani i privreda uživaju najmanje umjeren nivo ekonomskih sloboda u potrazi za većim ekonomskim razvojem i prosperitetom.

S druge strane spektra, 50% zemalja iz Indeksa 2022 (89 ekonomija) imaju bodove ispod 60. Od ovih zemalja, 57 ekonomija su “uglavnom neslobodne” (bodovi od 50.0 do 59.9), a 32 zemlje, uključujući Kinu, nalaze se u kategoriji “suzbijenih”.

Vidne promjene desile su se na samom vrhu. Singapur je zadržao svoj status svjetske najslobodnije ekonomije, ali Australija je ispala iz kategorije “slobodne”. Novi Zeland je pao na četvru poziciju, iza Švajcarske i Irske. Luksemburg, Tajvan i Estonija ušle su prvi put u kategoriju “slobodnih”.

Vidljiv je i kontinuirani pad Sjedinjenih Američkih Država u kategoriji “uglavnom slobodna” – 25. pozicija, najslabija pozicija u 28 godina od kada se Indeks priprema. Glavni faktor ovog pada je prevelika državna potrošnja koja je dovela do rastućeg deficita i dugova.

Crna Gora u Indeksu 2022

Crna Gora je, po ocjenama Heritidž fondacije, zauzela 103. mjesto sa ukupnom ocjenom od 57.8, što predstavlja pad od 12 mjesta u odnosu na prethodni izvještaj.

Na regionalnoj rang listi, od 45 evropskih zemalja, Crna Gora zauzima 41. mjesto, što predstavlja napredak za 1 mjesto u poređenju sa prethodnom godinom.

Kreditne rejting agencije koje prate Crnu Goru Moody's i Standard and Poor's ocijenile su stabilizaciju javnih finansija i svojim ocjenama dali podsticaj daljim reformama fiskalne konsolidacije, što posebno ukazuje stabilan i pozitivan outlook zadnjih ocjena ovih agencija.

MEDUNARODNI INDIKATOR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Doing Business	77	65	56	56	51	44	36	46 ¹	51	42	50	50	-	-
Indeks percepcije korupcije - Transparency International	85	69	69	66	75 ^[2]	67	76	61	64	64	67	66	67	64
Ekonomске slobode - Heritage Foundation	-	94	68	76	72	70	68	66	65	83	68	92	91	103
Economic Freedom of the World - Fraser Institut	58	78	47	37	28	49	38	62	59	85 ^[3]	72	83	80	42
Indeks globalne konkurentnosti - WEF	65	62	49	60	72	67	67	70	82	77 ^[4]	71	73	-	-
Sloboda u svijetu - Freedom House	djelim. slobodna	djelim. slobodna	slobodna	slobodna	slobodna	slobodna	slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna	djelim. slobodna
Kreditni rejting - Standard & Poor's	BB+ (neg. 10.11.)	BB+ (neg. 31.03.)	BB (neg. 31.03.)	BB (neg. 13.12.)	BB- stab (jun)	BB- negativan	B+ stab. (nov)	B+ stabilan	B+ negativan	B+ stabilan	B+ stabilan	B+ .	B+ Negativan [5, B+Negativan (septembar)]	B stabilan mart
Kreditni rejting - Moody's	Ba2 (stabilan 12.03 negat. 18.12.)	Ba3 (neg. 30.04.)	Ba3 (neg.)	Ba3 (stabilan 30.03.)	Ba3 stabilan	Ba3 stabilan	Ba3 negativan	Ba3 negativan	Ba3 negativan	B1 negativan	B1 stabilan	B1 stabilan	B1 pozitivan	B1 pozitivan
														B1 stabilan, B1 stabilan septembar, B1 stabilan oktobar

[1]Došlo je do značajne promjene u metodologiji pripreme izvještaja;

[2]Revidirani rang za 2017 je 90;

[3]Revidirani rang za 2017 je 73;

[4]Revidirani rang za 2017 je 73;

[5]Usljed pojave novog COVID-19 virusa, izgled rejtinga za Crnu Goru promijenjen je iz „stabilnog“ u „negativni“ uz očuvanje ocjene B+/B

Samit EU – Zapadni Balkan, Brdo pri Kranju, Slovenija, 6.oktobar 2021.godine

Domaćin samita bila je Slovenija (Brdo pri Kranju) koja predsjedava Savjetom, a samit je okupio lidere iz:

- ▼ zemalja članica EU
- ▼ partnere iz šest zemalja Zapadnog Balkana: Albanije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Kosova

Samitom je predsjedavao Šarl Mišel, predsjednik Evropskog Savjeta. Predsjednik Mišel i Ursula fon der Lajen, predsjednica Evropske komisije, zastupali su EU.

Na samitu su lideri EU usvojili deklaraciju koju su prihvatili lideri zemalja Zapadnog Balkana.

Deklaracija potvrđuje nedvosmisleni podršku EU evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana. Njom se postavljaju inicijative da se podrži povezanost i zelena i digitalna tranzicija u regionu, kao i posvećenost u dijelu političke i bezbjednosne saradnje.

Deklaracija se takođe oslanja na niz konkretnih inicijativa od kojih će Zapadni Balkan imati koristi, uključujući sljedeće:

- ▼ 30 milijardi eura za Ekonomski i investicioni plan (EIP)
- ▼ obavezu da se poveća stopa vakcinacije protiv COVIDa-19
- ▼ put prema nižim cijenama rominga
- ▼ Agendu inovacija za Zapadni Balkan
- ▼ Zelene trake i akcioni planovi za prevoznju zajednicu

Evropska perspektiva

Lideri su potvrdili njihovu nesumnjivu podršku evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana, što je od zajedničkog interesa i ostaje zajednički strateški izbor.

EU je potvrdila svoju posvećenost procesu proširenja i bitnim donijetim odlukama partnera koje su zasnovane na kredibilnim reformama, pravičnim i strogim uslovljavanjima i principu sopstvenih zasluga.

EU lideri su takođe podsjetili na važnost sposobnosti EU da održi i produbi svoj razvoj, obezbjeđujući kapacitet da primi nove članice.

Partneri Zapadnog Balkana ponovili su svoju posvećenost evropskim vrijednostima i principima i sprovođenju neophodnih reformi u interesu naroda.

Ekonomski i investicioni plan od 30 milijardi eura (EIP)

EU je glavni politički, ekonomski i trgovinski partner Zapadnog Balkana. Kroz EIP, EU sada pruža izuzetnu finansijsku podršku od skoro 30 milijardu eura za region u narednih sedam godina.

EU će obezbijediti grant od 9 milijardi eura kroz 10 investicija. Na ovaj način, EIP ima za cilja da:

- ▼ podstakne dugoročni ekonomski oporavak
- ▼ ubrza zelenu i digitalnu tranziciju
- ▼ podrži regionalnu saradnju
- ▼ ubrza spajanje sa EU

EIP će takođe pomoći privlačenje javnih i privatnih investicija, koje će podržati Garantna linija za Zapadni Balkan gdje bi se moglo izdvojiti 20 milijardi eura.

Zajednička odgovornost

EIP investicije zamišljene su kao pokretač pozitivnih promjena za Zapadni Balkan. Ipak, ovo može biti održivo jedino uz zajednički napor svih strana.

Stoga se podrška EU vezuje za opipljiv napredak u dijelu vladavine prava, socijalno-ekonomskih reformi i poštovanje evropskih vrijednosti, pravila i standarda.

Povezanost, integracija, zelena i digitalna tranzicija

EIP će biti dopunjen nizom novih inicijativa kako bi se podržale zelene i digitalne tranzicije, regionalna integracija i povezanost kao i socijalni i ekonomski oporavak.

Lideri su podržali prihvatanje akcionog plana Zelene agende koja će biti ključni pokretač tranzicije na moderne, karbonski neutralne, klimatski otporne i resursno efikasne ekonomije.

EU će nastaviti da podržava inkluzivnu regionalnu saradnju.

Lideri su se dogovorili da ubrzaju napore kako bi se unaprijedila tržišna integracija Zapadnog Balkana sa

jedinstvenim EU tržištem, uključujući i SEPA (jedinствeno područje plaćanja u eurima).

Oni su pozdravili mapu puta za roming koja će odrediti tok nižoj cijeni rominga između EU i Zapadnog Balkana, a biće nadograđena na besplatni roming režim koji se primjenjuje u regionu od 1.jula.

Lideri su takođe pozdravili koncept zelenih traka između EU i Zapadnog Balkana kako bi se smanjilo vrijeme čekanja na granicama kao i nedavno donijete akcione planove za prevoznu zajednicu za pametni prevoz i održivu povezanost.

Oni su takođe pokrenuli Agendu inovacija za Zapadni Balkan kako bi se promovisali izuzetnost i mogućnosti u domenu inovacija, istraživanja, obrazovanja, kulture, omladine i sporta.

European Commission

#EUEnlargement
October 2021

Economic and Investment Plan for the Western Balkans

- SUSTAINABLE TRANSPORT
- CLEAN ENERGY
- ENVIRONMENT & CLIMATE
- DIGITAL FUTURE
- PRIVATE SECTOR
- HUMAN CAPITAL

up to €9 billion of EU funding for key investments

The Economic and Investment Plan identifies 10 investment flagships and aims to spur the **long-term recovery**, accelerate a **green and digital transition**, and foster **regional cooperation** and **convergence with the EU**.

It will help attract public and private investments, backed by the Western Balkan Guarantee Facility, which has a potential to mobilise up to **€20 billion**.

Investments will only be sustainable if Western Balkan partners accelerate **reforms**, including in the area of rule of law and fight against corruption.

© European Union, 2021.
Reuse of this document is allowed, provided appropriate credit is given and any changes are indicated (Creative Commons Attribution 4.0 International license). For any use or reproduction of elements that are not owned by the EU, permission may need to be sought directly from the respective right holders. All images © European Union, unless otherwise stated.

Enlargement Negotiators

European Commission

SUSTAINABLE TRANSPORT

The EU will improve core transport corridors in the region, to make them faster and comply with EU standards. Better transport will facilitate trade and drive sustainable economic growth.

Connectivity reforms and simplified border crossing procedures are key.

- FLAGSHIP 1 – Connecting East to West
- FLAGSHIP 2 – Connecting North to South
- FLAGSHIP 3 – Connecting the coastal regions

CLEAN ENERGY

The EU support in the field of energy will be reinforced, in line with its ambition to reach climate neutrality by 2050.

Decarbonisation and transition to clean energy will be key.

Priority will be given to energy interconnections and the use of renewable energy sources will be increased.

- FLAGSHIP 4 – Renewable energy
- FLAGSHIP 5 – Transition from coal
- FLAGSHIP 6 – Renovation wave

ENVIRONMENT & CLIMATE

The new Green Agenda for the region, was endorsed at the Western Balkan summit in Sofia in November 2020. It covers green transition, decarbonisation, depollution of air, water and soil, circular economy and promote biodiversity, urban mobility and green transport solutions.

- FLAGSHIP 7 – Waste and Waste water management

DIGITAL FUTURE

The deployment of an ultra-fast broadband, with a view to ensuring universal access, lowering the cost of roaming, developing digital skills and enhancing cybersecurity, will be key priorities of the Digital Agenda for the Western Balkans.

- FLAGSHIP 8 – Digital infrastructure

PRIVATE SECTOR

The EU will increase financial support to strengthen the competitiveness of micro and SMEs in strategic sectors and foster green growth and circular economy, under the new Western Balkans Guarantee Facility.

- FLAGSHIP 9 – Investing in the competitiveness of the private sector

HUMAN CAPITAL

The EU will strongly support the development of human capital, including high quality education and training systems, employment, health and social protection.

The EU will improve labour market participation, especially of young people and women, vulnerable groups and minorities, in particular Roma.

- FLAGSHIP 10 – Youth Guarantee

Integrating the Western Balkan Regional Market into the EU Single Market

The EU Single Market

Mobility of People

Digital Market

Regional Investment Space

European Value Chains

Common Western Balkan Regional Market

Free Movement of Capital

Connecting Economies

Free Movement of Services

Free Movement of Goods

Enlargement Negotiations

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Generalno posmatrano u međunarodnim okvirima Crna Gora je po ekonomskim ocjenama zabilježila pad u 1, dok je napredovala u 2 od ukupno 5 najznačajnijih međunarodnih izvještaja. Do momenta publikovanja ovog izdanja Bijele knjige, Izvještaj o lakoći poslovanja Svjetske banke i Indeks globalne konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma, za 2021. godinu nijesu objavljeni. Donosiocje odluka bi suštinski trebale ocjene međunarodnih izvještaja usmjeriti na efikasniju implementaciju reformi i intenzivniju primjenu inovativnih rješenja. Navedeno posebno u regionalnom rangu uvažavajući da sve zemlje su jednako naklonjene privlačenju investicija i kreiranju boljih uslova za biznis. Stoga, Crna Gora bi morala uložiti nove napore ne samo u očuvanju postojećih pozicija nego i napredovanju bržim tempom od drugih.

U tom dijelu važne su sljedeće preporuke:

▼ efikasnija implementacija reformi i dalji koraci na unapređenju poreskih procedura (plaćanje prireza porezu na dohodak je posebna procedura, koja se sprovodi 12 puta godišnje; nedostatak uvezanosti i razmjene podataka između Poreske uprave, lokalnih samouprava i fondova; komplikovan sistem poreskih prijava i zahtjeva za obaveznim knjigama koji rezultira u značajnom vremenu utrošenom za prikupljanje podataka i informacija za popunjavanje prijave; relativno visoke stope doprinosa, koje utiču na ukupno poresko opterećenje; duge i nedovoljno automatizovane procedure povraćaja PDV-a);

▼ značajna modernizacija rada katastarskih i notarskih službi, posebno u dijelu poštovanja rokova u postupcima, smanjenja troškova, ali i uvođenja savremenih elektronskih sistema koji bi u mnogome skratili postupke registracije (uspostavljanje softverske povezanosti notara sa katastrom nepokretnosti u cilju povećanja pravne sigurnosti što bi doprinijelo i pojednostavljenju procedure registracije nepokretnosti za krajnje korisnike; nemogućnost predaje dokumentacije elektronskim putem; nemogućnost plaćanja taksi elektronskim putem; neophodnost poštovanja rokova utvrđenih Zakonom o državnom premjeru i katastru);

▼ kreiranje osnova za dalja infrastrukturna ulaganja, kako u dijelu saobraćajne infrastrukture, tako i komunalne, ali i primjena politike intenzivnih mjera za dalja

ulaganja u ključnim sektorima turizma i poljoprivredne proizvodnje;

▼ nastaviti sa mjerama rasta slobode i fleksibilnosti na tržištu rada, unapređenja politike obrazovanja i zdravlja sa kreiranjem osnova za investiciona ulaganja;

▼ nastaviti sa politikom unapređenja rada administracije i podizanja efikasnosti na svim nivoima, posebno u dijelu veće konzistentnosti u implementaciji politika na lokalnom i državnom nivou;

▼ dalji razvoj crnogorske ekonomije i društva kroz digitalizaciju kao razvojnu i transformacionu politiku;

▼ kreirati osnove za dalju politiku javnih finansija sa posebnim osvrtom na nove investicione aktivnosti koje mogu doprinijeti stabilizaciji javnih finansija sa smanjenjem deficita i održavanja javnog duga.

U pogledu političkih pozicija Crna Gora se tradicionalno drži na nivou stabilnih zemalja sa jasnim porukama iz međunarodne zajednice da je pouzdan i politički uzoran partner. Navedeno kako u dijelu NATO zajednice, tako i brzog integracionog procesa prema Evropskoj uniji.

EVALUACIJA REGULATORNOG OKRUŽENJA U CRNOJ GORI

Važan dio aktivnosti Savjeta stranih investitora, koji je takođe predstavljen i u svakom izdanju Bijele knjige, jeste ocjena regulatornog okruženja u zemlji. Članovi Savjeta koriste razne kanale i mehanizme da izraze svoja opažanja, komentare i sugestije vezane za specifična pitanja koja smatraju da se mogu unaprijediti, kako bi se bolje zadovoljile potrebe poslovnog i ekonomskog razvoja i kako bi se ažurirali i unaprijedili propisi koji dovode do barijera u poslovanju i uskladili se sa modernim međunarodnim standardima i najboljim praksama. Pored efikasnog zakonodavstva koje je usklađeno sa modernom praksom i usvojeno uz učešće svih važnih zainteresovanih strana, „regulatorno okruženje“ podrazumijeva i implementaciju, izvršenje i sudsku praksu kao važne elemente i preduslove za atraktivno i stimulatívno poslovno okruženje u Crnoj Gori.

S tim u vezi, u ovom dijelu predstavljamo utiske članova Savjeta po pitanju ključnih oblasti koje su im bile važne tokom 2021. godine i koje će Savjet nastaviti da prati i u narednom periodu. Prvo ćemo predstaviti opšte teme, kao što su **poslovno okruženje, proces usvajanja i sprovođenja propisa, javna uprava, digitalizacija i e-usluge, siva ekonomija, oprezivanje i različiti iznosi fiskalитета na opštinskom nivou.**

1. POSLOVNI AMBIJENT

Predvidljiv poslovni ambijent jedan je od ključnih preduslova za investitore, a upravo čestim izmjenama propisa – izmjenama procedura, uslova, poreskih stopa i ostalih davanja – donosioci odluka mogu negativno uticati na poslovni ambijent i sigurnost poslovanja. Kao što smo i ranije navodili, promjene su neizbježne i u velikom broju slučajeva poželjne jer je proces usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa naprednijim ekonomijama dugoročan i kompleksan. S druge strane, način na koji se njima upravlja i na koji se one implementiraju u regulatorni ambijent je ono što čini razliku između stabilnog, predvidljivog ambijenta koji omogućava kompanijama da planiraju i investiraju, i onog ambijenta u kojem investitori donose konzervativne investicione odluke jer nisu u mogućnosti da predvide uslove koji ne bi trebalo da se mijenjaju bez najave, detaljnih analiza o uticaju na privatni sektor i dovoljnog perioda za investitore da se adaptiraju na njih. Vrlo je važno da donosioci odluka razumiju da prilagođavanje privatnog sektora na nove uslove i procedure podrazumijeva vrlo često neplanirane troškove, dodatne obuke ili dodatnu radnu snagu i vrijeme.

Radna grupa za eliminisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru oformljena je na 11. sjednici Savjeta za konkurentnost, 05. aprila 2021. godine.

Osnovni cilj rada Radne grupe je identifikovanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru kroz dijalog između privatnog i javnog sektora, kao i definisanje načina za njihovo eliminisanje i implementaciju samih mjera. Definisani zadaci Radne grupe su:

- ▼ Definisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru i dopuna postojećeg Akcionog plana;
- ▼ Definisanje mjera za otklanjanje barijera, postavljanje rokova i nosioca;
- ▼ Praćenje realizacije implementacije mjera.

Tokom 2021. godine, Radna grupa je preduzela sljedeće aktivnosti:

- ▼ Održano je nekoliko konsultacija u užem sastavu Radne grupe;
- ▼ U toku rada radne grupe za izradu Nacrta zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma naglašena je potreba za uvođenje mogućnosti za otvaranje tekućeg računa za fizička i pravna lica bez dolaska u banku. U toku je javna rasprava za ovaj zakon i u Nacrtu zakona se našla ova mogućnost za fizička lica, ali ne i za pravna;
- ▼ Članovi Radne grupe su dostavili ažurirane statuse aktivnosti iz Akcionog plana;
- ▼ Završena je analiza koja se tiče razvoja tržišta novca, koju je uradila advokatska kancelarija Moravčević, Vojinović i partneri, u kooperaciji sa Schonherr i koja je proslijeđena članovima radne grupe.

RB	AKTIVNOST	NOSIOC	ROK	STATUS
1.	<p>Uvezivanje IT sistema Poreske uprave i poslovnih banaka kako bi banke bile u mogućnosti da po automatizmu preuzimaju podatke o zaradama za klijente koji elektronski apliciraju za kredit i koji daju saglasnost za uvid u podatke o zaradama. Za ovu svrhu potrebno je da banke imaju uvid samo i isključivo u podatke koji se tiču zarada i to samo za zaposlene, to jest klijente, koji daju svoju saglasnost za uvid u ove podatke. Banke bi podatke dobijale na upit, što podrazumijeva da ne bi imale uvid u cjelokupnu bazu Poreske uprave.</p>	Uprava prihoda i carina, MFIC	I 2022	<p>Održano je nekoliko sastanaka na ovu temu između predstavnika bankarskog sektora i Uprave prihoda i carina. Uprava prihoda i carina treba da provjeri da li ima definisan zahtjev od strane banaka i na osnovu toga da da koji je rok za realizaciju aktivnosti.</p>
2.	<p>Smanjenje koraka u postupku registracije preduzeća u smislu da se ukine obaveza podnosioca zahtjeva da dostavlja dokaz o uplaćenom osnivačkom kapitalu CRPS-u već da taj dokaz CRPS dobija od banaka. Potrebno je obezbijediti mogućnost da Uprava prihoda (CRPS) dobija potvrde o uplaćenom osnivačkom kapitalu od poslovnih banaka. Naime, klijenti banaka, fizička lica će koristiti privremene račune kod poslovnih banaka prilikom uplate osnivačkog kapitala, sa naznačenom svrhom, a banke će elektronski slati potvrde CRPS-u. Na taj način klijent neće morati da odlazi u banku radi preuzimanja potvrde, niti da je odnosi na šalter CRPS-a.</p>	Uprava prihoda i carina, CBCG, MFIC	I 2022	<p>Uprava prihoda i carina treba da definiše zahtjev ka bankama o tome na koji način žele da preuzimaju potvrde o uplaćenom osnivačkom kapitalu od banaka. Ovaj zahtjev treba da bude poslat članovima ove radne grupe, kao i Udruženju banaka.</p>
3.	<p>Otvaranje transakcionog računa u bankama bez dolaska u banku. Kako bi banke bile u mogućnosti da ponude građanima elektronsku uslugu koja podrazumijeva da cio proces, od zahtjeva za otvaranjem transakcionog računa do dobijanja istog, odnosno potpisivanja ugovora, bude elektronski, bez dolaska u banku, preduslov je izmjena Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma omogućiće otvaranje tekućeg računa bez dolaska u</p>	Uprava policije, MUP, CBCG	I 2022	<p>Rok za utvrđivanje nacrta novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i njegovo usvajanje je IV kvartal 2021. godine. U toku rada radne grupe za izradu Nacrta zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma naglašena je potreba za uvođenje mogućnosti za otvaranje tekućeg računa za fizička i pravna lica bez dolaska u banku, a u skladu sa inputima privatnog sektora. U toku je javna rasprava za ovaj zakon i u</p>

	<p>banku, u dva koraka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikacije putem validnog elektronskog sertifikata i • Audio i video identifikacije. <p>Na ovaj način će svi koji imaju validni elektronski sertifikat izdat u Crnoj Gori ili / i u zemljama sa kojima imamo potpisan sporazum o saradnji u ovoj oblasti, moći da otvore tekući račun bez odlaska u banku.</p>			<p>Nacrtu zakona se našla ova mogućnost za fizička lica, ali ne i za pravna.</p>
4.	<p>Uvođenje instant plaćanja u bankarskom sektoru. Omogućavanje pružaocima platnih usluga izvršavanje pojedinačnih instant transfera (instant plaćanja) 24 časa dnevno, sedam dana u nedelji, 365 dana u godini (24/7/365), u svega nekoliko sekundi.</p>	CBCG	IV 2022	<p>U toku je priprema tenderske dokumentacije</p>
5.	<p>Potreba uspostavljanja tijela, kao što je Forum za spriječavanje prevara, koje će se baviti spriječavanjem prevara u bankarskom sistemu i koje će služiti kao platforma za razmjenu informacija među bankama</p>	MFIC, CBCG	II 2022	<p>Fraud forum je u potpunosti apsolviran od strane UBCG i prezentovan kroz materijal na sjednici UO UBCG, aprila i oktobra 2019, tehnički, organizaciono, sa pravilima pristupa, pravno obrađen sa upitnicima i poštovanjem GDPR pravila, ali nije bilo podrške za realizaciju na UO UBCG. Razlog je što već postoji sistem razmjene ovog vida podataka među bankama, posebno u kartičarstvu. UBCG je radio na ovom segmentu kroz dovođenje eminentnih predavača iz okruženja i vodećeg stručnjaka za fraud pri MasterCard Brisel, ali i objavljivanjem članaka u časopisu Bankar. Ova aktivnost će se ponovo pokrenuti preko Upravnog odbora UB-a.</p>
6.	<p>Potreba formiranja radne grupe u kojoj bi bili uključeni predstavnici Centralne banke i predstavnici banaka koje su članice Savjeta stranih investitora u cilju definisanja uslova za pokretanje tržišta novca u CG</p>	MFIC, CBCG	IV 2021.	<p>Održano je nekoliko sastanaka sa predstavnicima EBRD-a, CBCG, MFIC (CKB) i SCC. Završena je analiza koja se tiče razvoja tržišta novca, koju je uradila advokatska kancelarija Moravčević, Vojinović i partneri, u kooperaciji sa Schonherr i koja je prosljeđena članovima radne grupe.</p>

7.	Implementacija sistema za FATCA izvještavanje za SAD i EU	Uprava prihoda i carina, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, MFIC	II 2022.	<p>Održano je nekoliko odvojenih sastanaka kojima su prisustvovali predstavnici MFiSS, Uprave prihoda i carina, MFIC-a. Formirane su 2 radne grupe za implementaciju međunarodnih sporazuma: jedna za izradu teksta Nacrta Pravilnika, a druga za pripremu tehničkog rješenja. Koordinator prve radne grupe za izradu normativnog rješenja je Tamara Pavličić, a članovi radne grupe: Ana Milošević, Srđan Knežević i Antoaneta Krivokapić.</p> <p>Koordinator druge radne grupe je Robert Rajković, a članovi Bojana Bajić, Zarija Milić, Luka Novaković i Miloš Igić. Tamara Pavličić će biti paralelno koordinator u ime MFSS-a</p> <p>Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poreskoj administraciji nalazi se u skupštinskoj proceduri, odnosno još uvijek nije razmatran. Imajući u vidu da je navedenim Predlogom zakona propisano da će se podzakonski akti za njegovu implementaciju donijeti u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu trebalo bi promijeniti rok završetka ove aktivnosti za II kvartal 2022.godine-ukoliko se zakon usvoji do kraja ove godine.</p>
8.	Omogućavanje nesmetanog rada elektronskih servisa banaka produženjem radnog vremena Kreditnog registra CBCG 24/7, 365 dana u godini	CBCG	N/A	Počev od 15. jula 2020. Kreditni registar radi po produženom radnom vremenu od 8 do 22 časa svim danima, osim državnim praznicima. Ukoliko nastane potreba privatnog sektora za dužim radom registra, CBCG će razmotriti mogućnost za to.

Zajednički zaključak predstavnika privatnog i javnog sektora, a koji su ujedno i članovi Radne grupe, jeste da je u narednom periodu kroz kontinuiranu saradnju potrebno raditi na implementaciji predloženih mjera, u cilju omogućavanja digitalnih servisa kod bankarskih usluga.

2. PROCES USVAJANJA I SPROVOĐENJA ZAKONA

Propisana procedura javne rasprave formalno podrazumijeva da su sve zainteresovane strane konsultovane, da su imale vremena i načina da reaguju, da se njihov glas čuo i razumio. Međutim, naše iskustvo ne ide u prilog ovoj konstataciji jer često čujemo primjedbe članova da nisu zadovoljni ovim procesom, da nisu bili informisani na vrijeme (što često podrazumijeva da treba da budu uključeni i prije raspisivanja javne rasprave kada su u pitanju ključna zakonska rješenja), da primjedbe nisu ozbiljno razmatrane, a samim tim i usvojene.

Dalje, najveći izazov u praksi jeste primjena propisa, a ovaj složen proces prepoznat je u svim izvještajima koji prate razvoj Crne Gore. U tom smislu, Savjet koristi svaku priliku da ukaže na važnost vladavine prava, da pruži konkretne primjere koji pokazuju koliko je hitno donijeti određena poboljšanja i da pokaže da je to barijera koja šteti poslovanju. Svjedoci smo dugih sudskih postupaka koji gube smisao zbog dužine trajanja, neodrživih presuda, kašnjenja u usvajanju propisanih podzakonskih akata, nejasnih propisa i mogućnosti neujednačenog tumačenja.

Na kraju, primjena zakona direktno ima uticaj na sve reformske procese na način što čak i dobre reforme ne daju rezultate ako primjena nije u skladu sa planom i očekivanjima.

U cilju unaprijeđenja javno privatnog dijaloga u Crnoj Gori, blagovremenog uključivanja privatnog sektora u proces izrade zakonskih propisa, kao i korišćenja zajedničkih kapaciteta i iskustava svih aktera u procesu donošenja legislative, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost je pripremio Izvještaj o uključenosti privatnog sektora u postupak izrade zakonskih propisa za 2021. godinu, a po zaključku Savjeta za konkurentnost. Izvještaj je pripremljen na osnovu prikupljenih podataka, to jest odgovora na upitnik, koji je upućen privrednim udruženjima, članovima Savjeta za konkurentnost i svim ministarstvima koja su po Programu rada Vlade za 2021. godinu planirala usvajanje zakonske regulative.

Spisak zakona koji je predmet ovog izvještaja sadrži sve zakone koji su po Programu rada Vlade za 2021. godinu planirani za usvajanje u toku 2021. godine, uz dodatak zakona koji su bili predviđeni za 2020., a nisu do kraja 2020. godine usvojeni. Dodatno, spisak sadrži i razmatrane zakone na Vladi koji nisu bili u Planu rada ali su udruženja ili ministarstva izvijestila da su bili predmet

rada ove godine. Odgovori privrednih udruženja i ministarstava su prikupljeni od 15. novembra do 3. decembra 2021., a odnose se na cijelu 2021. godinu.

Procenat uključenosti privrede u izradu zakona, iako veći u odnosu na prethodna 2 izvještaja, i u predmetnom periodu je bio nizak. Analizirajući odgovore privrednih udruženja, procenat uključenosti u proces izrade 98 zakona koji su bili predmet analize iznosi 31,6% (31 zakona). Za svrhu ove analize važno je napomenuti da ukoliko je bilo ko od privrednih udruženja bio uključen na bilo koji način u proces donošenja zakona, smatrano je da su privredna udruženja bila uključena. Od ukupnog broja zakona, u 23,5% slučajeva privredna udruženja su bila uključena tokom početnih konsultacija, 20,4% u toku javne rasprave, dok je uključenost u rad radnih grupa bila svega 15,3%. Na pitanje o uključenosti u rad na izradi RIA2 obrasca, udruženja su navela da nisu bila uključena u izradu nijednog RIA obrasca.

Na osnovu prikupljenih odgovora ministarstava, od 98 zakona koji su bili predmet analize, u izradu 49,0% je bio uključen privatni sektor (48 zakona). Privatni sektor je bio uključen u fazi konsultacija u 24,5% slučajeva u odnosu na ukupan broj zakona (24 zakona). U toku javne rasprave, privreda je bila uključena u izradu 37 zakona ili 37,8% u odnosu na ukupan broj zakona. U radu radnih grupa privreda je učestvovala u 24,5% slučajeva (24 zakona). Od ukupnog broja zakona, privatni sektor je po odgovorima nadležnih institucija bio uključen u izradu RIA obrazaca u 11,2% slučajeva (11 zakona).

Po odgovorima ministarstava, od ukupno 50 zakona u čijoj izradi privreda nije učestvovala, u 38,0% slučajeva neuključenost je bila opravdana - bilo da je privreda bila pozvana, a nije se odazvala, bilo da uključenost nije ni bila potrebna jer se radilo o manjim izmjenama i dopunama ili, konačno, za pojedine zakone javne rasprave nisu obezbedne zbog prirode propisa. U 62,0% (31 zakona) ministarstva, bez navedenih razloga, nisu uključili privredu u proces izrade zakona.

Kada se pored odgovori privrednih udruženja i ministarstava, po pravilu, dolazi do razlike u procentu uključenosti privrede, što je slučaj i za ovo izvještavanje. Naime, ministarstva su odgovorila da je privreda bila uključena u izradu 49,0% zakona, dok privredna udruženja izvještavaju da su učestvovala u izradi 31,6% zakona. Razlika u odgovorima se može obrazložiti i da pored sedam privrednih udruženja koja su dala odgovore na upitnik, zakone su u ime privrede komentarisala i pojedinačna preduzeća i druga privredna ili strukovna udruženja.

3.

JAVNA UPRAVA

Prednosti efikasne javne uprave su sveopšte poznate i nije ih potrebno detaljno obrazlagati. Međusobno razumijevanje i partnerski odnos u kojem obje strane znaju svoju ulogu su ključni. Vrijeme se isto ne mjeri u državnom i privatnom sektoru i zato je važno jasno propisati sve procedure i rokove, posebno imajući u vidu potrebe tržišta i štetu koju investitor trpi ukoliko su oni nepotrebno dugi. Često investitori, tj. investicije, zavise od "pojedinaca" u javnom sektoru i njihovog ličnog tumačenja, a ne od jasnih administrativnih procedura koje ne ostavljaju prostora za pojedinačna tumačenja što direktno šteti poslovnom ambijentu i utiče negativno na predvidljivost poslovanja. I dalje imamo primjera nedostatka koordinacije i saradnje između državnih organa što često dovodi do situacija da je investitor primoran da pribavlja razne potvrde/uvjerenja koje bi državni organi trebalo međusobno da razmjenjuju.

Savjet često navodi digitalizaciju javne uprave kao jedan od ključnih procesa koji će uticati na efikasnost, profesionalnost javne uprave, a samim tim i na smanjenje korupcije. Jednošalterski princip bi trebalo proširiti na cijeli niz usluga kako na državnom, tako i na lokalnom nivou.

Kako je navedeno u Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu, uloga civilnog društva u procesu pristupanja se priznaje i promovise na političkom nivou. Tokom 2020. godine, većina ministarstava imenovala je članove organizacija civilnog društva u radne grupe zadužene za izradu nacrtu zakona i strategija države u njihovim oblastima, što je obaveza po Zakonu o javnoj upravi. Međutim, nisu sva ministarstva sprovela javne konsultacije kada su pripremani zakoni i strategije. A kada i jesu, konsultacije ponekad ostaju formalnost, bez stvarne otvorenosti za stavove predstavnika civilnog društva. Javna uprava treba da poboljša mehanizam za konsultacije sa civilnim društvom.

Crna Gora je umjereno spremna u oblasti reforme javne uprave. Ukupno gledano, u izvještajnom periodu ostvaren je ograničen napredak. Ostvaren je određeni napredak u oblastima kao što su srednjoročno planiranje politike, elektronska vlada i upravljanje javnim finansijama i budžetska transparentnost. Održane su javne konsultacije o nacrtu izmjena i dopuna Zakona o pristupu informacijama, koje zajedno sa novim strategijama za reformu javne uprave i upravljanje javnim finansijama ostaju da se usvoje. Izmjene i dopune Zakona o državnim službenicima i namještenicima, donesene u januaru 2021. godine na inicijativu parlamenta, spustile su uslove za zapošljavanje na osnovu rezultata, kompetentnost i sa-

mostalnost državnih službenika. Ostaje da se vidi kakav će biti uticaj praktične implementacije ovih izmjena i dopuna. Reorganizacija javne uprave dovela je do značajne promjene zaposlenih, pri čemu su izgubljeni oni iskusni u pitanjima vezanim za proces pristupanja EU. Potrebna je snažna politička volja da se djelotvorno depolitizuje javna služba, da se optimizuje državna administracija i da se djelotvorno implementira rukovodna odgovornost. Većina preporuka iz 2020. godine i dalje važi. Ostaje da Vlada definiše budući pristup optimizaciji javne uprave. U predstojećoj godini, Crna Gora treba naročito da:

- ▼ Završi, usvoji i počne da implementira nove strategije za reformu javne uprave i za upravljanje javnim finansijama u skladu sa nacionalnim smjernicama za strateško planiranje i njenim vezama sa srednjoročnim budžetskim okvirom;
- ▼ Poboljša pristup građana informacijama tako što će finalizirati, usvojiti i početi da implementira izmjene i dopune Zakona o pristupu informacijama u skladu sa SIGMA principima javne uprave;
- ▼ Obezbjedi djelotvorne linije odgovornosti između i unutar institucija; obezbijedi zapošljavanje na svim mjestima u javnoj upravi prema principima rezultata, kompetencije i transparentnosti.

4.

DIGITALIZACIJA I E-USLUGE

Ubrzani napredak i stalne promjene u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) doveli su do potrebe inoviranja kanala komunikacije i organizacije u oblasti pružanja usluga na svim nivoima vlasti, što za cilj ima modernizaciju državne administracije. Razvoj e-uprave oslanja se na različite organizacione, tehničke, finansijske i političke preduslove. Uvođenje elektronske uprave (e-uprave) dovodi do bitnih promjena u cijeloj strukturi društva, organizacionim vrijednostima, organizacionoj kulturi i načinu poslovanja svih ekonomskih subjekata na tržištu. Uspješno dizajnirana i implementirana e-uprava može poboljšati efikasnost i dostupnost javnih usluga, pojednostaviti administrativne procedure i postupke, povećati povjerenje građana u vladu i njihovo učešće u vlasti i obezbijediti značajne uštede za sve korisnike (građane, preduzeća i samu državu). Stoga je značajno što je Vlada Crne Gore prepoznala značaj i vrijednosti e-uprave i nastojala da implementira ovaj koncept u svom poslovanju, prije svega kroz proces re-

forme javne uprave i razvoja informacionog društva. Najveći benefiti pružanja elektronskih usluga se ogledaju u poboljšanju efikasnosti administracije, kvaliteta usluga, rezultata rada, kao i bržem i većem ekonomskom rastu, ubrzanju socijalnih reformi i povećanju transparentnosti i povjerenja u javni sektor. Neophodno je da se u narednom periodu e-usluge ojačaju, između ostalog smanjenjem nivoa administrativnih barijera za procedure kao što su registracija biznisa, plaćanje poreza, izdavanje građevinske dozvole, priključivanje na električnu energiju, registraciju nekretnina, odnosno implementacija najbitnijih elektronskih usluga prepoznatih od strane EU.

Ciljevi prepoznati u oblasti pružanja usluga, na kojima se radilo prethodnih godina, kako kroz strateški okvir reforme javne uprave, tako i kroz razvoj informacionog društva, doprinijeli su da se unaprijedi normativni okvir u ovoj oblasti, poveća broj elektronskih usluga kao i da se razvijaju i unaprijede informacioni sistemi koji zajedno mogu obezbijediti integrisan okvir za razvoj e-uprave. Međutim, najveće prepreke daljem unapređenju, i dalje, predstavljaju neujednačen pristup ovom pitanju od strane institucija koje pružaju usluge, neusklađenost pojedinih propisa sa sistemskim propisima iz oblasti razvoja e-uprave kao i nedovoljna informatička pismenost građana ali i službenika u javnoj upravi.

Takođe, neophodno je potpuno uspostavljanje i integracija sistema koji su preduslov za razvoj e-usluga kako bi se obezbijedio potpuno digitalizovani proces, što podrazumijeva dalji razvoj interoperabilnosti, elektronskog plaćanja, elektronske identifikacije i na kraju elektronske dostave. Potpuna implementacija elektronskog dokumenta i sistema za elektronsko upravljanje dokumentima takođe mora biti osnov daljeg razvoja. Razvoj e-uprave nije, i ne smije biti, samo po sebi cilj već je njegova osnovna svrha da eliminiše administrativne barijere, dovede do uštede vremena građana i da cio proces pružanja usluga učini jednostavnim i efikasnim, kako bi građani na najlakši način ostvarili svoja prava i ispunili svoje obaveze i na jednom mjestu.

Prethodne dvije godine obilježila je globalna zdravstvena kriza prouzrokovana pandemijom korona virusa. Mjere socijalne distance koje su u Crnoj Gori kontinuirano bile na snazi, uslovile su potrebu za ubrzanim razvojem digitalizacije, prije svega u oblasti zdravstva i obrazovanja, ali i drugim oblastima. Kreirani su novi online kanali za građane putem web sajtova i mobilnih aplikacija. Zbog toga je vjerovatno očekivati da će stepen korišćenja e-usluga u Crnoj Gori biti u porastu.

Nedostatak elektronskog plaćanja u okviru pružanja elektronskih usluga prepoznat je kao jedan od velikih

nedostataka i znatno utiče, ne samo na kvalitet pruženih usluga, već i na sveukupan razvoj e-uprave. Iako postoje malobrojni primjeri elektronskog plaćanja tek će implementacija Nacionalnog sistema za elektronsko plaćanje administrativnih taksi (NS-NAT), kojim upravlja Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija dovesti do stvarnog napretka u ovoj oblasti. Naime, ovaj sistem treba da obezbijedi naplatu administrativnih taksi i da omogući jednostavnu i dosljednu kontrolu, čime će se otkloniti postojeći problemi naplate, uvođenjem centralnog mjesta za nadzor i kontrolu kao i omogućavanje plaćanja putem platnih kartica komercijalnih banaka putem POS terminala na šalterima kao i elektronskog plaćanja preko portala za elektronske usluge.

Najveći broj elektronskih usluga u Crnoj Gori, kreiran je na portalu e-Uprave, koji je razvijen kao jedinstveni elektronski šalter javne uprave. Na portalu e-uprave, koji je prepoznat kao centralna tačka za elektronske usluge (e-usluge) organa državne uprave, broj e-usluga je na dan 31.12.2020. godine iznosio 575, a usluge je pružalo 50 institucija. Od ukupnog broja usluga, 187 je elektronskih, a 388 informativnih. U toku 2021. godine bilježi se blagi pad broja elektronskih usluga i do relevantnog datuma (decembar 2021. godine) iznosi 523. I pored velikog broja elektronskih usluga na Portalu eUprave, treba posmatrati stepen njihove razvijenosti, a ne ukupni broj usluga.

Ministarstvo javne uprave je u maju 2020. godine, pristupilo izradi Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2021-2025, u čijem radu učestvuje i Savjet stranih investitora u Crnoj Gori i naš ICT komitet je blagovremeno dostavio predloge za izradu navedene Strategije. Tom prilikom smo posebno naglasili da osnovni preduslovi za dalji razvoj Crne Gore kao digitalnog društva, odnosno preduslovi za uspješno sprovođenje digitalne transformacije su: adekvatan pravni okvir koji omogućava primjenu tehnički i organizaciono integrisanih rješenja na nivou međunarodnih grupa u okviru kojih posluju crnogorski operatori elektronskih komunikacija, razvijena elektronska komunikaciona infrastruktura, razvijeni elektronski servisi državne uprave, lokalnih samouprava, banaka i drugih finansijskih institucija, promjene obrazovnog sistema i edukacije građana u cilju većeg stepena digitalne pismenosti.

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 27. decembra 2021. godine, na predlog Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija usvojila Strategiju digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 sa Akcionim planom za 2022-2023. godinu.

Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 predstavlja razvojni okvir koji će definisati predu-

slove i inicijative potrebne za brzu adaptaciju u sve kompleksnije digitalno okruženje te agiln i proaktivan razvoj digitalne Crne Gore. Sa efikasnim digitalnim okruženjem, koje će stvoriti pozitivne uticaje na ekonomski razvoj, doprinijeće se i razvoju društva u cjelini. Iz tog razloga, Strategija digitalne transformacije se ne smije nikako shvatiti kao tehničko-razvojna strategija, već je jedan od ključnih političkih, ali i razvojnih dokumenata, koji takođe čini osnovu za političke odluke, promjene u normativnom okruženju, ulaganja i podsticaje.

Izazovi u digitalnoj transformaciji Crne Gore koji su identifikovani u Analizi stanja, adresirani su kroz dva strateška cilja koja reflektuju i oslikavaju crnogorsku digitalnu stvarnost i dalje se kanališu u okviru sedam operativnih ciljeva kroz prioritetne oblasti odnosno grupe aktivnosti u cilju postizanja željenog napretka.

Prvi strateški cilj stavlja fokus na Unapređenje kapaciteta i sposobnosti za digitalnu transformaciju Crne Gore, a drugi na Jačanje digitalne svijesti crnogorskog društva i digitalne konkurentnosti IKT sektora.

5. SIVA EKONOMIJA

Imajući u vidu povećanja fiskalnih nameta tokom prethodnih godina, a posebno imajući u vidu povećanje PDV-a i akciza, siva ekonomija je kontinuirano tema od značaja za Savjet. Kada su u pitanju fiskalni uzroci, prisustvu sive ekonomije doprinose komplikovane i skupe poreske procedure, veliko fiskalno opterećenje zarada i postojeća socijalna politika po kojoj socijalna davanja ostvaruje i radno sposobno stanovništvo, nedovoljno transparentan poreski sistem, nedovoljno obučena i opremljena poreska administracija, nedovoljan kvalitet usluga javnog sektora, kao i visok stepen tolerancije društva prema sivoj ekonomiji. Dodatno, usljed niske produktivnosti privredni subjekti opredjeljuju se da poslovanje u potpunosti ili djelimično prenesu u neformalni sektor i to na način da ne izmiruju poreske obaveze. Visok nivo gotovine u finansijskim transakcijama i neformalni izvori finansiranja svakako doprinose ovoj "pojavi". Što se tiče sive ekonomije, potrebno je i dalje ulagati napore za rješavanje svih oblika neformalnosti, kao i dalje jačanje inspekcije rada.

Kako je suzbijanje sive ekonomije jedna od prioriternih oblasti, Vlada je u aprilu 2019. godine proširila Komisiju za borbu protiv sive ekonomije između ostalog i sa predstavnicima udruženja poslodavaca u Crnoj Gori, uključujući i Savjet stranih investitora. Komisija, u novom sastavu koji pokriva cio spektar relevantnih druš-

tvenih subjekata, šalje snažan signal zajedničkog stava, interesa i sinergije u savladavanju izazova sive ekonomije kroz partnersko djelovanje, u interesu zaposlenih, poslovne zajednice i dodatnih prihoda za fondove za zdravlje i obrazovanje, a samim tim u interesu svih građana Crne Gore. Izborom nove Vlade Crne Gore u decembru 2020. godine, ovaj Savjet je prestao da postoji.

Kako je navedeno u Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu, Crna Gora naročito treba da uvede mjere za rješavanje pitanja sive ekonomije, uključujući pregled uticaja poreskog opterećenja troškova rada, i uvede promjene kojima će se unaprijediti pitanja vezana za zdravlje i zaštitu na radu.

6. OPOREZIVANJE

Crna Gora je generalno prepoznata kao zemlja s niskim poreskim režimom. Veoma je dobro imati takav imidž u poslovnoj zajednici, međutim, to je samo dio priče, jer porez na dobit od 9% nije jedina stavka koju treba uzeti u razmatranje prilikom diskusije o poreskoj politici. Investitori pokazuju zabrinutost za ekonomsku stabilnost u zemlji zbog discipline plaćanja poreza, odnosno zbog nedostatka sistematske i stroge naplate poreza. Sa našeg stanovišta, „disciplina“ direktno utiče na konkurentnost kompanija na tržištu i nejednake uslove poslovanja. Izmjena poreske politike negativno utiče na predvidljivost investicija i opštu privlačnost zemlje. Neophodna je veća predvidljivost poslovnog okruženja i transparentnost planiranja, a posebno planiranja poreske politike. Na taj način bi se omogućilo kompanijama da planiraju poslovne aktivnosti i razmatraju dodatne investicije u odnosu na konzervativan i oprezan pristup kojima kompanije pribjegavaju usljed sve većeg broja novih poreza.

U oblasti poreske politike, tokom 2021. godine izvršene su izmjene i dopune sljedećih zakona:

1. Zakonom o izmjenama i dopuni zakona o porezu na dodatu vrijednost („Sl. list CG”, broj 59/21), uvedeno je povećanje nivoa oporezivog prometa kao uslova za registraciju za PDV, sa 18.000€ na 30.000€. Takođe, propisano je da se promet i uvoz jaja oporezuje po sniženoj stopi PDV-a od 7%. Pored navedenog, Zakon propisuje pravno-tehničko usklađivanje pojmova sadržanih u Zakonu o porezu na dodatu vrijednost sa pojmovima sadržanim u Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvenciji UN o pravima lica sa invaliditetom, na način da se termini: „invalida u invalid-

skim kolicima“ zamjenjuju riječima „lica sa invaliditetom“.

2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Službeni list Crne Gore“, broj 146/21), bazira se na uvođenju:

- ▼ dualnog sistema oporezivanja dohotka,
- ▼ mjera u cilju jačanja poreske discipline i
- ▼ podsticajnih mjera za privlačenje određenih kategorija poreskih obveznika.

Dualni sistem oporezivanja - Dualni sistem oporezivanja podrazumijeva proporcionalnu i progresivne stope poreza na dohodak fizičkih lica, u zavisnosti od izvora dohotka - član 10 Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica. Naime, proporcionalno oporezivanje je, uz izmjenu stope poreza sa 9% na 15%, zadržano za dohodak od sljedećih izvora prihoda:

- imovine,
- kapitala,
- kapitalnih dobitaka,
- prihoda od sportske djelatnosti,
- prihoda od autorskih i srodnih prava, patenta, žiga i prihoda samostalnih stručnjaka u kulturi,
- na osnovu ugovora o djelu i drugih samostalnih djelatnosti iz člana 16 stav 1 Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Progresivno oporezivanje i neoporezivi dio dohotka je uvedeno za dohodak ostvaren od sljedećih izvora:

- ličnih primanja (neoporezivo do 700,00€, raspon između 700,01€ i 1.000,00€ oporezivaće se po stopi od 9%, i visina ličnog primanja iznad 1.000,01€ će se oporezivati po stopi od 15%) i
- samostalne djelatnosti (neoporezivo do 8.400,00€, raspon između 8.400,01 i 12.000,00€ oporezivaće se po stopi od 9%, i visina dohotka iznad 12.000,01€ će se oporezivati po stopi od 15%), uz izuzimanje prihoda ostvarenih od ugovora o djelu i drugih samostalnih djelatnosti u skladu sa Zakonom.

Mjere u cilju jačanja poreske discipline - U cilju jačanja poreske discipline propisano je da je poslodavac dužan da nadležnom poreskom organu dostavi izvještaj o obračunatim i plaćenim porezima i doprinosima do 15. u tekućem za prethodni mjesec, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izvještavanje poreskog organa. Osim navedenog, propisano je da poslodavac koji do 1. januara 2022. godine nije dostavio u propisanom roku izvještaj o obračunatim i plaćenim porezima i doprinosima, dužan je da u roku od 45 dana od 1. januara 2022. godine Upravi prihoda i carina dostavi izvještaj po poreskim stopama koje su važile u mjesecu na koji se izvještaj odnosi.

Podsticajne mjere za privlačenje određenih kategorija

ja poreskih obveznika – Novim zakonskim rješenjima propisano je oslobođenje od plaćanja poreza na dohodak fizičkih lica na prihod koji ostvari korisnik podsticajnih mjera za razvoj istraživanja i inovacija, u skladu sa zakonom kojim se uređuju podsticajne mjere za razvoj istraživanja i inovacija. Pored navedenog, uvedeno je da se predmetom oporezivanja nerezidenta ne smatra dohodak koji nerezident u Crnoj Gori od obavljanja posla elektronskim putem ostvari od poslodavca koji ne obavlja djelatnost u Crnoj Gori, ukoliko ostvaruje zaradu veću od tri prosječne bruto zarade ostvarene u prethodnoj godini prema podacima organa nadležnog za poslovne statistike.

3. Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje („Službeni list Crne Gore“, broj 145/21), se predviđa u cilju ukidanja doprinosa za zdravstvo na teret poslodavca i teret zaposlenog, kako bi se obezbijedilo smanjenje poreskog opterećenja na rad. Ukidanjem obaveze plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje, finansiranje zdravstvenog sistema umjesto dosadašnjeg finansiranja preko sistema doprinosa zaposlenih sa jedne i besplatne zdravstvene zaštite sa druge strane, preuzima na sebe država kroz finansiranje iz opštih prihoda budžeta. Dakle, zadržava se isti obuhvat usluga zdravstvene zaštite, bez prethodne uplate doprinosa.

4. Zakon o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa („Službeni list Crne Gore“, broj 145/21), predviđa pravno tehničko usklađivanje sa Zakonom o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, odnosno brisanje pojmovne kategorije koja je u vezi zdravstvenog osiguranja.

5. Zakon o reprogramu poreskog potraživanja („Službeni list Crne Gore“, broj 145/21), predviđa da se svim pravnim i fizičkim licima koji se suočavaju sa problemom nelikvidnosti i nijesu u mogućnosti da izmire dospjele poreske obaveze usljed negativnih efekata na poslovanje izazvanih epidemijom Covid-19 virusa, pruži podsticaj u rješavanju njihove situacije u pogledu plaćanja poreskih obaveza, odnosno da se njihov poreski dug reprogramira u najviše 60 mjesečnih rata, u zavisnosti od iznosa duga. Primjenom predloženog zakona stvaraju se uslovi za stimulisanje svih poreskih obveznika da uplate poresku obavezu, čime će se obezbijediti redovnost u izmirivanju prihoda, a ujedno i relaksiranje poreskih obveznika od dodatnog zaduživanja u cilju izmirivanja poreske obaveze.

6. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o poreskoj administraciji („Službeni list Crne Gore“, broj 145/21), izvršeno je usklađivanje sa Direktivama EU i FATCA Sporazuma u dijelu administrativne saradnje u

oblasti oporezivanja, odnosno obezbjeđen je pravni osnov za razmjenu informacija Uprave prihoda i carina Crne Gore i nadležnih organa država članica EU, drugih država kao i Uprave prihoda SAD-a. Poreski organ će navedene informacije razmjenjivati sa nadležnim organima drugih država: na zahtjev druge države, automatski ili samoinicijativno, ako smatra da te informacije mogu biti od koristi za nadležnog organa druge države.

Pored navedenog, ovim zakonom:

▼ prošireni su kriterijumi od kojih polazi poreski organ prilikom **utvrđivanja poreske osnovice putem procjene**;

▼ proširena su **ovlašćenja poreskog inspektora** kada u postupku kontrole utvrdi da lice nije prijavilo ostvareni prihod od imovine, da poresku obavezu tom licu utvrdi rješenjem, primjenom metode procjene poreske osnovice;

▼ izvršeno je **izjednačavanje roka zastarjelosti** za ostvarivanje prava na povraćaj više plaćene poreske obaveze i poreskog kredita sa propisanim rokovima zastarjelosti prava na utvrđivanje i naplatu poreza (sa tri na pet godina), u cilju poboljšanja uslova poslovanja poreškim obveznicima i uklanjanja biznis barijera.

▼ **daje se ovlašćenje poreskom organu da**, nakon isteka apsolutnog roka zastarjelosti, od 10 godina, za utvrđivanje, naplatu i povraćaj poreza, **po službenoj dužnosti donese rješenje o prestanku poreske obaveze zbog zastarjelosti**. Izuzetno, pravo na utvrđivanje i naplatu poreza ne može zastarjeti za potraživanja koja su obezbjeđena zalogom ili hipotekom, osim u dijelu naplate kamate i drugih novčanih davanja.

Na ovaj način će se izvršiti unaprijeđenje poreskog sistema u cilju jasnog definisanja prava i obaveza i odgovornosti učesnika u poreskom postupku, što će imati za posljedicu bolju zaštitu prava poreskih obveznika i efikasnije pružanje usluga poreskim obveznicima s jedne strane, odnosno veću poresku disciplinu i bolju naplatu javnih prihoda, s druge strane.

7. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica („Službeni list Crne Gore“, broj 146/21), izvršeno je usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa Direktivom Savjeta 2011/96/EU (posljednji put izmijenjena sa Direktivom Savjeta 2014/0086/EU i 2015/0121/EU) o zajedničkom sistemu oporezivanja koji se primjenjuje na matična i zavisna društva iz država članica EU i Direktivom Savjeta EU 2003/49/EC o zajedničkom sistemu oporezivanja isplata kamata i autorskih naknada između povezanih društava iz država

članica EU. U cilju sprječavanja izbjegavanja plaćanja poreza, odnosno smanjenja poreske evazije, a uzimajući u obzir sve veći broj poreskih obveznika koji imaju transakcije sa povezanim licima, ukazala se potreba za izmjenama i dopunama važećeg zakona u dijelu koji se odnosi na oporezivanje transakcija između povezanih lica u oblasti transfernih cijena. Pored navedenog, ovim zakonom je predviđeno uvođenje progresivnog oporezivanja i umjesto proporcionalne stope od 9%, uvode se progresivne stope poreza na dobit pravnih lica i to: do 100.000,00 eura 9%; od 100.000,01 eura do 1.500.000,00 eura: 9.000,00 eura+12% na iznos preko 100.000,01 eura; preko 1.500.000,01 eura: 177.000,00 eura+15% na iznos preko 1.500.000,01 eura. Takođe, ovim zakonom je izvršeno povećanje stope poreza po odbitku na prihode po osnovu dividendi, kamata, autorskih naknada, kapitalnog dobitka i ostalih prihoda na koje se obračunava porez po odbitku, sa 9% na 15%, kao i povećanje stope poreza sa 9% na 15% na prihode koje ostvari nerezidentno pravno lice od drugog nerezidentnog pravnog lica i rezidentnog ili nerezidentnog fizičkog lica na teritoriji Crne Gore, po osnovu kapitalnih dobitaka; kao i na prihode po osnovu izdavanja u zakup pokretne i nepokretne imovine, koje nerezidentno pravno lice ostvaruje od lica koje nije dužno da obračunava, obustavlja i uplaćuje porez po odbitku.

7. RAZLIČITI IZNOSI FISKALITETA NA OPŠTINSKOM NIVOU

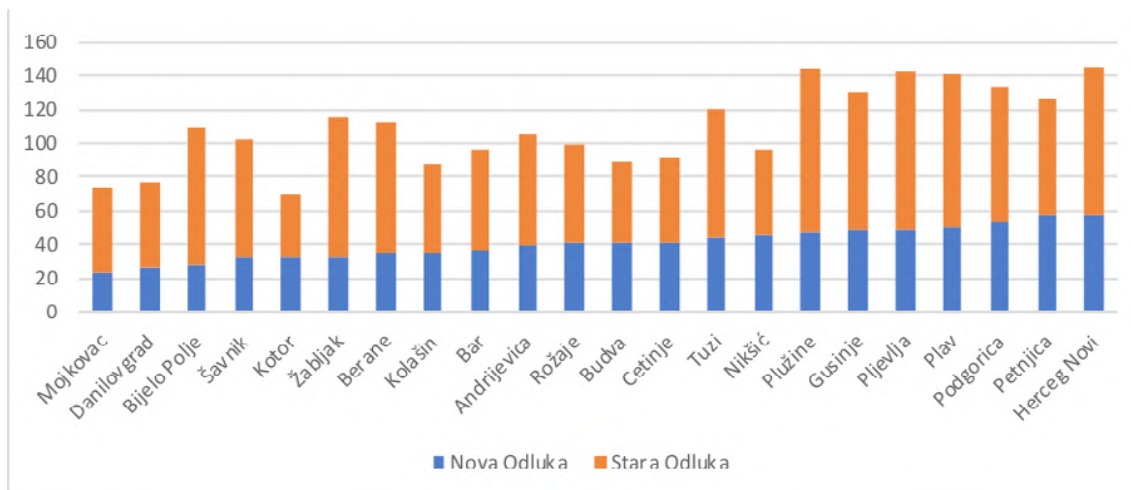
Lokalne samouprave – fokus za reformu

Kod reformskih aktivnosti Vlade u dijelu poslovne klime važan dio naših zapažanja odnosi se, kao i prethodnih godina, na administrativne procedure i fiskalne obaveze na lokalnom nivou.

Različite analize koje su pripremane u prethodnom periodu, u dokumentima Savjeta stranih investitora, ali i drugih udruženja poslodavaca, kao i preporuke date u tom dijelu odnosile su se dominantno na brojnost fiskalnih obaveza. Česti troškovi u različitim administrativnim postupcima ne predstavljaju samo direktni trošak investitora već proizvode i dodatne administrativne gubitke.

Savjet za konkurentnost nastoji svojim mjerama unaprijediti stanje u ovoj oblasti pa su i aktivnosti kroz usvajanje

KUMULATIVNI EFEKTI ADMINISTRATIVNIH TAKSI NA LOKALNOM NIVOU

dva važna zakonska rješenja, Zakona o administrativnim taksama i Zakona o lokalnim komunalnim taksama potvrda napora u ovom dijelu.

Kako je navedeno od strane Ministarstva finansija, Zakon o administrativnim taksama i Zakona o lokalnim komunalnim taksama donijeti su u cilju smanjenja, usaglašavanja i konsolidacije administrativnih i lokalnih komunalnih taksi na državnom i lokalnom nivou. U procesu pripreme ovih akata Ministarstvo finansija, kao predlagač, sprovelo je sveobuhvatnu analizu postojećih i rješenja predloženih od strane nadležnih institucija, koja je bila dio pratećeg materijala uz navedene predloge propisa.

Zakonom o administrativnim taksama ukinuto je 49 taksi (7% od ukupnog broja), smanjen je iznos za 72 takse (11% od ukupnog broja, dok nijedna taksa nije povećana). Zakonom o lokalnim komunalnim taksama, ukinuto je devet osnova za utvrđivanje taksi, dok je ukupno tri zadržano uz utvrđivanje limita za njihovu visinu.

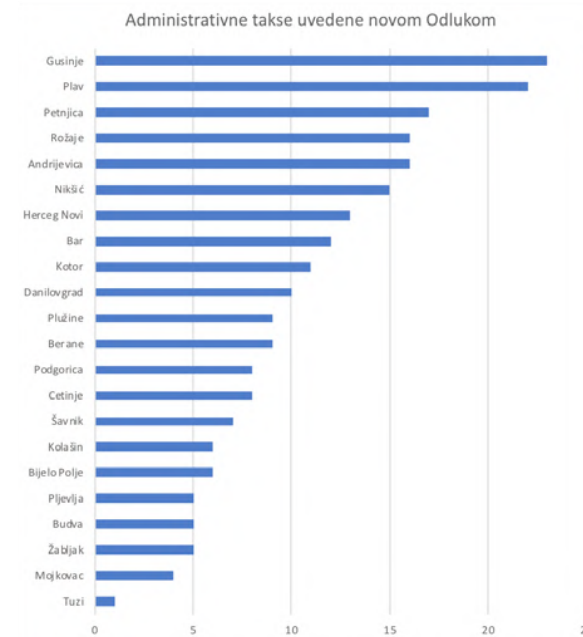
Oba zakona stupila su na snagu 30. marta 2019. godine, i sadrže odredbe kojima se opštine obavezuju da svoje propise usaglase sa ovim zakonima do 31. jula 2019. godine, kao i da u procesu donošenja lokalnih Odluka iste dostave Vladi Crne Gore na saglasnost. Cilj ovih odredbi bio je da se obezbijedi dosljedna primjena zakona i na lokalnom nivou.

Posmatrajući administrativne takse na lokalnom nivou u skladu sa novim Odlukama, zaključujemo da tri opštine imaju ukupan broj lokalnih administrativnih taksi manji od 30 (Mojkovac (24), Danilovgrad (26) i Bijelo Polje (28)).

Broj opština čiji je ukupan broj lokalnih administrativnih taksi 40 ili manji od 40 je 6 – (Šavnik (32), Kotor i Žabljak (33), Berane i Kolašin (36), Bar (37) i Andrijevica (40)).

Broj opština čiji je ukupan broj lokalnih administrativnih taksi između 41 i 50 je 8 – Rožaje (41), Budva i Cetinje (42), Tuzi (45), Nikšić (46), Plužine (47) i Gusinje i Pljevlja (49).

Broj opština čiji je ukupan broj lokalnih administrativnih taksi veći od 50 je 4 – Plav (51), Podgorica (53), Petnjica (57) i Herceg Novi (58).

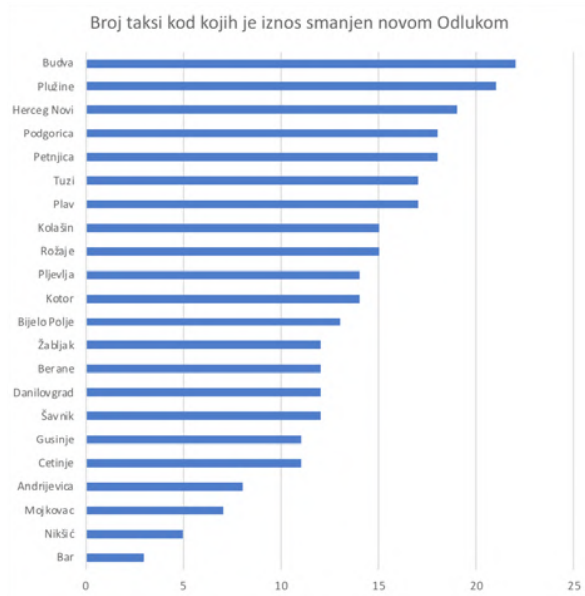

Posmatrajući broj administrativnih lokalnih taksi uvede-
nih novim Odlukama, 5 ili manje od 5 administrativnih
taksi je uvelo 5 opština – Tuzi (1), Mojkovac (4), Žabljak,
Budva i Pljevlja (5).

Broj opština koje su uvele između 6 i 10 administrativnih
taksi je 8 – Bijelo Polje i Kolašin (6), Šavnik (7), Cetinje i
Podgorica (8), Berane i Plužine (9) i Danilovgrad (10).

Broj opština koje su uvele između 11 i 15 administrativnih
taksi je 4 – Kotor (11), Bar (12), Herceg Novi (13) i Nikšić
(15).

Broj opština koje su uvele između 16 i 23 administrativnih
taksi je 5 – Andrijevica i Rožaje (16), Petnjica (17), Plav
(22) i Gusinje (23).

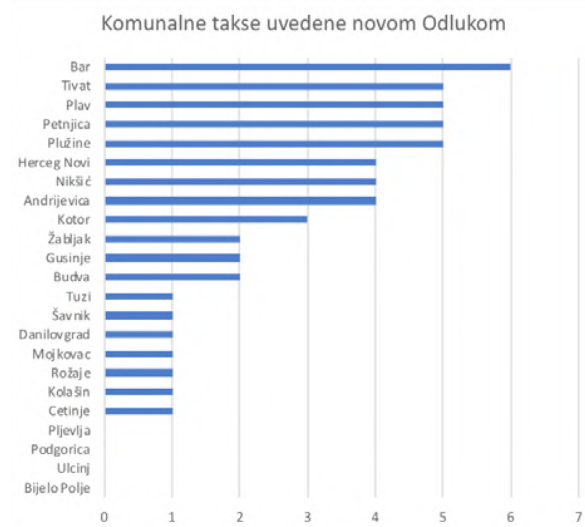
Opštine koje su smanjile iznose kod najvećeg broja ad-
ministrativnih taksi su Budva (22) i Plužine (21).

Broj opština koje su smanjile iznose između 15 i 20 admi-
nistrativnih taksi je 7 – Herceg Novi (19), Petnjica i Pod-
gorica (18), Plav i Tuzi (17) i Kolašin i Rožaje (15).

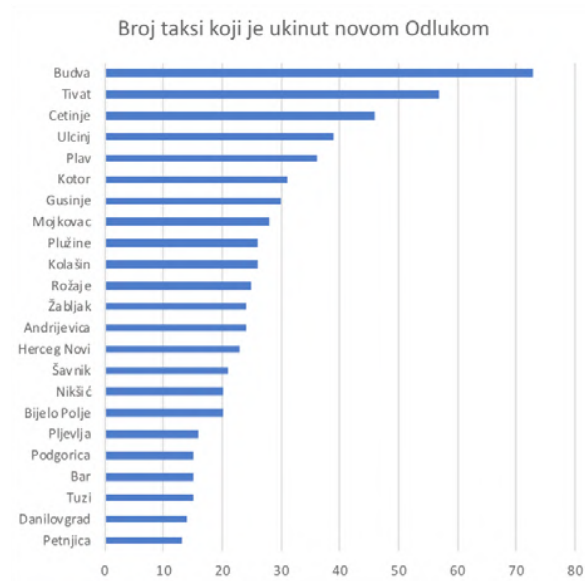
Broj opština koje su smanjile iznose između 10 i 15 admi-
nistrativnih taksi je 9 – Kotor i Pljevlja (14), Bijelo Polje
(13), Berane, Danilovgrad, Šavnik i Žabljak (12) i Cetinje
i Gusinje (11).

Opštine koje su smanjile iznose kod najmanjeg broja ad-
ministrativnih taksi su Andrijevica (8), Mojkovac (7),
Nikšić (5) i Bar (3).

Sljedeći dijagram pokazuje efekat usvajanja novih propisa
u skladu sa Zakonom, gdje je evidentno da je Opština
Budva ostvarila najveći učinak u ukidanju taksi, uz rezultate
opštine Tivat i Prijestonice Cetinje. Opština Budva ukinula
je 71 taksu, a Opština Tivat 52, a Prijestonica 45.

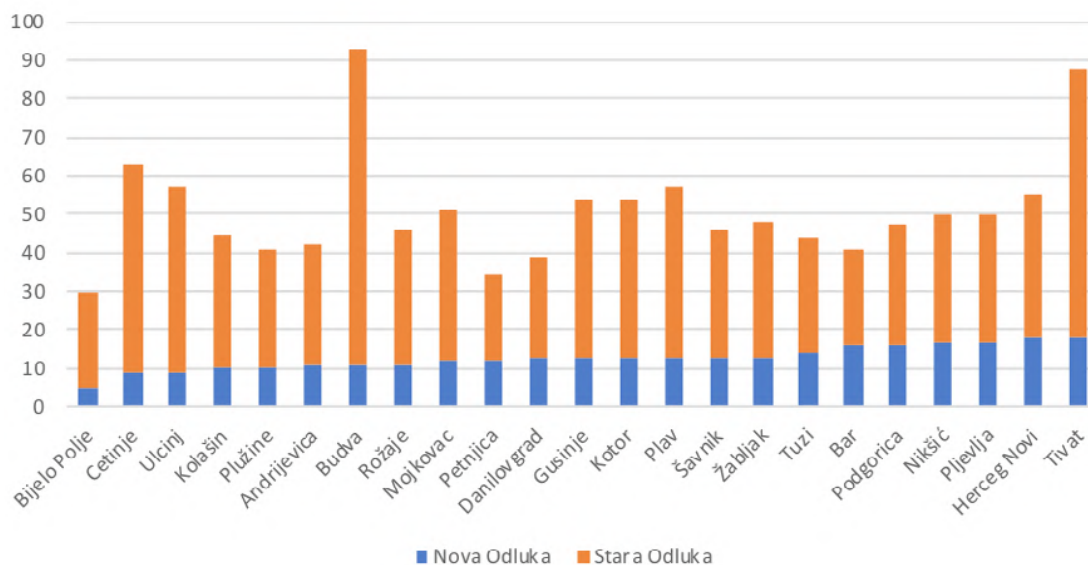
Važan je i parametar lokalnih samouprava koje nijesu
uvodile nove takse: Bijelo Polje, Glavni grad Podgorica,
Pljevlja i Ulcinj.¹

Međutim, dodatno ostaje dosta prostora za unapređenje
i povećanje transparentnosti u dijelu fiskalnih nameta na
lokalnom nivou. Veliki broj različitih fiskaliteti, tretiranih
kroz poreze, prireze porezima, naknade i takse otežavaju

¹ Izvještaj o implementaciji Zakona o administrativnim taksama i Zakona o lokalnim komunalnim taksama

KUMULATIVNI EFEKTI KOMUNALNIH TAKSI NA LOKALNOM NIVOU

stranim investitorima koncipiranje troškova investicija, a dodatno nijesu jasni ni parametri na kojim osnovama se ovim nameti utvrđuju. Navedeno posebno dovodi do pozicija u kojima, usljed brojnosti plaćanja na mjesečnom i godišnjem nivou, investitori nemaju informaciju šta je protivusluga administracije za izvršeno plaćanje.

U ovom dijelu je od posebne važnosti i povećanje transparentnosti u radu lokalnih službi. Navedeno u smislu da investitori u određenim administrativnim postupcima u najčešćem nemaju povratne informacije o realizaciji podnesenog zahtjeva. Takođe, neophodno je raditi na unapređenju rada administracije u dijelu koji se odnosi na poštovanje rokova u postupcima, transparentnom utvrđivanju taksi i načinu plaćanja, informisanja o nadležnim institucijama za određene postupke, kao i dostupnosti informacija o neophodnoj dokumentaciji za procedure koje su u nadležnosti lokalnih uprava.

REGULATORNI OKVIR I KOMITETI SAVJETA

Kao što je i u uvodu navedeno, u okviru Savjeta aktivno djeluju četiri Komiteta: ICT (osnovan 2014. godine), Bankarski komitet (osnovan 2017. godine), dok su Komitet za osiguranje i Komitet za regulatornu politiku osnovani u novembru 2019. godine. Predstavници ovih sektora su našli svoj interes da se u okviru ovog Savjeta grupišu i stvore zajedničku platformu za međusobnu komunikaciju, kao i komunikaciju sa donosiocima odluka. U nastavku ukratko ćemo predstaviti rad ovih tijela, odnosno glavne teme koje su obrađene u prethodnom periodu.

1. INFORMACIONO-KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE (ICT)

ICT sektor ima nesporn uticaj na ekonomske promjene i razvoj društva. Postao je sve važniji alat za razvoj, pružajući pristup informacijama za nauku, tehnologiju i inovacije, podstičući i unapređujući regionalnu i međunarodnu saradnju i razmjenu znanja. Digitalne tehnologije su značajne za ekonomski i društveni život tokom krize izazvane virusom COVID-19. Digitalna rješenja su takođe ključna za borbu protiv klimatskih promjena i postizanje zelene tranzicije. Očekuje se da budu i jedan od ključnih faktora diferencijacije u uspješnoj tranziciji ka održivoj ekonomiji i društvu nakon pandemije.

Sektor elektronskih komunikacija se razvija podstaknut tehnološkim promjenama, uklanja barijere između sektora i poziva na konstantan razvoj regulatornog okvira. Kada se govori o generalnim opštim izazovima problemima na tržištu, transparentnost, predvidivost i poštovanje principa vladavine prava ostaju ključni segmenti koji najviše utiču na regulatorno okruženje.

Pristup EU digitalnoj transformaciji je važan za praćenje i prepoznavanje trendova, planova i uticaja na ovom polju. „Digitalna decenija Evrope” do 2030. ima za cilj da osnaži poslovanje i ljude fokusirajući se na čovjeka, održivu i prosperitetniju digitalnu budućnost, kroz četiri glavna aspekta: vještine, infrastruktura, vlada i biznis.

Tržište globalnih telekomunikacija nastavlja da se tran-

sformiše. Ovaj proces pokreću stalne inovacije i tehnološki razvoj vezani za Big Data, Cloud Computing, M2M, AI ali i sve prisutniji Internet stvari. Sektor se naporno trudi da ide u korak sa ovim brzim promjenama. Digitalno putovanje okuplja sve igrače u jednu živu zajednicu.

Nezaobilazan segment je razvoj 5G, identifikovan kao tehnologija koja “mijenja igru”. Da bi se omogućila digitalizacija industrijske privrede, povezivanje privatnih, javnih i industrijskih objekata, potražnja za slanjem velikih količina podataka u „oblaku”, neminovan je razvoj 5G mrežne infrastrukture. Usvajanje Mape puta za uvođenje 5G mobilnih komunikacionih mreža predstavlja jedan od važnih segmenata Memoranduma o razumijevanju o 5G planu za digitalnu transformaciju regiona Zapadnog Balkana, čiji je potpisnik i Crna Gora. Ovim je označen dobar početak za buduću nacionalnu 5G strategiju, kojom će se definisati dalje aktivnosti po pitanju razvoja 5G mobilnih mreža u Crnoj Gori. S tim u vezi želimo da podsjetimo na EU Preporuku 2020/1307 iz septembra 2020. godine o paketu mjera za smanjenje troškova uspostavljanja razvoja mreže velikih kapaciteta i za obezbjeđivanje blagovremenog i investiciono stimulativnog pristupa radio spektru za 5G mreže da bi se podstaklo povezivanje i podržao ekonomski oporavak nakon krize izazvane virusom COVID-19. Pomenutom Preporukom definišu se, između ostalog, principi među članicama EU kojima se promovišu odgovarajuće rezervisane tarife koje predstavljaju najniži nivo naknada za prava na radio frekvencije; pruža se mogućnost da se naknade za korišćenje prava na radio frekvencije mogu platiti u ratama u okviru trajanja ovog prava; kombinuju se finansijski podsticaji sa obavezama ili formalnim obavezama da bi se ubrzala ili proširila visokokvalitetna bezžična pokrivenost i stimulisala dugoročna ulaganja operatora.

Dalje, operatori elektronskih komunikacija očekuju da će najavljena transpozicija Evropskog kodeksa elektronskih komunikacija u crnogorsko zakonodavstvo donijeti produženi period važenja licence za spektar (umjesto 15 godina definisanih prema važećem crnogorskom zakonu, period važenja ne treba da bude kraći od 20 godina). Operatori elektronskih komunikacija u Crnoj Gori se nadaju da će ovi trendovi u EU da se prenesu i na naše tržište. Kako su digitalizacija i 5G razvoj u vrhu agendi operatora u Crnoj Gori, neophodno je da se obezbijede regulatorni preduslovi, u pravo vrijeme i pro-investicione politike za implementaciju 5G. Stimulativno poslovno okruženje je neophodno za dalja ulaganja i poslovanje u Crnoj Gori.

Tokom 2021. godine usvojen je određeni set programa i strategija koji su od presudnog značaja za digitalni na-

predak Crne Gore, a predstavnici Savjeta su bili u prilici da daju doprinos izradi tako važnih dokumenata.

Od posebnog značaja je Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 sa Akcionim planom za 2022-2023. godinu, čime je stvoren razvojni okvir kojim se definišu preduslovi i inicijative potrebne za brzu adaptaciju u sve kompleksnije digitalno okruženje, te agilan i proaktivan razvoj digitalne Crne Gore. Krajem 2021. godine usvojen je Program za privlačenje digitalnih nomada u Crnoj Gori do 2025. godine sa Akcionim planom za 2022. godinu kojim se namjerava povećati broj digitalnih nomada koji borave u Crnoj Gori. Očekuje se da će implementacija planiranih aktivnosti iz strategije i programa unaprijediti cjelokupni digitalni ambijent, koji će učiniti da Crna Gora bude digitalno razvijena zemlja. Za Crnu Goru, kao turističku destinaciju, digitalni nomadi nose veliki promotivni potencijal, ali takođe mogu uticati i na investicioni imidž države.

Usvajanjem Strategije sajber bezbjednosti od 2022-2026, podignut je značaj sajber bezbjednosti na nacionalnom nivou. Strategija je usmjerena na unapređenje ukupnih kapaciteta (zakonodavnih, operativnih, ljudskih, finansijskih i tehničkih) za adekvatan odgovor na izazove i prijetnje koje dolaze iz sajber prostora u/i izvan Crne Gore.

Tokom 4. Digitalnog samita ekonomija Zapadnog Balkana koji je organizovan u oktobru 2021. u Crnoj Gori, zaključeno je da su države Zapadnog Balkana napredovale na polju digitalizacije uprkos izazovima i poteškoćama izazvanim Covid-19, što je dovelo do dodatne potrebe za brzim prilagođavanjem i korišćenjem svih prednosti digitalne transformacije.

Kako se digitalna transformacija ubrzava, kreiranje djelotvornog regulatornog pristupa postaje ključni momenat. Kombinacija pristupa finansiranju i politika koje su prilagođene biznisu stvorice okruženje koje je pogodno za tehnološke inovacije, dok operatori ostaju važni investitori i partneri Vladi.

Na kraju, htjeli bismo da iskoristimo ovu priliku da skrenemo pažnju na neke probleme sa kojima se suočavaju operatori elektronskih komunikacija u svakodnevnom poslovanju, čije je rješavanje postalo još važnije za vrijeme pandemije izazvane koronavirusom.

Zakon o elektronskim komunikacijama

Godine 2019. Ministarstvo ekonomije, nadležno za sektor elektronskih komunikacija, organizovalo je javnu raspravu i okrugli sto radi rasprave o Predlogu Zakona o

izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama.

Predložene izmjene koje su posebno zanimale operatore elektronskih komunikacija, a koje su tada prihvaćene od strane Radne grupe za izradu Zakona, odnosile su se na sljedeće:

- potpisivanje ugovora od strane korisnika na način da se ugovor može potpisati osim svojeručnim potpisom, elektronskim potpisom, naprednim elektronskim potpisom, kvalifikovanim elektronskim potpisom takođe i potpisom u digitalnoj formi;

- izdavanje računa za pružene usluge na način da se račun učini dostupnim korisniku na način definisan Opštim uslovima za pružanje usluga.

Nažalost, ovaj Zakon nije usvojen tokom 2020. a ni 2021. godine, a operatori su zainteresovani da bude donijet što prije iako je iz Vlade najavljeno da će se tokom 2022. godine pristupiti pripremi novog Zakona o elektronskim komunikacijama što predstavlja prenošenje Direktive (EU) 2018/1972 Evropskog Parlamenta i Vijeća (EECC) u crnogorsko zakonodavstvo (ali se usvajanje Zakona ne može očekivati prije kraja 2023. godine).

Stoga se cijeni razumnim da se prije donošenja novog Zakona radi na izmjenama i dopunama postojećeg koji je usvojen još prije skoro 9 godina (avgusta 2013. godine) što je za zakon koji uređuje tako dinamičnu djelatnost kakve su elektronske komunikacije, veoma dug vremenski period. Djelatnost elektronskih komunikacija se veoma brzo mijenja u tehnološkom smislu pa i regulatorni okvir mora pratiti takav razvoj. U očekivanju da će resorno Ministarstvo i Vlada pristupiti pripremi Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama, predlažemo da se u okviru tog postupka razmotre predlozi, sugestije i komentari koje su operatori elektronskih komunikacija dali 2019. godine u postupku javne rasprave o Predlogu zakona (kako one koje jesu tako i one koje nijesu prihvaćene).

Napominje se da je 2019. godine Radna grupa za izradu Predloga zakona o izmjenama i dopunama veliki dio inicijativa operatora odbila iz razloga da se ne odnose na „Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama već važeći Zakon o elektronskim komunikacijama”. Smatramo da je to neprirodan razlog. Naime, nije nam poznata takva praksa i nije dobro da se ona uvodi, jer kada se rade izmjene i dopune nekog zakonskog dokumenta onda se valjda koristi prilika da se zakon poboljša i unaprijedi u najvećoj mogućoj mjeri bez obzira što se ne odnose na same izmjene i dopune koje je određena radna grupa pripremila i dala na javnu raspravu.

Nije naodmet napomenuti da su neke od tih izmjena koje su operatori predlagali bili predmet raznih inicijativa i prije nego je Radna grupa pristupila pripremi teksta Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona 2019. godine, tako su te inicijative bile itekako poznate predstavnicima Ministarstva i Agencije za elektronske komunikacije u Radnoj grupi. Ovdje prije svega mislimo na predlog izmjena i/ili dopuna sljedećih članova sada važećeg Zakona: 36,39,51,78,83,152,157,162,192 i 194 ali i na druge članove Zakona čije su izmjene i dopune predlagali.

Kinematografska taksa

Godinama Savjet stranih investitora i operatori elektronskih komunikacija osporavaju obavezu operatora da plaćaju naknadu za finansiranje Filmskog fonda. Kako je većina relevantnih institucija te inicijative ocijenila razumnim i pravno osnovanim, uključujući ranije Ministarstvo ekonomije i Vladin Savjet za konkurentnost, očekivalo se da će ovaj neosnovani finansijski namet biti eliminisan tokom 2020. ili 2021. godine, ali se to nije desilo zbog specifičnih okolnosti nastalih u godini zdravstvene i ekonomske krize.

Vjerujemo da će u narednom periodu nadležna ministarstva raditi na uvođenju izmjena i dopuna Zakona o kinematografiji kojima će se eliminisati ovo neosnovano finansijsko opterećenje. Podsjećamo pokrenuta inicijativa se odnosi na donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kinematografiji ("Službeni list Crne Gore", br. 42/15) kojim bi se izmijenila odredba člana 36, stav 2, tačka 5 Zakona kojom je propisano da obveznici izdvajanja sredstava za Filmski fond, operatori javnih komunikacionih mreža, uključujući operatore pristupa internetu – izdvajaju 0,9% godišnjeg prihoda ostvarenog po osnovu internet usluga, distribucije tv programa i iznajmljivanja kinematografskih djela.

Krajem marta 2021. operatori su od Ministarstva ekonomskog razvoja (kao resornog ministarstva za oblast elektronskih komunikacija) dobili odgovor da je navedeni Zakon u nadležnosti Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta ali da, budući da odredba člana 36 predmetnog Zakona obuhvata obaveze za operatore elektronskih komunikacija, podsjetili su da su u prethodnom periodu tadašnje Ministarstvo kulture i Ministarstvo ekonomije započeli proceduru preispitivanja navedenog člana, kojim se operatorima elektronskih komunikacionih usluga nameće izdvajanje sredstava za Filmski fond, te da će se u narednom periodu preispitati relevantnost člana 36 Zakona o kinematografiji, u skladu sa zaključkom Savjeta za konkurentnost.

Očekuje se da će se, nakon intersektorskog usaglašava-

nja, pristupiti proceduri za izmjene i dopune Zakona o kinematografiji, koje, u skladu sa najboljom praksom u i EU i šire, može ići u pravcu brisanja odredbe tačke 5 stava 2 člana 36 Zakona o kinematografiji, dakle eliminisanja obaveze operatora elektronskih komunikacija ili ukoliko resorna ministarstva ostanu pri stavu da operatori moraju biti obveznici plaćanja naknade u jednom dijelu (za šta takođe ne vidimo ni osnova ni razloga), u tom slučaju odredba člana 36, stav 2, Zakona o kinematografiji treba da se mijenja na način da se naknada obračunava na osnovicu koja ne obuhvata prihode operatora ostvarene od usluge pristupa internetu.

Podsjećamo, naš stav za ukidanje obaveze finansiranja Filmskog fonda od strane operatora elektronskih komunikacija obrazlagali smo činjenicom da mora da postoji neko pravno i logično utemeljenje, naročito u vidu iskorišćavanja samog dobra, u ovom slučaju kinematografskog djela. Naime, članom 36 Zakona propisano je da su obveznici izdvajanja sredstava za filmski fond, pravna i fizička lica koja se bave djelatnostima korišćenja kinematografskog djela. Međutim, operatori su "iskorišćavanje" kinematografskih djela već platili i plaćaju kroz naknade za distribuciju koje se plaćaju TV kućama sa kojima imaju zaključene ugovore o distribuciji, kao i kroz plaćanje ugovorene tarife za iskorišćavanja autorskih i srodnih prava. Kada se radi o iskorišćavanju filmskih djela, operatori već godinama svakomjesečno izdvajaju 2% od prihoda od pružanja usluga distribucije AVM sadržaja, organizaciji „A-prava Montenegro“ koja štiti prava producenata, a što se odnosi kako na strane tako i na domaće autore. Stoga se uvođenje nameta za faktički istu stvar ne može posmatrati nikako drugačije nego kao „duplo oporezivanje“, odnosno oporezivanje za istu stvar. Dalje, kada se radi o visini naknada koje se plaćaju TV kućama za distribuciju TV kanala, ili o visini tarife koja se plaćaju kolektivnim organizacijama za zaštitu autorskih i srodnih prava, moramo napomenuti da u određivanju visine tih naknada učestvuju obje ugovorne strane, i da ona uglavnom odražava protivvrijednost dobra koje se koristi, dok to nije slučaj sa iznosom sredstava koja su predviđena predmetnim Zakonom o kinematografiji. Moramo istaći radi se o visokim procentima na prihod operatora, koji kako je već naglašeno nema utemeljenje u pogledu same iskorišćenosti kinematografskog djela.

Preporuke za Nacrt novog zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata

Operatori elektronskih komunikacija su iskoristili priliku javnog poziva resornog Ministarstva zainteresovanoj javnosti za podnošenje inicijativa za pripremu novog

Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata i pritom ukazali na niz problema s kojima su se suočavali u primjeni sada važećeg Zakona.

Operatori elektronskih komunikacija kao partneri Vlade, između ostalog i u sprovođenju strategije digitalnog društva imaju značajnu ulogu i odgovornost u pružanju telekomunikacionih usluga privredi i građanima, a za čije nesmetano pružanje osnov čini zaštićena elektronska komunikaciona infrastruktura, koja je često predmet oštećenja usled nepotpune ili pogrešne primjene važećeg Zakona o planiranju i izgradnji objekata.

Nesumnjiv je veliki značaj elektronskih komunikacija i zaštite elektronske komunikacione infrastrukture, koja je, što je još važnije, takođe i kritična infrastruktura, ali praksa pokazuje da se mora mnogo više raditi na podizanju svijesti o tome da se radi o djelatnosti od opšteg interesa, da je neprekidnost u pružanju ovih usluga podjednako važna kao i neprekidnost snabdijevanja vodom i električnom energijom ili drugih usluga od javnog interesa. Tokom aktuelne javno zdravstvene krize evidentno se pokazalo veoma značajnim nesmetano pružanje telekomunikacionih usluga, naročito u periodu kada se značajan broj privrednih subjekata i građana preselio u online okruženje, za ispunjenje i poslovnih i privatnih obaveza. Smatramo da takav tretman elektronska komunikaciona infrastruktura mora uživati i u redovnim okolnostima. Stoga regulatorni okvir mora uvažiti tu okolnost, a kako bi se to omogućilo, novi Zakon treba da otkloni probleme koji sada postoje po pitanju primjene važećeg Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata.

Najčešći problem s kojim se suočavaju operatori (naročito oni koji su vlasnici podzemne infrastrukture) su česta oštećenja ili prekidi elektronske komunikacione infrastrukture prilikom izgradnje objekata, naročito rekonstrukcije saobraćajnica. Razlog tome je da se prilikom izdavanja urbanističko tehničkih uslova i izrade projektne dokumentacije ne tretira tzv. faza telekomunikacija.

Naime, uvidom u dostupne do sada izdate urbanističko tehničke uslove, zaključuje se da ili uopšte nema uslova za priključenje na infrastrukturu elektronskih komunikacija ili su, samo forme radi, pobrojani propisi koje je neophodno poštovati. Dakle, organi koji su ovlašćeni da izdaju urbanističko tehničke uslove i dokaze potrebne za izradu tehničke dokumentacije u većini slučajeva ne ispunjavaju zakonsku obavezu definisanu članom 74 stav 5 sada važećeg Zakona o planiranju i izgradnji objekata. Za razliku od infrastrukture elektronskih komunikacija, ostale instalacije, energetske i vodovodne, imaju neku vrstu zaštite kroz postojanje instituta "energetske sagla-

snosti" i "vodovodne saglasnosti", dok su vlasnici elektronske komunikacione infrastrukture dovedeni u veoma nezaštićeni položaj. Nadalje, u postupcima revizije, suprotno članu 82 revidenti ne pribavljaju telekomunikacionu saglasnost od organa za tehničke uslove, što se vidi iz činjenice da u revidovanim projektima nema faze elektronskih komunikacija.

Međutim, mora se jasnom i preciznom zakonskom normom osigurati da glavni projekat i revidovani glavni projekat obavezno sadrže i segment elektronske komunikacione infrastrukture i mreže kao i sva druga infrastruktura (smještene pored puta ili željezničke pruge, mosta itd, ugrađene u trup puta ili pruge, mosta itd. ili bilo kojih drugih objekata i to u precizno datom obimu, dimenzijama i dr.) Kako je i u skladu sa sada važećim Zakonom glavni projekat obavezan dokument koji se prilaže uz prijavu građenja (član 91) se mora predvidjeti da glavni projekat sadrži sve podatke o infrastrukturi koja je afektirana izgradnjom budućeg objekta, rekonstrukcijom ili adaptacijom objekta. Mora biti jasno da nedostatak tih segmenta uzrokuje nelegalnost izgradnje. Time bi se spriječila i tzv. divlja gradnja, ali i devastacija prostora, kopanje, naknadno kopanje, prekopavanje već izgrađenih objekata što se često u praksi događa. Crna Gora kao kandidat za EU svakako mora težiti evropskim standardima i to treba obezbijediti u procesu usvajanja pravne tekovine i prakse EU.

Dosadašnjim načinom realizacije projekata izgradnje, naročito rekonstrukcije saobraćajnica operatori, pored fizičke ugroženosti i devastacije svoje infrastrukture, gubitaka u saobraćaju i indirektnih gubitaka, snose često nepotrebne direktne materijalne troškove. Na ovaj način se ne mogu precizno ni predvidjeti niti planirati neophodna sredstva za zaštitu elektronske komunikacione infrastrukture, a što otežava ispunjenje zakonske obaveze neprekidnog pružanja usluga i zaštite integriteta elektronske komunikacione infrastrukture.

Stoga, neophodne su jasnije odredbe Zakona koje će obavezivati da se prilikom izrade tehničke dokumentacije i revizije projekta moraju od organa za tehničke uslove nadležnog za elektronsku komunikacionu infrastrukturu pribaviti uslovi, podloge, mišljenja, saglasnosti i drugi dokazi potrebni za planiranje i izgradnju. Pritom je suštinski važno i jasno definisati koji je to organ za tehničke uslove koji izdaje uslove za priključenje na infrastrukturu elektronskih komunikacija. Iako se to može zaključiti iz sada važećeg regulatornog okvira, novi Zakon mora nedvosmisleno prepoznati da je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost nadležna za izdavanje ovih uslova kao organ za tehničke uslove, imajući u vidu da joj se u postupku pripreme planskog dokumenta dostavljaju zahtjevi za davanje

mišljenja o usklađenosti planiranja elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme. Osim navedenog, Agencija raspolaže podacima tj. bazom elektronske komunikacione infrastrukture svih operatora vlasnika elektronske komunikacione infrastrukture. Agencija je, dakle, nezabilazni akter koji bi u postupku izdavanja urbanističko-tehničkih uslova vršio izdavanje uslova za priključenje na telekomunikacionu infrastrukturu.

Jedino na način da se jasno definiše jedna adresa (kako je to slučaj sa elektroenergetskom i vodovodnom infrastrukturom) koja će biti obavezujuća prilikom izdavanja UTU uslova, može se preventivno djelovati i smanjiti ogroman broj problema sa kojima se operatori susrijeću u praksi, te ogromni nepotrebni troškovi koji su posljedica veoma čestih oštećenja i prekida infrastrukture. Radi lakše orijentacije referencirali bismo se na odredbe sada važećeg Zakona, a to bi u ovom slučaju značilo da se u odnosu na ono što sada sadrži član 55 stav 1, doda još jedna tačka tj. tačka 17) koja bi glasila „dokaz od nadležnih regulatornih agencija o postojećim podzemnim vodovima/podzemnoj infrastrukturi na lokaciji/katastarskoj parceli na kojoj se vrši gradnja/ rekonstrukcija.”

Pored navedenog, želimo istaći da su operatori i u ranijim prilikama, prije donošenja sada važećeg Zakona ukazivali na potrebu izmjena definicija nekih pojmova u Zakonu poput pojma adaptacije, rekonstrukcije, sanacije budući da sadašnja rješenja, predstavljaju značajnu barijeru za operatore elektronskih komunikacija kada su u pitanju te aktivnosti primijenjene na elektronsku komunikacionu mrežu tj. infrastrukturu, što posljedično ima i značajne posljedice na korisnike i njihovo pravo da se u najkraćem roku otklone smetnje u mreži.

U tom smislu predlažemo da se u novom Zakonu pojam „adaptacije” definiše na način da se postojećoj definiciji sada važećeg Zakona doda sljedeće:

„ Zamjena postojećih instalacija telekomunikacione infrastrukture ili nadogradnja istih u cilju sanacije oštećenja i/ili povezivanja korisnika, smatraće se adaptacijom u smislu ovog Zakona” te da se posljedično izmijeni i dopuni definicija pojma „rekonstrukcija” na način da je: „rekonstrukcija izvođenje radova na postojećem objektu, kojima se vrši: nadogradnja; dogradnja; sanacija oštećenog objekta; ojačanje konstrukcije; zamjena instalacija (uz izuzetak telekomunikacione infrastrukture opisane u definiciji adaptacije), uređaja, postrojenja i opreme, izmjena tehnološkog procesa i drugi radovi kojima se utiče na stabilnost i sigurnost objekta; mijenjaju konstruktivni elementi; mijenja spoljni izgled zgrade u odnosu na glavni projekat; utiče na životnu sredinu i na bezbjednost susjednih objekata i saobraćaja; mijenja režim voda; mijenjaju uslovi zaštite prirodne i nepokretne

kulturne baštine, dobara koja uživaju prethodnu zaštitu i zaštitu njihove zaštićene okoline;”

Ove promjene uzrokovale bi i izmjenu člana 111 sada važećeg Zakona („Ograničenja u pogledu primjene Zakona”) za koji predlažemo da glasi „Odredbe ovog zakona koje se odnose na izgradnju/rekonstrukciju i adaptaciju ne primjenjuju se u slučaju kada se objekat gradi zbog sprečavanja prijetećih prirodnih i drugih nepogoda i vanrednog ili ratnog stanja, ili ako gradnja objekta ugrožava život i zdravlje ljudi, sigurnost okolnih objekata, saobraćaj ili susjedne objekte, ili postojeću infrastrukturu koja služi za obavljanje djelatnosti od javnog interesa, kako bi se spriječilo njihovo negativno djelovanje ili osigurala zaštita i sanirale njihove neposredne štetne posljedice. Po završetku radova na izgradnji, rekonstrukciji/adaptaciji infrastrukture djelatnosti od javnog interesa, pokreće se postupak potrebne prijave radova nadležnim organima.

Takođe smatramo potrebnim da novi Zakon prepozna potrebu uređenja sanacije oštećenja elektronske komunikacione infrastrukture kao posljedice realizacije projekata lokalne uprave ili državnih organa.

Ovo se odnosi na situacije kada operator, nakon realizacije određenog projekta čiju su investitori državni organi ili pak organi i preduzeća lokalne uprave, konstatuje oštećenje/uništenje svoje infrastrukture i zatim vrši sanaciju uz značajne materijalne troškove i vrijeme (od dobijanja potrebnih saglasnosti nadležnih organa do samih radova). U cilju sprečavanja nastanka troškova koje sada snosi operator, a bez svoje odgovornosti za nastalu štetu, Zakonom bi trebalo preciznije definisati obaveze investitora na izmještanju ili sanaciji oštećene infrastrukture elektronskih komunikacija imajući u vidu njen značaj za cjelokupno društvo, te nesporni status kritične infrastrukture. Investitor, naime, treba biti obavezan da pribavi katastre sa tehničkim uslovima od svih imaoca infrastrukture i to kod svih situacija izgradnje, rekonstrukcije ili adaptacije objekata u prostoru. Treba imati u vidu da su nerijetke situacije da organi lokalne uprave izbjegavaju obavezu pribavljanja katastra, dajući rješenja o adaptaciji ili rekonstrukciji i u slučajevima kada se radi o izgradnji novih objekata većih gabarita u odnosu na postojeće, kako bi izbjegli troškove izmještanja infrastrukture (vrlo česta situacija kod izgradnje puteva). Nije naodmet napomenuti da je oštećenje/prekid elektronske komunikacione infrastrukture krivično djelo definisano odredbom člana 328 KZ, a obuhvata djelo uništenja, oštećivanja, izmjene, dovođenja u neupotrebljivo stanje ili uklanjanja javnog uređaja za uređaje sistema veza ili drugog javnog uređaja ili ometanje njihove upotrebe...”

Novi Zakon bi takođe trebao prepoznati značaj digitalne transformacije i svojim odredbama pospješi njenu realizaciju na način što bi investitore izgradnje objekata obavezao na postavljanje optičke infrastrukture elektronskih komunikacija u novim objektima koja omogućava velike brzine interneta, kako bi se u dogledno vrijeme mogli realizovati servisi „pametnih kuća”. Takođe novi Zakon treba da pospješi smanjenje potrošnje električne energije i smanjenje emisije CO₂ na način što bi se predvidjele subvencije za postavljanje infrastrukture za solarne panele (ne samo kao aktuelni ad hoc projekat Elektroprivrede Crne Gore) kao i infrastrukture za punjenje električnih automobila u novim objektima i sl.

Ukazali bismo ovom prilikom na još neke probleme koji se javljaju u primjeni sada važećeg Zakona:

Procedura dobijanja dozvola – Država mora obezbijediti nesmetanu primjenu Zakona o planiranju i izgradnji objekata u svim opštinama, unifikaciju procedura u opštinama, takođe je potrebno u komunikaciji sa lokalnim samoupravama predstaviti značaj donošenja jasnih procedura o načinu dobijanja potrebnih dozvola i izgradnje telekomunikacione infrastrukture, uključujući telekomunikacionu kanalizaciju, i donošenja odluka o korišćenju javne opštinske infrastrukture. Procedure dobijanja dozvola se značajno razlikuju od opštine do opštine, a takođe objekti telekomunikacione infrastrukture nijesu jasno klasifikovani, već ih neke opštine tretiraju kao privremene objekte, a neke kao (lokalne objekte od opšteg interesa), zbog čega se i procedure i potrebna dokumentacija za izgradnju značajno razlikuju.

Takođe, u nekim opštinama je potrebna saglasnost državnog/gradskog arhitekta na spoljni izgled privremenog objekta a u većini ostalih nije, što je još jedan od primjera neujednačene procedure. Smatramo da treba biti jasno definisano da saglasnost nije potrebna kada su u pitanju privremeni telekomunikacioni objekti, jer u arhitektonskom smislu ne može se mnogo uraditi na izgledu stubne konstrukcije ili outdoor kabineta, a pogotovo u neurbanim sredinama, gdje nije potpuno definisano šta i koje parametre bi po ovoj saglasnosti trebalo zadovoljiti.

Ukazujemo na još jedan primjer neujednačenosti prakse i propisa lokalnih samouprava, a tiče se lokalnih taksi (razlika od opštine do opštine može biti i veća od deset puta). Sličan slučaj je i sa EKO procedurom, te naknadama koje se plaćaju za rad članova komisije za ocjenu elaborata zaštite životne sredine, što ukazuje na mogućnost nedostatka pravne i institucionalne predvidljivosti.

Izmjene Zakona o putevima

Član 35 Zakona o javnim putevima koji se odnosi na „Obavještanje o radovima na javnom putu” u stavu 4 i 5 definiše da lica koja su vlasnici ili koja upravljaju infrastrukturnim objektima ugrađenim, odnosno postavljenim u javni put (kanalizacija, vodovod, električni vodovi, elektronsko komunikacioni vodovi, gasovod, naftovod), dužna da kod rekonstrukcije ili izvođenja drugih radova na javnom putu o svom trošku, a prilikom izgradnje javnog puta o trošku investitora izgradnje javnog puta, izmjestite objekte, postrojenja, uređaje, instalacije i vodove ili ih prilagode nastalim promjenama, a u slučaju da ne izmjestite, odnosno ne prilagode objekte, postrojenja, uređaje, instalacije i vodove do početka izvođenja radova na izgradnji, odnosno rekonstrukciji puta ili izvođenja radova na javnom putu, odgovaraju za štetu koja nastane zbog neblagovremenog početka izmještanja.

Budući da ne postoje jasni kriterijumi razlikovanja rekonstrukcije i izgradnje novog javnog puta, imaoci infrastrukture se u praksi suočavaju sa mogućom zloupotrebom ovih zakonskih odredbi i posljedično snose značajne troškove izmještanja svoje infrastrukture. Nerijetko se u praksi pod rekonstrukcijom smatra i izgradnja puta na pretežnoj novoj trasi ili dodavanje potpuno nove trase uz postojeću. Stoga izmjenama sporne odredbe treba otkloniti takve mogućnosti zloupotrebe kakve primjere imamo u praksi u regionu. Primjera radi, u Sjevernoj Makedoniji je ta situacija riješena na način da u slučaju potrebe izmještanja infrastrukture, ne postoji razlika da li se radi o izgradnji novog puta ili rekonstrukciji postojećeg, u oba slučaja troškove izmještanja snosi investitor. Isti je slučaj u Republici Hrvatskoj gdje imalac infrastrukture snosi troškove izmještanja infrastrukture samo ukoliko se radi o nelegalno izgrađenoj infrastrukturi. Smatramo ove primjere razumnim rješenjem jer vlasnik legalno izgrađene infrastrukture treba uživati Ustavom zagarantovana stečena prava.

Ovo podrazumijeva i da investitor imaocima infrastrukture obezbijedi nadzor nad izvođenjem radova i da investitor i vlasnik infrastrukture mogu dogovorom odrediti da vlasnik infrastrukture preduzme mjere izmještanja ili zaštite, a sve o trošku investitora.

Unapređivanje Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina

Ovaj dugo očekivani zakonski dokument stupio je na snagu 18 januara 2022. godine. Iako je cilj Zakona transponovanje relevantne EU Direktive 2014/61/EU

Evropskog parlamenta i Vijeća trebalo da ima za rezultat smanjenje troškova postavljanja mreža elektronskih komunikacija velikih brzina, ima određenih nedostataka koje u praksi operatorima elektronskih komunikacija mogu stvoriti probleme. Konkretno primjena odredbe člana 17 stav 1 značajno može usporiti izgradnju mreža elektronskih komunikacija.

Predmetna odredba glasi :

“Mrežni operator koji planira izgradnju fizičke infrastrukture dužan je da obavještenje o planiranoj izgradnji objavi na svojoj internet stranici i da to obavještenje dostavi Ministarstvu šest mjeseci prije podnošenja prijave građenja, u skladu sa zakonom.”

Budući da su operatori elektronskih komunikacija istovremeno i mrežni operatori u skladu sa Zakonom i oni imaju predmetnu obavezu koja za operatore koji obavljaju djelatnost koja se veoma brzo mijenja i razvija, a kako je u pitanju i veoma konkurentno tržište to znači i dinamično unapređivanje tehnologije, ovo može predstavljati značajnu biznis barijeru za operatore elektronskih komunikacija.

Obaveze definisane odredbom člana 17 stav 1 Zakona mogu značajno usporiti izgradnju mreža i objekata, jer faktički, kad se steknu svi uslovi za izgradnju, operatori bi morali čekati još 6 mjeseci prije nego krenu u izgradnju, kako bi se i ostali mrežni operatori zainteresovani za korišćenje i koordiniranu izgradnju mogli uklopiti u čitav proces.

Pravilnik o jedinstvenom evropskom broju “112” za pozive u hitnim slučajevima (“Službeni list Crne Gore”, br. 044/14)

Predmetnim Pravilnikom propisan je način i uslovi uvođenja jedinstvenog evropskog broja “112” za pozive u hitnim slučajevima (u daljem tekstu: broj “112”), kvalitet usluge opsluživanja poziva upućenih na broj “112”, parametri kvaliteta usluge za korišćenje broja “112”, njihove granične vrijednosti i metode mjerenja, kao i način tačnog i pouzdanog utvrđivanja lokacije pozivaoca broja “112” i brojeva hitnih službi.

Pravni osnov za donošenje gore navedenog Pravilnika nalazi uporište u članu 142. i 143. navedenog Zakona o elektronskim komunikacijama.

Smatramo da je potrebno usaglasiti Pravilnik sa Zakonom o elektronskim komunikacijama u dijelu kojim se u članu 143 stav (2) propisuje da je operator elektronskih komunikacija dužan da Operativno komunikacionom

centru, bez odlaganja i bez naknade, prosljedi sve raspoložive podatke o ostvarenim pozivima prema broju “112” i drugim brojevima hitnih službi, a naročito lične podatke o pretplatniku, broju sa kojeg je ostvaren poziv, vremenu i trajanju poziva, kao i podatke o lokaciji sa koje je poziv upućen, u skladu sa tehničkim mogućnostima.

Suprotno ovoj odredbi Zakona član 13 pomenutog Pravilnika između ostalog propisuje:

Uvođenje uređaja i opreme potrebne za obradu i dostavljanje podataka o lokaciji pozivaoca i dostavljanje informacija OKC-a 112 o lokaciji pozivaoca, vrši se po sljedećim fazama:

„- u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog pravilnika, obezbjeđuje se da površina koja određuje lokaciju pozivaoca, odgovara površini koju pokriva sektor radio bazne stanice (Cell ID/Sector ID), i da se lokacija pozivaoca može odrediti i podaci o lokaciji dostaviti OKC 112 u roku kraćem od 30 sekundi, od trenutka uspostavljanja poziva, odnosno prijema SMS-a;

- u roku od 12 mjeseci, od dana stupanja na snagu ovog pravilnika, obezbjeđuje se da površina kruga koji određuje lokaciju pozivaoca, bude unutar kruga poluprečnika 300 m za gradska i prigradska područja i 1.000 m za ostala područja u 95% upućenih poziva odnosno SMS poruka, i da se lokacija pozivaoca može odrediti i podaci o toj lokaciji dostaviti OKC 112 u roku kraćem od 30 sekundi, od trenutka uspostavljanja poziva, odnosno prijema SMS-a;

- u roku od 24 mjeseca, od dana stupanja na snagu ovog pravilnika operator će podatke o lokaciji dostavljati po kriterijumu da površina kruga koji određuje lokaciju pozivaoca, bude unutar kruga poluprečnika 150 m za gradska i prigradska područja i 300 m za ostala područja u 95% upućenih poziva, odnosno SMS poruka, a lokacija pozivaoca u tom periodu mora biti određiva i podaci o toj lokaciji dostavljeni OKC 112 u roku kraćem od 30 sekundi, od trenutka uspostavljanja poziva, odnosno prijema SMS-a.

Tehnička rješenja sistema za lociranje pozivaoca iz stava 3 al. 2 i 3 ovog člana, moraju biti u skladu sa ETSI TS 143 059 za GSM mreže i ETSI TS 125 305 za UMTS mreže.

Stavom 3 člana 13 Pravilnika propisuje se koje karakteristike treba da ispunjavaju i kako treba da funkcionišu uređaji i oprema potrebni za obradu i dostavljanje podataka o lokaciji pozivaoca i dostavljanje informacija OKC-a 112 o lokaciji pozivaoca, dok na drugoj strani imamo član 143 Zakona o elektronskim komunikacijama

u stavu 2 navodi da upravo te podatke, ako su raspoloživi, dostavljaju operatori :”u skladu sa tehničkim mogućnostima”, što znači u skladu sa tehničkim mogućnostima mreže operatora, kao dovoljne za dostavljanje potrebnih podataka.

Dakle, Zakon daje mogućnost da operator dostavi podatke u skladu sa tehničkim mogućnostima, a Pravilnik unaprijed propisuje tehničke mogućnosti i karakteristike koje moraju da se ispune, pa je Pravilnik suprotan Zakonu. Crnogorski operatori elektronskih komunikacija su prethodnih godina, svjesni značaja servisa 112 kako u domenu dostupnosti tako i obezbjeđivanju traženih podataka Operativno komunikacionom centru OKC 112 ipak radili na unapređivanju svojih sistema i uložili značajne resurse da obezbijede te podatke o lokaciji pozivaoca broja 112. Tačnost podataka koji se sada dostavljaju OKC 112 odgovara onome što je moguće obezbijediti na nivou mreže, a za podatke o blizoj lokaciji pozivaoca moraju se tražiti komplementarni metodi. Već neko vrijeme operatori su u komunikaciji sa OKC 112 da se obezbijedi AML metoda koja se bazira na obezbjeđivanju podataka sa korisničkog uređaja, što već prevazilazi objektivne mogućnosti operatora. Ono što operatori mogu da učine i čine jeste da odrade podešavanja svojih sistema da bi se podaci sa uređaja mogli slati OKC 112, ali ovaj organ mora biti u mogućnosti da podatke prihvati.

Ovdje ukazujemo i na standarde definisane preambulom Evropskog kodeksa elektronskih komunikacija (tzv EECC odnosno EU Direktiva 2018/1972) kojim je, između ostalog definisano da pojam „informacija o lokaciji pozivaoca”, u javnim mobilnim mrežama znači „obrađeni podaci koji proizlaze iz mrežne infrastrukture ili mobilnih uređaja, koji ukazuju na geografski položaj mobilne terminalne opreme krajnjega korisnika (tačka 40 Preambule),”.

Pored toga u tačkama 284, 286 i 290 Preambule EECC definisano je:

„ Pružaoci brojeveno utemeljenih interpersonalnih komunikacionih usluga imaju obavezu pružanja pristupa hitnim službama s pomoću komunikacija prema hitnim službama. U izuzetnim okolnostima, npr. zbog tehničke neizvedivosti, oni možda neće moći osigurati pristup hitnim službama ili lokaciji pozivatelja, ili nijednom od navedenih. U takvim bi slučajevima trebali svoje kupce na odgovarajući način obavijestiti u ugovoru...” (Komentar: jasno je dakle da obezbjeđivanje podatka o lokaciji nije obavezujuće već da se takva nemogućnost mora jasno precizirati korisničkim ugovorom).

...Države članice trebale bi osigurati da pružatelji bro-

jeveno utemeljenih interpersonalnih komunikacionih usluga osiguravaju pouzdan i tačan pristup hitnim službama, uzimajući u obzir nacionalne specifikacije i kriterijume te mogućnosti nacionalnih PSAP..”(što je ekvivalent OKCu u našoj zemlji).

... Primanje i upotrebu informacija o lokaciji pozivaoca, što uključuje i informacije o lokaciji pozivaoca utemeljene na mreži, a kad su dostupne i napredne informacije o lokaciji pozivatelja dobijene iz mobilnih uređaja, trebalo bi uskladiti s relevantnim pravom Unije o obradi ličnih podataka i sigurnosnim mjerama. Poduzetnici koji pružaju informacije o lokaciji pozivaoca utemeljene na mreži trebali bi hitnim službama omogućiti dostupnost informacija o lokaciji pozivatelja čim poziv dođe do te službe, bez obzira na korištenu tehnologiju. Međutim, tehnologije koje se temelje na lokalizaciji mobilnog uređaja pokazale su se znatno preciznijima i troškovno učinkovitijima zbog dostupnosti podataka koje omogućuju Evropski geostacionarni navigacijski sustav i satelitski sustav Galileo te drugi globalni sistemi za satelitsku navigaciju i podaci Wi-Fi mreža. Stoga bi informacije o lokaciji pozivaoca dobijene iz mobilnog uređaja trebale nadopunjavati informacije o lokaciji pozivaoca utemeljene na mreži, čak i ako informacije iz telefonskog uređaja postanu dostupne tek nakon uspostave komunikacija prema hitnim službama. Nadalje, države članice trebale bi osigurati da PSAP-ovi mogu preuzeti dostupne informacije o lokaciji pozivaoca i njima upravljati, ako je to izvodljivo.”

Iz navedenih segmenta EU Zakonika jasno proizilazi da se informacije o lokaciji pozivaoca na temelju mreže obezbjeđuju samo ukoliko je to tehnički moguće, tj izvodljivo što proizilazi iz odredbe člana 142 stav 2 Zakona o elektronskim komunikacijama („operator je dužan da OKC proslijedi sve raspoložive podatke ... kao i podatke o lokaciji sa koje je poziv upućen u skladu sa tehničkim mogućnostima”. Takođe je važno imati u vidu da Evropski kodeks elektronskih komunikacija definiše da država treba da obezbijedi da PSAP kao nadležni državni organ može preuzeti dostupne informacije o lokaciji pozivaoca.

Cijenimo da ako je potencijalni nedostatak tehničkih mogućnosti za obezbjeđivanje lokacije pozivaoca prepoznat i u EU Zakoniku koji je usvojen više nego pet godina nakon što je donijet crnogorski Zakon onda to dokazuje da se došlo do zaključka da bez obzira na razvoj tehnologije precizniji podaci ne mogu biti obezbijeđeni na nivou mreže već da treba ići u pravcu dopunskog metoda kakav je model dobijanja informacija na nivou mobilnog telefona.

Upravo je navedena praksa iz EU Zakonika u skladu sa

Zakonom o elektronskim komunikacijama jer omogućava prosljeđivanje raspoloživih podataka u skladu sa tehničkim mogućnostima operatera na nivou mreže što navodi na zaključak da su obaveze nametnute operatorima predmetnim pravilnikom van zakonskih okvira te da isti treba mijenjati kako se operatorima elektronskih komunikacija ne bi nametale obaveze koje objektivno ne mogu ispuniti.

Elektronsko poslovanje – zaokruživanje regulativnog okvira

U cilju sprovođenja digitalizacije društva koji podrazumijeva i prelazak na elektronsko poslovanje i masovniju upotrebu elektronskih dokumenata u svakodnevnom poslovanju neophodno je što prije uspostaviti odnosno zaokružiti pravni okvir koji kroz više zakona tretira elektronski dokument. Naime, privredni subjekti sve više koriste elektronska dokumenta u poslovanju, i u praksi je privatni sektor značajan pokretač digitalne transformacije, ali stvarnu kočnicu predstavlja činjenica da nije propisan način čuvanja takvih dokumenata, ovjere prepisa i sl. S tim u vezi, kako bi se zaokružio regulatorni okvir koji uređuje ovu oblast, smatramo hitnim donošenje izmjena sljedećih zakona:

▼ Zakona o arhivskoj djelatnosti

Neophodno je pristupiti izmjenama Zakona kako bi se uredila elektronska arhivska građa, propisale obaveze stvaraoca i imaoca arhivske građe u elektronskom obliku, upravljanje elektronskim dokumentima, kao i podzakonska akta kojima će se urediti postupci i tehnološka rješenja za pouzdano elektronsko čuvanje dokumenata. Na taj način bi se zaokružilo uređenje elektronskog dokumenta i u pogledu njegovog čuvanja u elektronskom obliku, u skladu sa odredbama Zakona o elektronskom dokumentu.

▼ Zakona o ovjeri potpisa, rukopisa i prepisa

Neophodno je pristupiti izmjenama Zakona u cilju definisanja načina ovjeravanja odštampanog primjerka elektronskog dokumenta i načina ovjere elektronske kopije dokumenta.

▼ Zakona o elektronskom dokumentu

Operatori elektronskih komunikacija su iskoristili priliku javnih konsultacija o Predlogu zakona održanih tokom 2021. godine i dali konkretni predloge za poboljšanje tog dokumenta, ali koristimo priliku da ukažemo da osim što se deceniju čekala izmjena ovog zakona, potrebno je razmotriti mogućnost da se pitanja koja uređuje ovaj zakon sveobuhvatno uredi jednim zakonom.

▼ Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom

potpisu, u skladu sa eIDAS regulativom i međunarodnom praksom, a u cilju lakše i efikasnije primjene.

2. BANKARSKI SEKTOR

Godine 2016. i 2017. bile su važne godine za bankarstvo u Crnoj Gori i Savjet stranih investitora je prepoznao potrebu osnivanja Bankarskog komiteta u februaru 2017. godine. Komitet je zamišljen kao platforma koja će članovima iz ovog sektora omogućiti da direktno i konkretno razgovaraju o najvećim izazovima i zajedničkim interesima, interno, ali i sa ostalim akterima. Članovi Bankarskog komiteta su NLB Montenegro banka, CKB, Erste banka, Addiko banka, Hipotekarna banka, i EBRD kao pridruženi član Komiteta. Addiko banka trenutno koordinira radom Komiteta. Bankarskom komitetu se u 2019. godini pridružila kompanija Mastercard.

Kako se navodi u Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu, Crna Gora je umjereno spremna u oblasti finansijskih usluga, sa određenim napretkom koji je ostvaren u izvještajnom periodu u oblasti revizije kvaliteta aktive i usvajanjem podzakonskih akata u oblasti bankarstva. Prošlogodišnje preporuke dijelom su ispunjene. U predstojećoj godini, Crna Gora treba da:

▼ implementira zakonodavstvo koje ima za cilj usklađivanje sa Direktivom o obaveznom kapitalu i Regulativom o obaveznom kapitalu, uključujući podzakonska akta;

▼ finalizira nezavisnu reviziju kvaliteta aktive u bankarskom sistemu, analizira svoje rezultate i pripremi planove za korektivno djelovanje, ako bude potrebno.

Zakonodavstvo je dijelom usklađeno s pravnom tekovinom EU o bankama i finansijskim konglomeratima. Tokom 2020. i 2021. godine Centralna banka Crne Gore fokusirala je većinu svojih aktivnosti na praćenje finansijske stabilnosti bankarskog sistema i ublažavanje negativnih posljedica pandemije kovida-19. Centralna banka usvojila je šest paketa prelaznih mjera (mart-2020 - mart 2021. godine) sa ciljem da očuva i poveća likvidnost preduzeća i fizičkih lica i da ublaži posljedice smanjenja boniteta klijenata banaka, koje je izazvala pandemija.

Stupanje na snagu zakona o kreditnim institucijama i o sanaciji kreditnih institucija (sa ciljem usklađivanja sa Direktivom o kapitalnim zahtjevima i Regulativom o kapitalnim zahtjevima) odloženo je za januar 2022. godine. Usvojena su podzakonska akta vezana za ove zakone

(38 različitih zakonskih akata) i ona treba takođe da budu primjenjiva 2022. godine. Do ovog odlaganja došlo je zbog izbijanja pandemije kovida-19 i neophodnosti da se učesnici bankarskog sistema obavežu da implementiraju mjere ublažavanja. Zahvaljujući radnjama koje je preduzela Centralna banka, najznačajniji indikatori bankarskog sektora ostaju pozitivni, a udio nekvalitetnih kredita samo je blago porastao, na 5,5% ukupnih kredita u maju 2021. godine, i koeficijentom solventnosti od 19,3% u maju 2021. godine, što je dosta iznad zakonskog minimuma od 10%.

Nastavila se nezavisna revizija kvaliteta aktive u svih 12 banaka koje su prisutne na crnogorskom tržištu, koja je započeta u februaru 2020. godine. Zbog odlaganja izazvanog pandemijom, ta revizija treba da se završi do kraja 2021. godine.

Kada je riječ o infrastrukturi finansijskog tržišta, tržišta hartijama od vrijednosti i investicionim uslugama, Komisija za tržište kapitala nastavila je pripreme za usklađivanje sa pravnom tekovinom EU o investicionim fondovima (UCITS Direktiva); alternativnim investicionim fondovima (AIFMD Direktiva) i penzijskim fondovima (IORP Direktiva). Komisija je pripremila početne nacрте ova tri zakona kao i nacrt zakona o digitalnoj imovini (sredstvima).

U nastavku je dat pregled važnih tema o kojima se govorilo u 2021. godini:

Sugestije na Nacrt Zakona o blokčejn tehnologiji i kriptoimovini

Savjet stranih investitora je od strane Ministarstva finansija i socijalnog staranja pozvan da dostavi sugestije na Nacrt zakona o blokčejn tehnologiji i kriptoimovini, koji je pripremila resorno ministarstvo. Dostavljenje sugestije prezentujemo u nastavku:

- Član 1. stav 1 – Nije precizno navedeno šta definiše blokčejn pa kasnije ni sve vezano za tu tehnologiju. Definicija je vrlo opšta i podložna slobodnom tumačenju »Blokčejn (eng. Blockchain) predstavlja računarsku tehnologiju koja se zasniva na decentralizovanoj bazi podataka koju sačinjava više manjih baza (blokova), koje su međusobno digitalno povezane i koje sadrže informacije o digitalnim transakcijama bilo koje vrste« otvara pitanje na koji način će neko ko želi da izdaje npr. NFT znati da je izdati novi tip NFTa u skladu sa zakonom.

- Član 1. stav 42 – nije definisano koje akrediciono tijelo u Crnoj Gori niti da li se priznaju akreditacije van Crne Gore, npr. iz Evropske unije.

- Član 2. stav 40 – u definiciji insajderskih informacija – To su informacije koje investitor može koristiti prilikom donošenja odluka o ulaganju.

- U članu 4. stav 3 – potrebno je brisati naziv Komisija za hartije od vrijednosti i promijeniti u Komisija za tržište kapitala; dalje - brisati brokersko-dilerska društva, po Zakonu o tržištu kapitala postoje samo investiciona društva. Takođe, nisu defisani uslovi za dobijanje dozvole.

- Član 8 – nije jasno ko je prvostepeni ili drugostepeni organ po bilo kom pitanju. Na primjer, sadašnji prvostepeni organ po zakonu o bankama je Centralna banka, drugostepeni su Ministarstvo finansija i Upravni sud. Slično je sa tržištem kapitala, postoje Komisija za tržište kapitala, a drugostepeni su Ministarstvo finansija i Upravni sud.

- Član 9 – navodi da sva fizička i pravna lica mogu slobodno čuvati, raspolagati kripto imovinom, i izdavati stejblokoina u skladu sa zakonom, a Član 3 stav 5 ne ograničava pravo samo na stablecoin.

- Član 11. stav 1 – ukazuje da se sve transakcije iz blokčejna moraju biti usklađene sa propisima koji utvrđuju platne usluge, a to znači Zakon o kreditnim institucijama, Zakon o platnom prometu, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Zakon o zaštiti potrošača finansijskih usluga...a ti zakoni ne prepoznaju ovu specifičnu oblast. Pri tome, regulator po ovom Nacrtu je MFSS, MFSS je organ za sprovođenje, primjenu ovog zakona i podzakonskih akata, kao i nadzor, izdaje dozvole za pružanje usluga u skladu sa ovim Zakonom, razne druge dozvole. Kako je sve navedeno uvezano sa postojećim pravnim sistemom Crne Gore, regulatorima: CBCG i KzTK, ulogom MFSS kao regulatora za praćenje primjene standarda AML i prevara sa finansijskim instrumentima koje mu ovaj Nacrt daje?

- Član 12. stav 2 – u stavu se očekuje da vlasnik kripto imovine konvertuje kripto imovinu u novčana sredstva, i to kod registrovanih subjekata koje to rade u Crnoj Gori, postavlja se pitanje šta se dešava sa kripto imovinom koja nije konvertibilna u EUR ili registrovani subjekt ne konvertuje sve vrste kripto imovine, takodje, samom konverzijom kripto imovine se gubi njen kripto oblik.

- Član 16 – Bijela knjiga kao što je "Inicijalna javna ponuda" – treba da ima predodređene podatke koji jasno daju transparentnost u procesu izdavanja. Potrebno je definisati koliko dana prije Inicijalne javne ponude bijela knjiga mora biti javno objavljena i gdje.

- Član 18 – Kripto berza - nije definisano koje društvo (akcionarsko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, preduzetnik?). Treba definisati koji je minimalni početni kapital.

- Članovi 20, 22, 23, 24 i 25 treba da regulišu najznačajniji dio poslovanja u dijelu kripto imovine, a ovim zakonom su prepoznati da postoje a kompletni regulatorni okvir će biti riješen podzakonskim aktom.

- Član 20 stav 1 - kaže: Putem kripto berze u Crnoj Gori kripto imovinom mogu bez ograničenja da trguju kompanije koje imaju licencu izdatu od strane nadležnog organa za nadzor, kao i druga pravna lica, preduzetnici – pa zašto onda treba imati licencu? Ako mogu trgovati bez dozvole, povećava li se rizik od poravnanja?

- Član 22 – OTC trgovinu, treba definisati samo za sekundarno trgovanje, a ne za Inicijalnu javnu ponudu (Inicijalna javna ponuda može biti zatvorenog tipa, ali ovo nije OTC).

- Član 37 – Oporezivanje - nije propisano koja će se metoda koristiti za određivanje kapitalne dobiti, FIFO, LIFO ili ponderisane prosjeke.

- Član 47 - poreska stopa od 1% nije u skladu sa zakonom o porezu na dobita to je 9%.

- U cijelom nacrtu dokumenta nema informacija o procesu poravnanja nakon trgovine, nema informacija o garantnom fondu.

- Član 47. stav 2 – nije dovoljno jasno šta se smatra prometom kripto imovine u Crnoj Gori.

- Član 55 - potrebno je dostaviti Pravilnik o akreditaciji stručnih lica za nadzor nad kripto imovinom.

Nigdje nije definisano kako se čuva i pohranjuje kripto imovina, koje su mere zaštite, šta definiše i koje su karakteristike crypto wallet-a koji može biti izdat u Crnoj Gori.

Nisu definisane obaveze imaoca kripto imovine ukoliko kripto imovinu čuvaju u digitalnim novčanicima (walletima) koji su registrovani kod kompanija izvan Crne Gore.

Koristilo bi pojašnjenje potrebe zakonskog regulisanja ove materije (pretpostavljamo faktičko stanje se pokušava zakonski regulisati). Da li postoji uporedna praksa, koliko članica i nečlanica EU uređuje navedenu oblast, da bismo mogli napraviti neka poređenja, s obzirom da Nacrt ne prati Obrazloženje zakona niti bilo kakvo pojašnjenje njegovih instituta.

Ovaj Zakon vidimo kao početni korak ka regulisanju ove oblasti u Crnoj Gori i kao takav je prilično uopšten i predstavlja osnovu za buduće aktivnosti. Budući da je to novo, bez praktičnog iskustva, ne možemo procijeniti njegove efekte niti odraze na druge segmente poslovanja.

Implementacija Zakona o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga

Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga ("Sl. List CG", br. 43/15 od 31.07.2015. god) stupio je na snagu 8. avgusta 2015. godine. Prema članu 48 Zakona, trebalo je da se počne sa primjenom nakon šest mjeseci od dana stupanja na snagu (u februaru 2016. god). Članom 45 propisuje se da će "propisi za sprovođenje ovog Zakona biti donijeti u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu Zakona", međutim propisi još uvijek nisu donijeti. Uvažavajući navedeno, mišljenja smo da je neophodno definisati zvaničan status Zakona i jasan regulatorni okvir za postupanje banaka. Takođe, smatramo da je Zakon je u velikoj mjeri kontradiktoran i neusklađen sa ostalim zakonima koji se primjenjuju i da doprinosi pravnoj nesigurnosti u bankarskom sektoru (posebno u sudskim postupcima).

Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga se značajno preklapa sa Zakonom o potrošačkim kreditima i oba zakona uređuju pitanja poput objavljivanja reklamnih poruka i njihovog sadržaja, različitih informacija prije samog sklapanja ugovora i u trenutku sklapanja ugovora, što stvara pravni rizik i nesigurnost za sve banke.

Takođe, ovim Zakonom se isključuje mogućnost da banke naplaćuju provizije za transakcije u platnom prometu kao i naknade za zatvaranje računa i prenos novca u drugu banku, gašenje platnih kartica i proviziju za podizanje sredstava sa računa što nije u skladu sa članom 10 Zakona o platnom prometu. Nadalje, mišljenja smo da način informisanja i rokovi za informisanje o uslovima i izmjenama uslova za pružanje bankarskih usluga nijesu u skladu sa Zakonom o platnom prometu.

Istovremeno, mišljenja smo da Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga je sam po sebi protivrječan u mnogim odredbama i kao primjer ukazujemo na član 3 gdje se navodi da se Zakon ne primjenjuje na hipotekarne kredite, a u članovima 7 i 26 Zakon se bavi hipotekarnim kreditima. U članu 15, Zakonom se Agencija definiše kao regulator, a ne Centralna banka Crne Gore. Kontradiktorne su odredbe vezane za sadržaj ugovora za pružanje bankarskih usluga, jemce, sadržaj obavještenja za korisnike u fazi prije reklamiranja i u toku pregovora, vremenska ograničenja za žalbe, prava i obave-

ze banaka u odnosu na obaveze definisane drugim važećim propisima.

S tim u vezi, odredbe ovog Zakona suprotne su odredbama Zakona o obligacionim odnosima (Službeni list CG, br. 47/08, 04/11 i 22/17) i Zakona o prekršajima (Sl. List CG, br. 1/11, 39/11 i 32/14).

Postojanje ovog Zakona predstavlja izvor pravnog i reputacionog rizika i smatramo da Centralna banka Crne Gore i nadležna regulatorna tijela treba da preduzmu korake da se riješi status ovog Zakona i da se definiše jasan regulatorni okvir.

Implementacija Zakona o potvrđivanju sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Sjedinjenih Američkih Država na unaprjeđenju ispunjavanja međunarodnih poreskih obaveza i sprovođenju FATCA

Dana 12. juna 2014. godine Vlada Crne Gore donijela je odluku o zaključivanju i potpisivanju međuvladinog sporazuma (IGA) sa Vladom SAD-a o unaprjeđenju ispunjavanja poreskih obaveza na međunarodnom nivou i sprovođenju FATCA, dok je 16. marta 2018. godine usvojen Zakon o potvrđivanju sporazuma. Od 2014. godine, banke su počele da identifikuju klijente koji imaju otvorene račune i koji su američki poreski obveznici. Na osnovu utvrđene baze ovih klijenata, banke imaju obavezu da pripremaju izvještaje koji će se slati IRS-u preko Poreske uprave. Međutim, postoje određena otvorena pitanja u implementaciji Zakona. Neophodno je da relevantne crnogorske institucije pojasne određene djelove potpisanog sporazuma IGA kao i da pojasne pojmove i definicije, riješe pitanje neusklađenosti sa crnogorskim zakonodavstvom, pojasne pozivanje na nepoznate zakone SAD-a, pojasne retroaktivno definisane rokove za izvještavanje, način izvještavanja, validaciju ugovora, nedefinisane precizne kazne, preciziraju objašnjenja o računima, klijentima itd.

S obzirom na navedeno, ukazujemo na neophodnost implementacije daljih aktivnosti u okviru Akcionog plana za sprovođenje inicijative Savjeta stranih investitora u Crnoj Gori za definisanje predloga mjera za eliminisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru u okviru aktivnosti pod brojem 7, kako bi banke mogle pravilno da implementiraju uslove za FATCA izvještavanje.

KLJUČNA REGULATIVA PO MIŠLJENJU ČLANOVA SAVJETA

Zakon o radu

U skladu sa zahtjevom Sekretarijata Savjeta za konkurentnost, a po instrukciji Ministarstva ekonomskog razvoja, Savjet stranih investitora je pripremio i dostavio predloge i sugestije za izmjenu Zakona o radu, koje prezentujemo u nastavku:

Član 24

Poslodavac je dužan da slobodno radno mjesto prijavi Zavodu za zapošljavanje, na način i po postupku utvrđenim posebnim zakonom.

Predlog:

- Poslodavac može da slobodno radno mjesto prijavi Zavodu za zapošljavanje, na način i postupak utvrđen posebnim zakonom. Ova obredba se ne odnosi na poslodavce čiji je osnivač država, odnosno jedinica lokalne samopurava.

Razlog predloženog je nepotrebna administracija za poslodavca, kao i pravo poslodavca da zaposli ono lice koje prema svojim potrebama ocijeni da treba da bude zaposleno. Javnim oglašavanjem se stvara dodatna administracija, usklađivanje sa rokovima oglašavanja koje se nekad u praksi ne mogu ispoštovati, kao i zakonsku obavezu da poslodavac o izabranom kandidatu mora da obavijesti Zavod za zapošljavanje, što u slučaju da ne ispoštuje povlači određene novčane kazne.

Član 26

Poslodavac u roku do 45 dana od dana isteka roka za podnošenje prijave obavještava učesnike oglasa o izboru kandidata.

Razlog za ukidanje ove odredbe je sledeći:

Imajući u vidu da poslodavci objavljivanje slobodnih radnih mjesta vrše putem raznih vidova informisanja, oni u oglasu uvijek naglašavaju da će na razgovor za posao biti pozvani samo kandidati koji zadovoljavaju uslove tražene u oglasu za posao.

U praksi se dešavaju situacije da se na oglasu za posao javljaju i ona lica koja ne zadovoljavaju tražene uslove predviđene oglasom.

Kada govorimo o podnošenju prijave o slobodnom radnom mjestu putem Zavoda za zapošljavanje, poslodav-

cima je ostavljena mogućnost da oglas raspišu i bez oglašavanja, čime nisu u obavezi da postupe u skladu sa navedenim članom, pa je i postojanje istog u ovom slučaju upitno.

Član 37

Ugovor o radu izuzetno može da se zaključi na određeno vrijeme čiji je prestanak unaprijed određen rokom, izvršavanjem određenog posla ili nastupanjem određenog događaja.

Predloženo bi bilo da se utvrdi koji su to slučajevi zapošljavanja u izuzetnim okolnostima, izvršavanja posla koji je određen rokom ili događajem. Ovom definicijom je sam karakter ugovora o radu na određeno vrijeme poistovijećen sa ugovorom o djelu. Navedenim poslodavac bi imao obavezu da u Aktu o sistematizaciji predvidi ovakvu vrstu poslova, jer u slučaju da ih nema, isti po formulaciji ne bi mogao da zaposli lice na određeno vrijeme.

Sa druge strane zakon je već odredio zaštitne mehanizme i predvidio da zapošljavanje lica na određeno vrijeme ne može da bude duže od 36 mjeseci naprekidno.

Član 39

Predvidjeti da direktor može zasnovati i rad van radnog odnosa.

Član 64

Poslodavac je dužan da obavijesti inspektora rada o uvođenju prekovremenog rada u roku od tri dana od dana donošenja odluke o uvođenju prekovremenog rada.

Predlažemo ukidanje ove zakonske odredbe. Pitanje je kakav se efekat samim njenim postojanjem postizao u praksi iz razloga što način uvođenja i ostala pitanja definisanja prekovremenog rada podliježu kaznenim odredbama, a stvaraju i dodatnu administraciju, jer se nekad rokovi ne mogu ispoštovati u praksi.

Član 78

Kao i u slučaju odstupanja u čl. 78 u odnosu na čl. 75 i 76, razmotriti mogućnost definisanja slučaja odstupanja za iste privredne grane/sektore i u dijelu preraspodjele radnog vremena. Na primjeru rada u lukama, gdje lučki operater nema mnogo uticaja ili malo uticaja na dolazak brodova sa teretom ili dolazak tereta vozom /kamionom gdje uslijed kašnjenja u prevozu (npr elementarne nepogode koje pomijeraju dolazak broda, nesreće na putu ili prekidi u napajanju el. energijom željeznice ili kvara lokomotive, itd.), lučki operater uglavnom ne može da predvidi tačan početak i završetak rada. Ovo se može povezati sa Direktivom 2019/1152, Tačka 30,

32, Poglavlje II, Član 4, tačka m, Poglavlje III, Član 10, tačka 1 Minimalna predvidivost rada. Preraspodjela da bude definisana tako da ne prelazi definisanih 40 radnih sata sedmično, ali odstupanja da određenim danima zbog procesa rada i nepredviđenih okolnosti kako je gore navedeno, gdje zaposleni mogu ostati duže, a danima kada je smanjen procesa rada, ostajati kraće, ali da je zaposlenima koji rade zagarantovano plaćanje mjesečnog fonda sati utvrđenog za sve zaposlene.

Član 90

(6) Ako poslodavac posumnja u opravdanost razloga za odsustvovanje sa rada, može da podnese zahtjev nadležnom organu radi preispitivanja privremene spriječenosti za rad, u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju.

Predlažemo dopunu ovog člana:

Ukoliko poslodavac u dostavljenom odgovoru nadležnog organa, ne bude zadovoljan odgovorom, može da se obrati Ministarstvu zdravlja, kao drugostepenom organu, radi preispitivanja privremene spriječenosti za rad. Ovo iz razloga što smo se u većini slučajeva za zaposlene za koje smo smatrali da imamo osnova da posumnjamo u opravdanost odsustvovanja sa rada obratili nadležnim organima za preispitivanje privremene spriječenosti za rad (Domu zdravlja ili Fondu za zdravstveno osiguranje), od strane istih smo dobijali pozitivan odgovor kojim potvrđuju nalaze svojih kolega (doktora), odnosno da su izvještaju o privremenoj spriječenosti za rad izdati u skladu sa Pravilnikom.

Član 95

Ukinuti obaveznu primjenu koeficijenata složenosti poslova i obračunske vrijednosti koeficijenta, tako da poslodavac ima autonomno pravo da samostalno utvrđuje sistem zarada, pri čemu je primjena koeficijenata samo jedna od mogućnosti.

Član 108

Stavom 14. odnosnog člana Zakona o radu je propisano da zaposlenom koji odbije da zaključi ugovor o radu u roku od pet dana od dana preuzimanja sa poslodavcem sljedbenikom, poslodavac prethodnik otkazuje ugovor o radu. Odnosna odredba je neizvršiva u slučaju kada poslodavac prethodnik prestaje da postoji, a zaposleni odbije da zaključi ugovor o radu sa poslodavcem sljedbenikom u roku od pet dana od dana preuzimanja.

Prijedlog je da se odnosna odredba izmjeni tako da se predvidi da je zaposleni dužan da se izjasni o preuzimanju u određenom roku od dana prijema obavještenja od poslodavca prethodnika, te da u slučaju da zaposleni odbije prenos ugovora o radu ili se ne izjasni u datom

roku od dana dostavljanja obavještenja, poslodavac prethodnik može zaposlenom da otkáže ugovor o radu.

Član 172

Stavom 3. odnosnog člana Zakona o radu je propisano da „Zaposleni iz stava 1 tač. 4 i 5 ovog člana ako aneks ugovora iz člana 47 stav 1 tač. 1, 2 i 3 ovog zakona podrazumijeva umanjenje zarade ima pravo na isplatu otpremnine koja ne može biti niža od tri prosječne mjesečne zarade bez poreza i doprinosa u Crnoj Gori“.

Odnosnu odredbu bi bilo potrebno precizirati tako da se utvrdi tačan iznos otpremnine koji pripada zaposlenom u ovom slučaju, bez korišćenja izraza „koja ne može biti niža od ...“.

Stavom 4. odnosnog člana Zakona o radu je propisano da „Zaposleni iz stava 1 tač. 5 i 8 ovog člana, ima pravo na isplatu otpremnine iz člana 169 ovog zakona“.

Odnosnu odredbu bi bilo potrebno izmjeniti tako da zaposlenom pripada otpremnina iz člana 169. Zakona o radu samo u slučaju kolektivnog otpuštanja, a ne i u slučaju ako zaposleni odbije da zaključi aneks ugovora o radu iz člana 47. stav 1. tačke 2) i 3) Zakona o radu.

Ukazujemo da se u članu 172. stav 3. i stav 4. Zakona o radu ponavlja tačka 5), pa bi to bilo potrebno izmijeniti.

Zakon o ličnoj karti

Vlada Crne Gore je u decembru 2018. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ličnoj karti, čija primjena počinje od marta 2020. godine, a kojim se teže unaprijediti standardi iz oblasti izdavanja identifikacionih dokumenata u skladu sa savremenim trendovima, kao i smanjenje mogućnosti za njihovu zloupotrebu. Kako je pojašnjeno od strane Ministarstva javne uprave, Zakonom se definiše da je lična karta elektronska javna isprava koja sadrži čip, na kojem se nalaze certifikat za elektronsku identifikaciju i certifikat za kvalifikovani elektronski potpis kojim se normira digitalni identitet građana. Na ovaj način, uz uspostavljanje sistema za e-identifikaciju i e-plaćanje otpočeće nova etapa u razvoju kvaliteta usluga koje pruža administracija.

Uvažavajući navedeno, Savjet stranih investitora se obratio resornim institucijama, Ministarstvu javne uprave i Ministarstvu unutrašnjih poslova, sa inicijativom za izmjenu Zakona u pogledu sadržine samog obrasca nove lične karte.

Naime, naši članovi, operatori elektronskih komunikacija i banke ukazali su na činjenicu da posebni zakoni koji

uređuju djelatnost elektronskih komunikacija i bankarskog poslovanja propisuju obavezu registracije adrese korisnika njihovih usluga. Kako obrazac važeće lične karte u Crnoj Gori ne sadrži podatke o adresi imaoaca lične karte, naši članovi se suočavaju s problemom registriranja tog podatka do koga jedino mogu doći na osnovu lične izjave korisnika usluga. Napominjemo da tako pribavljen podatak ne pruža nikakvu garanciju tačnosti i postavlja se pitanje koliko uopšte takva obaveza operatora elektronskih komunikacija i banaka im smisla, imajući u vidu da se ne može garantovati tačnost takvog podatka jer se ne registruje na osnovu javne isprave.

Istovremeno, želimo da napomenemo da lične karte svih zemalja regiona, uključujući i Hrvatsku kao članicu Evropske unije, kao i druge zemlje Evropske unije, sadrže adresu stanovanja imaoaca lične karte.

Istovremeno, ukazujemo i na činjenicu da Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma u članu 6 stav 2 definiše da je potrebno da obveznici utvrđuju identitet klijenta i vrše provjeru identiteta klijenta na osnovu vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora i prati poslovanje klijenta.

Član 6 stav 2 Zakona o osobnoj iskaznici Hrvatske: Obrazac osobne iskaznice sadržava: grb Republike Hrvatske, naziv: »Republika Hrvatska«, naziv: »osobna iskaznica« i broj osobne iskaznice, oznaku za elektroničku ispravu te prostor za upis: prezimena, imena, podatka o spolu, podatka o državljanstvu, datuma rođenja, osobnog identifikacijskoga broja (OIB), roka važenja, prebivališta, datuma izdavanja, naziva policijske uprave odnosno policijske postaje koja osobnu iskaznicu izdaje i podataka za strojno čitanje. Obrazac osobne iskaznice sadržava i prostor za fotografiju te prostor za potpis osobe.

Uvažavajući navedeno, sugerišemo što skoriju izmjenu člana 6 stav 2 Zakona o ličnoj karti na način da obrazac lične karte sadrži i adresu prebivališta.

Zakon o unutrašnjoj trgovini

Izmjenama i dopunama Zakona o unutrašnjoj trgovini članom 35a utvrđeno je da trgovina na veliko i trgovina na malo ne može se obavljati nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika određenim zakonom kojim se uređuju državni i drugi praznici, osim u prodajnim objektima ili drugim prodajnim mjestima određenim propisom koji donosi Ministarstvo.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika trgovina na veliko i trgovina na malo može se obavljati u apotekama; specijalizovanim

prodavnicama ili kioscima za prodaju hljeba, pekarskih proizvoda i kolača, cvijeća, suvenira, štampe; sredstava za zaštitu bilja ili pogrebne opreme, benzinskim stanicama i prodavnicama za trgovinu na malo u okviru benzinskih stanica; pijacama; štandovima - tezgama, vitrinama i automatima izvan pijaca i pokretnim prodavnicama; prodavnicama, kioscima i automatima smještenim unutar zatvorenih područja autobuskih i željezničkih stanica, aerodroma i luka; štandovima i kioscima u kojima se prodaju robe za vrijeme održavanja priredbi, festivala i manifestacija, sajмова i za vrijeme javnog prikazivanja kinematografskih djela; skladištima za trgovinu na veliko.

Navedeni Zakon stupio je na snagu 14. oktobra 2019. godine sa prvom neradnom nedjeljom 20. oktobra 2019. godine.

Imajući u vidu navedeno i u cilju promocije Crne Gore kao ozbiljne turističke destinacije, sugeriramo izmjenu Zakona na način da se šoping centri izuzmu iz primjene zakona zbog specifičnosti u djelatnostima ili se omogući smanjeno radno vrijeme nedjeljom od 6h do 8h u intervalu 10-18h, 12-20h ili 12-18h.

Istovremeno, ukazujemo na praksu u zemljama regiona gdje šoping molovi u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Makedoniji rade nedjeljom dok u Sloveniji rade skraćeno. Šoping molovi rade nedjeljom i u Velikoj Britaniji, Finskoj, Danskoj, Švedskoj, Bugarskoj, Turskoj i Rumuniji.

Inicijativa za ukidanjem neradne nedjelje podržana je od strane svih udruženja poslodavaca u Crnoj Gori koji su članovi Savjeta za konkurentnost.

OSTALE BARIJERE

Kao dodatni dio izdanja Bijele knjige, ukratko ćemo navesti primjere „ostalih barijera“ sa kojima se naši članovi suočavaju. Pitali smo članove koje su to barijere, a evo i njihovih odgovora:

1. Regulatorni okvir u Crnoj Gori omogućio je klijentima da obavljaju poslovanje elektronski kroz jednostavne sisteme provjere. Zakon o platnom prometu („Službeni list Crne Gore”, br. 62/13 i 6/14) prepoznaje i definiše značenje pojmova “sredstva komunikacije na daljinu” i “platna transakcija odrađena putem telekomunikacija, digitalnih ili informaciono-tehnoloških uređaja”. Takođe, Zakonom o potrošačkim kreditima („Službeni

list CG”, br. 35/13, 73/17, 72/19 i 8/21) definiše se i omogućava „korišćenje sredstava komunikacije na daljinu” dok se Zakonom o obligacijama („Sl.list CG”, br. 47/08, 4/11 i 22/17) opisuje elektronsko zaključivanje ugovora uvođenjem elektronskog potpisa. Zakonom o zaštiti potrošača („Sl.list CG”, br. 2/14, 6/14, 43/15, 70/17 i 67/19) detaljno se opisuje proces zaključivanja ugovora na daljinu, a odredbe ovog Zakona odnose se na banke i ostala privredna lica. Kanali digitalne komunikacije prepoznati su u domaćem zakonodavstvu tako da je danas moguće odraditi prenos novca putem online bankarstva, kod kuće i u inostranstvu, ugovoriti oročeni depozit, otvoriti trajne naloge i ostale napredne funkcionalnosti koje imaju finansijski efekat na klijenta. Sve ovo može se odraditi elektronski, bez dolaska u banku. Klijent potpisuje sve instrukcije putem elektronskog i mobilnog bankarstva koristeći token, biometriju (kojom se otključava token) ili neki drugi vid autentifikacije sastavljen iz dva dijela. U isto vrijeme, smatramo da je potrebno dalje urediti oblast online kreditiranja i tako klijentima omogućiti isto online iskustvo koje imaju kad obavljaju prenose novca ili plaćaju proizvode i usluge u online prodavnicama. Zakonom o obligacijama, član 1169, i Zakonom o potrošačkim kreditima, član 16, propisano je da Ugovor o kreditu „mora biti u pisanoj formi, na papiru ili nekom drugom trajnom mediju”. Odlukom o Kreditnom registru (Sl.list CG, br. 39/18 i 18/19), član 11, propisuje se obaveza da klijent potpiše saglasnost za pristup podacima iz kreditnog registra, „u formi KR-SK”. Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu („Sl.list CG”, br. 31/17 i 72/19), član 14, definiše se da kvalifikovani elektronski potpis (KEP) „ima isti pravni efekat kao lični potpis”; međutim ovaj Zakon i ovaj član u suprotnosti su sa gorepomenutim propisima i eventualni sudski postupak o kreditu zavisio bi od tumačenja suda, a za posebnu oblast nema presedana. Stoga, obaveza da se koristi KEP i dalje će biti barijera u poslovanju i širu upotrebu digitalnih usluga u finansijskom sektoru, a u međuvremenu su potrebna neka alternativna rješenja.

2. Nemogućnost elektronske prijave promjene žiro računa poslodavca putem JPR prijave – Zakon o poreskoj administraciji.

3. Retroaktivna primjena člana 213 Zakona o radu kojim je propisano da za ugovore o radu na određeno vrijeme i sporazume o ustupanju zaposlenih koji budu zaključeni nakon stupanja na snagu ovog zakona, vrijeme koje je zaposleni prije stupanja na snagu ovog zakona proveo na radu kod poslodavca po osnovu ugovora o radu na određeno vrijeme kao i vrijeme za koje je zaposleni bio privremeno ustupljen kod poslodavca preko Agencije, računa se u vrijeme propisano članom 37 stav 2 ovog zakona. Ovom odredbom Zakona je, u najvećem dijelu,

onemogućeno korišćenje usluga Agencije za privremeno ustupanje zaposlenih, od strane poslodavaca u skladu sa članom 52-59 Zakona o radu. S tim u vezi, predlažemo brisanje člana 213 Zakona o radu.

4. Norma kojom se obračunu zarada daje snaga izvršne isprave može napraviti potencijalni problem i biti izvor zloupotreba npr. kada je zarada već isplaćena jer prigovor ne odlaže izvršenje, a sudski proces može biti veoma dug. S tim u vezi, predlažemo brisanje navedene odredbe.

5. Obaveza posjedovanja dozvole za rad i ugovora o radu na mjestu izvršenja poslova otežava poslovanje i skoro je nemoguće postupiti po navedenoj normi u uslovima terenskih poslova pa smatramo da se traženi dokazi i podaci vrlo brzo i jednostavno mogu provjeriti komunikacijom između Inspekcije i Poreske uprave (sada Uprava prihoda i carina). S tim u vezi, predlažemo brisanje riječi „odnosno mjestu izvođenja radova“ iz člana 19. stav 1. tačka 3. Zakona o radu.

6. Obaveza privrednih društava da za obavljanje stručnih poslova u oblasti zaštite od požara angažuju pravna lica koja ispunjavaju uslove za obavljanje tih poslova mada MUP ne vodi evidenciju iako je Zakonom predviđena obaveza vođenja evidencije i objavljivanja na internet stranici MUP-a. Poslodavci nemaju jasne informacije koja pravna lica ispunjavaju uslove propisane zakonom za obavljanje stručnih poslova iz oblasti ZOP-a.

7. Poreska konsolidacija: Tumačenje odredbi zakona od strane Uprave prihoda i carina o prihvatanju povezane kompanije radi poreske konsolidacije ne dozvoljava dodavanje novoosnovanog povezanog pravnog lica nakon donošenja odluke o odobrenju poreske konsolidacije za period od pet godina od kako je donijeta odluka. Ovakvim tumačenjem sprečava se ostvarivanje benefita koji se nude poreskom konsolidacijom. Trebalo bi dozvoliti automatsko dodavanje novoosnovanog povezanog pravnog lica uz dostavljanje pisanog obavještenja.

8. Prikazivanje bilansa uspjeha: trenutno važeći kontni plan i model finansijskih izvještaja koji izdaje Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore ne dozvoljava dvije metodologije prikazivanja bilansa uspjeha (po prirodi i po funkciji) i ograničava se na jednu metodologiju koja ne mora uvijek da zadovolji poslovnu prirodu svih kompanija, posebno kompanija koje se bave razvojem nekretnina. Trebalo bi dozvoliti obje metodologije u zavisnosti od prirode poslovanja.

9. Izvršni direktor u kompanijama: Trenutno strani državljanin ne smije da bude izvršni direktor u više od tri

kompanije, što ne olakšava poslovanje grupe kompanija kao što je to slučaj kod jednog našeg člana. Trebalo bi da izvršni direktor majke kompanije može da bude izvršni direktor svih podružnica koje posluju u okviru grupe.

10. Omogućavanje tehničkih mogućnosti u Privrednom sudu kako bi se svjedoci saslušavali putem video linka.

11. Komplikovane procedure za dobijanje radne i boravišne dozvole.

STATUS IMPLEMENTACIJE PREPORUKA IZ BIJELE KNJIGE 2020*

U okviru Bijele knjige, identifikovane su 24 preporuke koje se odnose na institucije državne uprave. U tabeli koja slijedi, dati su odgovori resornih institucija koji su prikupljeni u periodu od 7. maja do 18. juna, a zatim ažurirani u decembru 2021. godine.

ZAKON O ELEKTRONSKIM KOMUNIKACIJAMA

PREPORUKA/KOMENTAR
SSICG:

Kada je riječ o Nacrtu izmjena i dopuna Zakona o elektronskim komunikacijama, predložene izmjene koje su posebno zanimale operatore elektronskih komunikacija odnosile se na sljedeće:

- potpisivanje ugovora od strane korisnika na način da se ugovor može potpisati osim svojeručnim potpisom – elektronskim potpisom, naprednim elektronskim potpisom, kvalifikovanim elektronskim potpisom i potpisom u digitalnoj formi;
- izdavanje računa za pružene usluge koje podrazumijeva na način da se račun učini dostupnim korisniku u na način definisan Opštim uslovima za pružanje usluga.

Nažalost, ovaj Zakon nije usvojen tokom 2020. godine, a operatori su zainteresovani da bude donijet što prije ili da se pak pristupi prenošenju EECC u crnogorsko zakonodavstvo kroz donošenje novog Zakona o elektronskim komunikacijama.

ODGOVOR
MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA

Programom rada Vlade za 2021. godinu bilo je planirano usvajanje Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama za II kvartal.

Planirano je donošenje novog Zakona o elektronskim komunikacijama za IV kvartal 2022. godine, a početak izrade se očekuje u ovoj godini i to je jedan od prioriteta u narednom periodu. Novi Zakon o EK donosi se sa ciljem usaglašavanja i transpovanja Direktive 2018/1972 Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama u crnogorsko zakonodavstvo. Rad na novom Zakonu će biti prilika da se kroz javne konsultacije riješe neka od ovih pitanja koja interesuju operatore.

ZAKON O MJERAMA ZA SMANJENJE TROŠKOVA POSTAVLJANJA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIONIH MREŽA VELIKIH BRZINA

PREPORUKA/KOMENTAR
SSICG:

Operatori su pozdravili uvođenje ovakvog zakona u crnogorski zakonodavni okvir kojim se prenosi Direktiva EU 2014/61, odnosno Direktiva o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Cilj ove Direktive jeste da se smanje troškovi postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina kroz olakšavanje zajedničkog korišćenja i koordinirano postavljanje fizičke infrastrukture u okviru sektora elektronskih komunikacija i u sektorima kao što su energetika, saobraćaj i vodoprivreda, tako što će se urediti procedura izdavanja dozvola i olakšati pristup prostorijama krajnjih korisnika. Očekivalo se da će se, kada se ovaj Zakon donese, smanjiti vrijeme za postavljanje mreža i da će se obezbijediti transparentnost i ne-

ODGOVOR
MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA

Usvajanje Predloga Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina planirano je Programom rada Vlade za II kvartal 2021. godine i trenutno se nalazi u proceduri dobijanja mišljenja od nadležnih institucija. Predlogom Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina u zakonodavstvo Crne Gore prenosi se Direktiva 2014/61/EU, čime se crnogorsko zakonodavstvo u potpunosti usklađuje sa zakonodavstvom Evropske unije u dijelu izgradnje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, kako bi se uklonile prepreke za postavljanje tih mreža, koje se najprije odnose na velike troškove izgradnje, na neefikasno i neracionalno korišćenje posto-

*Odgovori resornih institucija na dan 22. decembar 2021. godine

diskriminatorni principi prilikom korišćenja date infrastrukture. Nažalost, ovaj Zakon nije donijet tokom 2020. godine i u interesu je operatora da bude donijet što prije.

jeće infrastrukture, na nepostojanje jedinstvene baze podataka o postojećoj fizičkoj infrastrukturi, kao i na nekoordiniranost prilikom izgradnje za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina.

ZAKON O KINEMATOGRAFIJI

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG

(Parafiskalni nameti na usluge pristupa Internetu)

Godinama telko sektor preispituje naknadu za finansiranje Filmskog fonda kao parafiskalni namet za pružaoce internet usluga zbog činjenice da se na internetu mogu naći razna kinematografska djela. Kako je većina relevantnih instuticija ocijenila preporuku ICT Komiteta razumnom i pravno osnovanom, uključujući Ministarstvo ekonomije i Vladin Savjet za konkurentnost, očekivalo se da će ovaj neosnovani finansijski namet biti eliminisan tokom 2020. godine. Iako ovakva inicijativa nije realizovana zbog specifičnih okolnosti nastalih u godini zdravstvene i ekonomske krize, vjerujemo da će u narednom periodu nadležna ministarstva raditi na uvođenju izmjena i dopuna Zakona o kinematografiji kojima će se eliminisati neosnovano finansijsko opterećenje nametnuto pružiocima Internet usluga.

MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE, KULTURE I SPORTA

Ministarstvo nije saglasno sa predloženom preporukom.

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA

Budući da predmetne aktivnosti nisu finalizovane u predviđenom roku zbog pandemije COVID-19, a uzimajući u obzir novu organizaciju javne uprave, kao i to da su operatori elektronskih komunikacija 3. februara 2021. ponovo uputili dopis Vladi Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, i Ministarstvu ekonomskog razvoja, očekujemo da se u narednom periodu formira novo radno tijelo koje će nastaviti sa razmatranjem predmetnog problema u cilju iznalaženja najprihvatljivijeg rješenja. Odmah nakon prijema dopisa od operatora EK uspostavili smo komunikaciju sa MPNK, ali zbog nove organizacije kod njih nismo još dobili odgovor da li će se formirati nova RG po ovom pitanju, a to je svakako u njihovoj nadležnosti.

IMPLEMENTACIJA ZAKONA O PLANIRANJU PROSTORA I IZGRADNJI OBJEKATA

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Kao što je ICT Komitet već ranije skretao pažnju kroz prethodne preporuke, implementacija Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata i dalje je problematična iz razloga što lokalne samouprave različito primjenjuju propise o održavanju i izgradnji nove infrastrukture. Praksa pokazuje da u mnogim slučajevima urbanističko-tehnički uslovi (UTU) ne sadrže uslove za priključenje na telekomunikacionu infrastrukturu ili za njenu zaštitu. Nasuprot tome, zaštita infrastrukture za elektronsku komunikaciju, garantovana Zakonom o elektronskim komunikacijama, nije u potpunosti obezbijeđena Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata, jer još uvijek ima prostora za pogrešna tumačenja. Iako nacionalni regulator za elektronske komunikacije podržava operatore eektrosnkih komunikacija u naporima da obezbijede potpunu primjenu oba zakona u dije-lu zaštite infrastrukture, vjerujemo da bi nadležno Mini-

ODGOVOR MINISTARSTVA EKOLOGIJE I PRO- STORNOG PLANIRANJA

Donošenjem novog zakona kojim će se urediti oblast planiranja i izgradnje objekata, sagledaće se sva pitanja vezana za implementaciju ranijih propisa i predložiti rješenja kojim će se prevazići problemi na koje je ukazao ICT Komitet.

Aktuelna legislative koja se primjenjuje prilikom izdavanja UTU-a koja je donešena na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama ("Sl list CG", br.40/13) i koja se odnosi na oblast telekomunikacione infrastrukture je:

- Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radiokoridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata ("Službeni list CG", broj 33/14).
- Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Službeni list CG", broj 52/14).
- Pravilnik o tehničkim i drugim uslovima za projektova-

starstvo i nacionalni regulator trebalo da rade zajedno na podizanju svijesti izdavalaca UTU-a, investitora / građevinskih firmi o neophodnosti zaštite telekomunikacione infrastrukture.

Kao što smo i ranije predlagali, problem se može riješiti tako što će se uvesti jasnije odredbe Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata i jasnije smjernice za sprovođenje Zakona. Ovakav pristup je posebno važan s obzirom na to da je predmetna infrastruktura kritična infrastruktura koja je trenutno izložena oštećenjima i uništenju. Pored toga, vlasnici infrastrukture izloženi su direktnim i indirektnim finansijskim gubicima.

nje, izgradnju i korišćenje elektronske komunikacione mreže, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme u objektima ("Službeni list CG", broj 41/15); i

- Pravilnik o uslovima za planiranje, izgradnju, održavanje i korišćenje elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme, ("Službeni list CG", br. 59/15 i 39/16).

Prilikom izdavanja UTU-a koristi se i:

- sajt na kome se nalaze relevantni propisi u skladu sa kojim se obavlja izrada tehničke dokumentacije

www.ekip.me/regulativa ;

- sajt na kome Agencija objavljuje podatke o postojećem stanju elektronske komunikacione infrastrukture

www.ekinfrastuktura.ekip.me/ekip.me kao i adresu web portala www.ekinfrastuktura.ekip.me/ekip/login.jsp preko koga sve zainteresovane strane od Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost mogu da zatraže otvaranje korisničkog naloga, kako bi pristupili georeferenciranoj bazi podataka elektronske komunikacione infrastrukture.

IMPLEMENTACIJA ZAKONA O ZAŠTITI POTROŠAČA KORISNIKA FINANSIJSKIH USLUGA

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga ("Sl. List CG", br. 43/15 od 31.07.2015. god) stupio je na snagu 8. avgusta 2015. godine. Prema članu 48 Zakona, trebalo je da se počne sa primjenom nakon šest mjeseci od dana stupanja na snagu (u februaru 2016. god). Članom 45 propisuje se da će "propisi za sprovođenje ovog Zakona biti donijeti u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu Zakona", međutim propisi još uvijek nisu donijeti. Uvažavajući navedeno, mišljenja smo da je neophodno definisati zvaničan status Zakona i jasan regulatorni okvir za postupanje banaka. Takođe, smatramo da je Zakon je u velikoj mjeri kontradiktoran i neusklađen sa ostalim zakonima koji se primjenjuju i da doprinosi pravnoj nesigurnosti u bankarskom sektoru (posebno u sudskim postupcima).

Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga se značajno preklapa sa Zakonom o potrošačkim kreditima i oba zakona uređuju pitanja poput objavljivanja reklamnih poruka i njihovog sadržaja, različitih informacija prije samog sklapanja ugovora i u trenutku sklapanja ugovora, što stvara pravni rizik i nesigurnost za sve banke.

Takođe, ovim Zakonom se isključuje mogućnost da banke naplaćuju provizije za transakcije u platnom prometu kao i naknade za zatvaranje računa i prenos novca u drugu banku, gašenje platnih kartica i proviziju za podizanje sredstava sa računa što nije u skladu sa članom

ODGOVOR MINISTARSTVA FINANSIJA I SOCIJALNOG STARANJA

ODGOVOR CENTRALNE BANKE CRNE GORE

U vezi sa navedenim Zakonom, ukazujemo da je Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu; Centralna banka) na Predlog zakona o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga, koji joj je od strane Ministarstva finansija dostavljen 09. jula 2015. godine, dala negativno mišljenje, ukazujući da predloženi zakon u jednom dijelu na identičan način, a u drugom dijelu na nešto drugačiji način u odnosu na Zakon o potrošačkim kreditima, implementira relevantnu direktivu, pa da bi u slučaju usvajanja predloženog zakona u datom tekstu u našem pravnom sistemu postojala dva zakona sa istom pravnom snagom, a različitim rješenjima po istim pitanjima, što je pravno neodrživo.

Takođe, Vlada Crne Gore je 10.09.2015. godine, Skupštini Crne Gore dostavila mišljenje da Predlog zakona o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga, ne treba prihvatiti.

Međutim, bez obzira na navedeno mišljenje, Zakon o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga je 16. jula 2015. godine usvojen u Skupštini Crne Gore.

10 Zakona o platnom prometu. Nadalje, mišljenja smo da način informisanja i rokovi za informisanje o uslovima i izmjenama uslova za pružanje bankarskih usluga nijesu u skladu sa Zakonom o platnom prometu.

Istovremeno, mišljenja smo da Zakon o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga je sam po sebi protivrječan u mnogim odredbama i kao primjer ukazujemo na član 3 gdje se navodi da se Zakon ne primjenjuje na hipotekarne kredite, a u članovima 7 i 26 Zakon se bavi hipotekarnim kreditima. U članu 15, Zakonom se Agencija definiše kao regulator, a ne Centralna banka Crne Gore. Kontradiktorne su odredbe vezane za sadržaj ugovora za pružanje bankarskih usluga, jemce, sadržaj obavještenja za korisnike u fazi prije reklamiranja i u toku pregovora, vremenska ograničenja za žalbe, prava i obaveze banaka u odnosu na obaveze definisane drugim važećim propisima.

S tim u vezi, odredbe ovog Zakona suprotne su odredbama Zakona o obligacionim odnosima (Službeni list CG, br. 47/08, 04/11 i 22/17) i Zakona o prekršajima (Sl. List CG, br. 1/11, 39/11 i 32/14).

Postojanje ovog Zakona predstavlja izvor pravnog i reputacionog rizika i smatramo da Centralna banka Crne Gore i nadležna regulatorna tijela treba da preduzmu korake da se riješi status ovog Zakona i da se definiše jasan regulatorni okvir.

Nakon toga, Centralna banka je izvršila detaljnu komparativnu analizu odredbi Zakona o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga sa odredbama Zakona o potrošačkim kreditima i Zakona o platnom prometu, i sačinila Informaciju o problemima u primjeni Zakona o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga, kojom je ukazala na koliziju i dupliranje pravnih normi i konstatovala sporna pitanja koja se otvaraju iz okvira nadležnosti Centralne banke.

Navedena informacija je, u cilju zauzimanja zajedničkog stava u prevazilaženju navedenih problema, 02. oktobra 2015. godine dostavljena svim relevantnim adresama. Međutim, u vezi sa navedenim problemima nije preduzeta nijedna aktivnost za njihovo prevazilaženje.

S obzirom da je Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu za IV kvartal 2021. godine planirano utvrđivanje predloga novog Zakona o potrošačkim kreditima, mišljenja smo da bi ovim zakonom trebalo urediti sva pitanja neophodna za potpunu implementaciju relevantnih propisa Evropske unije, a, ukoliko se ocijeni cjelishodnim, i druga pitanja značajna za zaštitu korisnika finansijskih usluga, dok bi i Zakon o zaštiti potrošača – korisnika finansijskih usluga (“Službeni list CG”, broj 43/15) i Zakon o potrošačkim kreditima (“Službeni list CG”, br. 35/13, 73/17 i 72/19) ovim zakonom trebalo staviti van snage.

Zakon o platnom prometu je, u postupku pristupnih pregovora sa EU, u potpunosti usklađen sa Direktivom 2007/64/EZ o platnim uslugama i počeo je da se primjenjuje 09. januara 2015. godine.

Analizom Zakona o zaštiti potrošača korisnika finansijskih usluga određena pitanja iz oblasti platnog prometa, koja su već uređena Zakonom o platnom prometu koji je usklađen sa regulativom EU- Direktivom 2007/64/EZ o platnim uslugama, uređena su na drugačiji način.

Neusklađenosti i drugi nedostaci se, u najbitnijem, ogledaju u sljedećem:

- Predmetnim zakonom nije obuhvaćena zaštita korisnika platnih usluga platnih institucija i institucija za elektronski novac, čijim se određivanjem kao pružalaca platnih usluga povećava konkurencija u ovoj oblasti, od čega najveću korist mogu imati upravo korisnici tih usluga, prije svega fizička lica – potrošači;
- Predmetnim zakonom propisana je obaveza davaocu finansijske usluge da osigura da se korisnik upozna sa opštim uslovima poslovanja najkasnije 15 dana prije njihove primjene, dok je ovaj rok Direktivom 2007/64/EZ i Zakonom o platnom prometu određen kao rok od najmanje dva mjeseca od početka primjene, čime se u zna-

čajnoj mjeri umanjuje zaštita potrošača;

- Za razliku od predmetnog zakona, a u skladu sa Direktivom 2007/64/EZ, Zakonom o platnom prometu propisana je mogućnost da pružalac platnih usluga može korisniku platnih usluga naplatiti naknadu za pružanje platnih usluga;

- Za razliku od predmetnog zakona, a u skladu sa Direktivom 2007/64/EZ, Zakon o platnom prometu detaljnije uređuje predugovorno informisanje korisnika platnih usluga kroz odredbe kojim se uređuje transparentnost uslova i obaveze informisanja pri pružanju platnih usluga u Crnoj Gori;

- Predmetnim zakonom su definisani obavezni elementi ugovora o korišćenju platne kartice i ugovora o otvaranju i vođenju računa koji su, u skladu sa Direktivom 2007/64/EZ, znatno detaljnije uređeni Zakonom o platnom prometu i to odredbama kojima se uređuju tzv. okvirni ugovori, elementi platnog instrumenta i izvršavanje platne transakcije. U tom smislu, odredbama Zakona o platnom prometu posebno se uređuje okvirni ugovor kojim su pokrivena sve platne usluge koje, pored otvaranja i vođenja računa, raskid okvirnog ugovora, izdavanja i korišćenja platnih kartica, obuhvataju i plaćanja upotrebom savremenih telekomunikacionih sredstava, digitalnih ili informaciono-tehnoloških uređaja, platne instrumente male vrijednosti, elektronski novac, novčane doznake, ugovor o jednokratnoj platnoj transakciji i dr.;

- U predmetnom zakonu se koriste pojmovi kao što su „tekući račun“ i „devizni račun“ koje Zakon o platnom prometu (kao zakon kojim se računi uređuju kao dio materije koja se izvorno uređuje tim zakonom), ne poznaje, već račune određuje kao transakcione račune za izvršavanje platnih transakcija (nacionalnih ili međunarodnih);

Predmetnim zakonom propisana su i prava i obaveze korisnika platne kartice po kojima korisnik te kartice snosi sve gubitke nastale zbog neispunjavanja određenih obaveza (obaveza iz propisanih uslova o izdavanju i korištenju platne kartice, obaveza da bez odlaganja obavijesti banku o gubitku, krađi i zloupotrebi platne kartice i obaveze da na adekvatan način čuva svoj lični identifikacioni broj). Na ovaj način je značajno umanjena zaštita ovih lica u odnosu na prava propisana Zakonom o platnom prometu, a u skladu sa Direktivom 2007/64/EZ, kojima je propisano da imalac platne kartice gubitke koji nastanu usljed korišćenja izgubljenog ili ukradenog instrumenta plaćanja, ukoliko ne čuva lične sigurnosne karakteristike ili usljed protivpravnog prisvajanja instrumenta plaćanja, snosi samo do ukupnog iznosa od 150 EUR.

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA – DIREKTORAT ZA UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE I KONKURENCIJU

Ministarstvo ekonomskog razvoja će biti predlagač novog Zakona o potrošačkim kreditima kojim se predviđa stavljanje van snage istovjetnih ili sličnih normi koje su prisutne i u Zakonu o potrošačkim kreditima i u Zakonu o zaštiti potrošača - korisnika finansijskih usluga. Usvajanje ovog zakona planirano je za IV kvartal 2021. godine. Nacrt zakona je pripremljen i ubrzo će biti stavljen na javnu raspravu.

Ovim zakonom kreira se jedinstven pravni okvir kojim se u potpunosti preuzimaju i Direktiva 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkim kreditima i Direktiva 2014/17/EU o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine.

ZAKON O LIČNOJ KARTI

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Vlada Crne Gore je u decembru 2018. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ličnoj karti, čija primjena počinje od marta 2020. godine, a kojim se teže unaprijediti standardi iz oblasti izdavanja identifikacionih dokumenata u skladu sa savremenim trendovima, kao i smanjenje mogućnosti za njihovu zloupotrebu. Kako je pojašnjeno od strane Ministarstva javne uprave, Zakonom se definiše da je lična karta elektronska javna isprava koja sadrži čip, na kojem se nalaze certifikat za elektronsku identifikaciju i certifikat za kvalifikovani elektronski potpis kojim se normira digitalni identitet građana. Na ovaj način, uz uspostavljanje sistema za e-identifikaciju i e-plaćanje otpočće nova etapa u razvoju kvaliteta usluga koje pruža administracija.

Uvažavajući navedeno, Savjet stranih investitora se obratio resornim institucijama, Ministarstvu javne uprave i Ministarstvu unutrašnjih poslova, sa incijativom za izmjenu Zakona u pogledu sadržine samog obrasca nove lične karte.

Naiime, naši članovi, operatori elektronskih komunikacija i banke ukazali su na činjenicu da posebni zakoni koji uređuju djelatnost elektronskih komunikacija i bankarskog poslovanja propisuju obavezu registracije adrese korisnika njihovih usluga. Kako obrazac važeće lične karte u Crnoj Gori ne sadrži podatke o adresi imaoća lične karte, naši članovi se suočavaju s problemom registrovanja tog podatka do koga jedino mogu doći na osnovu lične izjave korisnika usluga. Napominjemo da tako pribavljen podatak ne pruža nikakvu garanciju tačnosti i postavlja se pitanje koliko uopšte takva obaveza operatora elektronskih komunikacija i banaka im smisla, imajući u vidu da se ne može garantovati tačnost takvog podatka jer se ne registruje na osnovu javne isprave.

ODGOVOR MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ličnoj karti („Službeni list CG“ broj 18/2019) kojim je propisano da je lična karta elektronska javna isprava kojom građanin koji ima crnogorsko državljanstvo dokazuje identitet i državljanstvo, počeo je da se primjenjuje šest mjeseci od dana stupanja na snagu, odnosno 30.03.2020. godine. Shodno navedenim dopunama i izmjenama nove lične karte imaju brojne benefite za građane Crne Gore, budući da sadrže čip – elektronski nosač u kojem je ugrađen certifikat za elektronsku identifikaciju i certifikat za kvalifikovani elektronski potpis, što će umnogome doprinijeti kvalitetnijem životu naših građana i unaprijediti komunikaciju i poslovanje u državi.

Sveukupno, uvođenjem dokumenata III generacije Crna Gora implementira evropske i međunarodne standarde iz ove oblasti, a što će u krajnjem omogućiti brže granične kontrole, lakše postupke u oblastima elektronskog poslovanja, elektronske trgovine, platnih sistema, a uz eliminisanje procesa čekanja na usluge.

Shodno Zakonu o registrima prebivališta i boravišta crnogorski državljanin je dužan da prijavu promjene prebivališta kao i promjenu adrese prebivališta podnese Ministarstvu u opštini u kojoj namjerava stalno da živi, odnosno u opštini u kojoj ima prijavljeno prebivalište, u roku od osam dana od nastanka promjene.

Ukoliko bi se shodno preporukama, izmjenio Zakon o ličnoj karti na predloženi način, te propisalo da obrazac lične karte sadrži i adresu prebivališta, to bi crnogorski državljanin prilikom svake promjene prebivališta, odnosno adrese, uslijed promjene podataka u ličnoj karti, bio u obavezi da podnese zahtjev za zamjenu lične karte, čime bi se isti izlagao dodatnim troškovima.

Istovremeno, želimo da napomenemo da lične karte svih zemalja regiona, uključujući i Hrvatsku kao članicu Evropske unije, kao i druge zemlje Evropske unije, sadrže adresu stanovanja imaoaca lične karte.

Istovremeno, ukazujemo i na činjenicu da Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma u članu 6 stav 2 definiše da je potrebno da obveznici utvrđuju identitet klijenta i vrše provjeru identiteta klijenta na osnovu vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora i prati poslovanje klijenta.

Član 6 stav 2 Zakona o osobnoj iskaznici Hrvatske: Obrazac osobne iskaznice sadržava: grb Republike Hrvatske, naziv: »Republika Hrvatska«, naziv: »osobna iskaznica« i broj osobne iskaznice, oznaku za elektroničku ispravu te prostor za upis: prezimena, imena, podatka o spolu, podatka o državljanstvu, datuma rođenja, osobnog identifikacijskoga broja (OIB), roka važenja, prebivališta, datuma izdavanja, naziva policijske uprave odnosno policijske postaje koja osobnu iskaznicu izdaje i podataka za strojno čitanje. Obrazac osobne iskaznice sadržava i prostor za fotografiju te prostor za potpis osobe.

U odgovoru Ministarstva unutrašnjih poslova ukazano je da u vezi sa izmjenom člana 6 stav 2 Zakona o ličnoj karti na način da obrazac lične karte sadrži i adresu prebivališta, Ministarstvo će preduzeti sve aktivnosti da podatak o adresi prebivališta lica bude sadržan u čipu elektronske lične karte, na način da se izvrše izmjene normativnog okvira kako bi se stvorio pravni osnov za isto.

Uvažavajući navedeno, sugerišemo što skoriju izmjenu člana 6 stav 2 Zakona o ličnoj karti na način da obrazac lične karte sadrži i adresu prebivališta.

Takođe, prihvatanjem predložene izmjene, ovo Ministarstvo ne bi moglo nastaviti sa razvojem elektronskih servisa, između ostalog elektronskih servisa za promjenu prebivališta, uslijed neslaganja podataka koji se nalaze u ličnoj karti i bazi podataka.

ZAKON O UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Izmjenama i dopunama Zakona o unutrašnjoj trgovini članom 35a utvrđeno je da trgovina na veliko i trgovina na malo ne može se obavljati nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika određenim zakonom kojim se uređuju državni i drugi praznici, osim u prodajnim objektima ili drugim prodajnim mjestima određenim propisom koji donosi Ministarstvo.

Navedeni Zakon stupio je na snagu 14. oktobra 2019. godine sa prvom neradnom nedjeljom 20. oktobra 2019. godine.

Imajući u vidu navedeno i u cilju promocije Crne Gore kao ozbiljne turističke destinacije, sugerišemo izmjenu Zakona na način da se šoping centri izuzmu iz primjene zakona zbog specifičnosti u djelatnostima ili se omogući smanjeno radno vrijeme nedjeljom od 6h do 8h u intervalu 10-18h, 12-20h ili 12-18h.

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA – DIREKTORAT ZA UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE I KONKURENCIJU

Odredbom člana 35a Zakona o unutrašnjoj trgovini ("Službeni list Crne Gore", br. 49/08, 40/11 i 38/19) propisano je:

"Trgovina na veliko i trgovina na malo ne može da se obavlja nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika određenim zakonom kojim se uređuju državni i drugi praznici.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika trgovina na veliko i trgovina na malo može se obavljati u:

1) apotekama; 2) specijalizovanim prodavnicama ili kioscima za prodaju hleba, pekarskih proizvoda i kolača, cvijeća, suvenira, štampe, sredstava za zaštitu bilja ili pogrebne opreme; 3) benzinskim stanicama i prodavnicama za trgovinu na malo u okviru benzinskih stanica; 4)

Istovremeno, ukazujemo na praksu u zemljama regiona gdje šoping molovi u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Makedoniji rade nedjeljom dok u Sloveniji rade skraćeno. Šoping molovi rade nedjeljom i u Velikoj Britaniji, Finskoj, Danskoj, Švedskoj, Bugarskoj, Turskoj i Rumuniji. Inicijativa za ukidanjem neradne nedjelje podržana je od strane svih udruženja poslodavaca u Crnoj Gori koji su članovi Savjeta za konkurentnost.

pijacama; 5) štandovima - tezgama, vitrinama i automata izvan pijaca i pokretnim prodavnicama; 6) prodavnicama, kioscima i automatima smještenim unutar zatvorenih područja autobuskih i željezničkih stanica, aerodroma i luka; 7) štandovima i kioscima u kojima se prodaju robe za vrijeme održavanja priredbi, festivala i manifestacija, sajmovi i za vrijeme javnog prikazivanja kinematografskih djela; 8) skladištima za trgovinu na veliko.

Specijalizovanim prodavnicama ili kioscima u smislu stava 2 tačka 2 ovog člana smatraju se prodavnice odnosno kiosci u kojima se vrši prodaja pretežno jedne vrste robe.”

Iz citirane odredbe vidi se da Ministarstvo ekonomskog razvoja nije nadležno da svojim aktom propisuje izuzetke od zabrane obavljanja trgovine na veliko i malo nedjeljom i u dane državnih praznika, već su izuzeci eksplicitno nabrojani u samom zakonu za čiju je izmjenu nadležna Skupština Crne Gore.

Ovo je delikatno pitanje oko kojeg ne postoji saglasnost predstavnika zaposlenih i predstavnika poslodavaca. Ministarstvo ekonomskog razvoja je u okviru svojih aktivnosti pokušalo da inicira socijalni dijalog kako bi za eventualne izmjene zakona imalo podršku socijalnih partnera (sjednica Predsjedništva Socijalnog savjeta Crne Gore, održana 23. marta 2021. godine) ali neki od njih nijesu iskazali volju za takvim dijalogom. Shvatajući težinu problema, Ministarstvo ekonomskog razvoja je dnevno u kontaktu sa predstavnicima trgovaca, posebno malih porodičnih radnji koje snose i najveći teret primjene ove odredbe, pokušavajući da nadje rješenje koje bi bilo prihvatljivo i za drugu stranu – predstavnike zaposlenih.

U vezi sa prethodno navedenim, važna činjenica je da je pred Ustavnim sudom Crne Gore od strane Unije poslodavaca podnešena inicijativa za preispitivanje ustavnosti člana 35a Zakona o unutrašnjoj trgovini.

ZAKON O RADU

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Generalno posmatrano Zakon o radu je prilično restriktivan i nameće dosta administracije, dokumentacije o plati, radnim satima, izvještavanja prema inspekcijama i sindikatima, interne i eksterne objave bez objašnjenja ili razloga za takvom administracijom. Uvažavajući navedeno, zbog problema u praktičnoj primjeni Zakona, smatramo opravdanim preispitivanje sljedećih odredbi Zakona o radu:

- Član 90 (Odsustvo sa posla čije trajanje može da uka-

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA – DIREKTORAT ZA RAD I ZAPOŠLJAVANJE

Novi Zakon o radu stupio je na snagu 7. januara 2020. godine, nakon četvorogodišnjih pregovora sa EK i MOR-om, kao i socijalnim partnerima. Novi Zakon o radu unaprijedio je zaštitu prava zaposlenih, a istovremeno vodeći računa da se obaveze i prava poslodavaca ne preoptereće i ne stvori nepovoljni ambijent za poslovanje istih. Navedeno potvrđuje i činjenica da je zakon

že na moguću zloupotrebu prava);

- Član 86 (Obračunavanje iznosa naknade za neiskorišćeni godišnji odmor);
- Član 68 (Preraspodjela radnog vremena);
- Član 42 (Rad od kuće);
- Član 47 (Aneks ugovora o radu za prelazak sa punog na nepuno radno vrijeme);
- Član 102 (Naknada zarada);
- Član 106 (Zaštićeni dio zarada u procesu naplate putem administrativne zabrane iznosi 70% dok Zakon o prinudnoj naplati propisuje 50% zarade koja se smije opteretiti);
- Član 172 (Otpuštanje zaposlenih).

donijet uz konsenzus svih socijalnih partnera (Vlade, reprezentativnog udruženja poslodavaca i reprezentativnih udruženja sindikata). Zakon o radu u potpunosti je usklađen sa direktivama EU i standardima MOR-a, dok će se dalje usaglašavanje sa direktivama EU i standardima MOR-a nastaviti u toku 2021. godine, zbog obaveze prenošenja u pravni sistem dodatnih direktiva EU koje će unaprijediti zaštitu prava i obaveza, kako zaposlenih, tako i poslodavaca. Ova obaveza predviđena je da se završi do III kvartala 2022. godine.

ZAKON O ELEKTRONSKIM KOMUNIKACIJAMA

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Iako Zakon o elektronskim komunikacijama nije u nadležnosti Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija, za potpunu realizaciju digitalnog načina poslovanja, neophodne su izmjene ovog Zakona, te je svaka podrška i apel ka Ministarstvu ekonomskog razvoja dobrodošla.

Istakli bi da Zakon o izmjenama i dopunama zakona o elektronskim komunikacijama, koji je 2019. godine prošao javnu raspravu, a prema raspoloživim informacijama i intersektorsku tj. Vladinu proceduru, ali još nije ušao u Skupštinsku proceduru, predviđa da pored svojeručnog potpisivanja, pretplatnički ugovor može biti potpisan i na bilo koji drugi način potpisivanja u skladu sa propisima o identifikaciji, elektronskom potpisu i ličnoj karti, a koje operator učini dostupnim što uključuje, bez ograničenja, elektronski potpis, napredni elektronski potpis, kvalifikovani elektronski potpis i svojeručni potpis u digitalnoj formi.

Stoga molimo da Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija posreduje da se stvore uslovi da se predmetni Zakon što je moguće prije usvoji, uz ako je moguće dopune koje bi omogućile prethodno opisane procedure koji se zasnivaju na korišćenju eID-a.

ODGOVOR MINISTARSTVA JAVNE UPRAVE, DIGITALNOG DRUŠTVA I MEDIJA

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA

- Koji su bili problemi zasto nije usao u skupštinsku proceduru

Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama je predat je Vladi na utvrđivanje 17. marta 2020.godine. Zbog složene epidemiološke situacije izazvane virusom Covid-19, nije utvrđen i prosljeđen Skupštini na usvajanje. (Nezvanično je povučen zbog mišljenja Ministarstva odbrane, ali nema pisanog traga o razlozima njegovog povlačenja)

- Direktiva EU zbog koje će se praviti novi zakon?

S obzirom na tehnološki i tržišni razvoj, nova direktiva je nastala kao rezultat potrebe za izmjenom pet direktiva koje su dio postojećeg regulatornog okvira za elektronske komunikacione mreže i usluge (2002/19/EZ, 2002/20/EZ, 2002/21/EZ i 2002/22/EZ i 2002/58/EZ).

Evropski parlament i Savjet Evropske unije donijeli su, 11. decembra 2018. godine, Direktivu (EU) 2018/1972 o Evropskom Zakonu o elektronskim komunikacijama. Ovom Direktivom utvrđuje se usklađeni okvir za pravno uređenje elektronskih komunikacionih mreža, elektronskih komunikacionih usluga, povezane opreme i povezanih usluga, kao i određenih karakteristika terminalne opreme. Takođe, Direktivom navode se zadaci nacionalnih regulatornih organa i, ako je primjenjivo, drugih nadležnih organa i utvrđuje niz postupaka kako bi se osigurala usklađena primjena regulatornog okvira u cijeloj Uniji.

Programom pristupanja CG EU za 2021-2023, planirano je prenošenje navedene direktive u novi Zakon o elektronskim komunikacijama do kraja IVQ2022.

- Naše misljenje

Programom pristupanja CG EU za 2021-2023, i Programom rada Vlade za 2021, planirano je donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama do kraja IIQ2021.

Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama (koji je predložen Vladi u IIQ2020), prvenstveno je usklađen sa Zakonom o državnoj upravi („Službeni list Crne Gore“, br.78/18). Takođe, unaprijeđen je i način obavljanja djelatnosti u oblasti elektronskih komunikacija, kao i druga pitanja od značaja za pružanje elektronskih komunikacionih usluga. Takođe, u ovaj Zakon prenosi se Direktiva 2014/61/EU, čime se crnogorsko zakonodavstvo u potpunosti usklađuje sa zakonodavstvom Evropske unije u oblasti elektronskih komunikacija.

Najvažnija pitanja, koja se uređuju ovim Predlogom zakona, a proizlaze iz usklađivanja sa Zakonom o državnoj upravi, odnose se na to da:

- državna agencija može imati status pravnog lica i za svoj rad odgovara Vlada u skladu s ovim zakonom i zakonom kojim je osnovana (Zakon o elektronskim komunikacijama)
- predsjednike i članove savjeta državne agencije imenuje i razrješava Vlada
- državna agencija ima obavezu najmanje jednom godišnje da podnese Vladi izvještaj o svom radu, kao i finansijski izvještaj.

Ovim zakonom se uređuju i druga pitanja kao što su:

- saradnja EKIP-a sa organom državne uprave nadležnom za poslove planiranja i uređenja prostora, odnosno zaštite životne sredine,
- pitanja elektronske komunikacione mreže i povezane opreme za posebne namjene,
- da inspekcijski nadzor u oblasti elektronskih komunikacija vrši Agencija preko inspektora za elektronske komunikacije, s tim u vezi predviđeno je preuzimanje službenika iz Uprave za inspekcijske poslove iz oblasti elektronskih komunikacija
- pravni okvir po pitanju uvođenja digitalnog radija,
- produženje važenja odobrenja za korišćenje brojeva i/ili adresa,
- definisanje prava u pretplatničkom ugovoru, zatim precizira se da postupak zaključivanja ugovora putem sredstava komunikacije na daljinu, kao i ugovora zaključenih unutar i van poslovnih prostorija operatora, mora

sadržati odredbe u skladu sa propisima kojima se uređuju pitanja elektronske identifikacije, elektronskog potpisa i lične karte, kao i pitanja zaštite potrošača, - i drugo.

Najvažnija pitanja, koja se uređuju ovim Predlogom zakona, a proizlaze iz prenošenja odredaba Direktive 2014/61/EU, odnose se na definisanje i način funkcionisanja:

- fizičke infrastrukture u zgradi,
- fizičke infrastrukture u zgradi prilagođene mrežama velikih brzina, i
- pojam pristupne tačke.

Napomena: Direktiva 2014/61/EU je djelimično prenižeta u Predlog Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, potpuna usklađenost će se postići prenošenjem čl. 2 st. 7,8, 11, čl 8 st.1, 2, 3, čl. 9 Direktive u Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama.

Programom pristupanja CG EU za 2021-2023, planirano je prenošenje navedene direktive u Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama do kraja IIQ2021.

ZAKON O ELEKTRONSKOJ IDENTIFIKACIJI I ELEKTRONSKOM POTPISU

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Da bismo bili efikasniji i imajući u vidu već pomenuti pravni regulatorni okvir iz Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu, smatramo da je neophodno omogućiti preuzimanje preko portala e-Uprave neophodnih dokumenata za prijavu za različite javne tendere, kao što su potvrde, izvodi itd. koji bi naravno bili elektronski potpisani od strane odgovarajućeg organa u skladu sa Zakonom o elektronskom dokumentu. Trenutni postupak koji podrazumijeva slanje pisanog zahtjeva odgovarajućim institucijama, čekanje na odgovor i slanje dokumenata u papirnoj formi, potom skeniranje, zahtijeva puno vremena i stvara nepotrebnu birokratiju i pairologiju. Podnošenje zahtjeva za izgradnju i održavanje mreže bila bi još jedna usluga za koju smatramo da treba omogućiti online način rada. Preporuka za Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija: Proširiti paletu usluga portala e-Uprave u skladu sa prethodno predloženim.

ODGOVOR MINISTARSTVA JAVNE UPRAVE, DIGITALNOG DRUŠTVA I MEDIJA

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je uspostavilo sistem elektronskih javnih nabavki: <https://cejn.gov.me/landiniPage>, još u januaru 2021.godine. Crnogorske elektronske javne nabavke predstavljaju alat za unapređenje efikasnosti procesa javne nabavke roba, usluga i radova a koji će voditi ostvarivanju ušteta u javnom sektoru.

ODGOVOR MINISTARSTVA FINANSIJA I SOCIJALNOG STARANJA

Crnogorski elektronski sistem javnih nabavki je funkcionalan od januara tekuće godine i što je najvažnije u narednom periodu je umrežavanje sa potrebnim e servisima koji nude državni organi (sistem Poreske uprave i sistem Ministarstva pravde).

Zaključno sa novembrom na CEJN-u je registrovano 647 naručilaca i 2586 ponuđača. Što se tiče broja potupaka objavljenih preko CEJN-a, u toku je 1681 postupak dok je okončanih 2534 postupaka, a 675 postupaka poništeno.

Shodno navedenom smatramo da Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija ne treba da uspostavlja nove e-usluge koje su navedene u predloženom komentaru, jer sistem eJavne nabavke će iste obuhvatiti.

ti u svom cjelokupnom procesu. MJUDDiM svoj doprinos će donijeti u dijelu korišćenja Jedinstvenog sistema za elektronsku razmjenu podataka (JISERP) između institucija (registara) koji su prepoznati u sistemu elektronskih javnih nabavki.

RAZMJENA PODATAKA O NACIONALNOM IDENTIFIKACIONOM BROJU

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Nacionalni identifikacioni broj, koji je uveden istovremeno sa novim ličnim kartama, rješava problem koji pružaoci telekomunikacionih usluga imaju u smislu identifikacije svojih kupaca, a sa druge strane osigurava zaštitu ličnih podataka, što sa JMB nije slučaj, a pored toga JMB nije podatak koji se obavezno registruje. Međutim, u ovom procesu prepoznali smo dva problema:

Svijest građana koji je njihov NIB (nacionalni identifikacioni broj) - pošto nije odštampan na ličnoj karti; Većina sistema u Crnoj Gori (organi javne uprave, banke itd.) i dalje se baziraju na JMB kao jedinom nepromjenjivom podatku koji jednoznačno identifikuje osobu.

Naš predlog bi bio organizovanje razmjene podataka sa MUP-om kako bismo mogli da za sve naše postojeće korisnike automatski dobijemo podatak o njihovom NIB uparivanjem sa podacima kojima raspolazemo iz aktuelnih verzija lične karte. Smatramo da bi za nove korisnike bilo od koristi kreiranje online portala na kojem građani ukucavanjem JMB mogu da dobiju informacije o svom NIB-u kako bi u našem sistemu bili registrovani i jedinstveno prepoznati.

Takođe, imajući u vidu da se na osnovu Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu podaci o NIB objavljuju u sertifikatu, a posjedovanje ovih informacija na jednostavan način za kupce ukloniće prepreke kao što su dodatne posjete ovlašćenom organu radi informacije o NIB-u, da bi na kraju dobili uslugu od povjerenja kod registrovanog provajdera.

Preporuke za Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija:

- Uzimajući u obzir da je nadležno Ministarstvo unutrašnjih poslova, stvoriti zajedničku radnu grupu u cilju definisanja procesa razmjene podataka.

- U isto vrijeme predložiti Ministarstvu ekonomskog razvoja, izmjenu Zakona o elektronskim komunikacijama i Pravilnika o registraciji kupaca radi prepoznavanja nacionalnog identifikacionog broja prilikom registracije korisnika.

ODGOVOR MINISTARSTVA JAVNE UPRAVE, DIGITALNOG DRUŠTVA I MEDIJA

Na osnovu člana 16 stav 4 Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu ("Službeni list CG", br. 31/17 i 72/19), donijeta je Uredba o načinu određivanja identifikacionog broja "Služben list CG", br. 11/2020, a stupila je na snagu 14.3.2020.

Ovom uredbom uređuje se način određivanja identifikacionog broja fizičkog lica, prilikom izdavanja sertifikata za elektronsku identifikaciju i sertifikata za kvalifikovani elektronski potpis, kao.

Takođe se uređuje i sadržaj potvrde koja ima značaj javne isprave, a sliži kao dokaz o identifikacionom broju i idaje se bez roka važenja.

Pojašnjenje: Svaki građanin prilikom preuzimanje lične karte dobija ovu potvrdu sa identifikacionim brojem u papirnoj formi, kako bi bio upoznat sa istim.

Takođe, Ministarstvo unutrašnjih poslova shodno odredbi člana 7 Uredbe vodi evidenciju o identifikacionim brojevima i izdatim potvdama koja sadrži: identifikacione brojeve i datum određivanja, status identifikacionog broja (aktivan, neaktivan, poništen), lično ime i jedinstveni matični broj lica kome je identifikacioni broj određen, broj i datum izdavanja potvrda i duplikata potvrda i broj i datum rješenja o poništavanju identifikacionog broja. – Bliže podatke može dati MUP u čijoj je ovo nadležnosti.

KOMENTAR UPRAVE PRIHODA

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, kao i EU GDPR regulativa (General Data Protection Regulation), propisuju da lične podatke građanina nije moguće javno koristiti bez saglasnosti građanina, osim u posebnim slučajevima. U tom smislu Jedinstveni matični broj građanina (JMB) koji je ujedno i PIB za fizička lica, koji sadrži lične podatke, nije moguće koristiti od strane organa javne uprave i privrednih društava u upravnom postupku ili prilikom pružanja usluga (između ostalog Agencija za zaštitu ličnih podataka je tražila da se JMB ne unosi kao javni podatak u CRPS).

Isto tako, EU eIDAS regulativa (The Regulation (EU) N°910/2014 on electronic identification and trust servi-

ces for electronic transactions in the internal market - eIDAS Regulation) i međunarodni ETSI standard, definišu obavezu upisa jedinstvenog identifikatora fizičkog lica u certifikat za kvalifikovani elektronski potpis. Takođe, sadržaj podataka certifikata za kvalifikovani elektronski potpis, kao i obaveza upisa jedinstvenog identifikatora za fizičko lice, je propisan pratećim pravilnikom Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu.

Na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ličnoj karti izdaju se nove lične karte, koje sadrže i NIB, ali taj broj nije javan, nego se nalazi u elektronskom zapisu za potrebe ostvarivanja prava putem certifikata za elektronsku identifikaciju i certifikata za kvalifikovani elektronski potpis.

Neophodno je predvidjeti mogućnost uvođenja novog identifikacionog broja (nacionalni identifikacioni broj-NIB) za fizička lica, koji bi se unosio na identifikacionim dokumentima (izvodu iz matične knjige rođenih, odnosno ličnoj karti..) i koji bi u budućnosti bio jedinstveni identifikator za sve registre i evidencije koje se vode u organima javne uprave i privrednim društvima.

Uvođenje NIB-a je postepeni proces u kojem bi se prvo, svim fizičkim licima upisanim u Centralnom registru stanovništva (CRS) dodijelio NIB, a nakon toga bi se NIB upisivao u sve službene evidencije. Novorođenim licima bi se prilikom izdavanja Izvoda iz matične knjige rođenih pored JMBG-a istovremeno dodjeljivao i NIB. Takođe bi se kod novoupisanih fizičkih lica, npr. za strana fizička lica prilikom izdavanja dozvole za privremeni boravak i rad dodjeljivao i NIB.

Dakle, JMBG ne treba ukidati, iz razloga što će se on i dalje koristiti kod unutrašnje komunikacije između organa državne uprave, već će polako gubiti dosadašnju svrhu kao javnog podatka, iz razloga što ne može da zadovolji taj kriterijum.

Napominjemo da su ovaj problem imali i zemlje bivše Jugoslavije (Hrvatska i Slovenija) koje su sada članice Evropske unije, i to je nešto što moramo odraditi, prije ili kasnije. Kao primjer navodimo uvođenje Osnovnog identifikacionog broja (OIB) u Hrvatskoj, pored JMBG-a.

Navodimo određene razloge uvođenja NIB-a, odnosno OIB-a u Hrvatskoj:

1. Radi opšte informatizacije javne uprave,
2. Radi povezivanja i automatske razmjene podataka između svih službenih evidencija,
3. Kao najučinkovitija mjera u borbi protiv korupcije,
4. Radi osiguranja uslova za pravičan sistem socijalnih davanja te
5. Radi usklađivanja hrvatskog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU.

Takođe napominjemo iskustvo Hrvatske da se od 01.januara 2010.godine porezni broj smatra samo osobni

identifikacioni broj (OIB), koji je zamijenio do tada korišćeni jedinstveni matični broj građana (JMBG). Takođe će se za međunarodnu razmjenu podataka npr. kod poraza na dodatu vrijednost koristiti OIB, na način što će se oznaka države HR dodati OIB-u, kao primjer HR76606847529.

Dakle, pitanje uvođenja NIB-a nije pitanje samo Uprave prihoda i carina, odnosno MUP-a, već pitanje Države Crne Gore, odnosno pitanje Ministarstva finansija i socijalnog staranja i naročito nadležnog Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija.

Komentar da će Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu biti riješeno pitanje NIB-a ne stoji, iz razloga što se to pitanje ne može riješiti tim propisom, iz čistog razloga materijalne prirode navedenog propisa. Naime, NIB se dodjeljuje svim državljanima Crne Gore i strancima koji imaju obavezu upisa u Centralnom registru stanovništva (CRS) i on je po značaju kao sadašnji JMBG, a ne samo onim fizičkim licima koji imaju potrebe za dobijanje kvalifikovanog sertifikata za elektronski potpis.

REGULATORNI I TEHNOLOŠKI FAKTORI KOJI SU POTREBNI ZA PODRŠKU E2E INTERNET PRODAJE OSNOVNIH BANKARSKIH PROIZVODA (UGLAVNOM OTVARANJE RAČUNA I KREDITIRANJE) CRNE GORE

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

- Regulatorne izmjene kako bi se podržala identifikacija kupaca i AML procedure putem mrežnih kanala (npr. video poziv);
- Regulatorne izmjene koje podržavaju potpisivanje ugovora o zajmu putem e-Bankinga - bez upotrebe kvalifikovanog digitalnog potpisa;
- Primjena eID-a i "Trust" usluga u zemlji (MobileID i digitalni potpisi);
- Produženje rada Kreditnog biroa CBCG na način da bude dostupan 24/7 (trenutno dostupan od 8:00h do 20:00h, što uslovljava dostupnost online usluga kada je u pitanju kreditiranje);
- Uprava prihoda Crne Gore i Fond PIO da učine dostupnim svoje registre podataka (kako bi banke i druga pravna lica mogli da integrišu svoje sisteme i dobiju informacije o platama / penzijama kupaca).

U toku je izrada novog Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji će omogućiti elektronsku identifikaciju fizičkih lica prilikom otvaranja računa bez ličnog prisustva klijenta. Planirano je i usvajanje podzakonskog akta koji će detaljno regulisati ovu proceduru, a koja će uključivati i video poziv kao jedan od segmenata.

Rad kreditnog registra CBCG je produžen, odnosno promijenjen u 2020. godini od 8:00h do 22:00h, na zahtjev poslovnih banaka, prvenstveno kako je obrazloženo u zahtjevu koji nam je upućen, zbog poslovnica banaka koje rade u tržnim centrima.

U periodu nakon 22:00 se na sistemu svakodnevno rade kompleksne obrade podataka koje troše dosta serverskih resursa, memorijskih i procesorskih. Sada će pristup Kreditnom registru biti produžen za još 5 sati, na način da Kreditni registar bude dostupan u periodu od 03:00h do 22:00h. Ovo produženje radnog vremena neće usloviti promjene u dosadašnjem načinu održavanja ovog sistema, a omogućiće finansijskim institucijama, koje rade na pripremi online kreditiranja, da automatski povlače izvještaje i van radnog vremena.

Centralna banka će svakako razmotriti mogućnost pruženja rada Kreditnog registra na 24/7, nakon sagledavanja svih materijalnih i nematerijalnih resursa potrebnih za sprovođenje ovakvog prilagođavanja.

ODGOVOR UPRAVE PRIHODA

Razmjena podataka između IT sistema Uprave prihoda i carina i poslovnih banaka, kako bi banke bile u mogućnosti da po automatizmu preuzimaju podatke o zaradama za klijente koji elektronski apliciraju za kredit i koji daju saglasnost za uvid u podatke o zaradama je u fokusu planiranih aktivnosti i izrade web servisa. Servis treba da obezbijedi da banke, isključivo na upit, imaju uvid samo i isključivo u podatke koji se tiču zarada klijenata, koji daju svoju saglasnost za uvid u te podatke. Aktivnosti na ovom zadatku će se intenzivirati, i posebno pratiti od strane Radne grupe za eliminisanje barijera za razvoj elektronskih servisa u privatnom sektoru.

OSTALE BARIJERE

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Potrebno je urediti lokalne takse i naknade koje se trenutno razlikuju od opštine do opštine i stvaraju netransparentnu i manje privlačnu investicionu klimu. Sekretarijat Savjeta za konkurentnost radi na pripremi registra ovih parafiskalnih nameta. Naredni korak treba da bude ulaganje napora da se urede ovi nameti u cijeloj Crnoj Gori.

STATUS SEKRETARIJAT

SAVJETA ZA KONKURENTNOST

Finalna verzija Registra nameta je kreirana u februaru 2021. godine i nalazi se na adresi: www.javninameti.gov.me. Registar sadrži spisak nameta na državnom i lokalnom nivou, koje su u obavezi da plaćaju fizička i pravna lica. Osnovni cilj kreiranja Registra je centralizacija podataka o nametima koji se naplaćuju u Crnoj Gori, na državnom i lokalnom nivou, a u cilju pojednostavljenja procesa poslovanja i povećanja transparentnosti. Nameti su opisani, atributima koji ih definišu. Digitalizacija čitavog procesa omogućava online pristup zainteresovanoj javnosti da daju predloge u vezi sa smanjenjem i uklanjanjem poreskih nepogodnosti koje su prepoznate kao prepreka poslovanju. Sa druge strane, donosiocima odluka kroz izvještaje koje Registar elektronski sam generiše, pruža se mogućnost za lakše analiziranje nameta. Baza Registra se redovno ažurira, a sa presjekom stanja na 20.06.2021. godine, u bazi se nalazi: 2.298 nameta, 27.926 razvrstanih nameta a prepoznato je 835 propisa u kojima su definisani osnovi ili iznosi nameta.

Da bi se obezbijedilo efikasno funkcionisanje Registra, ukazala se potreba za kreiranjem normativnog okvira, kojim će biti utvrđeni principi uspostavljanja i vođenja Registra. Tu se prije svega misli na definisanje vrsta nameta koje su pravna i fizička lica obavezni da plaćaju, bilo državi ili lokalnim samoupravama. Imajuću u vidu prethodno navedeno, na Savjetu za konkurentnost formirana je Radna grupa koja ima za cilj izradu što kvali-

tetnijeg teksta Predloga zakona o registru nameta, koji će prije svega obezbijediti optimizaciju poreskog opterećenja za građane i privredu, a onda i jasno definisati pojmove koji se smatraju nametima i obezbijediti efikasno funkcionisanje Registra. U skladu sa Programom rada Vlade Crne Gore i Planom rada MER-a, usvajanje Predloga zakona o registru nameta predviđeno je za IV kvartal tekuće godine.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Prilikom osnivanja kompanije kojim se potvrđuje da akcionar nema više od 30% akcija u drugoj kompaniji registrovanoj u Crnoj Gori propisana je obaveza dobijanja uvjerenja od Centralnog klirinško-depozitarnog društva. Smatramo da se ova dokumenta / podaci mogu dobiti zvaničnim putem ili putem centralizovane baze podataka pravnih lica, a ne da se investitoru dodaje još jedan korak prilikom registracije. Cilj je da pojednostavimo proceduru osnivanja, a ne da je komplikujemo.

ODGOVOR CENTRALNO KLIRINŠKO-DEPOZITARNOG DRUŠTVA

Krajem prošle godine CRPS je omogućio da se kroz „Jedinstvenu registracionu prijavu”, u tački 15.2. , lice izjavi da li ima učešće preko 30% nad akcijama u akcionarskim društvima registrovanim na teritoriji Crne Gore. Takođe, CKDD na svom sajtu objavljuje i redovno ažurira izvještaj „10 najvećih akcionara” iz kojeg se može vidjeti ima li akcionar učešće preko 30% nad akcijama ili ne.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Poreska konsolidacija: Tumačenje odredbi zakona od strane Poreske uprave o prihvatanju povezane kompanije radi poreske konsolidacije ne dozvoljava dodavanje novoosnovanog povezanog pravnog lica nakon donošenja odluke o odobrenju poreske konsolidacije za period od pet godina od kako je donijeta odluka. Ovakvim tumačenjem sprečava se ostvarivanje benefita koji se nude poreskom konsolidacijom. Trebalo bi dozvoliti automatsko dodavanje novoosnovanog povezanog pravnog lica uz dostavljanje pisanog obavještenja.

ODGOVOR UPRAVE PRIHODA

Shodno članu 37 Zakona o porezu na dobit, jednom odobreno poresko konsolidovanje primjenjuje se najmanje pet godina.

Ako se prije isteka navedenog perioda, promijene uslovi iz člana 35 st. 1 i 2 ovog zakona ili se jedno ili više povezanih preduzeća odluči za pojedinačno oporezivanje, svaki član grupe dužan je da plati srazmjernu razliku poreske olakšice koju je koristio.

Dakle, ukoliko se želi sprovesti navedena preporuka, potrebne su izmjene Zakona o porezu na dobit pravnih lica.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Prikazivanje bilansa uspjeha: trenutno važeći kontni plan i model finansijskih izvještaja koji izdaje Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore ne dozvoljava dvije metodologije prikazivanja bilansa uspjeha (po prirodi i po funkciji) i ograničava se na jednu metodologiju koja ne mora uvijek da zadovolji poslovnu prirodu svih kompanija, posebno kompanija koje se bave razvojem nekretnina. Trebalo bi dozvoliti obje metodologije u zavisnosti od prirode poslovanja.

ODGOVOR INSTITUTA SERTIFIKOVANIH RAČUNOVOĐA

Nova forma finansijskih iskaza i kontni plan, koji je u primeni od početka 2021.godine, u potpunosti zadovoljava zahteve direktive EU 2013/34 i MRS 1- Presentacija finansijskih izveštaja, što je bio zahtev prilikom izrade od resornog ministarstva. Takođe, ovom prilikom napominjemo da ni ranije bilansne šeme nisu dozvoljavale izbor u prezentaciji bilansnih pozicija u bilansu uspeha, pritom dozvoljavanje izbora između metodologije bi moglo umanjiti uporedivost bilansnih pozicija, a samim tim i vrednost koju korisnici finansijskih iskaza imaju od istih što je u suprotnosti sa MRS/MSFI zahtevima.

Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore se obaveza kao punopravni član IFAC-a (Statement of Membership Obligation- SMO), a u skladu sa Uredbom Vlade Crne Gore da između ostalog konstantno radi na unapređenju kvaliteta i transparentnosti finansijskog izveštavanja. Smatramo da je daleko veći nedostatak nepo-

stojanje adekvatnih bilansnih šema za NVO sektor i ostale finansijske institucije, i na istim ćemo uz suglasnost resornog ministarstva raditi u narednom periodu. Verujemo da će nas Savjet za konkurentnost podržati u ovim naporima.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Izvršni direktor u kompanijama: Trenutno strani državljanin ne smije da bude izvršni direktor u više od tri kompanije, što ne olakšava poslovanje grupe kompanija kao što je to slučaj kod jednog našeg člana. Trebalo bi da izvršni direktor majke kompanije može da bude izvršni direktor svih podružnica koje posluju u okviru grupe.

ODGOVOR UPRAVE PRIHODA

Odredbama člana 61 Zakona o radu ("Sl. list Crne Gore", br. 74/19) propisano je da puno radno vrijeme zaposlenog iznosi 40 časova u radnoj sedmici.

Odredbama člana 62 istog zakona propisano je da nepuno radno vrijeme zaposlenog je svako radno vrijeme kraće od punog radnog vremena i da se ne može zaključiti ugovor u trajanju kraćem od (10 časova) punog radnog vremena. Ograničenje se ne odnosi na ugovore o radu direktora. Radna mjesta na kojima se zaključuje ugovor o radu sa nepunim radnim vremenom utvrđuju se aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, u zavisnosti od prirode posla i organizacije rada. Zaposleni može u okviru 40-časovne radne sedmice da zaključi više ugovora o radu sa nepunim radnim vremenom kod više poslodavaca i na taj način ostvari puno radno vrijeme.

Odredbama člana 202 istog Zakona propisano je da zaposleni koji radi puno radno vrijeme može da zaključi ugovor o dopunskom radu sa istim ili drugim poslodavcem, u trajanju do jedne polovine punog radnog vremena.

Na osnovu mišljenja Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja br. 0401-9807 od 16.12.2008.g., nema zakonskih smetnji da se poslovi direktora mogu obavljati i sa nepunim radnim vremenom, ako je to utvrđeno aktom o sistematizaciji. Međutim, nema zakonskog osnova da se funkcija izvršnog direktora obavlja na osnovu ugovora o dopunskom radu.

Shodno članu 66, stav 2 Zakona o strancima ("Sl. list Crne Gore", br. 12/18 i 03/19) propisano je da stranac u Crnoj Gori može da radi samo na poslovima za koje mu je izdata dozvola za privremeni boravak i rad ili potvrda o prijavi rada i samo kod poslodavca koji ga zapošljava. Stavom 3 istog člana propisano je izuzetno od stava 2 ovog člana, strancu se može izdati dozvola za privremeni boravak i rad za obavljanje poslova izvršnog direktora kod više poslodavaca, u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast zapošljavanja.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Doprinos opštinskim turističkim organizacijama: opštine naplaćuju ovu taksu na osnovu profita kompanije. Ovo je klizna naknada. Nije jasno da li se ova taksa obračunava na osnovu profita svih maloprodajnih objekata određene kompanije koji se sabira za svaku opštinu ili se naknada treba naplaćivati odvojeno za svaki objekat. Procjena troškova za ovu naknadu može značajno da varira s obzirom da se ona mjeri na osnovu profita.

ODGOVOR ZAJEDNICE OPŠTINA

Članom 37 Zakona o turističkim organizacijama je propisano da članski doprinos plaćaju pravna lica, fizička lica i preduzetnici koji na teritoriji opštine u kojoj je osnovana lokalna turistička organizacija imaju svoje sjedište ili organizacionu jedinicu, odnosno društvo koje obavlja turističku, ugostiteljsku i/ili sa turizmom neposredno povezanu djelatnost. Obveznici plaćanja članskog doprinosa su dužni nadležnom poreskom organu

opštine na čijoj teritoriji posluju, iskazati i prijaviti ostvarene poslovne prihode umanjene za iznos poslovnih rashoda pojedinačno za svaku organizacionu jedinicu u kojoj se obavlja turistička, ugostiteljska i/ili sa turizmom neposredno povezana djelatnost.

Istim Zakonom je takođe propisano da se prikupljena sredstva od članskog doprinosa koriste:

- 60% za finansiranje djelatnosti lokalne turističke organizacije;
- 40 % za finansiranje programa Nacionalne turističke organizacije, od čega se 20% izdvaja za promovisanje i povećanje dostupnosti Crne Gore.

ODGOVOR MINISTARSTVA EKONOMSKOG RAZVOJA (Direkcije za unapređenje turističkog ambijenta)

Zakonom o turističkim organizacijama ("Sl. list RCG", br. 11/04, 46/07, i "Sl. list CG", br. 73/10, 40/11, 45/14, 42/17 i 27/19), uređuje se osnivanje, načela organizacije i rada turističkih organizacija, način njihovog finansiranja, kao i kriterijumi za kategorisanje turističkih mjesta.

Član 37 citiranog Zakona propisuje:

- "Članski doprinos plaćaju pravna lica, fizička lica i preduzetnici koji na teritoriji opštine u kojoj je osnovana lokalna turistička organizacija imaju svoje sjedište ili organizacionu jedinicu, odnosno društvo koje obavlja turističku, ugostiteljsku i/ili sa turizmom neposredno povezanu djelatnost." (stav 1);
- "Subjekti iz stava 1 ovog člana dužni su nadležnom poreskom organu opštine na čijoj teritoriji posluju, iskazati i prijaviti ostvarene poslovne prihode umanjene za iznos poslovnih rashoda pojedinačno za svaku organizacionu jedinicu u kojoj se obavlja turistička, ugostiteljska i/ili sa turizmom neposredno povezana djelatnost." (stav 2).

Dakle, odgovor na komentar SSICG je da se plaćanje članskog doprinosa ne vrši sabiranjem, već se vrši pojedinačno za svaku organizacionu jedinicu (objekat) na teritoriji opštine u kojoj ista/i posluje.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Odobrenje za postavljanje reklamnih oznaka (poslovnih oznaka za svaki maloprodajni objekat) i plaćanje godišnje naknade: dobije se odobrenje za postavljanje ovih znakova od nadležnih institucija koje izdaju građevinsku dozvolu, ali nakon završetka izgradnje, potrebno je ponovo podnijeti prijavu i dobiti odobrenje na opštinskom nivou. Smatramo da o ovom pitanju treba da odlučuje jedna institucija. Osim toga, nije najjasnije zakonom definisano šta se smatra reklamnim znakom i samim tim podliježe naplati naknade. Takođe, smjernice o iznosu naknade za svaki znak nijesu jasne pa razne opštine naplaćuju drugačije iznose.

ODGOVOR ZAJEDNICE OPŠTINA

Odobrenje se zahtjeva samo u slučaju dopuštenih radova na fasadama već izgrađenih zgrada, tj. za radove nakon izdavanja upotrebne dozvole (po starom sistemu), odnosno konačnog izvještaja stručnog nadzora (po novom sistemu), tako da nema nikakvog preklapanja nadležnosti. Cilj odobrenja jeste zaštita vizuelnog identiteta prostora i sigurnosti i bezbjednosti objekta od radova koji se izvode nakon stavljanja objekta u upotrebu. Inače, u pitanju je postupak propisan Zakonom o održavanju stambenih zgrada. U članu 25 stav 1 Zakona o održavanju stambenih zgrada, propisano je da je bez odobrenja nadležnog organa lokalne uprave zabranjeno:

- narušavati izgled fasada postavljanjem uređaja;

- mijenjati izgled stambene zgrade zastakljivanjem;
- mijenjati izgled stambene zgrade zazidavanjem;
- mijenjati i narušavati izgled na drugi način.

U stavu 2 istog člana propisano je da obim i vrstu dopuštenih radova iz stava 1 ovog člana, koji se mogu izvoditi na stambenoj zgradi propisuje nadležni organ lokalne samouprave.

Za postavljanje reklamnih oznaka nije predviđeno plaćanje nikakvih naknada, osim administrativne takse za rješenje kojim se odobrava postavljanje reklamnih i oglasnih panoa, uređaja i sl. na fasadama i krovovima objekata.

Zakonom o putevima ("Sl.list CG, br. 82/20) ukinuto je plaćanje naknada za postavljanje komercijalno-tržišnih, komercijalno-individualnih i komercijalno-informativnih natpisa na putu i pored puta.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Zakon o radu nije adekvatan i treba biti fleksibilniji. Naročito bi poslodavac trebalo da ima više fleksibilnosti prilikom raskida ugovora o radu jer su važeći uslovi za raskid ugovora jako strogi i nijesu prilagođeni tržišnoj ekonomiji. Od poslodavca se traži da zaključi, po pravilu, ugovor o radu na neodređeno, koji je u praksi jako teško raskinuti, jer raskid ugovora prati duga i komplikovana procedura, koju dodatno komplikuje sudska praksa koja je naklonjena zaposlenima. Zato su poslodavci primorani da zadržavaju zaposlene iako oni ne ispunjavaju svoje radne obaveze, što može negativno da utiče na poslovne rezultate kompanije kao i na stopu zaposlenosti u zemlji.

ODGOVOR MINISTARSTVA

EKONOMSKOG RAZVOJA

- DIREKTORAT ZA RAD I ZAPOŠLJAVANJE

Isti odgovor kao u odjeljku koji se odnosi na Zakon o radu.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Zakonom o porezu na promet polovnih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica propisuju se neopravdano visoke poreske stope – sugerišemo utvrđivanje realnih poreskih stopa.

ODGOVOR MINISTARSTVA

FINANSIJA I SOCIJALNOG STARANJA

Zakon o porezu na promet upotrebljivanih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica (Službeni list RCG", br. 55/03 i "Sl. list CG", br. 73/10...70/17) propisuje proporcionalnu stopu poreza na promet od 5%.

Zakon o porezu na upotrebu putničkih motornih vozila, plovni objekata, vazduhoplova i letilica ("Sl. list RCG", br. 28/04 i 37/04 i "Sl. list CG", br. 86/09...43/18) propisuje porez na upotrebu:

- prema radnoj zapremini motora, za motorna vozila,
- prema dužini plovnog objekta iskazanog u metrima, da li plovni objekat ima kabinu ili nema i snazi motora iskazanog u kW, za plovne objekte,
- za vazduhoplove i letilice.

Članom 4 stav 1 Zakona propisana je visina poreza za putnička motorna vozila, čiji je raspon od 25€ do 1.500€, u zavisnosti od radne zapremine motora.

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je mišljenja da je visina poreza za vozila do 2.000 cm³ radne zapremine motora prihvatljiva, imajući u vidu da je ovim rasponom obuhvaćen najveći dio vozila koji se svakodnevno

koriste u Crnoj Gori. Dalja progresija ovog raspona je obuhvaćena radnom zapreminom motora iznad 2.000cm³, te je evidentno da ta kategorija poreza obuhvata uglavnom motorna vozila veće vrijednosti.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Izmjena regulative u dijelu da jedan klijent ima jedan račun u jednoj banci i uvođenje instrumenta Zadužnice/ Direct Debit (koji je takođe implementiran kod zemalja u regionu) gdje bilo koja banka ima mogućnost slanja trajnog naloga (direct debit) banci u kojoj taj klijent ima račun i ta banka ima zakonsku obavezu da redovno mjesečno naplaćuje kreditnu obavezu (ratu) i prenosi banci inicijatoru naloga, a da pri tome klijent nema obavezu da prenosi platu iz jedne u drugu banku, a da može da uzme kredit u bilo kojoj banci.

**ODGOVOR MINISTARSTVO
FINANSIJA I SOCIJALNOG STARANJA**

ODGOVOR CENTRALNE BANKE CRNE GORE
Izmjena regulative vezano za uvođenje instrumenta Direct Debit nije potrebna jer je članom 2 tačka 3 važećeg Zakona o platnom prometu propisana platna usluga:

3) izvršavanje platnih transakcija, uključujući prenos novčanih sredstava na račun za plaćanje korisnika platnih usluga kod njegovog pružaoca platnih usluga ili kod drugog pružaoca platnih usluga, i to:
- izvršavanje direktnih zaduženja, uključujući jednokratna direktna zaduženja.

Direktno zaduženje – “Direct Debit”, u skladu sa odredbom člana 6 tačka 21 Zakona o platnom prometu predstavlja platnu uslugu za zaduženje računa za plaćanje platioca, pri čemu je platna transakcija inicirana od strane primaoca plaćanja na osnovu saglasnosti platioca date primaocu plaćanja, pružaocu platnih usluga primaoca plaćanja ili pružaocu platnih usluga platioca.

Direktiva 2007/64/EZ o platnim uslugama ne reguliše postupak izvršenja direktnog zaduženja, već omogućava da bankarska praksa razvije njegovo uređenje. Na isti način postupa i važeći Zakon o platnom prometu.

Tipično korišćenje Direktnog zaduženja – “Direct Debit” su: plaćanje mjesečnih računa, mjesečne obaveze osiguranja, otplata rata za kredit ili obaveze po kreditnim karticama i određene banke u Crnoj Gori imaju u ponudi ovu vrstu usluge.

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Proaktivan pristup kod zaštite imovine – izmjena Zakona o izvršenju u smislu vanrednih situacija (npr. COVID), i podrške koju policijske snage pružaju javnim izvršiteljima tokom iseljavanja iz bančine imovine, što bi trebalo podržati pravilnim sprovođenjem Zakona o svojinsko-pravnim odnosima. Trenutno imamo situaciju da banka ne može da uđe u svoju imovinu koju je uzela prije deset mjeseci jer policija ne može da pomogne javnim izvršiteljima.

ODGOVOR MINISTARSTVO PRAVDE, LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

U toku su izmjene i dopune Zakona o izvršenju i obezbjeđenju, pa će se prilikom njegovih izmjena i dopuna razmotriti navedeni problem, odnosno uloga policije u postupku izvršenja (iseljenja sl.).

PREPORUKA/KOMENTAR SSICG:

Rad sudskih vještaka – banka ističe potrebu za jedinstvenijim pristupom u radu sudskih vještaka i njihovim angažovanjem u postupku prinudne naplate za banku. U par sudskih procesa gdje je banka izvršila vansudsku prodaju ili preuzela obezbjeđenje, sudski vještaci su bili angažovani za procjenu nekretnine. Prvu procjenu nekretnine uradio je izabrani sudski vještak građevinske struke. Na dobijenu procjenu žalio se dužnik i sud je naredio drugu procjenu i odabrao drugog vještaka, ovog puta mašinske struke. Ta procjena se dosta razlikovala (razlika više od 50%).

ODGOVOR MINISTARSTVA PRAVDE, LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

Komisija za vještake Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava postavlja i razrješava sudske vještake u skladu sa Zakonom o sudskim vještacima. Shodno odredbama istog zakona za vještačenje u pojedinom predmetu sud, državno tužilaštvo, odnosno drugi organ koji vodi postupak, po pravilu, određuje vještaka, koji ima prebivalište na području tog suda, državnog tužilaštva, odnosno drugog organa koji vodi postupak, vodeći računa da vještaci iz iste oblasti budu ravnomjerno angažovani. Sud, državno tužilaštvo, odnosno drugi organ koji vodi postupak dužni su da prate rad vještaka i vode evidenciju o obavljenim vještačenjima i isplaćenim nagradama za rad.

U cilju prevazilaženja eventualnih problema neujednačene prakse u radu sudskih vještaka potrebno je organizovati stručno usavršavanje od strane nadležnih udruženja i institucija u skladu sa zakonom.

PRIORITETI ZA 2022. GODINU

U dijelu ekonomske politike i daljeg unapređenja uslova za ekonomski rast, Vlada je na svojoj agendi za 2022. godinu utvrdila niz aktivnosti koje se umnogome ogledaju u preporukama koje je Savjet stranih investitora i inicirao kroz svoje materijale prethodnih godina. Savjet stranih investitora prati aktivnosti vladinih tijela u nastojanju da mjere čija je predviđena implementacija obuhvate i preporuke koje članovi Savjeta upućuju. Navedeno prije svega sa ciljem kreiranja uslova poslovanja u zemlji na nivou koji imaju investitori i u matičnim zemljama razvijenih ekonomija. U tom dijelu je od posebne važnosti nastaviti sa mjerama u dijelu vladavine prava i efikasnosti pravne zaštite, unapređenja ekonomskih uslova i biznis klime, unapređenje infrastrukture i realizacija novih infrastrukturnih projekata, održavanja stabilnosti uz očuvanje povjerenja u finansijski sektor.

Kako je navedeno u Programu rada Vlade, svi definirani prioriteti i ciljevi u periodu do 2024. godine će biti detaljnije razrađivani kroz godišnje programe rada, u kojima su definisane konkretne aktivnosti, u strateškom i normativnom okviru, koje doprinose ostvarenju zacrtanih ciljeva. Uspješnost u realizaciji obaveza predviđenih godišnjim programom se ogleda kako u njihovoj poje-

dinačnoj realizaciji, tako i u doprinosu dostizanju planiranih vrijednosti indikatora učinka.

Programom rada za 2022. godinu je predviđeno ukupno 255 aktivnosti, od čega 155 u tematskom i 100 u normativnom dijelu. Najviše aktivnosti je planirano u okviru prioriteta 2, Zdrave finansije i ekonomski razvoj: 58 u tematskom i 47 u normativnom, dok je u ostalim prioritetima situacija sljedeća:

▼ prioritet 1, Vladavina prava i jednake šanse: 24 tematski i 17 normativni dio;

▼ prioritet 3, Zdravlje i zdrava životna sredina: 36 tematski i 8 normativni dio;

▼ prioritet 4, Obrazovanje i društvo zasnovano na znanju: 12 tematski i 19 normativni dio;

▼ prioritet 5, Digitalna transformacija: 11 tematski i 3 normativni dio;

▼ prioritet 6, Crna Gora – buduća članica Evropske unije sa osnaženom pozicijom na međunarodnoj sceni: 14 tematski i 6 normativni dio.

Vladavina prava i jednake šanse

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ unapređenje efikasnosti pravosuđa,
- ▼ unapređenje poštovanja ljudskih i manjinskih prava, rodna ravnopravnost i prava lica sa invaliditetom i eliminacija svih oblika diskriminacije,
- ▼ zakonita, transparentna, profesionalna i inkluzivna javna uprava,
- ▼ unapređenje ambijenta u oblasti slobode izražavanja i slobode medija,
- ▼ poboljšanje socijalnog i ekonomskog položaja ranjivijih kategorija društva,
- ▼ unapređenje zaštite bezbjednosti državne imovine i građana uz poboljšanje bezbjednosti granica i ispunjavanje uslova za ulazak u EU i šengenski prostor,
- ▼ smanjenje i eliminisanje uticaja transnacionalnog organizovanog kriminala na crnogorsko društvo i identifikovanje mjera za jačanje borbe protiv organizovanih kriminalnih grupa.

Zdrave finansije i ekonomski razvoj

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ jačanje makroekonomske stabilnosti,
- ▼ unapređenje fiskalne održivosti,
- ▼ jačanje investicionih aktivnosti u sektoru turizma,
- ▼ smanjenje sezonalnosti i regionalne neujednačenosti i povećanje nivoa kvaliteta usluge i kapaciteta,
- ▼ stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima i dostojanstvenom radu, uz razvoj znanja i vještina i veću socijalnu uključenost,
- ▼ podsticanje ravnomjernog regionalnog razvoja, industrije i zanatstva,
- ▼ jačanje konkurentnosti crnogorske privrede i kreiranja preduzetničkog eko-sistema, uz snažnu aktivnost ekonomske diplomatije,

- ▼ poboljšanje dostupnosti, bezbjednosti i sigurnosti saobraćaja,
- ▼ razvijati energetske sektor Crne Gore uz sprovođenje zelene energetske tranzicije,
- ▼ održivo upravljanje mineralnim resursima,
- ▼ unapređenje sektora poljoprivrede i ribarstva kroz održivo korišćenje resursa,
- ▼ unapređenje unutrašnjeg tržišta, konkurencije i sistema infrastrukture kvaliteta.

Zdravlje i zdrava životna sredina

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ obezbijediti kontinuitet u pružanju zdravstvenih usluga i jednaku dostupnost svim pacijentima,
- ▼ unapređenje koordinacije i kontrole u oblasti prevencije hroničnih nezaraznih bolesti,
- ▼ jačanje integrisanog pristupa otkrivanju, dijagnostici, prevenciji i socijalnoj integraciji lica sa rijetkim bolestima i njihovih porodica,
- ▼ unapređenje stanja i očuvanje životne sredine,
- ▼ stvaranje preduslova za efikasno upravljanje prostorom i izgradnjom objekata,
- ▼ jačanje sistema u oblasti bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne oblasti,
- ▼ obezbjeđenje održivog korišćenja voda zasnovanog na dugoročnoj zaštiti voda, zaštiti od štetnog dejstva voda u cilju unapređenja upravljanja vodama,
- ▼ unaprijeđeno upravljanje šumama i razvoj drvne industrije na bazi potencijala naših šuma,
- ▼ unapređenje lovstva kao djelatnosti od javnog interesa.

Obrazovanje i društvo zasnovano na znanju

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ unapređenje sistema obrazovanja na svim nivoima,
- ▼ jednake šanse za sve u kulturi,
- ▼ unapređenje kvaliteta usluga za mlade i njihovo učešće u kreiranju javnih politika,
- ▼ podsticanje razvoja i povećanje dostupnosti sporta,
- ▼ jačanje nacionalne naučne, istraživačke i inovacione infrastrukture.

Digitalna transformacija

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ administracija bez papira i razvoj elektronskih usluga,
- ▼ jačanje Vladine informatičke infrastrukture,
- ▼ jačanje digitalnih vještina i prevazilaženje digitalnog jaza,
- ▼ dostići viši nivo pokrivenosti i razvoja elektronske komunikacione infrastrukture.

Crna Gora – buduća članica Evropske unije sa ojačanom pozicijom na međunarodnoj sceni

U okviru ovog prioriteta definisani su sljedeći ciljevi:

- ▼ postignuta spremnost za članstvo u EU i unaprijeđena informisanost javnosti o procesu pristupanja i članstva u EU,
- ▼ unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira za oblast vanjskih odnosa i vanjske, bezbjednosne i odbrambene politike,
- ▼ jačanje angažmana i vidljivosti Crne Gore u multilateralnom sistemu,
- ▼ unapređenje procesa i jačanje kapaciteta od značaja za sprovođenje utvrđenih prioriteta vanjske politike,
- ▼ unapređenje sistema odbrane Crne Gore.

U dijelu spoljno-političkih aktivnosti koje doprinose promociji stranih investicija i ulaganju stranog kapitala u crnogorsku ekonomiju važan je dalji kontinuitet reformi u dijelu članstva u Evropskoj uniji, ali i saradnja u okviru NATO zajednice.

ANEKS - ČLANOVI SAVJETA

Addiko Bank

Addiko banka AD Podgorica u vlasništvu je Addiko banke AG, sa sjedištem u Beču, Austriji, i čini dio bankarske grupacije koja posluje u pet zemalja Jugoistočne Evrope. Grupu čini šest banaka u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori, i Grupa pruža bankarske usluge klijentima kojih ima preko 1.1 milion. Nakon uspješne promjene brenda 2016.godine, Grupa posluje pod nazivom Addiko.

Kao dio finansijske grupacije koja je isključivo fokusirana na zemlje Jugoistočne Evrope, Addiko banka stavlja lokalne klijente u centar strategije: pažnja je usmjerena na neophodne proizvode i usluge koji su relevantni za lokalno ekonomsko okruženje, na efikasne procese, brže odlučivanje i jednostavnu komunikaciju.

Banka ima filijale u Podgorici, Nikšiću, Bijelom Polju, Herceg Novom, Pljevljima, Baru, Budvi, Kotoru i Tivtu.

www.addiko.me

Adriatic Marinas, koja posluje kao Porto Montenegro, jeste luksuzna, više puta nagrađivana marina, koja je dobila priznanje Marina Super Jahte od udruženja TYHA (Udruženje luka i jahti) za period od 2015. do 2017. Nalazi se u Tivtu, na jugozapadnoj crnogorskoj obali, u jednoj od najpoželjnijih destinacija što se tiče nekretnina u Evropi. Ova inovativna luka za jahte i gradić-marina posebno su dizajnirani da zadovolje najsitnije potrebe svih jahti, njihovih vlasnika, gostiju i posade, sa specifičnom infrastrukturom za najveće jahte.

Uz marinu, tu su i prostrani stambeni prostori, tik uz more, internacionalni restorani, butici, razni sportski i kulturni sadržaji, internacionalna škola i hotel sa 5 zvjezdica, Regent Porto Montenegro.

Porto Montenegro je preuzela Investicioni korporacija Dubajja (ICD) 2016. godine, a ona predstavlja glavni investicioni ogranak Vlade Dubajja sa investicijama koje se odnose na finansijske usluge, transport, energetiku i industriju, nekretnine i maloprodaju

www.portomontenegro.com

Kompanija Adriatic Properties osnovana je 17. oktobra 2006. godine i od tada posluje na crnogorskom primorju kao zakupac hotelskog kompleksa Sveti Stefan, Miločer i Kraljičina plaža.

Adriatic Properties je uvela svjetski poznati brend AMAN na crnogorsko hotelijersko tržište i postavila nove standarde vrhunskog i luksuznog iskustva. Kompanija je uspješno renovirala hotelske jedinice na Svetom Stefanu, spajajući tradiciju sa modernim trendovima u arhitekturi i dizajnu. Pored renoviranja postojećih objekata koji su obogaćeni delikatnim modernim dizajnom, kompanija Adriatic Properties izgradila je SPA centar, savršenu oazu u istom stilu kao i ostale objekte. Time je imovina na Svetom Stefanu kojom upravlja Adriatic Properties očuvala svoj prepoznatljivi šarm i netaknutu prirodnu ljepotu, a to su vrijednosti koje kompanija godinama baštini. Kompanija je proteklih nekoliko godina uključena u projekat izgradnje novog hotela, JANU by Aman, koji će biti nasljednik dobro poznatog hotela Kraljičina plaza. Kako je vizija kompanije uspostavljanje međunarodnih ekskluzivnih standarda u turizmu i hotelijerstvu na jednoj od najatraktivnijih lokacija u Crnoj Gori, sa istim ciljem se krenulo u izgradnju novog hotela JANU by Aman. Kompanija stalno prati nove

trendove u hotelskoj industriji u svijetu i organizuje obuke za lokalne i međunarodne zaposlene. Naši zaposleni se godinama razvijaju jer imaju priliku da posjete druge Amanove rizorte, da tamo rade i da se vrate na Sveti Stefan kako bi ovdje pokazali svoje znanje. Zato je Adriatic Properties kompanija koja ne ulaže samo u imovinu kojom upravlja već i u ljudske resurse i koja jednim od svojih kvaliteta smatra dobre i pravilno obučene zaposlene. Kompanija zapošljava od 100 do 350 zaposlenih (tokom cijele godine ili sezonski) i doprinosi lokalnoj zajednici tako što sponzorise brojne događaje, grupe ili pojedince koji se smatraju uspješnim ne samo u Budvi nego u cijeloj zemlji.

Prepoznata kao kompanija koja postavlja standarde, Adriatic Properties je uspjela da dovede poznati lanac restorana u Crnu Goru: restoran NOBU MONTENEGRO. Ovaj restoran se otvara ljeti na prelijepoj lokaciji sa pogledom na Sveti Stefan tako da naši gosti mogu da uživaju u pejzažu uz fenomenalne specijalitete VIP kuvara Nobu Matsuhisa. Lanac NOBU restorana ima najbolje ocjene u gastronomiji i zato je Adriatic Properties inovativna i autentična kompanija: stalna tražnja odličnih usluga i brendova koja je dokazala svoj kvalitet svuda u svijetu.

Zahvaljujući neopisivog ljepoti Crne Gore i povoljnom poslovnom okruženju, **Azmont Investments**, kompanija osnovana u Crnoj Gori, ušla je na tržište 2012.godine. Azmont Investments je razvio Portonovi Resort, vrijedan 650 miliona eura, koji predstavlja najveći investicioni projekat Azerbejdžana van zemlje i mimo energetskog sektora. Ovaj svjetski rizort sa najmodernijom marinom, prvim One&Only rizortom u Evropi, izgrađen je kao najsofisticiranija destinacija na Jadranu. Kao odgovoran

građanin-pravni subjekat, kompanija ulaže napore da doprinese dobrobiti društva kroz dobro planirane i stalne programe društvene odgovornosti. Portonovi rizort ostaje glavni projekat Azmont Investments-a, a kao investiciona kompanija tražimo nove prilike da ulažemo još više u budućem periodu, ne samo u Crnoj Gori, nego i u ostalim zemljama.

www.azmont.com

Coca-Cola HBC je jedna od najvećih svjetskih punioca napitaka u okviru Coca-Cola kompanije. Coca-Cola HBC Srbija i Crna Gora proizvodi, prodaje i distribuira gazirana pića vodećih brendova kao što su Coca-Cola, Coca-Cola Zero, Fanta i Sprite.

Coca-Cola HBC Srbija i Crna Gora ulaže u razvoj zajednice i podržava projekte i inicijative u zemlji. U svaki dio poslovanja uključena je održivost i društvena odgovornost, kako bi se izgradila dugoročna vrijednost za sve naše kupce.

<https://rs.coca-colahellenic.com>

Crnogorska Komercijalna Banka AD Podgorica član je mađarske OTP bankarske i finansijske grupe, jedne od lidera u regionu Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope. Uz uspješno poslovanje od više od 60 godina, OTP grupa, sa 12 miliona klijenata u devet zemalja, 20.000 zaposlenih i preko 1.000 ekspozitura, obezbjeđuje siguran rast i razvoj Crnogorske komercijalne banke i garantuje svojim klijentima kvalitet usluga i stabilnost poslovanja.

CKB je univerzalna banka i klijentima suna raspolaganju razni proizvodi i usluge. Da bi se zadovoljile sve bankarske i finansijske potrebe klijenata, tu je ljubazno osoblje, mreža od 28 filijala, preko 4.500 POS terminala i blizu 100 bankomata na teritoriji Crne Gore. CKB je najveća custody banka koja nudi usluge trgovine hartijama od vrijednosti.

www.ckb.me

Crnogorski Telekom se ponosi time što je dio djelatnosti koja istinski transformiše i uobličava svijet - telekomunikacije mijenjaju navike ljudi i njihov tempo života. Kao očigledan tehnološki lider, Telekom pomaže rast i razvoj crnogorske privrede i povećava kvalitet života građana Crne Gore kroz inovativne i sigurne tehnologije, nudeći proizvode i usluge koji odgovaraju novom, digitalnom stilu života.

Osmišljavajući svoje poslovanje tako da odgovara zahtjevima svijeta koji se mijenja, stavljajući uvijek u prvi plan svoje korisnike, Telekom je tokom svih ovih godina uspio da sačuva

ulogu tržišnog lidera u Crnoj Gori. Telekom je najveći telekomunikacioni operator u Crnoj Gori koji pruža kompletan portfolio telekomunikacionih usluga fiksne i mobilne telefonije (usluge govornih servisa, poruke, internet, TV, iznajmljene linije, usluge prenosa podataka i ICT rješenja). Kompanija ima više od 354 hiljade korisnika u mobilnoj mreži i više od 143 hiljade brojeva u fiksnoj. Usluge rominga su omogućene u više od 140 zemalja, sa gotovo 300 mobilnih operatera.

www.telekom.me

FINVEO Montenegro je brokerska kuća koja nudi razne usluge osnovana u Crnoj Gori 2020.godine kao podružnica INVEO Investment Holdinga, vodeće kompanije koja se bavi finansijskim uslugama i investicijama sa sjedištem u Istanbulu i ima preko 30 godina iskustva u pružanju finansijskih usluga u saradnji sa brokerskim kućama širom svijeta. FINVEO pruža razne vrste brokerskih usluga svojim klijentima širom svijeta uz mogućnost trgovine na svjetskim tržištima 24h pet dana nedjeljno. Kompanija nudi široku paletu finansijskih proizvoda, niske i konkurentne cijene, brzu i sigurnu

realizaciju i odličnu podršku klijentima na više jezika. Uz licencu za rad koju je izdala Komisija za tržišta kapitala Crne Gore, koja je ujedno i regulator, FINVEO je usklađena sa međunarodnim propisima koje propisuje ESMA (Evropska agencija za hartije od vrijednosti i tržišta), a to donosi garanciju klijentima da imaju najsigurnija i najbezbednija ulaganja po standardima EU. Budući da ima širu viziju nego majka kompanija INVEO, FINVEO brend ima za cilj da pruži lako dostupne brokerske usluge svim tipovima klijenata za svaku klasu akcija kojima se trguje na svjetskim tržištima kapitala.

DHL je vodeći globalni brend u industriji logistike. Naša DHL porodica nudi jedinstveni portfolio logističkih usluga koje obuhvataju nacionalnu i međunarodnu isporuku pošiljki, trgovinu preko interneta, međunarodnu ekspresnu dostavu putem drumskog, vazdušnog i pomorskog saobraćaja do industrijskih lanaca. Sa oko 350.000 zaposlenih u više od 220 zemalja i teritorija, DHL povezuje ljude i poslovne operacije sigurno i pouzdano i omogućava globalne trgovinske tokove. Sa specijalizovanim rješenjima za rast tržišta i privrede, uključujući tehnologiju, prirodne nauke i zdravstvo, energetiku, automobilsku industriju i maloprodaju, dokazanom posvećenošću društvenoj odgovornosti i prisustvu bez konkurencije u razvojnim tržištima, DHL se odlučno pozicionira kao "logistička kompanija

za svijet". U januaru 2001.godine, DHL Express je registrovan u Crnoj Gori kao nezavisno pravno lice. Brojni ugovori su potpisani sa raznim poslovnim jedinicama o razvoju međunarodnog ekspresnog transporta u Crnoj Gori. Saradnja sa Upravom carina Crne Gore i JP Aerodromi Crne Gore dovela je do otvaranja DHL skladišta u sklopu podgoričkog aerodroma. DHL Express u Crnoj Gori ima važeće sertifikate ISO 9001 i ISO 14001 i kao član organizacije TAPA posjeduje sertifikat u skladu sa TAPA C standardom. Sa više od 1.000 redovnih klijenata i 400 potpisanih ugovora sa domaćim i stranim kompanijama, DHL je lider u Crnoj Gori u industriji ekspresne međunarodne isporuke.

www.dhl.com/en/me

doMEN doo je crnogorska kompanija, nastala 2008. godine zajedničkim ulaganjem Afilijs Limited, GoDaddy.com i ME-net Ltd., koja posluje kao .ME Registry. Kompaniju je odabrala crnogorska Vla-

da da rukovodi nacionalnim internet domenom Crne Gore (.MEccTLD). Iako je .ME nacionalni internet domen, ubrzo je otvorio vrata međunarodnim registracijama i ostvario globalni uspjeh.

Zbog dubokog inherentnog značenja koje ima u raznim je-

zicima (engleskom, španskom, holandskom, italijanskom, portugalskom, bugarskom i jezicima koji se govore na području bivše Jugoslavije) i neograničenim mogućnostima za slogane, samo tri dana nakon zvaničnog pokretanja, domen .ME upisao je 100.000. korisnika. .ME je nizao uspjeh svih ovih godina uz stalan i stabilan rast korisnika, a sve više i više velikih brendova priključivalo se domenu .ME i njegovom razvojnom programu – neki od brendova su About.me, Facebook (fb.me, rooms.me, sling.me), Wordpress (wp.me), Time (ti.me), Mercedes (Mercedes.me) i drugi.

www.domain.me

Delta City je prvi pravi šoping-mol u Crnoj Gori, koji kao grad u malom obuhvata najraznovrsnije prodavnice, ali i zabavne sadržaje u kojima porodica može da uživa cijelog dana. Evidentno je da je ovaj koncept kupovine uticao na maloprodajnu mapu cijele države i tako postao svojevrsan društveni fenomen. Otvorivši svoja vrata za sve institucije, pojednice i organizacije, rastao je zajedno sa lokalnom zajednicom i izrastao u ono što se na razvijenim tržištima zove community centar.

Šoping-mol Delta City ima 80 zakupaca, od kojih polovinu

čine internacionalni brendovi, kao što su: Zara, Bershka, Stradivarius, Cineplexx, Cortefiel, Pull & Bear, Oysho, Intimissimi, Tommy Hilfiger, Guess, New Yorker, Mango, Antony Morato, OVS Industry, Cortefiel i mnogi drugi.

2016. godine šoping-mol Delta City postao je dio grupacije Hyprop Investments. Kompanija Hyprop Investments je najveći afrički fond specijalizovan za ulaganja u šoping-molove, a šoping-molom Delta City u Podgorici, upravlja novoosnovana kompanija Hystead Limited sa sjedištem u Londonu.

www.deltacity.me

Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj (EBRD) jeste međunarodna

finansijska institucija koja je osnovana 1991.godine. Prvobitno je svoje aktivnosti usmjeravala na zemlje bivšeg Istočnog bloka, a zatim je proširila poslovanje u cilju podrške razvoja u više od 35 zemalja, od Centralne Evrope do Centralne Azije i južnog i istočnog Mediterana. Kroz finansijska ulaganja, poslovne usluge i učešće u političkim dijalozima, banka podržava zemlje gdje posluje na njihovom putu ka održivoj tržišnoj ekonomiji, koja je konkurentna, propisno vođena, zelena, inkluzivna, otporna i integrisana.

U Crnoj Gori, EBRD je do sada potpisala finansijske ugov-

ore za 56 projekata, ukupne vrijednosti 538 miliona eura, a određene napore je uložila da pruži tehničku pomoć i inicira politički dijalog. Trenutni portfolio banke iznosi 352.8 miliona eura, od čega je 49% uloženo u projekte energetike, 25% u saobraćaj i opštinsku infrastrukturu, 14% u finansijske institucije, a ostatak u poljoprivredu i opštu industriju.

U narednom periodu, banka će nastaviti da podržava razvoj privatnog sektora u Crnoj Gori kao i dalju integraciju zemlje u Evropskoj uniji i regionu i agendi povezanosti Zapadnog Balkana.

www.ebrd.com

Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom osnovne su djelatnosti **Elektroprivrede Crne Gore**.

Elektroenergetske djelatnosti Društva propisane su Zakonom o energetici, licencama u energetske sektoru i Statutom EPCG. Djelatnosti Društva su:

- proizvodnja električne energije,
- snabdijevanje električnom energijom,
- kupoprodaja električne energije,
- izgradnja i održavanje elektroenergetskih objekata,
- projektovanje i nadzor, i
- druge djelatnosti propisane Statutom EPCG.

Realizacijom osnovnih djelatnosti EPCG obezbjeđuje urjedno i kvalitetno zadovoljavanje potreba potrošača na svim naponskim nivoima.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić raspolaže kapacitetima za proizvodnju električne energije ukupne instalisane snage 867.5 MW, od čega se 649 MW (75%) odnosi na hidroelektrane "Perućica" i "Piva", a 218.5 MW (25%) na termoelektranu "Pljevlja"

www.epcg.com

Erste banka Crna Gora posluje pod ovim imenom od 2009. godine kada je Erste&Steiermaerkische Bank d.d. preuzela 100% kapitala Opportunity banke AD Podgorica. Dio je Erste grupacije, koja je osnovana 1819. godine kao prva austrijska štedna banka. Od 1997. godine, razvila se u jednog od najvećih pružalaca finansijskih usluga u istočnom dijelu Evropske unije, sa oko 46.700 zaposlenih koji opslužuju oko 15.9 miliona klijenata u 2.697 filijala u sedam zemalja (Austrija, Češka republika, Slovačka, Rumunija, Mađarska, Hrvatska,

Srbija). Nudimo široku lepezu finansijskih rješenja i usluga: depozite, kredite, investicije, savjetovanje i druge usluge. Fokusirani smo na crnogorsko tržište, a nudimo i usluge klijentima koji su aktivni i van zemlje preko podružnica Erste grupacije u regionu Centralne i Istočne Evrope. Banka održava dugoročne veze sa klijentima iz svih segmenta, nudeći im pristupačne i transparentne proizvode kao i personalizovane usluge savjetovanja.

www.erstebank.me

Sa svojim velikim iskustvom i profesionalizmom u osiguranju, priznatom finansijskom snagom i snažnim partnerstvom sa majkom kompanijom, Generali grupacijom, **Generali osiguranje Montenegro** nudi sve vrste proizvoda vezanih za neživotno osiguranje. Poslovanje Generali osiguranja Montenegro obuhvata raznovrsne proizvode i usluge, od proizvoda masovnih rizika (osiguranje od autoodgovornosti i osiguranje od nezgode) do osiguranja jako složenih industrijskih postrojenja, kao i od polisa porodičnog osiguranja do ugovora o osiguranju koji ispunjavaju složene potrebe kompanija.

Generali osiguranje Montenegro nudi dobra poslovna rješenja u oblasti osiguranja velikih kompanija, malih i srednjih preduzeća i institucija u svim poslovnim oblastima. Prepoznatljiva pojava Generali osiguranja na tržištu još više je ojačana efikasnošću kompanija u naplati šteta. Sa ciljem da postane lider na tržištu i u skladu sa odgovornostima koje je kompaniji dodijelila Grupa, Generali osiguranje Montenegro radi aktivno na razvoju novih proizvoda osiguranja koji do sada nijesu postojali na tržištu.

www.generali.me

Hipotekarna banka, sa svojom mrežom filijala i ekspozitura i multifunkcionalnih bankomata, elektronskog bankarstva (HB i mHB klik), obavlja sveobuhvatne finansijske usluge za pojedince i preduzeća, u rasponu od tradicionalnih bankarskih do savjetodavnih, kao i usluga investicionog bankarstva.

Sa svojim naprednim bankarskim tehnologijama uslugama, Banka je jasno fokusirana na budućnost. Naši prioriteti ostaju nepromijenjeni: to su sigurnost naših klijenata, kao i najbolje i najinovativnije usluge, po čemu smo prepoznatljiviji na crnogorskom bankarskom tržištu.

www.hipotekarnabanka.com

JUGOPETROL AD je najveća kompanija u Crnoj Gori koja se bavi trgovinom naftom i naftnim derivatima i koja upravlja najvećim postrojenjem u Baru. Kompanija ima mrežu od 40 EKO benzinskih pumpi i objekte za snabdijevanje u tri luke i na dva aerodroma. EKO maloprodajna mreža nudi Eurodizel i bezolovni 95 i 98, koristeći brenдове avio dizel i EKONOMY 95.

JUGOPETROL je osnovan u Kotoru 1947.godine. U oktobru 2002, HELLENIC PETROLEUM GRUPA kupuje 54.53% akcija JUGOPETROL AD Kotor preko HELLENIC PETROLEUM INTERNATIONAL AG. U decembru 2014, kompanija je prebacila svoje sjedište u Podgoricu, glavni grad Crne Gore, i promijenila ime u JUGOPETROL AD. JUGOPETROL AD se kotira na crnogorskoj berzi.

www.jugopetrol.co.me

Abu Dabi finansijska grupacija (ADFG) (i njena istočno-evropska podružnica Integrated EE Holdings) osnovana je 2011. godine i bavi se ulaganjima u nekretnine vrijednim milijarde dolara širom svijeta, sa sjedištem u Abu Dabiju, Ujedinjenim Arapskim Emiratima, i nudi raznovrsne finansijske usluge. Portfolio nekretnina ADFG čine stambeni i poslovni prostori u Ujedinjenom Kraljevstvu, Istočnoj Evropi i Ujedinjenim Arapskim Emiratima sa 7.000.000 m² nekretnina vrhunskog kvaliteta. Vrijednost projekata u razvojnoj fazi iznosi 4 milijarde dolara na raznim lokacijama u Londonu, Abu Dabiju, Dubaiju, Crnoj Gori i Crnom moru. U proteklih šest godina, ADFG je uspio da donese optimalni povrat investitorima na ulaganja i razvio se da bi odgovorio na po-

trebe investitora prilagođavajući se makroekonomskoj klimi i prateći dinamiku tržišta.

ADFG, preko svoje podružnice Integrated EE Holdings, jeste jedan od najvećih investitora u Crnoj Gori. Prepoznata po osnivanju i izvođenju projekata kao što su The Capital Plaza, Hard Rock Café, CentreVille Hotel i Lučice Montenegro, kompanija je postala investitor koji danas mijenja izgled modern Podgorice i Crne Gore. Uspješan investitor u nekretnine, vlasnik hotela i restorana, Integrated EE Holdings jeste organizacija koja je danas viđena u regionu kao jedan od dominantnih i priznatih poslovnih partnera

www.adfg.ae

karanovic/partners **Advokatska kuća Karanović & Partners** prisutna je na crnogorskom tržištu od 2006.godine, sa kancelarijom u centru Podgorice. Radeći zajedno sa iskusnim crnogorskim advokatima, naši pravni savjetnici u Crnoj Gori idealno su pozicionirani da pružaju razne korporativne i komercijalne pravne usluge doma-

ćim i stranim klijentima.

Crnogorski tim je specijalizovan da investitorima, posebno onima iz sektora hotelijerstva i turizma, pruži pravnu podršku u oblastima kao što su privredno pravo, nekretnine, bankarstvo i finansije i razvoj infrastrukture.

www.karanovicpartners.com

Član grupe: triglav

Lovćen osiguranje AD Podgorica, član Triglav grupe, vodeće finansijsko-osiguravajuće grupacije na Jadranu i jedne od vodećih grupa u Jugoistočnoj Evropi, prva je i jedina osiguravajuća kuća u Crnoj Gori koja nudi sve vrste osiguranja. Kao lider na crnogorskom tržištu osiguranja, mi smo sinonim za sigurnost, odgovornost, profesionalizam, jednostavnost i savremenost.

Misija kompanije je IZGRADIMO SIGURNIJU BUDUĆNOST uz posvećenost odgovornom i održivom razvoju. Okosnicu kompanije čini tim od preko 350 zaposlenih, koji

ispunjavaju misiju Lovćen grupe (Lovćen osiguranje, Lovćen životna osiguranja i Lovćen auto) time što su posvećeni, stručni i predani. Kompanija je prepoznata zahvaljujući svom znanju, iskustvu i izuzetnosti u odnosu sa klijentima, zaposlenima, akcionarima i drugim stranama.

Vjerujemo da sa našim znanjem iz oblasti osiguranja možemo da pružimo klijentima, kako domaćim tako i regionalnim, proizvode i usluge koji će zadovoljiti njihove životne i poslovne ciljeve.

www.lo.co.me

Luštica Bay, najveća grinfild investicija u Crnoj Gori, zamišljena je da pruži zdravi, aktivni način života na obali Jadrana. Osmišljen tako da se savršeno uklapa u okruženje, postaće stalni dom za nekoliko hiljada stanovnika. Sastoji se od raznovrsnih stambenih prostora, hotela i objekata, koji će pružati mir i privatnost, otkrića i avanturu.

Naši objekti su najmoderniji, i spolja i unutra, dizajnirani i opremljeni bez greške, i nude uslove svjetske klase. Njihova pozicija se uklapa sa topografijom brda pa se svi objekti mogu pohvaliti nevjerojatnim pogledom na zaliv i more. Okruženi su velikim otvorenim prostorom, čiji je prvobitni oblik netaknut. Zelene staze i stazice ukrštaju se kroz naselja i povezuju ih sa širom okolinom i glavnom marinom.

www.lusticabay.com

mastercard.

Mastercard (NYSE:MA) www.mastercard.com jeste tehnološka kompanija koja posluje u sektoru globalnih platnih usluga. Posluje u najbržoj mreži na svijetu za obradu plaćanja, povezujemo potrošače, finansijske institucije, trgovce, vlade i kompanije u preko 210 zemalja i teritorija. Proizvodi i usluge Mastercarda olakšavaju svakodnevne trgovačke aktivnosti kao što su kupovina, putovanja, vođenje kompanije i upravljanje finansijama i čini ih sigurnijim i efikasnijim. Pratite nas na Twitteru @MastercardNews, priključite se diskusiji na blogu Beyond the Transaction Blog i prijavite se za posljednje vijesti na portalu Engagement Bureau.

Mastercard predvodi razvoj modernog, digitalnog i transparentnog platnog ekosistema u Crnoj Gori kroz izgradnju snažnog partnerstva sa javnim i privatnim učesnicima na lokalnom tržištu. U tom smislu, 2018. godina je bila izvanredna godina sa uvođenjem kartičnog plaćanja kod saobraćajne i granične policije prvi put na Balkanu. Godinu je obilježilo i veliki rast korišćenja beskontaktno tehnologije od 133% godišnje, što je iznad evropskog prosjeka od 97%. Mastercard nastavlja da stavlja na raspolaganje svoje globalne tehnologije, iskustvo i stručnost kako bi se obezbijedilo da društvo bez novca u Crnoj Gori ostvari pun potencijal.

www.mastercard.com

Kompanija Montenegro Stars HG osnovana je 2003.godine. Početni kapital kompanije iznosio je oko 150 miliona eura. Kompanija posjeduje tri hotela koji se nalaze u Budvi i u Bečićima:

- Hotel sa 5 zvjezdica SPLENDID sa smještajnim kapacitetom od 688 ležaja
- Hotel sa 4 zvjezdice MONTENEGRO sa smještajnim kapacitetom od 352 ležaja
- Hotel sa 4 zvjezdice BLU STAR sa smještajnim kapacitetom

od 54 ležaja

Kompanija ima 590 zaposlenih.

Kompanija je uvela standarde poslovanja HACCP i USA-LI, standarde za bezbjednost i sigurnost, kao i standarde za očuvanje životne sredine koji se sada primjenjuju u sektoru turizma. Montenegro Stars HG dobitnik je najznačajnijih domaćih i inostranih nagrada i priznanja u hotelijerstvu, i lider je u turizmu u Crnoj Gori.

www.montenegrostars.com

Kompanija m:tel je u aprilu 2007. godine dobila licencu za trećeg operatora na teritoriji Crne Gore. Vlasničku strukturu m:tel-a čine 51% Telekom Srbija i 49% Telekom Srpske.

Mreža je počela sa komercijalnim radom 9. jula 2007. godine i do sada je otvoreno 16 poslovnica u 14 gradova Crne Gore. Iako najmlađi operator mobilne telefonije u Crnoj Gori, m:tel ima najveći broj prodajnih mjesta.

Osim usluga mobilne telefonije, m:tel kompanija pruža Internet usluge i usluge fiksne telefonije. Kompanija takođe ima konkurentnu i kvalitetnu ponudu kablovskih usluga. Sa m:box paketima koji kombinuju fiksnu i mobilnu telefoniju, internet i digitalnu televiziju, klijenti dobijaju sve telekomunikacione usluge na jednom mjestu, sa jednim računom i odličnom cijenom.

Od ulaska na crnogorsko tržište, m:tel je prepoznat ne samo po kvalitetu usluga, prijemčivim cijenama, ljubaznom, otvorenom odnosu sa klijentima, nego i po vodećoj ulozi u uvođenju novih tehnologija i usluga.

M:tel stalno ulaže u razvoj tehnologija koje će omogućiti da usluge budu dostupne i u seoskim područjima. Pored daljeg razvoja mobilnih mreža, kompanija značajno ulaže i u fiksnu mrežu. Ulažemo u razvoj optičke infrastrukture i baznih stanica za LTE signal.

Kao društveno odgovorna kompanija, m:tel aktivno učestvuje u svakodnevnom napretku crnogorskog društva, dajući doprinos razvoju zajednice, pa se posebna podrška pruža socijalnim, kulturnim, obrazovnim, zdravstvenim i sportskim programima i inicijativama.

www.mtel.me

NLB Banka AD Podgorica članica je NLB Grupe, najveće slovenačke finansijske grupacije, sa 369 poslovnica, više od 6.000 zaposlenih i skoro dva miliona klijenata. NLB Grupa je osim Slovenije prisutna i na šest tržišta u Jugoistočnoj Evropi. Tradicija postojanja NLB Banke AD Podgorica duga je više od jednog stoljeća i datira od 1905. godine.

Danas je jedna od vodećih banaka na tržištu Crne Gore, na kojem preko 300 zaposlenih putem 19 filijala i isturenih šaltera

pruža usluge klijentima u 13 gradova širom zemlje. NLB Banka posluje kao univerzalna bankarska institucija, nudeći bankarske usluge stanovništvu, javnim ustanovama i velikim preduzećima. Banka je imala pionirsku ulogu u ponudi usluge mobilnog elektronskog bankarstva na tržištu Crne Gore, implementacijom mBanking rješenja, a inovacije i digitalizacija predstavljaju strateške vodilje i u budućnosti NLB Banke.

www.nlb.me

Kompanija Ocean Montenegro pruža lučke usluge tegljenja, potiskivanja, pilotaže i priveza i odveza brodova brodova.

Kao ćerka firma Luke Bar AD privatizovana je 2010. godine na javnom tenderu od strane konzorcijuma Interlog doo Bar i Ocean srl Trieste za 2,5 mil eura.

Investitori su u veoma kratkom periodu značajno poboljšali kvalitet sva tri servisa i ujedno sa cjenovnom politikom dali barskoj luci jednu novu dimenziju konkurencije, visoko profesionalne i prije svega sigurne luke.

Kompanija zapošljava 35 radnika i posluje u sklopu Ocean Team-a (16 kompanija) koje pored Bara, lučke usluge pružaju u Trstu, Kopru, Porto Nogaru i luci Monfalcone.

Ocean Montenegro je član Evropske asocijacije privezivača, Evropske asocijacije vlasnika remorkera i Evropske asocijacije lučkih pilota.

www.ocean-montenegro.com

Grupa Payten SEE jedan je od najvećih operatora u Jugoistočnoj Evropi u smislu prihoda koji stvara od prodaje softvera i usluga. Nastala je kao rezultat spajanja iskustva, znanja i rješenja iz velikih vodećih IT kompanija u regionu.

Naša vizija je da postanemo broj jedan pružalac informatičkih rješenja tako što ćemo razumjeti i moći da podržimo i na kraju potpuno preuzmemo čitave poslovne procese klijenata.

Danas, ASEE grupa uglavnom posluje u ovim segmentima informatičkog tržišta:

Bankarska softverska rješenja i usluge uključujući rješenja za mnogostrukne kanale, integrisani osnovni bankarski sistem zasnovan na Oracle i Microsoft platformama kao i autentifikacija rješenja za sigurnost, sistema za izvještavanje prema

regulatorima i menadžmentu, kao i sistema za upravljanje rizicima.

Rješenja za platnu industriju, usluge i preuzimanje poslova za nefinansijske i finansijske institucije, uključujući rješenja vezana za elektronsku trgovinu, mobilna plaćanja, obrade kao i usluge vezane za bankomate i POS terminale.

Rješenja za integrisanje sistema i usluge za finansijske institucije, javnu upravu, sektore telekomunikacija i komunalnih djelatnosti: razvoj IT infrastrukture, implementacija i podrška, obezbjeđivanje funkcionisanja poslovnih procesa, automatizacija operacija i razvoj softvera po mjeri.

www.payten.com

U PwC kompaniji, cilj je da se izgradi povjerenje u društvo i da se riješe važni problemi. Mi predstavljamo mrežu koja je prisutna u 157 zemalja sa više od 223.000 zaposlenih, koji su posvećeni pružanju kvalitetnih savjetodavnih i poreskih usluga. U kompaniji PwC Montenegro, organizovani smo u

nekoliko službi koje pružaju usluge vezane za reviziju, savjetovanje, ljudske resurse, poreze, procjene i strategiju, upravljanje porezima i računovodstvo i upravljanje rizicima. U svakoj službi imamo visoko kvalifikovane i iskusne saradnike koji teže da pomognu klijentu da izgradi vrijednost, upravlja rizikom i poboljša rezultat.

www.pwc.com

AD "Port of Adria" je članica „Global Ports Holding“-a. Osnovna djelatnost kompanije je pretovar i skladištenje kontejnera i svih vrsta generalnih tereta na površini od 520.000m². Raspolaze sa potpuno opremljenim tehnološkim cjelinama – kontejnerskim terminalom, terminalom za generalne terete, drvnim terminalom, Ro Ro terminalom i kruz terminalom, sa ukupno 9 vezova. Posjeduje 12 zatvorenih skladišta ukupne površine 76.732m², kao i ot-

voreni skladišni prostor ukupne površine 163.390m². Na svim dokovima moguće je istovremeno vezati različite tipove brodova po međunarodnim uzansama. Kompletno područje je ograđeno, pokriveno video nadzorom, čime je obezbjeđena visoka sigurnost za robu i obavljanje pretovarnih manipulacija. Kompanija posluje u skladu sa međunarodnim standardima – IMS (ISO 9001, ISO 14001 i OHSAS 18001) i ISPS.

www.portofadria.me

Adriatic Marinas, koja posluje kao Porto Montenegro, jeste luksuzna, više puta nagrađivana marina, koja je dobila priznanje Marina Super Jahte od udruženja TYHA (Udruženje luka i jahti) za period od 2015. do 2017. Nalazi se u Tivtu, na jugozapadnoj crnogorskoj obali, u jednoj od najpoželjnijih destinacija što se tiče nekretnina u Evropi. Ova inovativna luka za jahte i gradić-marina posebno su dizajnirani da zadovolje najsitnije potrebe svih jahti, njihovih vlasnika, gostiju i posade, sa specifičnom infrastrukturom za najveće jahte.

Uz marinu, tu su i prostrani stambeni prostori, tik uz more, internacionalni restorani, butici, razni sportski i kulturni sadržaji, internacionalna škola i hotel sa 5 zvjezdica, Regent Porto Montenegro.

Porto Montenegro je preuzela Investicioni korporacija Dubajja (ICD) 2016. godine, a ona predstavlja glavni investicioni ogranak Vlade Dubajja sa investicijama koje se odnose na finansijske usluge, transport, energetiku i industriju, nekretnine i maloprodaju

www.portomontenegro.com

Ramada Podgorica nalazi se u centru Podgorice, na tri minuta vožnje od centra grada i na pet minuta laganog hoda od rijeke. Hotel se nalazi pored tržnog centra Mall of Montenegro i udaljen je 15 minuta od aerodroma Podgorica. Ramada Podgorica City Hotel je prvi međunarodni lanac hotela u Podgorici i kao takav okuplja ključne figure iz poslovnog i javnog miljea, kao i iz medija koji dolaze iz cijelog svijeta.

Ramada Podgorica

Naši zaposleni, koji dolaze iz Crne Gore, ali i iz inostranstva, kao i kvalitetna usluga koju pružamo učiniće vaš boravak u Podgorici prijatnim. Ramada Podgorica ima 110 modernih soba dizajniranih prema Ramada standardima.

Sa preko 550 m² konferencijskih sala, Ramada Podgorica je najtraženije mjesto u gradu za organizaciju konferencija, sastanaka, inicijativa i proslava. Hotel ima i balsku dvoranu, dvije konferencijske sale i dvije sale za sastanke.

www.ramadapodgorica.me

Akcionarsko društvo Sava osiguranje uspješno posluje na crnogorskom tržištu već 18 godina i pruža kvalitetno i sigurno neživotno osiguranje. Sava osiguranje je u 100% vlasništvu društva za reosiguranje Sava Re, koji je najveći reosiguravač u Sloveniji i u regionu. Ključne prednosti kompanije su četrdesetogodišnje iskustvo, međunarodna reputacija, dobar učinak i stabilnost poslovanja.

U okviru kompanije Sava osiguranje, pored Uprave, postoje filijale koje posluju u Herceg Novom, Kotoru, Tivtu, Budvi, Baru, Ulcinju, Podgorici, Nikšiću, Danilovgradu, Cetinju, Bijelom Polju, Beranama, Rožajama i Pljevljima.

Kompanija Sava osiguranje nudi proizvode ličnog osiguranja i

osiguranja imovine. Proizvodi osiguranja imovine obuhvataju osiguranje domaćinstva; lično osiguranje obuhvata osiguranje od nezgode i putno-zdravstveno osiguranje; a osiguranje motornih vozila obuhvata osiguranje od odgovornosti za štete pričinjene trećim licima i auto kasko osiguranje.

Svi klijenti dobijaju jedinstveno rješenje koje je prilagođeno njihovim uslovima i očekivanjima. Prilagođavanjem pokrivača, Sava osiguranje obezbjeđuje najbolju moguću zaštitu svim klijentima. Sava osiguranje je posvećeno zaštiti interesa klijenata i izgradnji partnerstva koje će trajati generacijama.

www.sava.co.me

Kompanija S&T se bavi realizacijom kompletnih IT rješenja, integracijom sistema, pružanjem usluga informatičkog konsaltinga, servisa i podrške u cilju rješavanja poslovnih problema svojih klijenata. S&T je u Crnoj Gori osnovan avgusta 2002.godine sa 100% kapitalom S&T Group AG. S&T Crna Gora posluje u okviru poslovnih jedinica: Infrastrukturna rješenja (network & security, enterprise systems i outsourcing) i Business solutions (SW razvoj).

U Crnoj Gori nudimo rješenja bazirana na proizvodima naših partnera, renomiranih svjetskih brendova kao što su: Microsoft, Oracle, Check Point, Juniper, Entrust, SafeNet, Trend Micro, Digi, ArcSight, Iron Mountain, VmWare, McAfee, Cisco, EMC, HP, IBM, Fujitsu, Hitachi, Imperva, Bosch, CrossMatch, MaxData...

S&T Crna Gora je jedinstveni IT sistem integrator u Crnoj Gori, sa reputacijom pouzdanog partnera, zahvaljujući bro-

jim uspješno realizovanim projektima u telekomunikacionim kompanijama, finansijskim institucijama, državnom i javnom sektoru, kao i privatnom sektoru, među kojima se posebno ističu projekti koji su od strateškog značaja za dalji informatički napredak Crne Gore:

- Glavni web portal Vlade Crne Gore www.gov.me,
- Konsolidacija DC i DR u NLB Montenegro,
- Centralna korporativna informatička sigurnosna rješenja T-Com Crna Gora,
- Web portal za Online servise Vlade Crne Gore www.euprava.me,
- SW rješenje za Projekat stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem,
- Implementacija državnog GOV CA i centralnog javnog POSTA
- CA PKI sistema, Implementacija SWIS, integralnog HW i SW-a rješenja za sistem socijalnog staranja u Crnoj Gori.

HARRISONS je prva međunarodna advokatska kancelarija koja je otvorila kancelariju u Crnoj Gori i ostala je jedina engleska advokatska kancelarija koja posluje u Crnoj Gori gdje se bavila privatizacijama / stranim investicionim projektima od 2000.godine, više nego bilo koja druga kancelarija.

Mark Harrison, direktor kancelarije, radi u Crnoj Gori od 1996.godine kada je u ime Vlade radio na prvoj privatizaciji u zemlji – prodaja nikšičke pivare Trebjesa privari Interbrew.

Nakon toga je Crna Gora nastavila sa privatizacijama, a četiri godine je kancelarija Harrisons savjetovala Vladu Crne Gore jer je bila imenovana za jedinog pravnog savjetnika pri Tenderskoj komisiji i Savjetu za privatizaciju.

Kancelarija učestvuje u svim većim poslovima vezanim za nekretnine i turizam na crnogorskoj obali. Potvrdila je svoj status leaderske kancelarije za MENA investiture jer sada radi

i sa kompanijama, između ostalih, iz Abu Dabija, Dubajja, Omana, Katara i Egipta.

Njihovu praksu vezanu za nekretnine dopunjuje poslovni angažman za veće crnogorske kompanije, uz savjetovanje kancelarija EBRD, IFC i DEG o brojnim finansijskim projektima i projektima kapitala.

Takođe, prepoznata je kao lider na tržištu u domenu tržišta kapitala i imenovana je za savjetnika kod prva dva emitovanja Euro obveznica i kod kreditiranja Vlade od strane poslovnih banaka.

Da bi zaokružili aktivnosti na Balkanu, a posebno utvrdili položaj u finansijskom i bankarskom sektoru kao i sektoru tržišta kapitala, Harrisons ima kancelariju u centru finansijske četvrti Londona, što im daje jedinstvenu prednost jedine advokatske kancelarije smještene u Engleskoj, Crnoj Gori i Srbiji.

Kompanija Tara Resources AD je privatna, švajcarska kompanija koja trenutno radi na projektu Brskovo u Mojkovcu.

Projekat Rudnik Brskovo ima potencijal da postane jedan od najvećih i najpovoljnijih površinskih kopova cinka u Evropi, za proizvodnju koncentrata cinka, olova i bakra

Mojkovac i Rudnik Brskovo imaju dugu istoriju, sa prvim rudarskim operacijama manjeg obima zabilježenim u trinaestom vijeku. Ovi radovi pretvorili su Brskovo u veliki evropski

trgovački centar i izvor bogatstva u zemlji.

Kompanija Tara Resources je nakon preuzimanja projekta 2018. godine izvršila dodatno bušenje kako bi se povećali i potvrdili resursi, metalurška ispitivanja i studije o zaštiti životne sredine a takođe je izvršena preliminarna ekonomska procjena. Kompanija Tara Resources trenutno radi na razvoju Studije Izvodljivosti projekta kao i na prikupljanju svih potrebnih lokalnih dozvola i odobrenja za rad. Projekat je dobro povezan sa putnom i željezničkom infrastrukturom, nalazi se u blizini međunarodnih luka i takođe ima pristup lokalnom stanovništvu koje ima iskustvo u rudarstvu.

Terna Crna Gora realizuje aktivnosti vezane za implementaciju i upravljanje električnom povezanošću između Italije i Crne Gore, i unapređuje razvojne prilike u industriji prenosa električne energije na Balkanu.

Kompanija je u vlasništvu Terna SpA, najboljeg nezavisnog operatora u Evropi, šestoj u svijetu po dužini prenosnih kablova kojima upravlja.

www.terna.it

Saga CG d.o.o. Podgorica, koju je osnovala Saga d.o.o. Beograd, posluje od aprila 2007.godine uz punu podršku majke kompanije. U saradnji sa Saga d.o.o. Beograd, klijentima nudi najbolja rješenja iz IT oblasti. Godine 2009, Saga postaje dio New Frontier grupe – ICT kompanije koja najviše obećava u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Naši klijenti su iz sektora telekomunikacija, finansijskog i javnog sektora i proizvodnje.

Osnovna djelatnost: projektovanje, izgradnja, integracija i održavanje IT sistema, mrežna i telekomunikaciona rješenja (Telco/ Carrier/Enterprise), sistemi za podršku operativnih i poslovnih procesa telekom operatera (OSS/BSS), kontakt centri, poslovna rješenja (ERP, CRM, Content & Document Management, DWH/BI), razvoj poslovnih aplikacija (elektronsko bankarstvo, sistemi za plaćanja...).

www.saga.me

Telenor je postao dio crnogorskog telekomunikacionog tržišta 1996. godine, kao prvi mobilni operator u zemlji. Sa preko 20 godina rada, kompanija je postepeno uvodila tehnološke inovacije, počev od glasovnih poruka do LTE tehnologije. Telenor je među prvima uveo napredne digitalne usluge kao i 4G tehnologiju. Jačanje i digitalizacija društva ključna su pokretačka sila svakodnevnih operacija kompanije, i vođene su principom jednostavnosti, održavanjem obećanja, inspiracije i poštovanja. Telenor Montenegro je dio Telenor grupe, jednog od najvećih svjetskih mobilnih operatera sa više od 211 miliona klijenata

na 13 tržišta. U protekle dvije decenije, Telenor je značajno investirao u razvoj mrežne infrastrukture i implementaciju modernih tehnologija. Telenor Crna Gora je lider na tržištu mobilne telefonije sa 376.6 klijenata i tržišnim udjelom od 36.23%. Telenor pokriva 97% Crne Gore brzim internetom i nastavlja da uvodi 4G mrežu u svim djelovima zemlje. Tokom 2017.godine, mreža Telenora je modernizovana zamjenom postojeće opreme tehnologijom posljednje generacije, na 350 lokacija u Crnoj Gori.

www.telenor.me

Moravčević Vojnović i partneri u saradnji sa Schoenherr, kao jedna od najvećih kancelarija Schoenherr-a, jeste vodeća advokatska kancelarija koja posluje na crnogorskom tržištu od 2003.godine, prepoznata kao Band 1 advokatska kancelarija od strane relevantnih globalnih advokatskih adresa. Kancelarija je prepoznata kao dugogodišnji lider na tržištu zbog svog velikog iskustva – redovno preuzimanje

delikatnih poslova, za Vladu Crne Gore i za brojne istaknute klijente iz privatnog sektora.

Naš tim u Crnoj Gori nudi pravne savjete koji su potrebni klijentima, a koji se odnose na probleme u korporativnom pravu, složene kupovine u procesu spajanja i akvizicije, bankarstvo, finansije i tržišta kapitala, rješavanje sporova, nekretnine, IP, konkurenciju i pitanja zapošljavanja kao i pravnu podršku u svakodnevnom poslovanju.

Pivara Trebjesa doo Nikšić, proizvođač jednog od najpoznatijih crnogorskih brendova – Nikšićkog piva, dio je kompanije Molson Coors Brewery, trećeg po veličini proizvođača piva u svijetu. Porijeklo onoga što danas znamo kao Nikšićko pivo datira još iz 1896.godine. Trebjesa proizvodi lokalna piva: Nikšićko Pivo, Nikšićko Gold, Nikšićko Cool Lemon, Nikšićko Cool Grapefruit, Nikšićko Nefiltrirano i Onogošt. Ima licencu za proizvodnju Jelen piva i Apatinskog piva, a portfolio obogaćuju

i poznati svjetski brendovi piva kao što su Staropramen, Corona, Becks, Leffe, Hoegaarden, Stella Artois i Löwenbräu.

Trebjesa igra ključnu ulogu u nacionalnoj privredi i doprinosi njenom razvoju kroz razna sponzorstva, donacije i projekte lokalne zajednice.

Privredna komora nagradila je pivaru Trebjesa kao najuspješniju kompaniju u Crnoj Gori u 2016. godini.

www.pivaratrebjesa.com

UNIQA osiguranje je dio UNIQA grupe, jedne od vodećih osiguravajućih grupa u Austriji i srednjoj i istočnoj Europi. Sa aktivnostima na crnogorskom tržištu UNIQA je počela kroz kompanije UNIQA životno osiguranje a.d. Podgorica i UNIQA neživotno osiguranje a.d. Podgorica u februaru 2008. Od ulaska na crnogorsko tržište, poslovni imperativ obje kompanije je stvaranje kvalitetnih i inovativnih proizvoda namijenjenih pravnim i fizičkim licima kao i visoki nivo usluge. UNIQA ima široku lepezu proizvoda osiguranja počevši od

imovinskog osiguranja, osiguranja od nezgoda, osiguranja automobila, zdravstvenog osiguranja i različitih proizvoda životnih osiguranja. Posebna pažnja se posvećuje uvođenju novih tehnoloških rješenja, usavršavanju poslovnih procesa te kvalitetnoj i brzom isplati šteta.

UNIQA je postala simbol pouzdanosti, odgovornosti i drugačijeg, pozitivnog pogleda na svijet. Svakoga dana pažnju usmjeravamo na želje i potrebe ljudi, hrabreći ih da krenu za svojim snovima i da otkrivaju sve što ih ispunjava i čini srećnim. UNIQA tim u Crnoj Gori trenutno čini više od 120 zaposlenih i sve veći broj posrednika.

www.uniqa.me

Ekonomik Accountants d.o.o. osnovan 2006. godine u Crnoj Gori, zastupa više od 350 kompanija iz različitih industrija koje dolaze iz više od 40 zemalja sa 6 različitih kontinenata.

Kompanija je nagrađena priznanjem „100 najvećih u Crnoj Gori“ i postala je 2020. godine i zvanično vodeća na tržištu Crne Gore u revizorskoj i računovodstvenoj industriji.

Nastojanje za najvišim nivoom kvaliteta je očigledno: vi-

sokokvalifikovani tim sastoji se od sertifikovanih računovođa, revizora, sudskih vještaka koji su na raspolaganju za izvanrednu poslovnu podršku kakvu svaka kompanija koja posluje u Crnoj Gori zaslužuje. Finansijsko izvještavanje se sprovodi po IAS i IFRS standardima, u skladu sa Etičkim kodeksom profesionalnih računovođa, a kompanija je članica Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore, ISRCG, IFAC-a i Instituta računovođa i revizora Crne Gore, IRRCG.

Vas Invest doo Budva je kompanija koja se bavi razvojem luksuznog kompleksa u Crnoj Gori pod nazivom Smokva Bay Resort.

Smokva Bay će ostvariti očekivani razvoj sa pogledom na Jadransko more koji će imati hotele svjetske klase Raffles. Postaće prvo privatno ljetovalište u Crnoj Gori koje nudi luksuzne brendove i privatne rezidencije, na osami, netaknute, prirodne obale.

Henley & Partners je globalni lider

u planiranju dobijanja ekonomskog državljanstva. Svake godine, na stotine bogatih pojedinaca i njihovih savjetnika oslanja se na našu stručnost i iskustvo u ovom domenu. Naši posvećeni i profesionalni zaposleni rade kao jedan tim u preko 30 kancelarija širom svijeta.

Henley & Partners je stvorio koncept planiranja ekonomskog državljanstva u 1990-im godinama. Kako se globalizacija razvijala, državljanstvo i boravište postali su važne teme među sve većim brojem međunarodno prisutnih preduzetnika i investitora sa kojima i danas ponosno saradjujemo.

Uz povjerenje vlada, ova kompanija je vodeći savjetnik vlada koji je obezbijedio više od 8 milijardi dolara direktnih stranih investicija. Učestvovali smo u strateškim konsultacijama kao i u osmišljavanju, uspostavljanju i radu najpoznatijih svjetskih programa za dobijanje ekonomskog državljanstva.

Iako je kompanija starija od 45 godina, osnovana je u obliku u kom je i danas poznata 1997. godine usljed spajanja privatne konsultantske kancelarije za imigraciju i kompanije za fiducije. Rad kompanije, kao i rad većine naših partnera, direktora, službenika regulišu odgovorne institucije u zemljama u kojima posluju, gdje je to moguće. One su takođe članice

raznih poslovnih udruženja kao što su Investment Migration Council, the Society of Trust and Estate Practitioners, The International Tax Planning Association, the International Fiscal Association, i the Fédération Internationale des Administrateurs de Biens Conseils et Agents Immobiliers.

Pružamo razne vrste usluga koje su neophodne za zaštitu i širenje bogatstva naših klijenata. Ipak, kako često djelujemo kao bliski savjetnici, namjerno se uzdržavamo od davanja investicionih savjeta ili upravljanja nekretninama. U ovim industrijama, saradjujemo sa mnogim svjetskim vodećim bankama i najuspješnijim investicionim menadžerima.

Kancelarija Henley & Partners u Crnoj Gori osnovana je u novembru 2018.godine, a Vlada Crne Gore je zvanično pokrenula program ekonomskog državljanstva u januaru 2019.godine kao dopunu njenih napora da se privuku direktne strane investicije i poveća ekonomska aktivnost u zemlji. U martu 2019.godine, Vlada je imenovala Henley & Partners za zvaničnog globalnog koncesionara ovog programa. Svjetska banka označila je Crnu Goru kao najbrže rastući privredu na Balkanu, a zemlja se brzo pozicionirala kao ključna strateška destinacija u nekim globalno važnim industrijama. Kroz učešće u programu dodjele ekonomskog državljanstva, Henley & Partners ima za cilj da učvrsti globalnu poziciju zemlje.

Kompaniju Fly Montenegro Ground Handling d.o.o. osnovala je 2009.godine kompanija R-Tours, jedan od vodećih tur operatora.

Registrovana djelatnost kompanije jeste pružanje usluga avio prevoza.

FMGH pruža usluge prihvata i otpremanja i sve vazduhoplovne usluge za komercijalne, čarter, poslovne, privredne i privatne letove, prevoz tereta, diplomatske letove, vojne i humanitarne letove na aerodromima u Tivtu i Podgorici u Crnoj Gori. Od samog osnivanja, cilj kompanije je da stvara prepoznatljiv brend u pružanju visokokvalitetnih usluga klijentima iz raznih zemalja.

Naši dugoročni partneri su: Aeroflot, Rossiya Airlines, Pobeda, Belavia, Azal Airlines, FlyDubai, S7 Airlines, Israil, Win-

drose, Nordstar, Red Wings, Yamal Airlines, Ural Airlines, Royal Flight Airlines, Air Moldova, Ukraine International Airlines, Bravo Airways, Jonika Airlines, IFly, Armenia Aircompany, Nordavia, Eurowings, Globus Airlines, Bulgarian Air, Air Malta, Wideroe, Wind Rose, Trade Air, Nordavia Air, Royal Air, Iberia Air, Air Armenia, AirX Charter, Silk Way, Deer Jet, Hainan, Franch Air Force, German Air Force, Royal Jet, Qatar Executive, Epsilon Aviation, Avcon Jet, TAG Aviation, Emperor Aviation, Challenge Aero, Air Hamburg, Rusline, Panaviatic, Klas Jet, Baden Aircraft Management, Charter Jets UAB, Silesia Air, Ifly, Sirius Aero, Redstar, Valair, Aim Aviation LTD, Valair, Rossia Air, Windrose Air, Taymir Air, IFLY, Pobeda, S7 Airlines, Flydubai, Israil, Japan Air, Transavia, Maleth Aero, Avanti Aero, Egipet Air, Green Tree Global, FCG,UAS, Jetex, Gozen, Titan Air, Click Aviation.